

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

AIKUISENA LUKU- JA KIRJOITUSTAITOA OPPIMASSA

Arviointi maahanmuuttajien
lukutaitokoulutuksesta

Hanna Väätäinen

JULKAISUT 27:2022

AIKUISENA LUKU- JA KIRJOITUSTAITOA OPPIMASSA

Arviointi maahanmuuttajien
lukutaitokoulutuksesta

Hanna Väätäinen

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus
Julkaisut 27:2022

JULKAISIJA Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

KANSI JA ULKOASU Juha Juvonen (org.) & Ahoy, Jussi Aho (edit)
TAITTO PunaMusta

ISBN 978-952-206-749-4 pdf
ISSN 2342-4184 (verkkojulkaisu)

© Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Julkaisija

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI)

Julkaisun nimi

Aikuisena luku- ja kirjoitustaitoa oppimassa.

Arviointi maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksesta.

Tekijä

Hanna Väätäinen

Maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen arviointi toteutettiin vuonna 2022. Arviointi tuotti tietoa maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja kehittämisen tueksi koulutusta järjestäville oppilaitoksille, oppilaitosten ylläpitäjille sekä kansalliselle ohjausjärjestelmälle. Arviointi koski vapaata sivistystyötä ja aikuisten perusopetusta. Arviointi keskittyi seuraaviin teemoihin: kansallinen tilannekuva, arviointi, koulutukseen ohjaus, koulutuspolkujen sujuvuus ja lukutaitokoulutuksen vaikuttavuus. Arviointikysymykset olivat:

- Millainen on kansallinen tilannekuva koulutuksen järjestämisen volyyymeista sekä jakaantumisesta alueellisesti ja koulutusmuodoittain?
- Millä tavoin nykyiset arviointikäytännöt tukevat opiskelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen ja koulutuspolulla etenemiseen?
- Miten koulutukseen ohjaamisen kriteerit ja käytännöt tukevat osaamis- ja tarveperusteisuuden toteutumista opiskelijoiden koulutuspolulla?
- Mitkä tekijät vaikuttavat opiskelijoiden jatkokouluihin ja koulutuspolkujen sujuvuuteen?
- Millaisia vaikutuksia koulutukseen osallistumisella on opiskelijoiden osaamisen kehittämiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen?

Arvioinnissa käytettiin kolmenlaisia aineistoja: järjestäjäkyselyllä kerättävä aineisto, opiskelija- ja opettajahaastattelujen aineisto sekä opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuksien tuottama aineisto. Aineistoja täydennettiin oppilaitosvierailujen aikana tapahtuvalla opetus-tilannehavainnoinnilla.

Lukutaitokoulutuksen arvioinnin keskeisimmät johtopäätökset ja suositukset ovat:

- **Koulutukseen pääsyä määrittää koulutustarpeen sijasta Suomessa vietetty aika sekä oleskelu- ja työmarkkinastatus.** Lukutaitokoulutusta järjestetään pääosin kotoutumissuunnitelman piirissä oleville maahanmuuttajille, joiden osalta koulutuksen järjestäjät saavat täyden valtionosuuden. Tämä rajaa kotoutumisajan ylittäneet useimpien koulutusten ulkopuolelle ja vaatii lisätyötä järjestäjiltä, opettajilta ja ohjaavilta tahoilta. Samalla rajaus estää heikoimmassa asemassa olevien luku- ja kirjoitustaidon saavuttamista, mikä kuitenkin on edellytys suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiselle. Kotoutumisajan ylittäneiden luku- ja kirjoitustaidottomien koulutusta ei tällä hetkellä ole vapaan sivistystyön piirissä mahdollista suorittaa työttömyysetuudella kuin sivutoimisesti tai alle kuuden kuukauden koulutuksessa. Lisäksi oleskelulupaa odottavat opiskelijat rajautuvat usein koulutuksen ulkopuolelle.
- **Suositus:** Lainsäädäntöä ja toimintamalleja tulee muuttaa siten, että esteet koulutukseen pääsyle saadaan puretuiksi. Täysimittainen valtionosuusrahoitus tulee laajentaa koskemaan kaikkia lukutaitokoulutusta tarvitsevia, myös pidempään Suomessa olleita tai oleskelulupaa odottavia. Kotoutumissuunnitelmasta maksuttoman lukutaitokoulutuksen edellytyksenä tulee luopua ja tarkastella mahdollisuutta sitoa rahoitus opetussuunnitelmaan ja opetussuunnitelmasuositukseen. Lisäksi aikuisten perusopetuksessa tarjottu mahdollisuus omaehtoiseen työttömyysetuudella tuettuun koulutukseen tulee laajentaa koskemaan myös vapaan sivistystyön koulutuksia. Hitaasti etenevien ja oppimisvaikeuksia omaavien opiskelijoiden osalta on myös syytä pohtia heidän työtön työnhakija -statuksensa mielekkyyttä.
- **Osaamisen arvioinnin menetelmät ja kriteerit ovat vaihtelevia, mikä saattaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan ja aiheuttaa ohjaamista koulutuksiin, jotka eivät edistä opiskelijoiden oppimista.** Opettajat ja ohjaajat näkevät arvioinnin yhtenäistämisen opiskelijoiden yhdenvertaisen kohtelun ja toimivan ohjauksen edellytyksenä. Opiskelijoiden osaamista arvioidaan erilaisin kielitestein ja vaihtelevin käytännöin koulutukseen hakeutumisen ja sen päättymisen yhteydessä. Oppimisen haasteiden tunnistamisen keinot ja resurssit ovat heikot. Lukutaitokoulutuksen päättymisen yhteydessä todistukseen kirjattava hyväksytyt/hylätty -merkintä ei anna riittävää kuvaa opiskelijoiden osaamisesta. Laajemman sanallisen osaamisen kuvauksen ja jatkosuunnitelman kirjaamisen ja toimittamisen käytännöt ovat alueellisesti vaihtelevia ja vakiintumattomia.
- **Suositus:** Arviointia tulee kehittää kansallisella tasolla yhdenmukaisemmaksi, jotta opiskelijoiden yhdenvertaisuus toteutuisi ja koulutuspolku rakentuisi osaamisen kehittämistä tukevaksi. Arvioinnin tulee perustua selkeään ja kaikkien hyödyntämään kriteeristöön, jonka lähtökohtana on opiskelijoiden osaamisen monipuolinen tunnistaminen. Arvioinnin kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota oppimisvaikeuksien ja tuen tarpeiden tunnistamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lisäksi tulee harkita valtakunnallisen päättöarvioinnin tarvetta lukutaitokoulutuksesta eteenpäin siirryttäessä. Opiskelijoiden jatkosuunnitelmaan on syytä sisällyttää suositukset opiskelijan osaamisen kehittämisestä jatkossa, ja huolehdittava jatkosuunnitelman välittymisestä eteenpäin.

- **Koulutukseen ohjaamisen käytännöt sekä tietojen tallentamisen ja välittämisen tavat ovat vaihtelevia ja osin puutteellisia.** Kun kyse on luku- ja kirjoitustaidottomista asiakkaista, viranomaisten välisen yhteistyön ja tiedonkulun toimivuus on ensiarvoisen tärkeää. Lukutaitokoulutukseen liittyvän ohjauksen osalta tietojärjestelmien käyttö on tällä hetkellä vaihtelevaa eikä kaikilla toimijoilla ole pääsyä oleellisiin koulutuspolkua koskeviin tietoihin. Yleisin tiedonvaihdon järjestelmä oppilaitosten ja ohjaavien tahojen välillä on Koulutusportti, mutta sen täysimittainen käyttö on mahdollista vain TE-hallinnon asiantuntijoille ja TE-hallinnon piirissä olevia opiskelijoita koskien. Myös järjestelmään kirjatuihin sisällöihin on vaihtelua. Järjestäjät, opettajat ja ohjaajat toivovat tiiviimpää ja systemaattisempaa tiedonvaihtoa ja yhteistyötä ohjauksen sujuvuuden parantamiseksi. Opettajat kaipaavat joillakin alueilla ohjaukseen liittyvien toimintamallien selkeyttämistä ja toiminnan systematisointia.
 - **Suositus:** Sujuvalle tiedonvaihdolle on luotava valtakunnalliset edellytykset, jotka mahdollistavat opiskelijoiden onnistuneen ohjauksen kannalta keskeisten tietojen välittämisen toimijasektorilta ja paikkakunnalta toiselle. Eri hallinnonaloilla tietojärjestelmiä kehitettäessä tulee varmistaa niiden keskinäinen yhteensopivuus ja toimijoiden pääsy opiskelijoiden ohjauksen ja heidän etunsa toteutumisen kannalta keskeisiin tietoihin. Uudistustyössä tulee huomioida ennakoivasti tulevat laki- ja palvelurakenteen muutokset sekä luoda keinot tiedonvaihdolle tietosuojalainsäädäntö huomioden. Vastuu tietojen välittämisestä ei saa jäädä luku- ja kirjoitustaidottomille, suomen kieltä opetteleville asiakkaille. Alueelliseen ohjauksen koordinointiin liittyen on syytä harkita keskitetyn palveluohjausmallin käyttöönottoa Helsingin lisäksi myös muilla alueilla. Toistuvat puolivuositapaukset koulutuksen järjestäjän, ohjaavien tahojen ja opetushenkilöstön edustajien kesken edistäisivät alueellisen tilannekuvan muodostamista ja keskinäistä tiedonvaihtoa sekä jaettujen toimintaperiaatteiden vakiintumista.
- **Opiskelijoille, joiden oppiminen etenee hitaasti tai joilla on oppimisen vaikeuksia, ei ole tarjolla riittävästi tukea tai sopivia jatkopaikkoja.** Lukutaitokoulutukseen osallistuvia yhdistää se, että he eivät osaa lukea ja kirjoittaa, mutta muutoin heidän tilanteensa, taustansa ja kykynsä oppia ovat hyvin erilaiset. Opiskelijat saavuttavat lukutaitokoulutukselle asetetut tavoitteet vaihtelevasti, joten joustavien etenemismahdollisuuksien turvaaminen on tärkeää. Ikä, pakolaistausta, terveydentila, perhetilanne, omat tavoitteet ja kokonaisvaltainen hyvinvointi vaikuttavat kykyyn omaksua uutta. Tällä hetkellä opiskelijoille, jotka eivät kertaamisesta huolimatta edisty lukutaitokoulutuksen piirissä tai joilla on oppimisvaikeuksia, ei opettajien, ohjaajien ja järjestäjien mukaan ole tarjolla riittävästi tukea ja jatkopaikkoja. Erityiseen tukeen liittyvä toiminta on hankkeiden ja yksittäisten erityisopetusta tarjoavien järjestäjien varassa. Myös kotoutumissuunnitelman ulkopuolella olevien opiskelijoiden koulutuspolun jatkumisessa on haasteita.
 - **Suositus:** Tavoitteena tulee olla, että kaikki Suomessa asuvat aikuiset osaavat lukea ja kirjoittaa. Koulutuspolkujen sujuvuutta kehitettäessä tulee varmistaa, että myös hitaasti etenevät tai oppimisvaikeuksista kärsivät saavat tarvitsemansa ajan ja tuen, jotta he oppivat lukemaan ja kirjoittamaan. Tavoitteeseen pääsemiseksi tarvitaan rahoitusinstrumenttia, joka pienemmällä paikkakunnilla mahdollistaa tarvittavan erityisopetus- ja/ tai tukiresurssin ja siellä, missä tarvetta on enemmän, tarpeisiin vastaavan toiminnan vakiinnuttamisen ja tarveperusteisen laajentamisen. Osa opiskelijoista voisi hyötyä myös käytännönläheisen työtoiminnan ja opiskelun yhdistämisestä.

- **Lukutaitokoulutuksen vaikuttavuutta heikentää koulun ulkopuolisen vuorovaikutuksen vähäisyys.** Koulussa käyminen itsessään on monelle opiskelijalle terveyttä ylläpitävä ja arkeen sisältöä ja merkityksellisyttä tuova asia. Koulussa käyminen on kuitenkin usein opiskelijoiden ainoa kodin ulkopuolella tapahtuva sosiaalinen rutiini. Vaikka luku- ja kirjoitustaidon oppiminen on koulutuksen pääasiallinen tavoite, koulutukseen sisältyy myös yhteiskunnallista ja sosiaalista integraatiota edistäviä tavoitteita, jotka tukisivat opiskelijoiden kielitaidon kehittymistä. Sisällöt voivat olla esimerkiksi työelämään tutustumista tai sosiaalisten verkostojen rakentumisen tukemista. Näitä toteutetaan koulutuksissa vaihtelevasti. Järjestäjillä tai muillakaan tahoilla ei myöskään tällä hetkellä ole yhtenäisiä välineitä ja tapoja seurata koulutuksen vaikuttavuutta: osaamisen kehittymistä, koulutuksen jälkeistä etenemistä ja koulutuksen vaikutuksia yhteiskuntaan integroitumiselle.
- **Suositus:** Jotta kielen oppiminen saisi tukea myös koulun ulkopuolisessa elämässä, koulutuksissa tulisi entistä vahvemmin tukea opiskelijoiden mahdollisuuksia luoda sosiaalisia suhteita yhteisöihin, joissa puhutaan suomea. Tässä voisi hyödyntää esimerkiksi yhteistyötä paikallisten järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden tai alueen työnantajien kanssa. Mikäli koulutuksen vaikuttavuutta halutaan tarkastella kansallisesti, tälle olisi luotava yhtenäinen menettely, joka sisältäisi määritykset sille, mitä koulutuksen vaikuttavuus lukutaitokoulutuksen kontekstissa tarkoittaa. Vaikuttavuuden tarkastelussa tulisi huomioida kielen teknistä hallintaa ja osaamisen kehittymistä laajemmat vaikutukset, sillä opiskelijoiden näkökulmasta koulutukseen osallistuminen tuo elämään tärkeitä sisältöjä, joiden mittaaminen määrällisesti on haastavaa. Luku- ja kirjoitustaito tulisi nähdä tavoitteena, jonka saavuttaminen mahdollistaa aikuisille itsenäisen elämän Suomen kaltaisessa yhteiskunnassa ja turvaa heidän oikeuksiensa toteutumista.

Avainsanat: maahanmuuttajat, lukutaitokoulutus, vapaa sivistystyö, aikuisten perusopetus, arviointi, lukutaito, koulutus

Utgiven av

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

Att lära sig läsa och skriva som vuxen. Utvärdering av utbildning för grundläggande litteracitet för invandrare.

Författare

Hanna Väättäinen

Utbildning för grundläggande litteracitet för invandrare utvärderades 2022. Utvärderingen producerar information till stöd för planering, genomförande, utvärdering och utveckling av utbildningen i läs- och skrivkunnsighet för invandrare till stöd för läroanstalter som ordnar sådan utbildning, läroanstalternas huvudmän och det nationella handledningssystemet. Utvärderingen gäller fritt bildningsarbete och grundläggande utbildning för vuxna. Utvärderingen fokuserade på följande teman: nationell lägesbild, utvärdering, handledning av utbildningen, smidiga utbildningsvägar och läsinformationsutbildningens genomslagskraft. Utvärderingsfrågorna var:

- Hurdan är den nationella lägesbilden av volymerna av anordnande av utbildning samt av fördelningen regionalt enligt utbildningsform?
- På vilket sätt stöder den nuvarande utvärderingspraxisen studerandenas jämlika möjligheter att utveckla sin kompetens och avancera på utbildningsvägen?
- Hur stöder kriterierna och praxisen för styrning till utbildning genomförandet av kompetens- och behovsbaserade utbildningsvägar för de studerande?
- Vilka faktorer påverkar studerandenas fortsatta vägar och utbildningsvägarnas smidighet?
- Vilka effekter har deltagandet i utbildningen på de studerandes kompetensutveckling och verksamhet i samhället?

I utvärderingen användes tre typer av material: material som samlas in genom anordnarenkäten, material från studerande- och lärarintervjuer samt material från lärarnas och de handledande instansernas fokusgruppsevenemang. Materialet kompletterades med observationer av undervisningssituationen under läroanstaltsbesöken.

De viktigaste slutsatserna och rekommendationerna från utvärdering av utbildning för grundläggande litteracitet för invandrare är:

- **Tillgången till utbildning bestäms av den tid och arbetsmarknadsstatus som tillbringas i Finland i stället för av utbildningsbehovet.** Detta förhindrar att de mest utsatta får läs- och skrivfärdigheter, vilket dock är en förutsättning för att man ska kunna vara verksam i det finländska samhället. Utbildning i läskunnighet ordnas i huvudsak för invandrare som omfattas av integrationsplanen och för vilka utbildningsanordnarna får full statsandel. Detta begränsar integrationstiden utanför de flesta utbildningar och kräver extra arbete av anordnare, lärare och handledande instanser. För närvarande är det inte möjligt för personer utan läs- och skrivfärdigheter som har överskridit integrationstiden att inom det fria bildningsarbetet avlägga utbildning med arbetslöshetsförmån som bisyssla eller under sex månaders utbildning.
- **Rekommendation:** Lagstiftningen och verksamhetsmodellerna bör ändras så att hindren för tillträde till utbildning kan undanröjas. Den fullskaliga statsandelsfinansieringen bör utvidgas till att gälla alla som behöver läskunnighetsutbildning, även dem som varit i Finland en längre tid. Man bör avstå från integrationsplanen som en förutsättning för den avgiftsfria utbildning för grundläggande litteracitet för invandrare och granska möjligheten att binda finansieringen till läroplanen och rekommendationen om läroplanen. Dessutom bör möjligheten till frivillig utbildning med arbetslöshetsförmån som erbjuds inom den grundläggande utbildningen för vuxna utvidgas till att även gälla utbildningar inom det fria bildningsarbetet. När det gäller långsamt framskridande studerande med inlärningssvårigheter är det också skäl att fundera på hur meningsfull deras status som arbetslös arbetssökande är.
- **Metoderna och kriterierna för bedömning av kunnandet varierar, vilket försätter de studerande i en ojämlig ställning och leder till handledning till utbildningar som inte främjar de studerandes inlärning.** Lärarna och handledarna ser förenhetligandet av bedömningen som en förutsättning för ett jämlikt bemötande av de studerande och en fungerande handledning. De studerandes kunskaper bedöms med olika språktester och varierande praxis i samband med ansökan till och avslutande av utbildningen. Metoderna och resurserna för att identifiera utmaningar i lärandet är svaga. Anteckningen om godkänt/underkänt som antecknas på betyget i samband med att läskunnighetsutbildningen avslutas ger inte en tillräcklig bild av de studerandes kompetens. Praxisen för att skriva in och ge en mer omfattande beskrivning av verbal kompetens och en fortsatt plan är regionalt varierande och oetablerad.
- **Rekommendation:** Utvärderingen bör göras mer enhetlig på nationell nivå så att studerandenas jämlikhet förverkligas och utbildningsvägen byggs upp så att den stöder kompetensutvecklingen. Bedömningen ska basera sig på tydliga kriterier som utnyttjas av alla och som utgår från en mångsidig identifiering av de studerandes kompetens. Vid utvecklingen av bedömningen ska uppmärksamhet fästas vid identifieringen av inlärningssvårigheter och stödbehov i ett så tidigt skede som möjligt. Dessutom bör man överväga behovet av en riksomfattande slutbedömning vid övergången vidare från utbildning för grundläggande litteracitet för invandrare. I den fortsatta planen för de studerande ska man inkludera rekommendationer om hur den studerandes kunnande kan utvecklas på nästa plats och se till att den fortsatta planen förmedlas vidare.

- **Praxisen för vägledning till utbildning samt sätten att spara och förmedla information är varierande och delvis bristfälliga.** När det är fråga om icke läs- och skrivkunniga kunder framhävs vikten av att samarbetet och informationsflödet mellan myndigheterna fungerar. För handledningen i anslutning till utbildning för grundläggande litteracitet för invandrare är användningen av datasystem för närvarande varierande och alla aktörer har inte tillgång till väsentlig information om utbildningsvägen. Det vanligaste systemet för informationsutbyte mellan läroanstalterna och de handledande instanserna är Koulutusportti men endast arbets- och näringsförvaltningens experter, som omfattas av arbets- och näringsförvaltningen, kan använda systemet fullt ut. Även innehållet som införs i systemet varierar. Arrangörerna, lärarna och handledarna önskar ett närmare och mer systematiskt informationsutbyte och samarbete för att förbättra handledningens smidighet. Lärarna vill inom vissa områden förtydliga verksamhetsmodellerna för handledning och systematisera verksamheten.
- **Rekommendation:** För ett smidigt informationsutbyte måste man skapa riksomfattande förutsättningar som gör det möjligt att förmedla information som är viktig för en lyckad handledning av de studerande från en aktörssektor och från en ort till en annan. När datasystemen utvecklas inom olika förvaltningsområden ska man säkerställa att de är kompatibla med varandra och att olika aktörer har tillgång till information som är central för handledningen av de studerande och för att deras intressen ska förverkligas. I reformarbetet bör man på ett föregripande sätt beakta kommande ändringar i lag- och servicestrukturen samt skapa metoder för informationsutbyte med beaktande av dataskyddslagstiftningen. Ansvar för att informationen förmedlas får inte ligga hos personer som inte kan läsa och skriva och som håller på att lära sig finska. I anslutning till koordineringen av den regionala styrningen är det skäl att överväga att ta i bruk en centraliserad modell för servicehandledning inte bara i Helsingfors utan även i andra områden. Upprepade halvårsvisa möten mellan utbildningsanordnaren, de handledande instanserna och representanterna för lärarna skulle främja skapandet av en regional lägesbild och det ömsesidiga informationsutbytet samt utformningen av delade verksamhetsprinciper.
- **Det finns inte tillräckligt med stöd eller lämpliga fortsatta studieplatser för studerande som lär sig långsamt eller har inlärningssvårigheter.** De som deltar i läskunnighetsutbildningen har som gemensamt att de inte kan läsa och skriva, men i övrigt är deras situation, bakgrund och förmåga att lära sig mycket olika. Studerandena uppnår målen för utbildning för grundläggande litteracitet för invandrare i varierande grad, så det är viktigt att trygga flexibla möjligheter att avancera. Ålder, flyktingbakgrund, hälsotillstånd, familjesituation, egna mål och övergripande välbefinnande påverkar förmågan att tillägna sig nytt. För närvarande finns det enligt lärarna, handledarna och arrangörerna inga fortsatta platser för studerande som trots upprepningar inte gör framsteg inom utbildningen i läskunnighet eller som har inlärningssvårigheter. Verksamheten är beroende av projekt och enskilda anordnare av specialundervisning. Det finns också utmaningar med den fortsatta utbildningsvägen för studerande som står utanför integrationsplanen.
- **Rekommendation:** Målet ska vara att alla vuxna som bor i Finland ska kunna läsa och skriva. När man utvecklar utbildningsvägarna ska man säkerställa att även personer vars inlärning framskrider långsamt eller personer med inlärningssvårigheter får den tid och det stöd de behöver för att lära sig läsa och skriva. För att uppnå målet behövs ett finansiellt instrument som på mindre orter möjliggör en etablering av den specialundervisnings- och/eller stödresurs som behövs och, där behovet är större, en verksamhet som motsvarar behoven och en behovsbaserad utvidgning. En del studerande kunde också ha nytta av att kombinera praktisk arbetsverksamhet och studier.

- **Läs- och skrivkunnighetsutbildningens genomslagskraft försämras av den låga interaktionen och språkutbildningen utanför skolan.** Att gå i skolan är ofta de studerandes enda dagliga sociala rutin som sker utanför hemmet. Även om inläring av läs- och skrivfärdigheter är utbildningens huvudsakliga mål, innehåller den också innehåll som främjar samhällelig och social integration, vilket i sin tur skulle stöda utvecklingen av de studerandes språkkunskaper. Innehållet kan till exempel bestå av att man bekantar sig med arbetslivet eller stöder uppbyggnaden av sociala nätverk. Dessa genomförs i varierande grad i utbildningarna. Arrangörerna eller andra instanser har inte heller enhetliga redskap och metoder att följa upp utbildningens genomslagskraft: kompetensutvecklingen, framstegen efter utbildningen och utbildningens inverkan på integrationen i samhället.
- **Rekommendation:** För att språkinläringen ska få stöd även i livet utanför skolan bör man i utbildningarna i allt högre grad stödja studerandenas möjligheter att skapa sociala relationer och verksamhet utanför skolan, i gemenskaper där man talar finska. Här kunde man till exempel utnyttja samarbete med regionala organisationer och frivilliga aktörer eller arbetsgivare i regionen. Om man vill granska utbildningens genomslagskraft nationellt bör man skapa ett enhetligt förfarande som innehåller definitioner av vad utbildningens genomslagskraft i läskunnighetsutbildningens kontext innebär. Vid granskningen av effektiviteten bör man beakta de mer omfattande effekterna av den tekniska språkfärdigheten och kompetensutvecklingen, eftersom det ur de studerandes synvinkel är svårt att mäta innehållet som är viktigt för livet genom att delta i utbildningen. Att gå i skolan i sig är för många en sak som upprätthåller hälsan och ger innehåll och glädje i vardagen. Läs- och skrivkunnighet bör ses som ett mål som gör det möjligt för vuxna att leva ett självständigt liv i ett samhälle som Finland och som något som tryggar deras rättigheter.

Nyckelord: invandrare, utbildning för grundläggande litteracitet för invandrare, fritt bildningsarbete, grundläggande utbildning för vuxna, utvärdering, läskunnighet, utbildning

Publisher

Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC)

Title of publication

Learning to read and write as an adult. Evaluation of literacy training for immigrants.

Author

Hanna Väättäinen

The evaluation of literacy training for immigrants was conducted in 2022. It produced information to support the planning, delivery, assessment and development of literacy training for immigrants for the educational institutions providing the training, education providers and national steering system. The evaluation covered liberal adult education and basic education for adults. The evaluation focused on the following themes: national situational awareness, assessment, guidance to education, smoothness of educational paths and impact of literacy training. The evaluation questions were:

- What is the national situational picture like concerning the provision volumes of this training and its distribution regionally and by form of education?
- How do the current assessment practices support students' equal opportunities for developing their skills and progressing along their educational paths?
- How do the criteria and practices of guidance to education support the realisation of a competence-based and needs-based approach on the students' educational path?
- Which factors affect the students' paths to further studies and promote smooth educational paths?
- What impacts does participation in the training have on the development of students' skills and ability to operate in society?

The evaluation drew on three data sets: data collected by means of a survey addressed to education providers, data obtained by conducting interviews with students and teachers, and data produced in focus group events for teachers and parties that steer the training. The data were supplemented by observing teaching situations on visits to educational institutions.

The key conclusions and recommendations of the evaluation of literacy training are:

- **Rather than by the student's needs, access to the training is determined by the length of their residence in Finland and their labour market status.** This prevents those in the most vulnerable position from achieving reading and writing skills which, however, are a prerequisite for coping in Finnish society. Literacy training is mainly organised for immigrants with an integration plan, for whom the education providers receive full statutory government transfers. This excludes immigrants whose integration period is over from most training programmes and requires additional work of education providers, teachers and steering parties. At the moment, immigrants whose integration period is over can only complete literacy training in liberal adult education with the support of the unemployment benefit part time or in a programme whose duration is less than six months.
- **Recommendation:** Legislation and operating models should be modified to remove obstacles to accessing the training. Full statutory government transfers should be extended to cover all those who need literacy training, also when they have been in Finland for a longer period. The requirement of having an integration plan in order to be eligible for free-of-charge literacy training should be dropped, and the possibility of linking the funding to the curriculum and recommended curriculum should be examined. In addition, the possibility of pursuing independent studies with the support of unemployment benefit in basic education for adults should be extended to also cover liberal adult education. The rationality of attributing the unemployed jobseeker status to students who progress slowly and have learning difficulties should also be considered.
- **Competence assessment methods and criteria vary, which puts students in an unequal position and leads to students being guided to education and training that do not promote their learning.** Teachers and instructors see the harmonisation of assessment as a prerequisite for students' equal treatment and effective guidance. Different language tests and varying practices are used to assess students' skills when they apply for a place in or complete the training. The methods used for and resources allocated to identifying learning challenges are inadequate. The pass/fail entry in the certificate awarded at the end of the literacy training does not give an adequate picture of students' skills. The practices of using more extensive verbal descriptions of competence as well as recording and forwarding further plans vary regionally and are not on a permanent footing.
- **Recommendation:** Assessment practices should be harmonised at the national level in order for students' equality to be realised and to make it possible to build educational paths that support competence development. Assessment should be based on a clear set of criteria used by all education providers, the starting point of which is versatile identification of students' competence. In efforts to develop assessment, attention should be paid to identifying learning difficulties and support needs as early as possible. The need for a national final assessment should additionally be considered when the student moves along on their educational path after literacy training. The students' further plans should include recommendations for developing their competence in the next form of education or training, and it should be ensured that the further plans are forwarded to the relevant parties.

- **The practices of directing students to the training as well as the ways in which information is stored and transferred are varied and partly inadequate.** The importance of effective cooperation and information flows between the authorities is emphasised in the case of illiterate clients. In guidance associated with literacy training, the use of information systems is currently inconsistent, and all actors do not have access to essential information on the student's educational path. While the most commonly used system for exchanging information between educational institutions and the steering parties is Koulutusportti, this system can only be fully used by TE administration experts in the context of students within the scope of the TE administration. The content exported to the system also varies. To achieve a smoother guidance process, education providers, teachers and instructors would like to see more systematic exchanges of information and closer cooperation. In some areas, teachers call for clearer operating models related to guidance and the systematisation of the activities.
 - **Recommendation:** National prerequisites must be created for smooth information exchanges enabling transfers of information that is essential for the successful guidance of students from one sector or location to another. When developing information systems in different administrative branches, their interoperability should be ensured, as well as different actors' ability to access information that is essential for guiding students and protecting their interests. When working on reforms, future changes in the legal and service structure should be taken into account proactively, and methods for information exchanges should be created, albeit in compliance with data protection legislation. The responsibility for transferring the information must not be left to illiterate people who are still learning Finnish. In connection with the coordination of regional steering, the introduction of a centralised service counselling model should be considered not only in Helsinki but also in other areas. Recurring six-monthly meetings between the education provider, the steering parties and teachers' representatives would make it easier to form a regional situational picture and promote mutual information exchanges as well as the formulation of shared operating principles.

- **Sufficient support or suitable places for continuing their studies are not available for students whose learning progresses slowly or who have learning difficulties.** What participants in literacy training have in common is their inability to read and write, whereas their situations, backgrounds and learning abilities can otherwise be very different. The students achieve the objectives set for literacy training to variable degrees, which is why ensuring flexible possibilities for moving on is important. Factors that affect immigrants' ability to learn include their age, refugee background, health, family situation, personal goals and holistic well-being. According to teachers, instructors and education providers, no places for further studies are currently available for students who do not make progress in literacy training, despite repeating it, or who have learning difficulties. The activities rely on projects and individual providers offering special needs education. The further educational paths of students with no integration plan are also fraught with challenges.
 - **Recommendation:** The aim should be ensuring that all adults living in Finland can read and write. When improving the smoothness of educational paths, it should be ensured that those who progress slowly or have learning difficulties can also benefit from the time and support they need to learn to read and write. To achieve this goal, a financing instrument is needed that enables the provision of the necessary special education and/or support resources in smaller localities and, in areas where the need is greater, makes it possible to put activities that respond to the needs on a permanent footing and to expand them where necessary. Some students could also benefit from combining practical work activities and studies.

- **The impact of literacy training is undermined by lack of interaction and language practice outside the school.** Attending school often is the only everyday social routine outside the home for the students. While learning reading and writing skills is the primary objective of the training, it also includes content that promotes civic and social integration, which in turn would support the development of students' language skills. These contents may include familiarisation with working life or support for establishing social networks. These aspects are implemented to varying degrees in the training. Education providers or other parties also lack uniform tools and practices for monitoring the impact of the training: competence development, progress after the training and the impacts of the training on integration into society.
- **Recommendation:** To ensure that language learning is also supported in life outside the school, students' opportunities for establishing social relationships and activities outside the school with communities where Finnish is spoken should be strengthened. To achieve this, cooperation with regional organisations and volunteers or employers in the region could be used, for instance. To examine the impact of the training at the national level, a uniform procedure should be created, including definitions of what impact means in the context of literacy training. When examining impact, attention should be paid to mastering the language in the technical sense and impacts that go beyond competence development as, from the students' point of view, participation in education brings important contents to their lives that are difficult to gauge by using indicators designed to measure competence development. For many immigrants, attending school is in itself something that maintains their health and brings content and joy to their everyday life. Reading and writing skills should be seen as a goal whose achievement enables adults to live independently in a society such as Finland and safeguards the realisation of their rights.

Keywords: immigrants, literacy training, liberal adult education, basic education for adults, evaluation, literacy, education

Tiivistelmä	3
Sammanfattning.....	7
Summary	11
1 Johdanto	19
2 Arvioinnin tavoitteet ja arviointikysymykset.....	23
2.1 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet	24
2.2 Arvioinnin painopisteet ja vaikuttavuus.....	25
2.3 Arvioinnin teemat ja arviointikysymykset.....	25
3 Arvioinnin tausta	29
3.1 Maahanmuuttajien osaamiseen, työllistymiseen ja yhdenvertaisuuteen havahduttiin vuoden 2015 turvapaikanhakija-aallon myötä	30
3.2 Lukutaitokoulutuksen lähtökohdat ja tavoitteet	33
3.2.1 Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus.....	34
3.2.2 Lukutaitokoulutus osana aikuisten perusopetusta.....	36
3.3 Arvioinnin teemojen kannalta keskeisiä selvityksiä ja hankkeita.....	37
3.4 Arvioinnin keskeiset käsitteet.....	44
4 Arviointiprosessi	49
4.1 Arviointiaineiston hankinta ja analysointi.....	50
4.2 Organisointi ja aikataulu	53
4.3 Arvioinnin luotettavuus ja aineistojen edustavuus	56
5 Tulokset	63
5.1 Tilannekuva lukutaitokoulutuksen järjestämisestä ja opiskelijoista	64
5.1.1 Koulutusten järjestäminen	66
5.1.2 Opiskelijaprofiilit.....	77
5.1.3 Opettajien ja ohjaajien työtä tukevat ja haastavat tekijät.....	84

5.2	Arviointi.....	88
5.2.1	Osaamisen arvioinnin välineet, menetelmät ja kohdentuminen	89
5.2.2	Arvioinnin yhdenmukaisuus ja yhdenvertaisuus.....	92
5.2.3	Opiskelijoiden kokemukset arviointiin liittyen	94
5.2.4	Hyviä käytäntöjä	96
5.3	Koulutukseen ohjaus	97
5.3.1	Edeltävät koulutukset ja ohjautumisväylät	98
5.3.2	Koulutukseen ohjaamisen käytännöt ja kriteerit.....	103
5.3.3	Oppilaitosten ja ohjaavien tahojen yhteistyö.....	106
5.3.4	Opiskelijoiden kokemukset ohjauksen ja yhteistyön toimivuudesta.....	109
5.3.5	Hyviä käytäntöjä	111
5.4	Koulutuspolkujen sujuvuus	112
5.4.1	Koulutuspolulla eteneminen.....	113
5.4.2	Opiskelijoiden mahdollisuudet tukeen ja joustaviin ratkaisuihin.....	115
5.4.3	Jatkopolutukseen liittyvien yhteistyömallien ja -kanavien toimivuus opettajien ja ohjaavien näkökulmasta.....	118
5.4.4	Toimivan koulutuspolun järjestämisen esteet ja hyvät käytännöt	120
5.4.5	Opiskelijoiden kokemukset ja toiveet koulutuspolkuun liittyen.....	122
5.5	Lukutaitokoulutuksen vaikuttavuus.....	126
5.5.1	Opiskelijoiden osaamisen kehittyminen koulutuksen aikana	127
5.5.2	Koulutuksen vaikutukset opiskelijoiden elämään ja yhteiskunnallisiin valmiuksiin	130
5.5.3	Koulutuksen järjestäjien keinot seurata koulutuksen vaikuttavuutta, riittävyyttä ja soveltuvuutta kohderyhmälle.....	132
5.5.4	Opiskelijoiden kokemukset lukutaitokoulutuksen vaikuttavuudesta.....	136
5.5.5	Hyviä käytäntöjä	142

6 Yhteenveto..... 145

Lähteet 151

Liitteet	157
Liite 1. Tilastotietokannat	158
Liite 2. Järjestäjäkyselyn kysymysrunko	159
Liite 3. Koulutuksen järjestäjille suunnatun kyselyn tunnusluvut	164
Liite 4. Opettajien fokusryhmätilaisuuden kysymykset.....	172
Liite 5. Ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuden kysymykset	174
Liite 6. Koulutuksen järjestäjille suunnatun kyselyn edustavuus	175

Johdanto

1

Työn murros ja tietoyhteiskunnan kehitys koskevat kaikkia ja haastavat pitämään huolta jokaisen osaamisesta ja ehkäisemään yhteiskunnallista polarisaatiota. Näitä tavoitteita sanoittaa myös Marinin hallitusohjelma: *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*, joka pyrkii muun muassa turvaamaan jokaisen nuoren, kesken koulutuksen maahan tulleen ja paperittoman oikeuden suorittaa perusopetus loppuun. Hallitusohjelman tavoitteena on rakentaa yhteiskunnallista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koulutuksen keinoin. (VN 2019.)

Ulkomaalaistaustaisen väestön osuus Suomessa kasvaa, mutta maahanmuuttajien on havaittu jääneen koulutuksessa ja osaamisessa muista väestöryhmistä jälkeen (VN 2019). Syksyllä 2018 valtioneuvosto nosti erityiseksi huolenaiheeksi maahanmuuttajien osaamisen kehittämisen, sillä kansallisten selvitysten perusteella osaamiserot kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä oli todettu Suomessa suuriksi (VN 2019, 27; Witting 2019). Syrjäytymiskehityksen kannalta erityisen haavoittuvassa asemassa ovat aikuisena maahan muuttaneet henkilöt, joilla on heikko koulutustausta tai ei kouluhistoriaa lainkaan.

Luku- ja kirjoitustaidon oppiminen ja yhteiskunnassa tarvittavan perusosaamisen vahvistuminen ovat ensiarvoisen tärkeitä syrjäytymistä ehkäiseviä ja integraatiota edistäviä tekijöitä. Suomessa näitä taitoja voi opetella muun muassa aikuisten maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksessa. Koulutus siirtyi vuoden 2018 alussa työ- ja elinkeinoministeriön vastuulta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Siitä lähtien vapaan sivistystyön oppilaitoksissa on voitu järjestää aikuisille maahanmuuttajille suunnattua lukutaitokoulutusta. Lisäksi aikuisten perusopetukseen on sisällytetty erillinen lukutaitovaihe.

Jotta Suomessa voitaisiin entistä paremmin tukea heikon koulutustaustan omaavien aikuisten maahan muuttaneiden osaamisen kehittymistä, koulutuspolun sujuvuutta ja työllistymistä, tarvitaan tietoa lukutaitokoulutuksen nykytilasta sekä koulutuksen järjestämisen vahvuuksista ja kehittämiskohteista. Luku- ja kirjoitustaito on Suomen kaltaisessa yhteiskunnassa edellytys aikuisen ihmisen itsenäiselle toimintakyvylle.

Lukutaitokoulutuksen arviointi tuottaa tietoa koulutuksen suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja kehittämisen tueksi. Arviointi koskee vapaata sivistystyötä ja aikuisten perusopetusta. Arvioinnin keskeisiä teemoja ja sisältöalueita ovat arviointi, ohjaus, koulutuspolut ja koulutuksen vaikuttavuus. Lisäksi arvioinnissa tuotetaan tilastollinen tilannekuva lukutaitokoulutuksen volyymeistä, kohdentumisesta ja koulutusmuodoista.

Arviointi toteutettiin osana Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) koulutuksen arviointisuunnitelmaa vuosille 2020–2023. Arvioinnissa tarkastellaan lukutaitokoulutuksen toimivuutta erityisesti oppimisen ja osaamisen kehittämisen ja koulutusjärjestelmän toimivuuden näkökulmista. Arvioinnissa sitoudutaan teoreettis-metodologisesti kehittävän arvioinnin periaatteisiin (Moitus & Kamppi 2020).

Arvioinnin tavoitteet ja arviointi- kysymykset

2

2.1 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet

Karvin arviointisuunnitelman 2020–2023 mukaisesti Maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen arviointi tuottaa tietoa maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja kehittämisen tueksi koulutusta järjestäville oppilaitoksille, oppilaitosten ylläpitäjille sekä kansalliselle ohjausjärjestelmälle. Arviointi koskee vapaata sivistystyötä ja aikuisten perusopetusta.

Arvioinnin eri vaiheet (suunnittelu-, aineistonkeruu- ja analyysivaihe) toteutettiin kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti (Moitus & Kamppi 2020). Lisäksi kehittävä arviointi on huomioitu menetelmällisissä valinnoissa ja työskentelyprosessissa.

Lukutaitokoulutus on keskeinen osa onnistunutta kotoutumista, sillä suomen tai ruotsin kielen luku- ja kirjoitustaito luovat perustan ihmisten kyvyille osallistua yhteiskuntaan sekä omalla alueellaan että kansallisesti. Arvioinnin tuottamalla tiedolla on yhteiskunnallista tilausta, sillä vaikka kotoutumisen edistäminen on kehittynyt myönteisesti, Suomessa tarvitaan edelleen kotoutumista edistävien palveluiden saatavuuden että toimivuuden kehittämistä. (Hämäläinen 2021.) Vaikka Suomi menestyi hyvin vuonna 2020 julkistetussa kansainvälisessä kotouttamistoimien vertailussa, nykymuodossaan kotoutumisen toimenpiteet eivät riittävän hyvin tavoita kaikkia maahanmuuttajia. Panostuksia ja muutoksia tarvitaan laajasti työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseen. Keskeisimmät haasteet kotoutumisessa näkyvät maahanmuuttajien valtaväestöä heikompana työllisyysasteena sekä naisten osallisuutena. (TEM 2021a.)

Parhailtaan on meneillään useita lakiuudistuksia, joilla on vaikutuksia myös tämän arvioinnin kohderyhmään (ks. luku 3.1). Vilkas tutkimus- ja selvitystoiminta sekä suhteellisen runsas kehittämishankkeiden määrä kertovat lukutaitokoulutuksen kehittämistarpeista (Valtioneuvosto 2021a; ks. luku 3.2). Lukutaitokoulutuksen arviointi vastaa näihin tarpeisiin tuottamalla arviointitietoa keskeisiksi havaituista kehittämisteemoista.

2.2 Arvioinnin painopisteet ja vaikuttavuus

Lukutaitokoulutuksen arviointi tuottaa tietoa kahteen Karvin strategiseen painopisteeseen liittyen: oppimisen ja osaamisen kehittämisen ja koulutusjärjestelmän toimivuuden lisääminen. Tavoitteena on tuottaa tietoa, joka lisää hyödynsaajien ja sidosryhmien edellytyksiä kehittää koulutusta siten, että se tukee maahanmuuttajien oppimisen ja osaamisen kehittämistä nykyistä paremmin. Erityisen tärkeänä arvioinnissa pidetään maahanmuuttajien omien kokemusten ja tarpeiden kuulemista arvioinnin keskeisiin teemoihin liittyen. Arvioinnissa selvitetään, mitkä tekijät edistävät tai estävät oppimista ja osaamisen vahvistamista. Kehittämissuosituksen avulla pyritään tukemaan lukutaitokoulutuksen kohderyhmän oppimisen ja osaamisen kehittämistä kohti tulevaisuuden osaamistarpeita ja jatkuvaa oppimista.

Edellä esitettyyn liittyen arviointi tuottaa tietoa koulutusjärjestelmän toimivuuden lisäämiseksi. Monipuolisin aineistohankintamenetelmin ja useita eri toimijoita kuulleen haluttiin muodostaa nykyistä tarkempaa ja kansallisesti aiempaa kokonaisvaltaisempaa kuvaa siitä, miten lukutaitokoulutuksen koulutuksen järjestäminen tällä hetkellä toimii kokonaisuutena. Järjestelmän toimivuuden näkökulmasta on huomioitava, että lukutaitokoulutusta koskevat koulutusjärjestelmän uudistukset ovat astuneet voimaan vasta 1.1.2018 ja ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden vaikutukset tulevat ilmi pääasiassa pitkällä aikavälillä (OKM 2019). Lisäksi useita lainsäädäntömuutoksia on valmisteilla. Tämä huomioitiin arvioinnissa erityisesti johtopäätösten ja kehittämissuosituksen laadinnassa.

Arvioinnin vaikuttavuutta pyrittiin vahvistamaan ja varmistamaan tuomalla lukutaitokoulutuksen ympärillä yhteistyötä tekevien toimijoiden monitahoinen verkosto mukaan arviointiprosessiin sen alusta saakka. Myös kehittävän arvioinnin menetelmät ja arvioinnin tiedonkeruut osallistivat laajan joukon toimijoita, jotka osallistuessaan tulevat tietoisiksi arvioinnista. Näin pyrittiin luomaan tuloksille sosiaalista tilausta ja edesauttamaan niiden vaikuttavuutta. Lisäksi arvioinnista viestittiin läpi arviointiprosessin.

2.3 Arvioinnin teemat ja arviointikysymykset

Arviointikysymykset perustuvat aiemmissa selvityksessä (Hievanen ym. 2020) ja Kotoutumisen selonteossa (VN 2021) tunnistettuihin tiedontarpeisiin. Lisäksi kysymysten muotoilussa on hyödynnetty arviointipaneelin tuottamia näkemyksiä arvioinnin keskeisistä teemoista ja ajankohtaisista tiedontarpeista.

Arviointikysymykset on esitetty taulukossa 1. Arviointikysymyksiä tarkentavat kysymyksenasettelut ja teemakohtaiset aineistohankintamenetelmät (ks. tarkemmin luku 5.1) on eritelty liitteessä 2.

TAULUKKO 1. Arvioinnin teemat ja arviointikysymykset.

Teema	Arviointikysymys
1. Kansallinen tilannekuva	Millainen on kansallinen tilannekuva koulutuksen järjestämisen volyymeista sekä jakaantumisesta alueellisesti ja koulutusmuodoittain?
2. Arviointi	Millä tavoin nykyiset arviointikäytännöt tukevat opiskelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen ja koulutuspolulla etenemiseen?
3. Koulutukseen ohjaus	Miten koulutukseen ohjaamisen kriteerit ja käytännöt tukevat osaamis- ja tarveperusteisuuden toteutumista opiskelijoiden koulutuspolulla?
4. Koulutuspolkujen sujuvuus	Mitkä tekijät vaikuttavat opiskelijoiden jatkopolkuihin ja koulutuspolkujen sujuvuuteen?
5. Lukutaitokoulutuksen vaikuttavuus	Millaisia vaikutuksia koulutukseen osallistumisella on opiskelijoiden osaamisen kehittämiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen?

Arviointi koskee vapaan sivistystyön oppilaitoksissa tarjottavaa lukutaitokoulutusta ja sekä osana aikuisten perusopetusta järjestettävää lukutaitovaihetta. Arvioinnin tiedonkeruut kohdistuvat koulutuksen järjestäjiin, opiskelijoihin, opettajiin ja ohjaaviin tahoihin.

Arvioinnissa koulutuksen järjestäjiä ovat lukutaitokoulutusta tarjoavat toimijat vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen piirissä. Vapaassa sivistystyössä lukutaitokoulutusta tarjotaan kansanopistoissa, kansalaisopistoissa, opintokeskuksissa ja kesäyliopistoissa. Aikuisten perusopetuksessa arvioinnin piiriin kuuluvat lukutaitovaihetta tarjoavat opetuksen järjestäjät.

Arvioinnissa kuultiin edellä kuvatun toiminnan piiriin kuuluvia opettajia sekä lukutaitokoulutuksessa tai aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheessa opiskelevia opiskelijoita. Mukaan luetaan myös opiskelijat, jotka opiskelevat lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelman mukaisesti osana muuta kuin lukutaitokoulutuksen opetusryhmää¹.

Lisäksi arvioinnissa kuultiin ohjaavien tahojen, kuten TE-toimistojen, kuntien ja osaamiskeskusten edustajia. Ohjaavien tahojen mukaan ottamista pidettiin arviointipaneelin taustakuulemisessa tärkeänä, jotta arvioinnin kautta voidaan tuottaa tietoa koulutuspolun sujuvuuden kannalta keskeisistä siirtymävaiheista.

¹ Esimerkiksi ruotsinkielisen lukutaito-opetuksen osalta on tyypillistä, että samoissa ryhmissä opiskelee useiden eri maahanmuuttajakoulutusten opiskelijoita (Bildningsalliansen/sisäinen tiedonanto 01/2022). Tilanne voi olla vastaava pienillä paikkakunnilla.

Arvioinnin tausta

3

Luvussa kuvataan ensin lukutaitokoulutuksen järjestämisen koulutuspoliittista taustaa ja yhteyttä laajempaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen (luku 3.1). Tämän jälkeen esitellään lukutaitokoulutuksen lähtökohdat ja tavoitteet (luku 3.2) Lisäksi luodaan katsaus arvioinnin teemojen kannalta keskeisiin tutkimuksiin, selvityksiin ja hankkeisiin (luku 3.3) sekä täsmennetään arvioinnin keskeiset käsitteet (luku 3.4).

3.1 Maahanmuuttajien osaamiseen, työllistymiseen ja yhdenvertaisuuteen havahduttiin vuoden 2015 turvapaikanhakija-aallon myötä

Hallituskaudella 2015–2019 maahanmuuttajille suunnattua palvelujärjestelmää uudistettiin voimakkaasti, kun oli havaittu, että maahanmuuttajien reitit koulutukseen ja työelämään olivat pitkiä ja saattoivat sisältää tyhjäkäyntiä, päällekkäisyyksiä ja epätarkoituksenmukaisia opintoja (TEM 2016). Vuonna 2017 Suomessa oli ulkomaalaistaustaisia² 384 000 eli 7 prosenttia väestöstä (Tilastokeskus 2019a). Ulkomaalaistaustaisten työttömyys oli noin kaksinkertaista ja työllisyysaste kymmenisen prosenttia alhaisempi suomalaistaustaisiin verrattuna. Vallitsevassa tilanteessa maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkujen nykytilannetta ja kehitystarpeita koettiin tärkeäksi selvittää kokonaisvaltaisesti, jotta maahanmuuttajien työllistymisen ja kotoutumisen suomalaisen yhteiskuntaan helpottuisi ja nopeutuisi.

Eduskunnan tarkastusvaliokunta selvitti maahanmuuttajien kotouttamistoimenpiteiden toimivuutta työllistymisen näkökulmasta (Ala-Kauhaluoma ym. 2018). Tutkimuksen ja asiantuntijakuulemisten pohjalta tarkastusvaliokunta antoi aiheesta mietinnön eduskunnalle (TrVM 6/2018 vp). Hyväksyessään mietinnön eduskunta edellytti, että hallitus laatii kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman kotouttamistoimien uudistamistarpeesta ja toteutettavista uudistuksista.

² Ulkomaalaistaustaisia ovat myös Suomessa syntyneet maahanmuuttajien jälkeläiset (Tilastokeskus 2022, ks. tarkemmin luku 2.4)

Opetus- ja kulttuuriministeriön maahanmuuttoasioita koskeva työryhmä määritteli maahanmuuttajien koulutusta koskevista koulutusjärjestelmän uudistuksista merkittävimmiksi muun muassa aikuisten perusopetuksen uudistamisen ja uudet luku- ja kirjoitustaidon ja suomen kielen koulutukset vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Koulutusjärjestelmässä tehtiin eri koulutusasteita koskevia rakenteellisia, lainsäädäntöä ja rahoitusta koskevia uudistuksia, joista lukulaitokoulutusta koskien seuraavat:

- Aikuisten perusopetuksen uudistaminen
- Kotoutumissuunnitelmaan hyväksytyyn koulutuksen maksuttomuus vapaan sivistystyön piirissä. Tämä mahdollistaa maksuttoman koulutusvaihtoehdon myös esimerkiksi lasten kanssa kotona oleville vanhemmille.
- Maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon ja suomen kielen opiskelun koulutusmalli vapaaseen sivistystyöhön.
- Maahanmuuttajien osaamisen tunnistamis- ja tunnustamispalvelujen kehittäminen.

(OKM 2019)

Nämä uudistukset tulivat voimaan vuoden 2018 alussa (ks. tarkemmin luku 2.2). Sitten Karvi on toteuttanut työryhmän esityksen pohjalta arvioinnin kotouttamistoimien ja koulutusjärjestelmän uudistusten vaikutuksista maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkuihin. (OKM 2019; Hievanen ym. 2020.)

Marinin hallituksen (2019 -) toimesta on tämän jälkeen tehty muun muassa seuraavia toimia maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen tehostamiseksi:

- Kuntien osaamiskeskustoiminnan kehittäminen ja laajentaminen.
- Maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelujen kehittäminen, saavutettavuuden parantaminen ja laadun yhdenmukaistaminen.
- Työelämän vastaanottavuuden vahvistaminen luomalla työelämän monimuotoisuusohjelma.

(VN 2021, 41.)

Kotoutumisen selonteko – kokonaisvaltainen toimenpideohjelma kotouttamistoimien uudistamistarpeesta

Eduskunnan edellyttämä toimenpideohjelma annettiin selontekona eduskunnalle kesäkuussa 2021 (TEM 2021a). Selonteko esitti laajan kirjon uudistustoimia, joiden keskeinen tavoite oli:

- Nopeuttaa maahanmuuttajien polkua työhön ja koulutukseen.
- Edistää maahanmuuttajien osallisuutta työelämässä ja laajemmin yhteiskunnassa.
- Tukea erityisesti maahanmuuttajanaisten, ja siten koko perheen, juurtumista Suomeen.
- Lisätä työelämän vastaanottavuutta ja ehkäistä yhteiskunnallista polarisaatiota.

(TEM 2021a.)

Yhtenä keskeisenä keinona vastata kotoutumiseen liittyviin haasteisiin esitetään selonteossa kotoutumisohjelma, joka tehostaisi kotoutumisen alkuvaihetta ja vahvistaisi ohjausta työelämään tai jatkokoulutukseen. Ohjelma loisi rakenteen myös työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi, minkä oletetaan parantavan erityisesti kotona lapsia hoitavien maahanmuuttajanaisten mahdollisuuksia kotoutua. Ohjelmassa korostuu pyrkimys ottaa entistä paremmin huomioon maahanmuuttajien tarpeet. (mt.)

Hallituksen Oikeus oppia -kehittämisohjelman mukaisesti vuosina 2020–2022 on kiinnitetty huomiota maahanmuuttotaustaisten oppimisedellytysten turvaamiseen, erityisesti vasta maahan saapuneiden oppilaiden kielellisten ja muiden oppimisvalmiuksien arviointiin³. Lisäksi on selvitetty kotoutumiskoulutuksen vahvistamista siten, että se kattaisi kaikki väestöryhmät eri koulutusasteilla yhdenvertaisesti ja mahdollistaa kotoutumiskoulutuksen ja siihen sisältyvän kielikoulutuksen myös niille maahanmuuttajille, jotka ovat työmarkkinoiden ulkopuolella. (VN 2019.)

Maahanmuuttajien koulutus- ja työllisyyspoluilla on haasteita ja alueellisia eroja

Osana selontekoa tuotettiin Maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolut -selvitys (Shemeikka ym. 2021), jonka tavoitteena oli tuottaa tietoa maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkujen kehittämiseksi siten, että ulkomaalaistaustaisten työllistymisaste nousisi ja yhteiskunnallinen osallisuus paranisi (mt.).

Selvityksessä maahanmuuttajien koulutus- ja työllisyyspoluilla havaittiin useita haasteita ja suuria alueellisia eroja. Yksilön osaamisesta todettiin olevan vaikea saada kattavaa kuvaa ja osaamisen arviointiin liittyvän tiedon siirtymisessä koulutusasteelta toiselle todettiin olevan haasteita. Havaittiin myös, ettei kotoutumiskoulutus toteutunut kaikkien asiakasryhmien kannalta tarkoituksenmukaisesti. Nykytilanteessa ei ole nähty olevan riittäviä keinoja tukea kaikkien pidempään maassa asuneiden maahanmuuttajien suomen tai ruotsin kielen opiskelua. Työvoimakoulutuksen opiskelijavalinnoissa on priorisoitu maahanmuuttajat, joilla on voimassa oleva kotoutumissuunnitelma. Etenkin sopivaa kielenopetusta saattoi olla vaikea löytää omalta alueelta. Asiakkaiden tarpeiden huomioimisen todettiin myös kaipaavan vahvistamista. (Shemeikka ym. 2021.) Selvityksessä esitetyt johtopäätökset ovat yhteneväisiä Karvin toteuttaman arvioinnin kanssa (Hievanen ym. 2021).

Meneillään olevat lakiuudistukset pyrkivät parantamaan maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä

Kotoutumisen selontekoa ja muita selvityksiä on hyödynnetty muun muassa niissä useissa lakiuudistuksissa, joita on meneillään ja joilla on vaikutusta arvioinnin kohderyhmään. Kotoutumista edistävän lain uudistaminen on parhaillaan eduskunnan käsittelyssä (TEM 2019). Sen tavoitteena

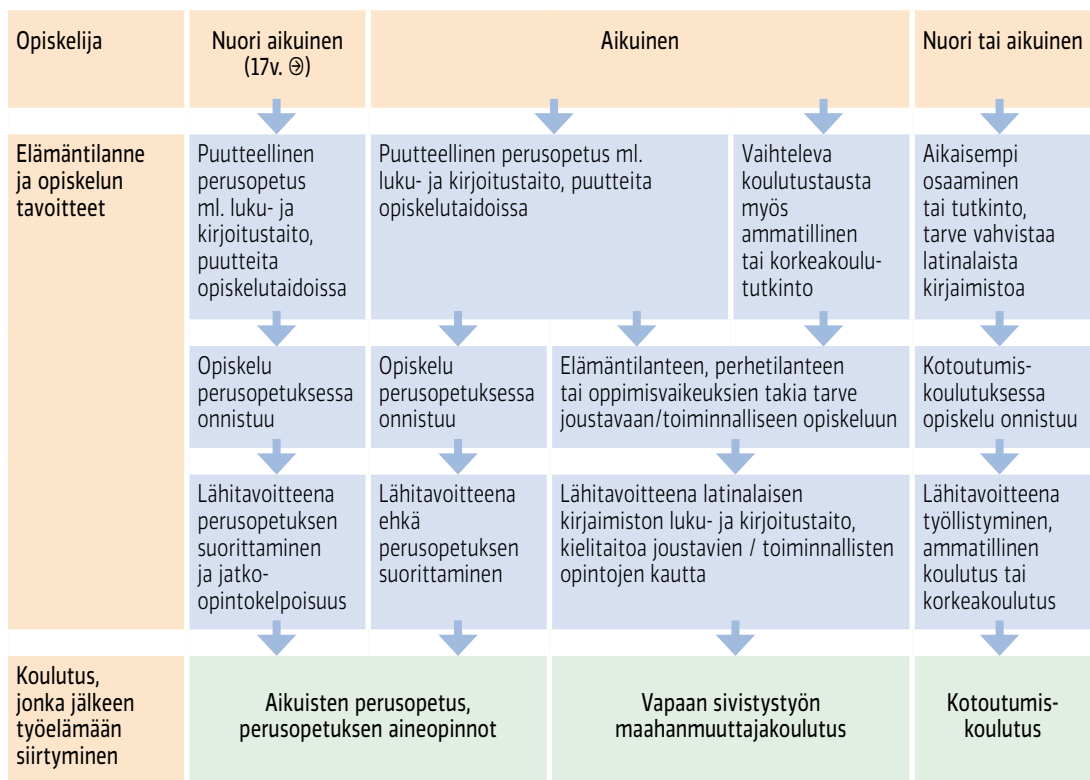
³ Karvissa on käynnissä valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen tila ja vaikuttavuus -arviointi hallituksen osana Oikeus oppia -kehittämisohjelmaa. Arvioinnin tulosten pohjalta laaditaan kehittämissuosituksia valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen kehittämiseksi.

on muun muassa vahvistaa työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumista, työllisyyttä tukevia valmiuksia, kielitaitoa ja osallisuutta yhteiskuntaan sekä edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Lakiuudistuksella pyritään myös vahvistamaan työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumista. (mt., 2019.) Saman aikaisesti ovat meneillään myös sekä TE-palvelujen uudistus (TEM 2022), jossa maahanmuuttajia koskevat työvoimapalvelut on tarkoitus siirtää kunnille että sosiaali- ja terveystieteiden uudistaminen (VN 2022), jonka myötä arvioinnin kohderyhmän sosiaalipalvelut siirtyvät kunnilta hyvinvointialueille. Kahden ensimmäisen on tarkoitus tulla voimaan yhtäaikaaisesti vuoden 2025 alusta. SOTE-uudistus puolestaan tulee voimaan 1.1.2023. Arvioinnin sisällölliset teemat ovat näin ollen erittäin ajankohtaisia ja tulosten toivotaan vievän uudistustyötä eteenpäin.

3.2 Lukutaitokoulutuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Aikuisten maahanmuuttajien koulutuspolku Suomessa alkaa alkukartoituksesta (ks. kuvio 1). TE-toimistot ja kunnat⁴ ovat vastuussa lakisääteisen, kotoutumisprosessin käynnistävän alkukartoitusten järjestämisestä sekä kotoutumissuunnitelmien laatimisesta (VN 2010/1386). Alkukartoituksessa selvitetään maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito, oppimisvalmiuksia sekä muut kotoutumiseen vaikuttavat seikat ja palvelutarpeet. (VN 2021, 54.) Tämän pohjalta laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma, jonka osana voi olla lukutaitokoulutusta.

⁴ Tulevan lakiuudistuksen myötä 2025 alkaen vastuun kotoutumissuunnitelman laadinnasta ja maahanmuuttajien työllisyyspalveluista on tarkoitus siirtyä kokonaan kunnille (TEM 2022).

KUVIO 1. Lukutaitokoulutuksen järjestämisen väylät (OKM 2017)

Lukutaitokoulutusta tarjotaan vapaan sivistystyön oppilaitoksissa sekä osana aikuisten perusopetuksen alkuvaihetta. Lukutaitokoulutus siirtyi työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudesta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle vuonna 2018. (VN 2021, 82.)

3.2.1 Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus

Vuoden 2018 alusta lukutaitokoulutusta on järjestetty kansanopistoissa, kansalaisopistoissa, opintokeskuksissa ja kesäyliopistoissa. Uudessa koulutusmallissa pyritään hyödyntämään vapaan sivistystyön koulutuksen joustavuutta ja monimuotoisuutta sekä eri oppilaitosmuotojen ominaispiirteitä. Koulutusmalli perustui vapaan sivistystyön maahanmuuttajakoulutusta valmistelevalle työryhmän ehdotuksiin (OKM 2017). Tarkoituksena oli monipuolistaa luku- ja kirjoitustaidon opiskelumahdollisuuksia ja osaltaan nopeuttaa maahanmuuttajien polkuja koulutukseen ja työelämään. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksen laati Opetushallitus (OPH 2018). Lisäksi Kansalaisopistojen liitto on antanut OPH:n suositukseen perustuvan tarkentavan suosituksen omille jäsenilleen (Kansalaisopistojen liitto KoL 2018).

Koulutuksen keskeisenä sisältönä ovat luku- ja kirjoitustaidon ja suomen/ruotsin kielen opinnot sekä muut kotoutumista tukevat sisällöt. Opintoja voidaan yhdistää toiminnallisiin sisältöihin. Koulutuksen kohderymänä ovat erityisesti henkilöt, jotka tarvitsevat joustavia tai osa-aikaisia koulutusmahdollisuuksia kuten kotivanhemmat ja henkilöt, joiden arvioidaan tarvitsevan erityisesti toiminnallista opiskelua, mutta myös muut henkilöt, joiden tarpeisiin muu koulutustarjonta ei vastannut. Osa-aikainen koulutus soveltuu myös työssä käyville.

Uuden koulutusmallin tarpeen taustalla oli luku- ja kirjoitustaidon koulutus sellaisten henkilöiden kohdalla, joiden perusopinnot olivat puutteelliset, mutta joille työhallinto, kunta tai henkilö itse ei katsonut peruskouluopintoja tarkoituksenmukaisiksi. Samoin ongelmallisissa tilanteissa olivat henkilöt, joiden etenemistä aikaisemmat koulutusmallit eivät riittävästi tukeneet ja jotka hyötyisivät toiminnallisiin sisältöihin yhdistettävästä koulutuksesta. Uudella koulutuksella pyrittiin vastaamaan luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen osallistuvien tarpeisiin ja tavoittamaan kohderymiä, jotka jäävät koulutuksen ulkopuolelle. Kotona pieniä lapsia hoitaville maahanmuuttajavanhemmille ei koettu olleen tarjolla soveltuvia, koulutuksen ja lastenhoidon yhdistäviä opiskelumahdollisuuksia. (HE 140/2017 vp)

Tavoitteena oli myös vahvistaa vapaan sivistystyön eri oppilaitosmuotojen roolia maahanmuuttajien kotouttamisessa ja lisätä koulutuksen järjestäjien ja kotoutumissuunnitelmien laatimisesta vastuussa olevien tahojen yhteistyötä. Lisäksi pyrittiin luomaan koulutuksen kehittämiseksi entistä paremmat edellytykset lisäämällä koulutuksen rahoituksen ennakoitavuutta. Mikäli koulutus on hyväksytty osaksi opiskelijan kotoutumissuunnitelmaa, ei siitä peritä maksua, vaan koulutuksen valtionosuus on 100 %. (Valtioneuvosto 2021, 82.) Kotoutumissuunnitelman mukaisiin suoritteisiin voi ilmoittaa suoritteet, jotka kunta tai työvoimaviranomainen on hyväksynyt kotoutumissuunnitelmaan. Uuden koulutusmallin rahoitus integroitiin osaksi vapaan sivistystyön nykyistä rahoitusjärjestelmää. (HE 140/2017 vp.) Rahoituksen pohjana ovat varainhoitovuotta edeltäneen vuoden suoritteet (kansalaisopistoilla opetustunnit). Hallitus on lisännyt julkisen talouden suunnitelmaan 5 miljoonaa euroa vapaan sivistystyön luku- ja kirjoitustaidon ja muun kototuttavan suomen/ruotsin kielen koulutukseen vuosille 2022–2025 ja on päättänyt kyseisen koulutuksen rahoituksen erottamisesta omaksi kokonaisuudekseen vapaan sivistystyön rahoitusjärjestelmässä. Tämän muutoksen mahdollistava lakimuutos tuli voimaan 1.1.2022 (VN 912/2021). Uudistuksen myötä kyseiselle koulutukselle on talousarviossa varattuna yhteensä 11,83 milj. euroa. Toisin kuin aikuisten perusopetuksessa, jota sitoo opiskeluhoitolaki, vapaan sivistystyön koulutuksen rahoituksessa ei ole erillistä rahoitusinstrumenttia opiskeluhoillon palveluiden kuten erityisen tuen tai psykologi- ja kuraattoripalveluiden kattamiseksi.

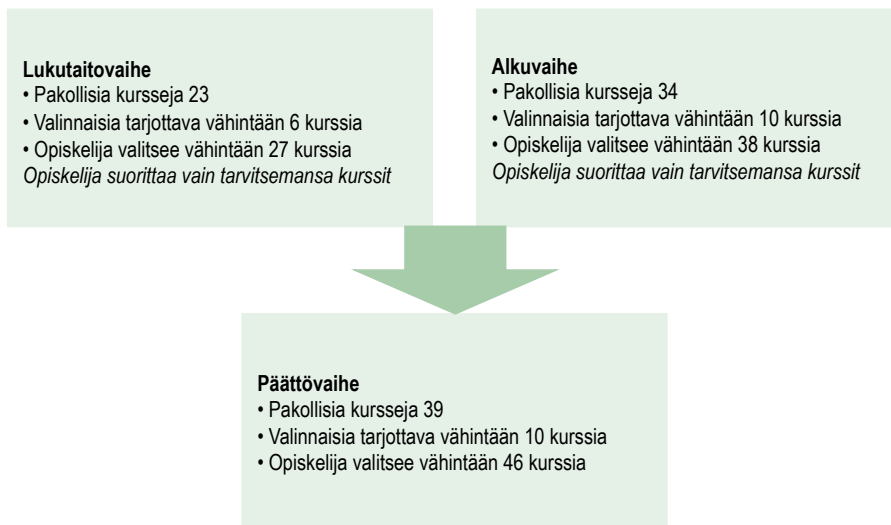
Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa on käytössä Opetushallituksen laatima Opetussuunnitelmasuositus (OPH 2018), mutta koulutuksen toteuttamisen tavat ovat joustavia ja profiloituvat myös oppilaitostyyppien mukaisesti. Koulutuksen alkuvuosina Suomen Kansanopistoyhdistys on esimerkiksi kehittänyt yhteistyössä Opintokeskukset ry:n ja Humanistisen ammattikorkeakoulun kanssa maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen mallin (Valkendorff & Luukkainen 2019). Siitä, kuinka laajalti malli on käytössä, ei ole tarkkaa tietoa.

3.2.2 Lukutaitokoulutus osana aikuisten perusopetusta

Aikuisten perusopetus on suunnattu oppivelvollisuusiän ylittäneille henkilöille, jotka eivät ole suorittaneet perusopetuksen oppimäärää tai joilla on esimerkiksi tarve täydentää muualla kuin Suomessa suoritetuilla perusasteen opintoja tai korottaa yksittäisten oppiaineiden arvosanoja. Perusopetus voi laajimmillaan sisältää alkuvaiheen osana järjestettävän luku- ja kirjoitustaitoa vailla oleville tarkoitetun erityisen lukutaitovaiheen, perusopetuksen alkuvaiheen opetuksen ja perusopetuksen päättövaiheen opetuksen. Suuri osa opiskelijoista osallistuu vain osaan mainituista vaiheista. Lukutaitovaihe sisältää luku- ja kirjoitustaidon alkeita, numeerisia perustaitoja ja kotouttavia sisältöjä (ks. luku 2.3). (HE 178/2016 vp.)

Aikuisten perusopetuksen uudistuksen (2016) tavoitteena oli mahdollistaa oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille perusopetuksen oppimäärän suorittaminen tehokkaasti ja kokopäiväisesti. Osana uudistusta luku- ja kirjoitustaidon opetus kytkettiin osaksi aikuisten perusopetusta. Lukutaitovaihe on kohdennettu maahanmuuttajille, joilla ei ole riittäviä edellytyksiä selviytyä perusopetuksen alkuvaiheessa opiskelulle asetettavista vaatimuksista. Uudistettu aikuisten perusopetus otettiin käyttöön vuonna 2018. (mt.)

Perusopetuslain uudistettujen säädösten tavoitteena oli kehittää oppivelvollisuusiän ylittäneille tarkoitettua perusopetuksen sisältöä ja rakennetta vastaamaan maahanmuuttajien perusopetuksen muuttunutta tarvetta ja yhtäläistä aikaisempia hyvin erilaisia ja ohjaamattomia käytäntöjä. Keskeinen tavoite oli taata riittävät henkilökohtaiset joustot tehokkaalle etenemiselle. Aikuisten perusopetus siirrettiin kokonaan valtion rahoittamaksi. (mt.)

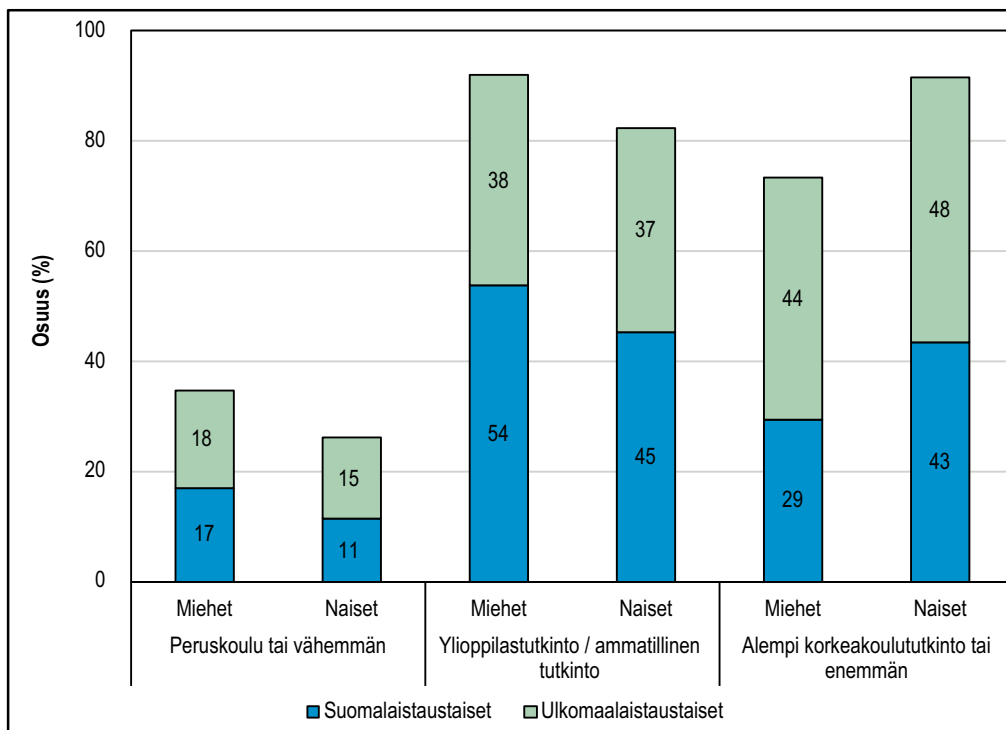
KUVIO 2. Aikuisten perusopetuksen opintojen rakenne (Opetushallitus 2017)

3.3 Arvioinnin teemojen kannalta keskeisiä selvityksiä ja hankkeita

Tässä luvussa käydään läpi arvioinnin pääteemojen kannalta keskeisiä selvityksiä ja hankkeita. Tarkastelussa keskitytään lukulaitokoulutuksen kehittämisen – ja tämän arvioinnin kohdentamisen – kannalta keskeisiin johtopäätöksiin ja toisaalta selvityksissä tunnistettuihin tiedontarpeisiin.

Lukulaitokoulutukseen osallistuvista on erittäin niukalti kansallisen tason tilastotietoa

Suomessa asuvat ulkomaalaistaustaiset ovat koulutetumpia kuin yleisesti ajatellaan. Kotoutumisen indikaattorit -julkaisun mukaan (Kazi ym. 2019, 15) korkeakoulutettujen osuus ulkomaalaistaustaisista naisista on noin 19 prosenttia korkeampi kuin korkeakoulutettujen osuus suomalaisistaustaisista miehistä. Koulutuksen kerrotaan olevan polarisoitunutta: ”ulkomaalaistaustaisten joukossa on paljon niitä, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta tai joilla perusastetta ei ole suoritettu lainkaan.” (Kazi ym. 2019, 15.) Kuitenkin, kun suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten koulutustiedot asetetaan samaan kuvioon (kuvio 3), havaitaan, että heikosti koulutettujen osuudet ovat lähellä toisiaan. Tämä voi johtua tilastoinnin haasteista, joita eritellään alla. Hieman alle kaksi kolmannesta ulkomaalaistaustaista puhuu oman arvionsa mukaan suomea tai ruotsia vähintään keskitasoisesti (mt.).

KUVIO 3. Korkein 18–64-vuotiaiden Suomessa tai ulkomailla suoritettu tutkinto (2017/2018). (Lähde: Kazi ym. 2019)

Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden koulutustasosta ei ole saatavilla tarkkaa tietoa, sillä ulkomailla suoritetut tutkinnot eivät näy tutkintorekisteriin perustuvissa virallisissa tilastoissa. Aikuisten turvapaikanhakijoiden koulutustaustaa on kartoitettu opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta Uudenmaan vastaanottokeskuksissa viimeksi vuonna 2016 (VN 2016). Tämän arvioinnin kohderyhmästä eli maahan muuttaneista yli 17-vuotiaista, joilla ei ole perusasteen tutkintoa, ei ole saatavilla lainkaan eriteltyä tilastotietoa⁵. Esimerkiksi Tilastokeskuksen tarkasteluissa alin tarkasteltava koulutusluokka on ”peruskoulu tai vähemmän ”enintään perusasteen suorittaneet” (ks. myös Husa 2020). Tutkintorekisterin laatua on saatu parannettua, mutta rekisterissä on edelleen alipeittoa maassa asuvan ulkomaalaistaustaisten väestön osalta, jolloin noin puolelta puuttuu tieto Suomen ulkopuolella suoritetusta koulutuksesta. (Witting 2019; VN 2021, 28.) Ulkomaalaistaustaista väestöä koskevaa tilastollinen seuranta on kuitenkin aivan viime vuosina laajentunut, kun kehittämistoimien ja poliittisen päätöksenteon tueksi on tarvittu kansallisen tason tarkasteluja. Tällä hetkellä tilastotietoa ulkomaalaistaustaisesta väestöosasta on saatavilla seuraavista kansallisista tilastotietokannoista (ks. tarkemmin liite 1):

- OPH: Maahanmuuttajien koulutuksen tilastot
- OPH: Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit
- TEM: Kototietokanta
- TEM: Kotoutumisen indikaattorit
- Tilastokeskus: Maahanmuuttajat ja kotoutuminen -tietokanta

Lisäksi tietoa on saatavilla pohjoismaisten tilastokeskusten yhteistietokannasta, johon on yhdenmukaistettu maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyviä rekisteritietoja. Vastaavia rekisteritietoja ei ole saatavissa mistään muualta Euroopasta. Kotoutumisesta ja maahanmuutosta on tehty useita pohjoismaisia tutkimuksia, mutta ne ovat olleet yksittäisiä ja perustuneet maakohtaisiin määrittelyihin. (Norden 2018.) Koulutustilastojen osalta tarkastelut koskevat perusastetta ja sitä ylempiä koulutusasteita, joten tilasto ei tarjoa tämän arvioinnin kannalta lisätietoa. Ulkomaalaistaustaiseen väestöön liittyvää tilastotietoa on koottu myös kansainväliseen OECD.Stat-tietokantaan. Tietokannan ikäryhmäjaottelu ei kuitenkaan ole suoraan hyödynnettävissä lukutaitokoulutuksen kohderyhmän mukaiseen koulutustaustatarkasteluun.

Tilastoissa usein tarkastelun kohteena oleva ulkomaalaistaustaisten väestöryhmä pitää sisällään myös Suomessa syntyneet maahanmuuttajien jälkeläiset, jotka eivät kuulu tämän arvioinnin kohderyhmään. Lisäksi useissa koulutusastetarkasteluissa alimpana asteena on esitetty peruskoulu, jolloin arvioinnin kohderyhmä (maahan itse muuttaneet, joilla ei ole perusasteen koulutusta) rajautuu tarkastelujen ulkopuolelle. Joitakin yksittäisiä tilastollisia tarkasteluja tarkemmin rajatuille joukoille on tehty, kuten vuonna 2016 aikuisia turvapaikanhakijoita koskeva koulutusasteselvitys, jonka mukaan vailla täysimittaista peruskoulutusta oli 27 prosenttia turvapaikanhakijoista (vähemmän kuin 7 vuotta peruskoulua) ja täysin vailla koulutusta 7 prosenttia selvityksen kohdejoukosta (N=1004) (Sandberg & Stordell 2016).

⁵ Asiaa tiedusteltiin Tilastokeskukselta arvioinnin aikana.

Lukutaitokoulutuksen arvioinnin kohderyhmään liittyvän tilastoinnin haasteita kuvaa hyvin Tilastokeskuksen esimerkki vuodelta 2019 (Witting 2019.). Tilastokeskus toteutti tuolloin ensimmäistä kertaa kyselyn, jolla selvitettiin kaikilta Suomessa asuvilta ulkomaalaistaustaisilta, mitä tutkintoja he ovat suorittaneet ennen muuttoaan Suomeen. Tiedonkeruun vastausaste oli 33 prosenttia (37 600/115 000 henkilöä). Tiedonkeruuseen vastanneista 7 prosenttia oli ilman perusasteen tutkintoa. Suurimmat vastausosuudet olivat saksan-, kiinan- sekä espanjankielisillä. Matalimmat vastausosuudet olivat puolestaan somalinkielisillä sekä vironkielisillä. (mt.) Nämä molemmat ovat merkittäviä vieraskielisten ryhmiä Suomessa ja somalinkieliset oletettavasti myös lukutaitokoulutuksen piirissä. Vastausosuudet kertovat, että korkeasti koulutetut vastasivat todennäköisemmin kuin matalasti koulutetut, joten tiedonkeruun tulokset eivät sellaisenaan edusta ulkomaalaistaustaisen väestön koulutusrakennetta. Vastausaktiivisuutta heikentäviä tekijöitä olivat luku- ja/tai kirjoittamistaitoon liittyvät vaikeudet vastata tiedonkeruukysymyksiin. Witting toteaaakin, että olisi tarpeellista selvittää heikon luku- ja kirjoitustaidon varassa olevien aikuisten osuus, jotta tarvittavat koulutuspoliittiset toimet pystyttäisiin kohdentamaan oikein. (mt.)

Tilastokeskus keräsi myös opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen toimeksiannosta vapaan sivistystyön oppilaitosten tutkintoon johtamaton koulutuksen opiskelijoiden profilitietoja vuonna 2019 (Tilastokeskus 2019b). Kysyttävät tiedot olivat ikä, korkeimman suoritettun tutkinnon koulutusaste, pääasiallinen toiminta ja äidinkieli. Oppilaitoksilla oli monenlaisia vaikeuksia profilitietojen keräämisessä. Tiedonkeruun mukaan vapaan sivistystyön 22 273 opiskelijasta korkeintaan perusasteen oli suorittanut 6 % ja vieraskielisistä suurimmat ryhmät olivat ”muut” (6 %), ruotsi (3 %), englantia (3 %), venäjä (2 %). Lukutaitokoulutukseen osallistuvia ei tässäkään tarkastelussa eritelty. Arvioinnin kohderyhmän kuulemisen haasteet näkyvät myös osana Kotona Suomessa -ESR-hanketta tehdyn maahanmuuttajien kotoutumispalveluita koskevan tiedonkeruun tuloksissa (Karinen ym. 2020). Selvityksessä kartoitettiin sähköisellä kyselyllä kotoutumispalveluita käyttävien maahanmuuttajien näkemyksiä saamistaan alkuvaiheen kotoutumispalveluista. Kokonaisuudessaan kotoutumista edistäviä palveluja pidettiin kyselyn perusteella hyvin toimivina (mt., 46). Sähköiseen kyselyyn vastaaminen on kuitenkin lukutaitokoulutuksen kohderyhmälle haasteellista, joten tämänkään selvityksen tuloksista on vaikea tehdä arvioinnin kohderyhmää koskevia päätelmiä.

Lukutaitokoulutuksessa ja aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheessa on käytössä Koulutusportti-järjestelmä, joka toimii TE-palvelujen ja opetushenkilöstön tiedonvaihdon kanavana niiden opiskelijoiden osalta, jotka ovat kotoutumislain piirissä eli osallistuvat lukutaitokoulutukseen osana kotoutumiskoulutusta ja ovat TE-palvelujen asiakkaita. Nykyisin lukutaitokoulutuksiin osallistuu myös muita ryhmiä kuin työvoiman ja kotoutumislain piirissä olevia (ml. kotiäidit, pitkään Suomessa olleet). Kansallisia koulutuspolkujen tai osaamisen kehittymisen seurantarjestelmiä ei ole. Vuonna 2021 (1.8.2021 alkaen) Koski-tietovaranto ulotettiin koskemaan myös vapaan sivistystyön koulutuksia, joten jatkossa myös kansalaisopistoissa, kansanopistoissa, kesäyliopistoissa, opintokeskuksissa ja liikunnan koulutuskeskuksissa hankittu osaaminen on mahdollista tallentaa kansalliseen Koski-tietovarantoon. (OKM 2022.) Tietovarantoon on kuitenkin toistaiseksi kerätynyt vain vähän tietoa eikä tiedon tallentamiseen ole velvoitetta.

Osaamisen arvioinnin testausmenetelmät ja kriteerit vaativat tarkastelua yhdenmukaisuuden näkökulmasta

Luku- ja kirjoitustaidon saavuttamiselle ei ole tällä hetkellä lukutaitokoulutuksessa olemassa yhtenäisiä mittareita. Karvin aiemman Maahanmuuttajien koulutuspolun -arvioinnin yksi keskeisistä johtopäätöksistä olikin, että opiskelijoiden osaamisen arvioinnin menetelmät ja kriteerit lukutaitokoulutuksessa vaihtelevat (Hievanen ym. 2020.) Tämä johtuu osittain tuoreesta uudistuksesta, mutta myös vapaan sivistystyön koulutustehtävän ja lukutaitokoulutuksen luonteesta (ks. 2.4). Opettajat toivoivatkin kansallisen tason ohjeistuksia, välineitä ja tukimateriaaleja opiskelijoiden osaamisen arvioimiseksi oikeudenmukaisesti. Koska kyse on koulutuspolun alkupäässä tarjottavasta koulutuksesta, joka toimii pohjana muulle koulutukselle, arvioinnin heitteleminen tuottaa sekä opiskelijoille itselleen että jatkopolkujen oppilaitoksille ja koko järjestelmälle haasteita muun muassa heterogeenisten opetusryhmien muodossa. Ikävän seurauksena arvioinnin vaihtelusta opiskelijalle voi olla, ettei hän todistuksin varmennetusta valmiudestaan huolimatta omaa edellytyksiä menestyä seuraavan tason opinnoissa.

Kriteerittömyys vaikeuttaa myös luotettavan kansallisen tason seurantatiedon keräämistä osaamisen kehittymisestä lukutaitokoulutuksen aikana. Arviot osaamisen kehittymisestä perustuvat luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opettajan Koulutusportti-järjestelmään merkitsemään jatkosuositukseen. Kuten edellä todettiin, Koulutusporttia käytetään kotoutumisen piirissä olevien TE-toimiston asiakkaiden tietojen kirjaamiseen, joten osa lukutaitokoulutuksen opiskelijoista jää sen ulkopuolelle. Jatko-opintovalmiuksia koskevien arvioiden luotettava hyödynnettävyys on myös haasteellista tilanteessa, jossa opettajien käytössä ei ole yhtenäisiä arviointimenetelmiä tai kriteerejä kielellisen osaamisen arvioimiseen. Opettajien arviointiosaamisessa voi olla suurta vaihtelua yhtenäisen tukimateriaalin puuttuessa. Opettajien osaamistason vaihtelusta ovat kertoneet opiskelijat Pakolaistaustaisten ohjaus -hankkeen selvityksessä (Kanniainen ym. 2020, 15).

Lukutaitokoulutuksen arvioinnin selvitys- ja kehitystyötä on tehty myös hankkeissa, kuten pääkaupunkiseudun lukutaitokoulutusta järjestävien oppilaitosten Lähtöruutu-hankkeessa ja Omppu-hankkeessa (Eiran aikuislukio) sekä Opsista käytäntöön. Kansalaisopistojen lukutaito-opettajien työkalupakki -hankkeessa.

Koulutukseen ohjaamisen periaatteita ja käytäntöjä on tarpeen tarkastella kansallisesti

Useiden selvitysten johtopäätöksissä on todettu, että se, keitä lukutaitokoulutukseen tai aikuisenperusopetuksen lukutaitovaiheeseen ohjataan, ei ole vielä ohjaaville tahoille selvää ja myös ohjausprosesseissa, -käytännöissä ja -periaatteissa on alueellista vaihtelua (Hievanen ym.2020; Kanniainen ym.2020; VN 2021). Joillakin alueilla TE-toimistojen asiantuntijat valitsevat lukutaitokoulutuksen opiskelijat tai antavat suosituksensa opiskelijoista valinnan tekeville oppilaitoksille. Toisilla paikkakunnilla opiskelijat hakeutuvat itsenäisesti koulutukseen ja opiskelijavalinta tehdään ilman TE-toimistoa. (Kanniainen ym. 2020, 4). Helsingissä on käytössä keskitetty Lukupalvelu-

ohjaus. Karvin arvioinnin johtopäätöksissä muun muassa todettiin lukutaitokoulutuksen profiilin vaativan ohjauksen osalta kirkastamista suhteessa aikuisten perusopetukseen ja kotoutumiskoulutukseen (Hievanen ym. 2020).

Vaikka lukutaitokoulutus muuttui uudistuksen myötä työ- ja elinkeinoministeriön alaisesta työvoimapolitiittisesta koulutuksesta opetus- ja kulttuuriministeriön tarjoaman omaehtoisen koulutuksen piiriin, ohjausvastuu säilyi TE-toimistoilla (joissakin tapauksissa kunnilla). Tämä edellyttää hallinnonalojen yhteistyön ja vuorovaikutuksen toimimista. Toistaiseksi kuntien kotoutumispalveluiden valikoima sekä kuntien ja TE-toimiston välinen yhteistyö vaihtelevat paikkakunnasta toiseen. (VN 2021, 74.). Myös koulutusta tarjoavien ja ohjaavien tahojen välisen yhteistyön määrässä ja laadussa on kansallista vaihtelua (Hievanen ym. 2020).

Ohjauksen toimivuutta ja koulutuksen tarkoituksenmukaista kohdentumista voi haastaa myös tiedon puuttuminen: esimerkiksi kunnilla ei aina ole tietoa siitä, kuinka paljon kotoutumissuunnitelmaan oikeutettuja kunnassa on ja keitä he ovat (Karinen ym. 2020.) Kaikissa kunnissa työvoiman ulkopuolella olevista systemaattisimmin palveluita pystytään tarjoamaan pakolaistaustaisille, etenkin kiintiöpakolaisille, joiden osalta kunta usein saa etukäteistiedon kuntaan muutosta (VN 2021, 39.) Suomen tiukka tietosuojalainsäädäntö hankaloittaa osaltaan viestinnän kohdentamista lukutaitokoulutuksesta potentiaalisesti hyötyville maahanmuuttajaryhmille, jotka eivät ole palvelujen piirissä. (mm. Hievanen ym. 2020).

Koulutuspoliittisessa selonteossa todetaan lisäksi, ettei lukutaitokoulutusta ollut uudistuksen alkuvuosina riittävästi saatavilla. Haasteena vapaan sivistystyön koulutuksen järjestämisessä oli, että lukutaitokoulutusuudistuksen yhteydessä siirtynyt rahoitus kattoi vain 35 % myöhemmän koulutusvolyymien rahoituksen tarpeesta. Määräraha mitoitettiin vuoden 2015 tilanteen mukaan, jolloin opiskelijamäärä työvoimakoulutuksena järjestetyssä luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa oli 902 opiskelijaa. Vuoden 2019 tietojen mukaan vapaan sivistystyön kotoutumissuunnitelmaan hyväksytyssä koulutuksessa opiskelijamäärä oli kuitenkin merkittävästi tätä suurempi, 5 211 opiskelijaa. (VN 2021, 82.) Tässä yhteydessä on syytä huomata, että maahanmuuttajakoulutusta ei oltu ennen vuoden 2022 rahoitusuudistusta (ks. luku 3.1.1) rajattu vain lukutaitokoulutukseen, vaan sillä voitiin järjestää mitä tahansa kielikoulutusta kotoutujille.

Myös Pakolaistaustaisten ohjaus -hankkeessa (2018–2021) tuotettiin tietoa maahanmuuttajien palvelujen kehittämiseksi. Tavoitteena oli sujuvoittaa pakolaistaustaisten ja muiden maahanmuuttaneiden koulutus- ja työsiirtymiä ja kehittää tieto-, neuvonta – ja ohjaushenkilöstön osaamista, digitaalisia palveluja ja verkostoja. Hanke tuotti useita selvityksiä ohjaukseen liittyen, kuullen laajasti erilaista ohjaushenkilöstöä sekä opiskelijoita. Osallisena -hanke jatkaa tätä työtä. (Pakolaistaustaisten ohjaus 2021) Yksi hankkeessa tuotetuista selvityksistä keskittyi opiskelijoiden kokemusten kuulemiseen. Hankkeessa toteutetuissa opiskelijahaastatteluuissa korostui opiskelijoiden kokemus siitä, että koulutukset eivät vastanneet heidän tarpeitaan. Pedagogiset ja didaktiset ratkaisut tuntuivat haastateltavista toimimattomilta ja monet opettajat olivat jääneet etäisiksi. Suomen kielen opetus koettiin kielioppipainotteiseksi eikä toiminnallista osaamista tukevaksi. (Kanniainen ym. 2020, 19.)

Ohjausta koulutusten sisällä ja siirtymävaiheissa on pyritty kehittämään myös hankkeissa. Esimerkiksi Omppu – Ohjausta maahanmuuttajan perusopetuspolulle -hankkeessa⁶ kehitettiin osaamisen tunnistamista ja tunnustamista sekä yksilöllisiä ja tehokkaita opintopolkuja oppivelvollisuuden ylittäneille maahanmuuttajille perusopetuksen aikana. Hankkeessa tuotettiin opiskelijoiden ohjauksen alueellisia malleja, aiemmin hankitun osaamisen kartoittamisen apuvälineitä ja aikuisten perusopetuksen erilaisia pedagogisia ratkaisuja. (Omppu -hankkeen projektitoimijat 2019.)

Millaisia ovat lukutaitokoulutuksen suorittaneiden toteutuneet koulutuspolut ja koulutukseen osallistumisen vaikutukset?

Arvioinnin kohderyhmän koulutuspoluista on tärkeää kerätä tietoa lukutaitokoulutuksen vaikuttavuuden tarkastelemiseksi. Tieto tukisi kykyä lisätä koulutusjärjestelmän toimivuutta ja ehkäistä maahanmuuttajien tippumista koulutus- ja työllistymispoluilta. Kuten edellä seurantatietoja käsittelevässä alaluvussa todettiin, koulutuspolkua koskevan tiedon keräämisessä on kuitenkin haasteita. Opiskelijoiden osaamisen kehittymisen seuranta lukutaitokoulutuksen on kansallisella tasolla vaikeaa, koska yhtenäistä kriteeristöä, menetelmiä tai tilastoinnin tapoja ei ole. Lisäksi yhteistyön ja tiedonvaihdon ongelmat ja vaihtelevat alueelliset käytännöt hankaloittavat TE-toimistojen ja kuntien vastuulla olevaa opintojen ja siirtymien seuranta erityisesti niiden lukutaitokoulutukseen osallistuvien opiskelijoiden osalta, joilla ei ole voimassa olevaa kotoutumissuunnitelmaa. Kokonaiskuvan rakentuminen monitoimijaisessa verkostossa ei ole yksinkertaista.

Muun muassa OECD on esittänyt arvioinnissaan kritiikkiä Suomen monitahoiseen järjestelmään, jossa työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat ohjautuvat asuinkuntansa kotoutumispalveluihin TE-toimiston työllisyyspalveluiden sijasta. OECD näkee tämän heikentävän erityisesti naisten kotoutumisen edistämisen työelämälähtöisyyttä. Koulutus- ja työllistymispolkujen haasteena ovat myös kuntien kotoutumispalveluiden vaihteleva valikoima, kuntien ja TE-toimiston välisen yhteistyön paikalliset vaihtelut sekä järjestöjen ja vapaan sivistystyön mahdollisuuksien vajaa hyödyntäminen. (VN 2021, 74.) Myös tuore työ- ja elinkeinoministeriön selvitys kuntien kotouttamisohjelmista osoittaa, että vaikka kotouttamisohjelman laatiminen on lakisääteistä, ohjelmien sisällöissä, valmisteluprosesseissa, käyttötarkoituksissa ja seurantamenetelmissä on merkittäviä eroja. (Koskimies & Kettunen 2022).

Koulutuspolun sujuvuus on keskeinen elementti onnistunutta kotoutumista, ja viime vuosina on tehty useita kotoutumista laajempaa ilmiönä tarkastelevia selvityksiä (ks. VN 2021.) Tietoja koulutuspolun sujuvuudesta ja lukutaitokoulutuksen vaikuttavuudesta on kaivattu erityisesti vuoden 2018 uudistusten jälkeen. Pelkästään TEM tuotti vuoden 2020 aikana kolme selvitystä maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyen: Maahanmuuttajien matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalvelut (TEM 2020a), Kotoutuja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut TE-toimistoissa (TEM 2020b) ja Työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut kunnissa

⁶ Omppu-hankkeen toteutukseen 1.10.2016–31.7.2019 ovat osallistuneet Tampereen seudun ammattiopisto Tredun hallinnoivana organisaationa ja muina toteuttajina Tampereen kaupunki (Tampereen aikuislukio), Touko Voutilaisen koulusäätiö (Eiran aikuislukio), Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia, Oulun kaupunki (Oulun aikuislukio) ja Turun kaupunki (Turun ammatti-instituutti), Tampereen yliopiston Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta on vastannut hankkeen kehittämistyötä tukevan tiedon keräämisestä, tutkimuksesta ja henkilöstökoulutuksesta. Hankkeen rahoittajat ovat Euroopan sosiaalirahasto (ESR), Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä toteuttajaorganisaatiot.

(TEM 2020c). Näiden selvitysten ja laajojen asiantuntijalausuntojen pohjalta laaditun Kotoutumisen selonteon (VN 2021a) toimenpidesuosituksset tähtäävät koulutuspolkujen sujuvoittamiseen ja kotoutumisen edistämiseen vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen ja aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen osalta seuraavin toimenpide-ehdotuksin:

- Huolehditaan siitä, että kotoutumissuunnitelmaan sisältyvän vapaan sivistystyön kotouttavan koulutuksen rahoitus on koulutustarpeeseen nähden riittävä. Uudistuksen yhteydessä kansalaisopistojen, kansanopistojen, kesäyliopistojen ja opintokeskusten rahoitusjärjestelmään lisätään uusia tähän tarkoitukseen käytettäviä opetustunteja ja opiskelijaviikkoja.
- Selvitetään mahdollisuudet maksuttoman vapaan sivistystyön koulutuksen ulottamiseksi luku- ja kirjoitustaidon koulutusta ja perustaitojen vahvistamista tarvitseville henkilöille, joilla ei ole oikeutta kotoutumissuunnitelmaan.
- Aikuisten perusopetuksessa mahdollistetaan rahoitus myös opiskelijoiden kertaamista kursseista. Varsinkin lukutaitovaiheessa ja alkuvaiheessa hitailla oppijoilla voi olla tarve kerrata kursseja.
- Osaamisen tunnistamisen menetelmiä ja arviointikriteerejä yhdenmukaistetaan kansallisesti luomalla työkaluja oppilaitosten käyttöön. Opetushallitus täsmentää arviointiohjeistustaan oppilaitoksissa suoritettavaan arviointiin sekä suuntaa opetushenkilöstölle täydennyskoulutusta.
- Tuetaan joustavien, mm. kotona lapsia hoitaville vanhemmille soveltuvien toteutumismallien kehittämistä ja levittämistä, erityisesti huomioiden mahdollisuus yhteensovittaa koulutusta ja lastenhoitoa.

(VN 2021, 84.)

Tarve kehittää koulutuspolkuja näkyy myös kotoutumisen selonteon (VN 2021) yhteydessä ehdotetussa uudessa kotoutumishjelmaehdotuksessa (VN 2021, 60.), johon esityksen mukaan sisältyisivät seuraavat vaiheet:

- johdantojakso, jonka osana muun muassa osaamisen tunnistaminen ja palvelutarpeiden kartoitus, kotoutumissuunnitelman laatiminen ja omakielinen yhteiskuntaorientaatio
- kotoutumiskoulutus, lukutaitokoulutus tai aikuisten perusopetus
- kielitaidon päättöarviointi
- tarvelähtöisesti muita työllisyys-, koulutus- ja SOTE-palveluita ja
- ohjaus koko ohjelman ajan ja lopuksi työhön tai muihin palveluihin/koulutukseen.

(Hämäläinen 2021.)

Opiskelijoiden kokemuksia lukutaitokoulutuksesta tai sen vaikutuksista koulutuspolkuun ja kotoutumiseen on koottu toistaiseksi vähän (ks. esim. Hartikainen 2021; Kannianen ym. 2020). Hartikaisen (2021) kerättyä opinnäytteessään aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kokemuksia koulutuspolustaan ja siihen vaikuttavista tekijöistä, kehittämisen tarpeita nousi esiin useita:

Maahanmuuttajien koulutuspolut ovat yksilöllisiä, mutta monilla on vaikeuksia tarkoituksenmukaisen koulutuspolun löytämisessä. Tulokset ilmentävät yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatason tekijöitä, jotka vaikuttivat opiskelijoiden koulutuspolkuun joko edistävasti tai rajoittavasti. Tärkeimpiä edistäviä tekijöitä olivat yksilön motivaatio ja suomen kielen taito, sekä laadukas koulutus ja hyvät kouluttautumismahdollisuudet. Rajoittavia tekijöitä olivat puolestaan puutteet kielitaidossa ja kielikoulutuksessa sekä byrokraattiset haasteet. Tulosten perusteella jatkossa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti kielenopetuksen laatuun ja koulutustarjontaan, jotta ne palvelisivat paremmin maahanmuuttajien kotoutumista-voitteita ja selkeämmän koulutuspolun muodostumista.

(Hartikainen 2021.)

3.4 Arvioinnin keskeiset käsitteet

Vapaa sivistystyö: Vapaana sivistystyönä järjestettävällä koulutuksella tarkoitetaan vapaan sivistystyön oppilaitosten vapaasta sivistystyöstä annetun lain mukaan järjestämää koulutusta. Vapaan sivistystyön koulutukset ovat omaehtoisia yleissivistäviä opintoja, jotka eivät johda tutkintoon. Laajuudeltaan koulutukset voivat olla muutaman tunnin mittaisista lyhytkurseista lukuvuoden mittaisiin opintoihin. (HE 140/2017 vp.) Vapaan sivistystyön koulutuksille on ominaista, että koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä päättävät oppilaitokset ja niiden ylläpitäjät itse ylläpitämisluvan puitteissa. Lukutaitokoulutusta ei esimerkiksi voi ohjata opetussuunnitelman perusteilla, vain suosituksin (OPH 2018). Myöskään kurssien sisällöstä, kestosta, viikkotuntimääristä tai muista ei voida antaa sitovia määräyksiä. Vuonna 2021 Suomessa oli 178 kansalaisopistoa, 77 kansanopistoa, 20 kesäyliopistoa, 12 opintokeskusta ja 11 urheiluopistoa.

Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus: Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus on tarkoitettu kotoutumisen tueksi maahanmuuttajille, joilla ei ole omassa kotimaassaan tai muualla ollut mahdollisuutta saada riittävästi koulutusta ja yleissivistystä, jotta he voisivat selviytyä suomalaisen yhteiskunnan asettamista haasteista opiskelulle, työssäkäynnille sekä käytännön arjen toiminnoille. Koulutusta järjestävät vapaan sivistystyön oppilaitoksista kansanopistot, kansalaisopistot, opintokeskukset ja kesäyliopistot. Lisäksi lukutaitokoulutusta järjestetään osana aikuisten perusopetusta. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa opiskelija voi suorittaa luku- ja kirjoitustaidon opintoja sekä suomen tai ruotsin kielen opintoja joustavasti omaan tahtiin, myös sivutoimisesti. Koulutuksesta ei peritä opiskelijamaksuja, mikäli se sisältyy maahanmuuttajan kotoutumissuunnitelmaan. (OPH 2018.)

Lukutaitokoulutus -käsitteen rinnalla yleisessä käytössä on ilmaus *luku- ja kirjoitustaidon koulutus*. Tässä arvioinnissa käytetään vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuositukseen perustuen ilmaisua *lukutaitokoulutus* (OPH 2018).

Aikuisten perusopetus: Aikuisten perusopetusta järjestetään aikuislukioissa, kansalaisopistoissa, kansanopistoissa, ammatillisen aikuiskoulutuksen tai oppivelvollisuuskoulun yhteydessä. Aikuisten perusopetusta voi järjestää perusopetuslain (VN 628/1998) 7 §:n mukaan myös rekisteröity

yhteisö tai säätiö⁷. Aikuisten perusopetuksen järjestämistä ei ole säädetty kunnille pakolliseksi eikä sitä olekaan tarjolla kaikissa kunnissa. Tähän on vastattu myöntämällä perusopetuslain mukaisesti järjestämislupia yksityisille järjestäjille. Aikuisten perusopetus koostuu alkuvaiheen ja päättövaiheen opinnoista. Lukutaitokoulutus on osa alkuvaiheen opintoja. Kaikissa aikuisten perusopetusta tarjoavissa oppilaitoksissa ei järjestetä kaikkia vaiheita.

Aikuisten perusopetuksen lukutaitovaihe: Aikuisten perusopetus on suunnattu oppivelvollisuusiän ylittäneille henkilöille, jotka eivät ole suorittaneet perusopetuksen oppimäärää tai joilla on esimerkiksi tarve täydentää muualla kuin Suomessa suoritettuja perusasteen opintoja tai korottaa yksittäisten oppiaineiden arvosanoja. Perusopetuksena järjestettävään ja rahoitettavaan lukutaidon opetukseen otetaan opiskelijoita, joilta puuttuu perusopetuksen tietoja ja taitoja ja joiden tavoitteena on perusopetuksen suorittaminen. Perusopetukseen ei ohjata luku- ja kirjoitustaidon opetusta ja tukea tarvitsevia opiskelijoita, joilla perusopetuksen oppimäärä on jo suoritettu. (HE 178/2016 vp.)

Kotoutuminen: Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, jonka tavoitteena on, että maahanmuuttaja kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Kotoutumisprosessissa tavoitellaan uudessa kotimaassa tarvittavien tietojen ja taitojen omaksumista, jotta maahanmuuttajalla on mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan ja muun muassa työllistyä. (THL 2021.) Kotoutumista edistävä toiminta pohjaa vuonna 2011 voimaan tulleeseen lakiin kotoutumisen edistämisestä (VN 2021, 39). Kotoutumislain mukainen kotoutumisaika on yleensä enimmillään kolme vuotta, mutta erityisistä syistä sitä voidaan pidentää kahdella vuodella (VN 1386/2019, 12§). Kotoutumispalveluiden järjestämisestä vastaavat sekä työ- ja elinkeinotoimistot että kunnat. Työttömät työt etsivät maahanmuuttajat ovat työ- ja elinkeinohallinnon asiakkaita. Kunnat vastaavat puolestaan muiden maahanmuuttajien kotoutumispalveluista.

Kotoutumissuunnitelma: Kotoutumisen edistämisestä annetun lain mukaan kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Suomen tai ruotsin kielen opiskelun lisäksi kotoutumissuunnitelmassa voidaan sopia maahanmuuttajan oman äidinkielen opetuksesta, yhteiskuntaan perehdyttävästä opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta, kotoutumiskoulutuksesta ja muista kotoutumista yksilöllisesti edistävästä toimenpiteistä. (1386/2019; ks. myös TEM 2021b.)

Kotoutumissuunnitelman laatimisesta vastaavat TE-toimistot ja kunnat⁸. Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma on laadittava viimeistään kolmen vuoden kuluttua ensimmäisen oleskeluluvan tai oleskelukortin myöntämisestä taikka oleskeluoikeuden rekisteröimisestä. Kotoutumissuunnitelman laatineen tahon eli kunnan tai TE-toimiston on seurattava suunnitelman etenemistä ja päivitettävä sitä. Kotoutumissuunnitelmaan oikeuttava enimmäisaika on kolme vuotta ensimmäisen suunnitelman laatimisesta, mutta aikaa voidaan pidentää enintään kahdella vuodella erityisen tuen tarpeisiin vastaamiseksi (1386/2019.)

⁷ Osa vapaan sivistystyön oppilaitoksista järjestää sekä lukutaitokoulutusta että aikuisten perusopetusta.

⁸ Valmisteilla olevan työvoimapolku-uudistuksen myötä vastuu kotoutumissuunnitelman laatimisesta on siirtymässä kunnille (TEM 2022).

Maahanmuuttaja: Maahanmuuttaja on yleiskäsite henkilölle, joka on muuttanut maasta toiseen. Käsitteellä viitataan yleensä henkilöihin, jotka ovat syntyneet ulkomailla (THL 2021.) Näin ollen käsitteellä kuvataan *ulkomaalaistaustaista* henkilöä, joka ei ole syntynyt Suomessa. *Ulkomaalais-taustaisia* ovat sekä Suomessa että ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla tai joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä. (Tilastokeskus 2021.) Tässä arvioinnissa olisi mahdollista käyttää myös käsitettä *maahan muuttanut*. Käsitteen valinta on tehty arviointisuunnitelmassa käytetyn käsitteistön pohjalta.

Arviointiprosessi

4

Luvussa esitetään arviointiprosessin kulku.

4.1 Arviointiaineiston hankinta ja analysointi

Arvioinnissa kerättiin neljänlaista aineistoa:

- järjestäjäkyselyllä kerättävä aineisto
- oppilaitosvierailut ja niiden yhteydessä tehdyt opiskelija- ja opettajahaastattelut
- opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuksien aineisto

Arviointiaineiston hankinnassa käytettiin useita aineistonhankintamenetelmiä. Arvioinnissa hyödynnettiin digitaalisia aineistonkeruumenetelmiä ja fokusryhmätilaisuudet järjestettiin verkkovälitteisinä saavutettavuuden parantamiseksi. Arviointi toteutettiin pääosin suomeksi, mutta aineistonkeruussa huomioitiin myös ruotsinkielisten järjestäjien, ohjaajien ja opettajien osallistumismahdollisuudet.

Aineisto kerättiin kolmessa vaiheessa siten, että seuraava tiedonkeruuvaihe täydentää edeltäneessä vaiheessa saatua arviointitietoa. Aineistonkeruun vaiheet on esitetty kuviossa neljä.

VAIHE I HUHTIKUU 2022	Kansallisen koulutustarjonnan kokonaiskuva ja alueellinen jakautuminen koulutusmuodoittain <ul style="list-style-type: none"> • Kysely koulutuksen järjestäjille (N=69, järjestäjämunoittain tarkasteluna 86) • OPH:n rahoitus maahanmuuttajakoulutuksille: Kansalaisopistot 66, kansanopistot 39, opintokeskukset 7, kesäyliopistot 6, AIPE 54 (ei tietoa, tarjotaanko lukutaitovaihetta)
VAIHE II TOUKOKUU 2022	Oppilaitosvierailut ja opiskelijahaastattelut <ul style="list-style-type: none"> • 4 oppilaitosta (kansanopisto, kansalaisopisto, opintokeskus, AIPE:n lukutaitovaihe) • 7 opetusryhmää • 20 opiskelijaa ja 11 opettajaa
VAIHE III ELOKUU 2022	Opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätillaisuudet <ul style="list-style-type: none"> • 2 fokusryhmätillaisuutta • Opettajat (N=44) ja lukutaitokoulutuksen ohjaavien tahojen (N=22) edustajat

KUVIO 4. Lukutaitokoulutuksen arvioinnin aineistonkeruuprosessi.

Järjestäjäkysely

Ensimmäisessä vaiheessa keskityttiin kokonaiskuvan muodostamiseen kansallisesta koulutustarjonnasta ja sen alueellisesta jakautumisesta koulutusmuodoittain. Hanketta suunniteltaessa tässä yhteydessä toivottiin voitavan hyödyntää valmiita tilastoaineistoja, jotta olisi kyetty luomaan taustoittava kokonaiskuva maahanmuuttajien koulutuksesta ja tuottamaan arvioinnin hyödynsaajille tietopohjaa kansallisesta tilanteesta. Ilmeni kuitenkin, että tietoa ei ollut saatavilla (ks. luku 3.2). Keskeiset aineistonkeruun menetelmäksi jäi koulutuksen järjestäjille suunnattu kysely.

Koulutuksen järjestäjille suunnattuun kyselyyn vastasi 69 koulutuksen järjestäjää, joista 45 järjesti opetusta vapaan sivistystyön piirissä, 8 osana aikuisten perusopetusta ja 16 molemmissa. Yhteensä tietoja saatiin näin 62 vapaan sivistystyön koulutuksen ja 24 aikuisten perusopetuksen koulutuksen järjestämisen osalta. Kyselyyn vastasi 37 kansalaisopistoa, 13 kansaopistoa, 5 opintokeskusta, 2 kesäyliopistoa ja 2 kansalais- ja kansanopistoa. Yksi vastaaja edusti ruotsinkielistä opetusta ja vastasi ruotsinkieliseen kyselyyn.

Kysely lähetettiin niille vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen koulutuksen järjestäjille, jotka olivat saaneet uusimpien tilastointitietojen mukaan (vuonna 2020) Opetushallitukselta rahoitusta maahanmuuttajille suunnatun koulutuksen järjestämiseen. Tähän joukkoon kuului 66 kansalaisopistoa, 39 kansanopistoa, 7 opintokeskusta, 6 kesäyliopistoa ja 54 aikuisten perusopetuksen järjestäjää. Näin pyrittiin parantamaan kyselyn kohdentumista. Tarkkaa tietoa lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen järjestäjistä ei ollut saatavilla, koska tätä ei tällä hetkellä

kansallisesti tilastoida. Näin ollen kyselyn perusjoukkoon kuuluivat aikuisten perusopetuksen osalta järjestäjät, jotka järjestävät alku- ja päättövaihetta, mutta eivät lukutaitovaihetta. Todellisuudessa perusjoukko on luultavasti huomattavasti pienempi. Kyselyn vastausprosentti oli 58.

Järjestäjäkyselyn kysymykset on kuvattu liitteessä 2 ja tulosten jakaumia kuvaavat tunnusluvut liitteessä 3.

Oppilaitosvierailut ja opiskelijoiden ja opettajien haastattelut

Toisessa vaiheessa tutustuttiin lukutaitokoulutuksen arkeen ja haastateltiin opiskelijoita ja opettajia. Arvioinnin aikana vierailtiin neljässä suomenkielisessä lukutaitokoulutusta tarjoavassa oppilaitoksessa ja seitsemässä opetusryhmässä. Haastatteluihin osallistui 20 opiskelijaa ja 11 opettajaa. Vierailua varten kontaktoitiin myös ruotsinkielisiä oppilaitoksia, jotka kuitenkin kieltäytyivät. Vierailuilla hyödynnettiin etnografista lähestymistapaa, jossa arvioijat viettivät yhden päivän opiskelijaryhmien parissa ennen seuraavana päivänä toteutettuja opiskelijahaastatteluja. Opiskelijahaastattelut olivat noin tunnin mittaisia puolistrukturoituja teemahaastatteluja ja niistä kirjoitettiin tarkat muistiinpanot. Haastatteluissa hyödynnettiin tulkkeja, jotta opiskelijat voivat kertoa kokemuksistaan sujuvasti omalla äidinkiellään. Oppilaitosvierailujen aikana haastateltiin myös opettajia taulukossa 1 (luku 2.2) esitetyistä teemoista. Opettajien haastattelut olivat puolistrukturoituja 1–1,5 tunnin kestoisia teemahaastatteluja ja niihin osallistui yhdestä viiteen opettajaa oppilaitoksen koosta riippuen.

Arviointiin osallistuvat oppilaitokset olivat:

- Espoon työväenopisto, Omnia
- Heinäveden aikuisten perusopetus
- KSL-opintokeskus yhteistyössä Työväensivistysliiton ja Opintokeskus Vision kanssa
- Turun kristillinen opisto

Opiskelijahaastatteluihin osallistui 11 miestä ja 9 naista. Opiskelijoista kahdeksan oli kotoisin Syyriasta, 6 Afganistanista, 5 Irakista ja yksi Ghanasta. Haastatteluista 16 toteutettiin arabiaksi, kuusi dariksi ja yksi englanniksi. Opiskelijat olivat olleet Suomessa 1–7 vuotta ja he olivat iältään 19–57-vuotiaita. He olivat olleet haastatteluhetkellä Suomessa keskimäärin kolme ja puoli vuotta ja heidän keski-ikänsä oli 36 vuotta.

Opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuudet

Kolmannessa vaiheessa kyselyaineiston tuottamaa tilannekuvaa ja oppilaitosvierailuilla kertynyttä ymmärrystä tarkennettiin ja täydennettiin opettajille ja ohjaaville tahoille suunnatuissa fokusryhmätyöpajoissa. Tilaisuudet järjestettiin verkkovälitteisesti. Toinen tilaisuuksista oli kohdennettu lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opettajille ja toinen lukutaitokoulutukseen ohjaavien

tahojen edustajille. Ohjaavilla tahoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä TE-toimistojen, kuntien, osaamiskeskusten ja muiden lukutaitokoulutuksen nivelvaiheissa ohjausta antavien tahojen edustajia. Fokusryhmätilaisuuksissa kerättiin osallistujien näkemyksiä taulukossa 1 (ks. luku 2.2) esitetyn temaattisen jaottelun mukaisesti teemoihin. Fokusryhmätilaisuudet muodostuivat kahdesta osasta, joista ensimmäisessä osallistujat vastasivat yksilöllisesti Webropol-kyselyyn. Tämän jälkeen seurasi ryhmätyöskentely, jonka aikana kustakin ryhmästä valittu kirjuri kirjasi keskustelun ydinkohdat digitaaliselle GoogleDocs-alustalle. Lopuksi osallistujat kokoontuivat yhteen keskustelemaan keskeisistä huomioista projektipäällikön fasilitoimana.

Opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuksien kysymykset on kuvattu liitteissä 4 ja 5.

Aineistojen analysointi

Järjestäjäkyselyn määrällisiä aineistoja käsiteltiin SPSS-ohjelmistolla. Analyysivaiheessa hyödynnettiin niin frekvenssi- kuin keskiarvotietoja. Järjestäjäkyselyn vastauksia analysoitiin lisäksi mahdollisten alueellisten erojen selvittämiseksi. Tässä arvioinnissa aluetarkastelujen yksikkönä käytettiin kuntatyyppejä ja AVI-alueita yksittäisten järjestäjien anonymiteetin takaamiseksi. Pääosa aluetarkasteluista tehtiin tätä tarkoitusta varten kysymysryhmistä muodostettuja keskiarvosummamuuttujia käyttäen. Lisäksi tulosten tulkinnan yhteydessä on tarkasteltu vastausten vaihteluväliä ja tilastollista hajontaa niiltä osin kuin on koettu tämän tuovan merkittävää lisätietoa lukutaitokoulutuksen järjestämistapojen vaihtelusta.

Kyselyiden avoimiin vastauksiin sekä fokusryhmätilaisuuksien ja haastattelujen aineistoihin liittyvät tarkastelut tehtiin laadullisella sisällönanalyysillä aineistoa temaattisesti luokitellen. Laadullisen sisällönanalyysin tavoitteena oli tuoda aineistoista esiin mahdollisimman monipuolinen kuva aineistoissa esiintyvistä vastausten vaihtelusta sekä teemojen keskeisistä piirteistä. Haastatteluaineiston analyysissä pyrittiin kiinnittämään huomiota myös teemoihin, jotka vastaajat mainitsivat määrällisesti harvoin, mutta jotka ovat arviointikysymysten ja lukutaitokoulutuksen kehittämisen tavoitteiden kannalta keskeisiä. Tuloksista esitetään keskeisimmät havainnot ja tiivistykset. Keskeinen tavoite laadullisen aineiston analyysissä oli pyrkiä ymmärtämään arvioinnin kohde- ja sidosryhmien kokemuksia ja tuoda tätä moninäkökulmaisuutta kootusti yhteen myös raportoinnissa. Tärkeäksi on koettu myös opiskelijoiden, opettajien, ohjaajien ja järjestäjien näkemysten näkyväksi tekeminen raportoinnissa. Tämän ratkaisun koetaan erityisesti opiskelijoiden osalta tekevän heidän erilaisia tilanteitaan, taustojaan ja tavoitteitaan ymmärrettäviksi. Ratkaisun tavoitteena on, että lukutaitokoulutuksen kohderyhmän tuntemus ja ymmärtäminen auttaisivat tekemään toimivia ja perusteltuja päätöksiä niin lainsäädännöllisesti kuin arjen ohjaus- ja opetustyössä.

Karvin arviointiasiantuntija Hanna Väätäinen vastasi aineistojen analysoinnista ja kirjoitti arviointiraportin asiantuntijapaneelia kuullen. Koulutuksen järjestäjille suunnatun kyselyn kohderyhmän kokoamisesta ja teknisestä laadinnasta vastasi arviointiasiantuntija Laura Partanen. Kyselyn tilastollisen aineiston käsittelystä vastasi Karvin menetelmäasiantuntija Risto Hietanen. Lisäksi korkeakouluharjoittelija/arviointiasistentti Aino Karvonen osallistui oppilaitosvierailuille vastaten muistiinpanojen kirjaamisesta. Hän osallistui myös oppilaitosvierailuilta kerätyn aineiston alustavaan analyysiin syksyllä 2022.

4.2 Organisointi ja aikataulu

Karvissa arvioinnin toteutuksesta vastasi projektipäällikkö, arviointiasiantuntija Hanna Väättäinen. Lisäksi arviointivierailuille osallistui ja muistiinpanoja kirjoitti korkeakouluharjoittelija Aino Karvonen. Hän osallistui myös aineiston alustavaan analysointiin.

Arvioinnin toteutuksessa Karvin asiantuntijaa tuki laaja arviointipaneeli (taulukko 2). Jäsenistö koottiin arviointisuunnitelmassa määriteltyjen arvioinnin tavoitteiden ja Maahanmuuttajien koulutuspolut -arvioinnin (Hievanen ym. 2020) suositusten pohjalta. Asiantuntijapaneelin kokoonpanossa huomioitiin lukutaitokoulutuksen yhteistyökentän monitahoisuus sekä lukutaitokoulutuksen asiantuntemus sen kaikissa eri koulutusmuodoissa. Kokoonpanossa huomioitiin myös alueellinen, kielellinen ja sukupuolten edustus. Asiantuntijapaneelin jäsenet valittiin siten, että ryhmä kokonaisuutena sisälsi monipuolista näkemystä ja osaamista arvioitavista teemoista. Arviointipaneeliin osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen eikä siitä maksettu palkkiota. Joistakin organisaatioista oli mukana kaksi edustajaa, jolloin oli sovittu, että he voivat vuorotella kuulemisiin osallistumista.

TAULUKKO 2. Lukutaitokoulutuksen asiantuntijapaneeli

Nimi	Edustettu tah
Juha Kaivola Turun kristillinen opisto, rehtori (Maahanmuuttajien koulutuspolut -arviointihankkeen arviointiryhmän jäsen)	Kansanopistot
Jaana Nuottanen Kansalaisopistojen liiton toiminnanjohtaja	Kansalaisopistot
Tuula Kumpumäki KSL-opintokeskus, opintojohtaja ja KSL ry:n pääsihteeri	Opintokeskukset
Tuija Österman Suomen kesäyliopistot ry., pääsihteeri	Kesäyliopistot
Henrika Nordin Bildningsalliansen, toimintapäällikkö	Ruotsinkielinen vst:n lukutaitokoulutus
Auli Mäkinen Gradia, koulutuspäällikkö (VALMA, AIPE, suomen kielen opetus)	Aikuisten perusopetuksen lukutaitovaihe
Kaisa Häkkinen Laajasalon opisto/toiminnallinen lukutaitokoulutus, opettaja	Opetushenkilöstö
Antti Kanniainen Kaakkois-Suomen ELY-keskus/työvoiman maahanmuuton ja kotoutumisen edistäminen, johtava asiantuntija	Toimeenpanon ja kehittämisen ohjaus, TEM:n hallinnonala
Heikki Tulkki* (12.9.2022 saakka) Opetushallitus, opetusneuvos/VST	Koulutuksen kansallinen kehittäminen
Mirka Råback* Opetushallitus, asiantuntija/VST	Koulutuksen kansallinen kehittäminen
Annika Bussman OKM/VAPOS Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja VST:n osasto, opetusneuvos	Lainsäädäntö & rakenteellinen kehittäminen, OKM:n hallinnonala

Nimi	Edustettu tah
Sari Haavisto TEM/Työvoiman maahanmuutto- ja kotouttamisyksikkö, neuvotteleva virkamies (tiimin vetäjä)	Lainsäädäntö & rakenteellinen kehittäminen, TEM:n hallinnonala
Elina Tuomikoski* Testipiste	Osaamisen arviointi ja ohjaussuosituksen
Elina Stordell* Testipiste	Osaamisen arviointi ja ohjaussuosituksen
Nina Jokinen* Helsingin työllisyyspalvelut/Lukupalveluohjaus, opettaja	Koulutuksiin ohjaus
Reetta Matula* Helsingin työllisyyspalvelut/Lukupalveluohjaus, opettaja	Koulutuksiin ohjaus

*=sovittu keskinäisestä vuorottelusta saman organisaation toisen edustajan kanssa

Arviointipaneelin jäsenet osallistuivat asiantuntijoina arvioinnin toteuttamisen kaikkiin eri vaiheisiin: arvioinnin suunnitteluun, hankesuunnitelman laadintaan, arviointitulosten tulkintaan ja kehittämissuosituksen laadintaan. Paneeli kokoontui neljä kertaa arviointiprosessin aikana, minkä lisäksi jäsenillä oli mahdollisuus muun muassa kommentoida hankesuunnitelmaa ja raporttiluonnosta kirjallisesti. Paneelilla ei kuitenkaan ollut arviointia ohjaavaa mandaattia, vaan päätökset arvioinnin toteutuksesta tehtiin Karvissa. Karvin asiantuntijan ja asiantuntijapaneelin tehtävät on kuvattu taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Karvin asiantuntijan ja arviointipaneelin tehtävät

Karvin asiantuntija	Arviointipaneelin jäsenet
Arvioinnin kokonaisuudesta vastaaminen	Osallistuminen arviointipaneelin kuulemisiin ja kirjalliseen kommentointiin: neljä kuulemistilaisuutta arvioinnin keskeisissä nivelkohdissa (suunnittelu-, hankesuunnitelma-, analyysi- ja raportointivaihe)
Tiedonkeruun suunnittelu ja toteutus	Osallistuminen taustoittavaan kuulemiseen osana suunnitteluvaihetta, hankesuunnitelman kommentointi ja/tai keskustelutilaisuuteen osallistuminen
Aineiston analysointi	Osallistuminen alustavien analyysien kommentointiin ja/tai keskustelutilaisuuteen
Tulosten raportointi	Osallistuminen arviointiraportin kommentointiin ja/tai sen pohjalta käytävään keskusteluun
Raportin kirjoittaminen	Osallistuminen arviointiraportin johtopäätösten ja kehittämissuosituksen kommentointiin osana raportin kommentointia
Palautteen kerääminen ja käsittely Karvin palautejärjestelmän mukaisesti	Paneelin jäsenillä on mahdollisuus vastata palautekyselyyn arvioinnin julkistamisen jälkeen.

Arvioinnin suunnittelu aloitettiin toukokuussa 2021, mutta toteutus siirtyi henkilöstövaihdosten ja koronatilanteen vaikutusten vuoksi käynnistyväksi vuoden 2022 alussa. Asiantuntijapaneelia kuultiin ensimmäisen kerran marraskuussa 2021 hankesuunnitelman laatimisen pohjaksi. Lisäksi arvioinnin taustoituvaiheessa käytiin keskusteluja TEM:n ja Opetushallituksen kanssa. Prosessin aikana projektipäällikkö keskusteli erikseen Lukupalveluohjauksen henkilöstön sekä aikuisille oppimisvaikeuksista kärsiville maahanmuuttajille koulutuksia tarjoavan Monikieliset erilaiset oppijat -yhdistyksen psykologin ja lukivaikeuksia arvioivan asiantuntijan kanssa. Arvioinnin tarkempi aikataulu on kuvattu taulukossa 4.

TAULUKKO 4. Arvioinnin aikataulu

Aikataulu	Toiminta
9–12/2021	Arvioinnin valmistelu
1–2/2022	Arviointikysymysten ja tiedonkeruiden suunnittelu
3/2022	Hankesuunnitelman julkistaminen
4/2022	Kysely koulutusten järjestäjille
5/2022	Kouluvierailut ja opiskelijoiden kuuleminen
6/2022	Tilastoanalyysit
8/2022	Fokusryhmätilaisuudet opettajille ja ohjaaville tahoille
9–11/2022	Aineistojen analyysi, johtopäätökset ja kehittämissuosituksiset
12/2022	Raportin julkistaminen

4.3 Arvioinnin luotettavuus ja aineistojen edustavuus

Arvioinnin luotettavuustarkastelussa pohditaan arviointiprosessin onnistuneisuutta sekä ratkaisuja, joita arvioinnin eri vaiheissa on tehty. Arvioinnin luotettavuuden näkökulmasta tarkastellaan myös käytettyjä määrällisiä ja laadullisia aineistoja, niiden analyysia ja tuloksista tehtyjä johtopäätöksiä. Luotettavuustarkastelu kohdistuu myös siihen, ovatko kerätyt aineistot tarkoituksenmukaisia esitettyjen arviointikysymysten kannalta.

Arvioinnin suunnittelun lähtökohtana olivat lukutaitokoulutusta edeltävän Maahanmuuttajien koulutuspolut -arvioinnin (Hievanen ym. 2020) tulokset ja johtopäätökset sekä tutkimukset ja selvitykset, joissa tuotiin esiin koulutukseen liittyviä kehittämiskohteita tai lisäselvitystarpeita. Lisäksi arvioinnin suunnittelun ja toteutuksen tukena toimi aktiivinen ja sitoutunut asiantuntijapaneeli, jonka osaamisesta ja kokemuksesta muodostuva lisäarvo oli tärkeää arvioinnin onnistuneelle toteutukselle. Asiantuntijapaneelin jäsenet toivat tarpeellisia näkökulmia, lisäyksiä ja tarkennuksia hankesuunnitelmaan, tiedonkeruusiin ja raporttiin. Edeltävän arvioinnin suosituksissa oli todettu tarve toimijoiden vuoropuhelun lisäämiselle läpi järjestelmätasojen, jotta erilaisten näkemysten

keskinäinen kuuleminen edistäisi yhteistä ymmärrystä lukutaitokoulutuksen kehittamisestä. Lukutaitokoulutuksen arvioinnissa pyrittiin tukemaan tämän tavoitteen toteutumista menetelmällisesti. Moniäänisen paneelityöskentelyn voidaan arvioida hyödyttäneen paitsi arvioinnin onnistumista, myös jäsenten keskinäistä tulevaisuuden yhteistyötä ja lukutaitokoulutuksen kehittämisen tapoja jatkossa. Arvioinnin kysymyksenasettelua ja tuloksia on läpi arvioinnin keskustelutettu asiantuntijapaneelilla ja eri sidosryhmillä. Nämä keskustelut ovat auttaneet Karvin asiantuntijaa jäsentämään maahanmuuttajien koulutusta ilmiönä ja selkeyttäneet tehtyjä huomioita. Lisäksi sekä hankesuunnitelma että raportointivaiheessa on hyödynnetty Karvin sisäisen vertaislukumenettelyä laadun varmistamiseksi.

Taustoituvaiheen pohjalta määriteltiin arvioinnin keskeiset teemat ja arviointikysymykset sekä ryhmät, joiden kuuleminen koettiin keskeiseksi kysymyksiin vastaamiseksi ja arvioinnin tavoitteisiin pääsemiseksi. Tämän pohjalta muodostettiin myös aineistonkeruutavat eri ryhmien erityispiirteet ja arvioinnin tavoitteet huomioiden: järjestäjäkysely, oppilaitosvierailut ja niiden yhteydessä opiskelija- ja opettajahaastattelut sekä opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuden yksilökyselyt ja ryhmäkeskustelut. Arvioinnissa haluttiin painottaa erityisesti opiskelijanäkökulmaa, joka oli jäänyt koronatilanteen vuoksi puuttumaan Karvin edellisestä lukutaitokoulutusta koskevasta arvioinnista (Hievanen ym. 2020). Koulutuskentän lisäksi arvioinnissa haluttiin kuulla ohjaavia tahoja, koska oppilaitosten sujuva yhteistyö ja tiedonvaihto ohjaavien tahojen kanssa tiedettiin edeltävästä arvioinnista keskeiseksi tekijäksi maahanmuuttajien koulutuspolkujen rakentumisessa.

Raportti on rakennettu alkuperäisen hankesuunnitelman mukaisesti, vaikka asioiden esittämisjärjestystä on muokattu kirjoittamisvaiheessa sujuvamman kokonaisuuden muodostamiseksi. Raportissa on vastattu esitettyihin arviointikysymyksiin sekä käsitelty kaikki koulutusten järjestäjille suunnatun kyselyn kysymykset.

Kysely koulutuksen järjestäjille

Järjestäjäkyselyn tavoitteena oli koota järjestäjiltä perustietoja koulutuksen järjestämisestä ja opiskelijoista, sillä tällaista tietoa ei kansallisella tasolla ollut tilastollisesti hyödynnettävissä. Lisäksi haluttiin saada tietoa järjestäjien näkemyksistä koulutuspolun sujuvuuteen ja koulutuksen vaikuttavuuteen liittyen (ks. tarkemmin luku 2.2). Kysely muodostui 30 kysymyksestä, jotka oli suunnattu vapaan sivistystyön, aikuisten perusopetuksen tai molempien järjestäjille. Kysely esitettiin asiantuntijapaneeliin kuuluvien järjestäjätahojen toimesta ja sitä muokattiin ehdotusten pohjalta.

Kyselyyn saatiin vastauksia kaikista kuudesta oppilaitosmuodosta, joten vastaukset kattoivat lukutaitokoulutuksen toimijakentän. Järjestäjien vastaukset kysymyksiin olivat pääosin kattavia ja monipuolisia. Kysymyskohtaiseen vastaamiseen vaikutti se, ettei kaikilla järjestäjillä luultavasti ollut seurantatietoa kysytystä asiasta. Tämä oli tosin huomioitu myös yhtenä vastausvaihtoehtona. Suurta vaihtelua kysymyksittäin ei ollut ja vastanneiden määrät on esitetty raportissa kysymyksittäin.

Kyselyn rakenteellisena haasteena oli, että sen tuli kohdentua sekä vapaan sivistystyön, aikuisten perusopetuksen että näiden molempien järjestäjille. Tämä teki kyselyyn vastaamisesta raskaamman niille järjestäjille, jotka toteuttivat sekä vapaan sivistystyön että aikuisten perusopetuksen koulutusta. Kyseinen ratkaisu, jolla pyrittiin mahdollistamaan kaikille vastaajille osallistuminen vain yhteen kyselyyn usean sijasta, tuotti myös analyysivaiheessa tarpeen esityölle ennen varsinaista tilastollista analyysia ja tuotti ylimääräisen virheriskin. Riski pyrittiin poistamaan huolellisella kyselyn rakenteen mallintamisella ja tiiviillä yhteistyöllä projektipäällikön ja menetelmällisen asiantuntijan kesken.

Vastaajat pitivät kyselyä kattavana ja kysymyksiä pääosin tarkoituksenmukaisina, mikä lisää tulosten luotettavuutta. Kyselyjen, fokusryhmätilaisuuksien ja haastatteluiden aineistojen havainnot myös tukivat toisiaan, mikä kertoo arvioinnin sisäisestä luotettavuudesta. Kyselyaineistoista tehtyjen tulkintojen luotettavuutta lisäävät raportissa käytetyt suorat lainaukset. Suorien lainausten esitelyllä annetaan lukijalle mahdollisuus omien tulkintojen tekemiseen sekä mahdollisuus pohtia esitettyjä vastauksia suhteessa arviointikysymyksiin. Vastaajien anonymiteetin varmistamiseksi suorien lainausten yhteydessä ei ole tunnistetietoja.

Kyselyn edustavuuden arvioinnissa ja tulosten tulkinnessa tulee huomioida, että tulokset perustuvat kyselyyn vastanneiden vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen järjestäjien vastauksiin eivätkä ole yleistettävissä. Kyselyn edustavuuden ja yleistettävyyden arviointia vaikeutti se, ettei perusjoukko, lukutaitokoulutusta tai lukutaitovaihetta toteuttavat koulutuksen järjestäjät, ollut valtakunnallisella tasolla minkään tahon tiedossa (ks. luku 3.2). Asiassa konsultoitiiin asiantuntijaneelia, Tilastokeskusta, Opetushallituksen lukutaitokoulutuksen asiantuntijoita sekä KOSKI-tietovarannon asiantuntijoita. Perusjoukkoa oli olemassa olevien tilastotietojen pohjalta mahdotonta tarkasti määrittää. Tarkin saatavilla oleva tieto koulutuksen järjestäjistä oli kartoituksen perusteella Opetushallituksen rahoituspäätöksiin perustuva tilastointi maahanmuuttajille suunnatun koulutuksen osalta. Aikuisten perusopetuksen osalta niissä ei kuitenkaan eritelty erikseen lukutaitovaiheen koulutusta. Myös vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen järjestäjätietojen tilastointitavassa oli koulutusmuodoittain vaihtelua. Tarkasteltava järjestäjäjoukko ja samalla kyselyn kohderyhmä rajattiin yhteistyössä Opetushallituksen asiantuntijoiden kanssa toimijoihin, jotka olivat saaneet vuonna 2020 rahoitusta maahanmuuttajille suunnatun koulutuksen järjestämiseen. Näin muodostunut perusjoukko on luultavasti suurempi kuin lukutaitokoulutusta tarjoavien järjestäjien todellinen määrä, joten kyselyn vastausprosentti (58 %) on suuntaa antava. Kyselyn saatteessa pyydettiin järjestäjiä vastaamaan kyselyyn, mikäli he tarjoavat lukutaitokoulutusta tai aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen opetusta.

Edellä esitetyn koulutuksen järjestäjien perusjoukon rajauksen pohjalta tehdyn edustavuusanalyysin (liite 6) mukaan kyselyn alueellinen edustavuus on ELY- ja AVI-alueittain hyvä. Ruotsinkieliset järjestäjät ovat aineistossa lievästi aliedustettuja, yksityiset järjestäjät lievästi aliedustettuja, vastaavasti kuntayhtymät yliedustettuina. Kuntaryhmittäin tarkasteltuna kaupunkimaiset kunnat ovat selvästi yliedustettuina ja ydinmaaseudun kunnat ovat aliedustettuina. Yliedustusta on erityisesti sekä keskisuurten että pienten kaupunkiseutujen kuntien, ja hieman lievemmin muiden suurten kaupunkiseutujen kaupunkikuntien osalta.

Lisäksi on huomioitava, että järjestäjien määrä on voinut myös muuttua vuoden 2020 rahoituspäätöksistä. Lukutaitokoulutuksen järjestäminen on suoraan sidoksissa alueille muuttavien ja alueilta pois muuttavien luku- ja kirjoitustaidottomien maahan muuttajien määrään, mistä voi seurata nopeitakin vaihteluja koulutuksen tarjonnassa. Myös koronaepidemia on voinut vaikuttaa koulutusten tarjontaan. Epidemian aikana osa järjestäjistä ei järjestänyt lainkaan opetusta ja osa siirsi toteutukset verkkovälitteisiksi, mikä on kuitenkin arvioinnin kohderyhmälle haasteellinen opiskelutapa. Kyselyn ajankohtana, keväällä 2022, koronarajoitukset eivät enää olleet voimassa.

Oppilaitosvierailut

Vierailuilla hyödynnettiin etnografista lähestymistapaa, jossa arvioijat viettivät yhden päivän opiskelijaryhmien parissa ennen seuraavana päivänä toteutettuja opiskelijahaastatteluja. Näin pyrittiin tutustumaan opiskelijoihin ja yhteisöön ja havainnoimaan samalla opetusta. Etnografisella otteella arvioijilla koettiin olevan mahdollisuus myös muodostaa laajempaa ymmärrystä koulutuksen arjesta ja sen moninaisista toteutustavoista.

Oppilaitokset ja haastatellut opiskelijat valikoitiin seuraavat taustatekijät huomioiden:

- sekä vapaan sivistystyön että aikuisten perusopetuksen tarjoaman lukutaitokoulutuksen opiskelijat. Vapaan sivistystyön osalta pyritään huomioimaan oppilaitostyypit (kansanopisto, kansalaisopisto, opintokeskus, kesäyliopisto) sekä ruotsinkieliset oppilaitokset.
- lukutaitokoulutuksen opiskelijoiden yleisimmät kieliryhmät⁹.
- kotoutumissuunnitelman piirissä/sen ulkopuolella olevat opiskelijat
- kotivanhemmat/työssä käyvät opiskelijat
- eri ikäiset ja eri sukupuolia edustavat opiskelijat
- opiskelijavolyymiltaan suurten/pienten oppilaitosten opiskelijat
- vapaan sivistystyön osalta eri toteutusmuodoissa opiskelevat (oppilaitostyypistä riippuen lyhyitä intensiivikursseja, pitkiä toteutuksia lyhyillä viikkotuntimäärillä tai muotoja tältä väliltä väliltä)
- kaupunkimaisen ja maaseutumaisen alueen oppilaitosten opiskelijat

Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja ja niistä kirjoitettiin muistiinpanot. Kysymykset muotoiltiin suomi toisena kielenä -opetuksen periaatteet ja opiskelijanäkökulma huomioiden. Opiskelijahaastatteluissa hyödynnettiin tulkkeja, jotta opiskelijat voivat kertoa kokemuksistaan sujuvasti omalla äidinkielellään. Tulkit tavoitettiin oppilaitosten verkostojen kautta ja he olivat useimmille opiskelijoista ennestään tuttuja. Haastattelutilanteet pyrittiin tekemään mahdollisimman luonteviksi ja epämuodollisiksi, jotta tilanne ei rinnastuisi opiskelijoiden kokemiin, mahdollisesti epämiellyttäviinkin viranomaiskuulemisiin. Haastattelujen jälkeen käydyissä reflektiivisessä keskusteluissa projektipäällikön ja vierailuille osallistuneen Karvin edustajan kes-

⁹ Hyödynnettiin TEM:n sisäisessä selvityksessä vuonna 2019 kartoittamia tietoja lukutaitokoulutukseen osana kotouttamissuunnitelmaa osallistuneiden yleisimmistä kieliryhmistä.

ken todettiin, että haastattelujen ilmapiirin, luontevan vuorovaikutuksen ja aineiston perusteella tähän tavoitteeseen myös pääosin päästiin. Tunnistimme kuitenkin myös sen, että saman ryhmän opiskelijat saattoivat luonnehtia päivittäistä opiskelua eri tavoin ja vain harva opiskelija kritisoi opetusta. On silti vaikea arvioida, missä määrin tämä on johtunut kokemusten eroista ja missä määrin kritiikin tietoisesta kertomatta jättämisestä.

Opiskelijahaastattelut muodostavat arvioinnin keskeisen aineiston, jonka kautta on mahdollista hahmottaa maahan muuttaneiden aikuisten koulutuspolkuja, osaamisen kehittymistä ja koulutuksen vaikuttavuutta osana kotoutumisprosessia. Haastattelut tarjosivat keinon ymmärtää ohjaus- ja koulutusjärjestelmän toimivuutta opiskelijoiden itsensä näkökulmasta sekä saada autenttista tietoa siitä, miten koulutusta tulisi kehittää niin, että se palvelisi heidän luku- ja kirjoitustaidon oppimistaan ja kotoutuistaan parhaalla mahdollisella tavalla. Koska haastatteluaineisto muodostuu 22 noin tunnin mittaisesta haastattelusta, sen pohjalta ei ole mahdollista tehdä yleistyksiä. Aineiston luonteen huomioiden tämä ei myöskään ole tarkoituksenmukaista. Jokaisen haastattelun tarinat ovat yksilöllisiä ja erilaisia, mikä toisaalta kuvastaa hyvin lukutaitokoulutuksen kohderyhmää. Siitä huolimatta ne voivat tarjota ymmärrystä esimerkiksi siitä, miksi henkilö on ollut Suomessa useita vuosia ja on edelleen lukutaitokoulutuksessa.

Oppilaitosvierailuilla haastateltiin myös opettajia puolistrukturoiduin teemahaastatteluin. Haastatteluista kirjoitettiin muistiinpanot, joiden henkilötiedot on poistettu. Kolme neljästä haastattelusta toteutettiin ryhmähaastatteluina, joihin osallistui 3–5 opettajaa. Yhteen haastatteluun osallistui vain yksi opettaja, sillä hän oli ainoa lukutaito-opettaja oppilaitoksessa. Haastattelut kestivät tunnista puoleentoista tuntiin. Opettajien haastattelut mahdollistivat valmiiksi suunniteltujen kysymysten lisäksi myös oppilaitosvierailujen aikana esiin nousseiden kysymysten esittämisen, mikä antoi arvokasta lisätietoa koulutusten toteutumisesta arjessa. Ryhmähaastattelujen tuottamaan aineistoon ovat väistämättä vaikuttaneet opettajien keskinäiset suhteet ja käytössä oleva aika suhteessa haastatteluun osallistuneiden määrään. Yksilöhaastattelu puolestaan mahdollisti syvemmän perehtymisen kuhunkin aihealueeseen. Opettajilta haastattelun jälkeen saadun suullisen palautteen mukaan moni olisi toivonut haastattelun pidempää kestoaa. Myös haastattelijoilta jäi vaikutelma, että opettajilla olisi ollut ehdittyä enemmän annettavaa. Haastattelujen kestoaa määrittivät kuitenkin kahden vierailupäivän muu ohjelma sekä se, että opettajille tarjottiin myöhemmässä vaiheessa myös mahdollisuus osallistua opettajille suunnattuun fokusryhmätilaisuuteen.

Fokusryhmätilaisuudet

Fokusryhmätilaisuudet olivat kaikille lukutaitokoulutuksen opettajille ja ohjaaville tahoille avoimia. Kutsuja välitettiin sähköpostitse lukutaitokoulutukseen liittyvissä verkostoissa muun muassa asiantuntijaneelin verkostoja hyödyntäen. Lisäksi kutsuja välitettiin Karvin sosiaalisen median kanavissa. Opettajien fokusryhmätilaisuuden kutsut välitettiin sähköpostitse myös järjestäjien ilmoittamille yhteyshenkilöille. Kaikilla osallistujilla oli mahdollisuus kommentoida ja keskustella chatissa. Chat-keskustelu ja yksilökyselyiden ja ryhmäkeskustelujen aineistot tallennettiin anonymisoituina.

Fokusryhmätilaisuuksien aineisto muodostaa näytteen, mikä tulee huomioida tuloksia tulkittaessa. Fokusryhmätilaisuuksien aineisto rikastutti muuta arviointiaineistoa ja siitä saatiin esimerkkejä toimivista ja hyvistä käytännöistä sekä kehittämissuhteita.

Tulokset

5

Luvussa esitetään arvioinnin tulokset arviointiteemoittain. Kunkin teemakohtaisen alaluvun alussa esitetään teemakohtaiset johtopäätökset ja suositukset. Synteesin pohjalta muodostetut keskeiset johtopäätökset ja suositukset esitetään erillisessä luvussa (ks. luku 7).

5.1 Tilannekuva lukutaitokoulutuksen järjestämisestä ja opiskelijoista

Millainen on kansallinen tilannekuva koulutuksen järjestämisen volyymeista sekä jakaantumisesta alueellisesti, oppilaitostyypeittäin ja koulutusmuodoittain?

Johtopäätökset ja suositukset

- Koulutukseen pääsyä määrittää koulutustarpeen sijasta Suomessa vietetty aika sekä oleskelu- ja työmarkkinastatus. Lukutaitokoulutusta järjestetään pääosin kotoutumissuunnitelman piirissä oleville maahanmuuttajille, joiden osalta koulutuksen järjestäjät saavat täyden valtionosuuden. Tämä rajaa kotoutumisajan ylittäneet useimpien koulutusten ulkopuolelle ja vaatii lisätyötä järjestäjiltä, opettajilta ja ohjaavilta tahoilta. Samalla rajaus estää heikoimmassa asemassa olevien luku- ja kirjoitustaidon saavuttamista, mikä kuitenkin on edellytys suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiselle. Kotoutumisajan ylittäneiden luku- ja kirjoitustaidottomien koulutusta ei tällä hetkellä ole vapaan sivistystyön piirissä mahdollista suorittaa työttömyysetuudella kuin sivutoimisesti tai alle kuuden kuukauden koulutuksessa. Lisäksi oleskelulupaa odottavat opiskelijat rajautuvat usein koulutuksen ulkopuolelle.
- Suositus: Lainsäädäntöä ja toimintamalleja tulee muuttaa siten, että esteet koulutukseen pääsyle saadaan puretuiksi. Täysimittainen valtionosuusrahoitus tulee laajentaa koskemaan kaikkia lukutaitokoulutusta tarvitsevia, myös pidempään Suomessa olleita tai oleskelulupaa odottavia. Kotoutumissuunnitelmasta maksuttoman lukutaitokoulutuksen edellytyksenä tulee luopua ja tarkastella mahdollisuutta sitoa rahoitus opetussuunnitelmaan ja opetussuunnitelmasuositukseen. Lisäksi aikuisten perusopetuksessa

tarjottu mahdollisuus omaehtoiseen työttömyysetuudella tuettuun koulutukseen tulee laajentaa koskemaan myös vapaan sivistystyön koulutuksia. Hitaasti etenevien ja oppimisvaikeuksia omaavien opiskelijoiden osalta on myös syytä pohtia heidän työtön työnhakija-statuksensa mielekkyyttä.

- Suomesta puuttuu kansallisen tason seurantajärjestelmä lukutaitokoulutuksen järjestämisestä ja sen volyymeista. Eri hallinnon alat ja koulutuksen järjestäjät keräävät perus- ja seurantatietoja vaihtelevasti ja erilaisin periaattein. Tämä tekee kansallisen tilannekuvan muodostamisesta haasteellista ja vaikeuttaa lukutaitokoulutuksen kansallista ohjausta, koordinointia ja kehittämistä.
 - Suositus: Mikäli lukutaitokoulutuksen järjestämisestä halutaan muodostaa kansallista tilannekuvaa ja tehdä seurantaa, tälle tulisi luoda tilastolliset edellytykset. Eri hallinnonalojen tulisi yhteistyössä sopia tilastoinnin tavoista ja sisällöistä, jotta tietoa olisi mahdollista koota erilaiset lukutaitokoulutuksen järjestämistavat huomioiden ja siten, että maahanmuuttajille tarjottavaa perustaitojen koulutusta olisi mahdollista tarkastella kokonaisuutena.
- Läheskään kaikilla koulutuksen järjestäjillä ei ole tietoa opiskelijoiden aiemmasta koulutuksesta ja myös muiden perustietojen osalta tietoa kerätään tai on saatavilla vaihtelevasti. Tämä vaikeuttaa tarkastelujen tekemistä opiskelijoiden koulutuspolkujen toimivuudesta ja vaikuttavuudesta.
 - Suositus: Vapaan sivistystyön toimijoiden kesken ja yhteistyössä hallinnon kanssa olisi syytä sopia riittävän yhtenäisistä tietojen kirjaamisen periaatteista ja sisällöistä.
- Lukutaitokoulutuksen kokonaiskesto ja tuntimääräinen kesto opiskelijaa kohden on vapaan sivistystyön piirissä järjestäjien mukaan keskimäärin merkittävästi lyhyempi kuin aikuisten perusopetuksessa. Myös koulutusten kestot vaihtelevat suuresti. Tämä herättää huolta koulutuksen riittävästä kestosta heikoimmat perustaidot omaavien opiskelijoiden osalta. Kuitenkin, koska tavat järjestää koulutusta joko kokonaisuutena tai erillisinä tasoryhminä vaihtelevat ja myös tavat kirjata koulutusten perustietoja ovat erilaiset, tuloksia on haasteellista hyödyntää luotettavasti. Keskeinen kysymys on, miten varmistetaan, että opiskelijoilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet saada tarvitsemansa määrä heidän tarpeisiinsa vastaavaa koulutusta.
 - Suositus: Asia kaipaa lisäselvitystä, jotta voitaisiin varmistua siitä, että koulutukset vastaavat kestoiltaan ja toteutusmuodoiltaan opiskelijoiden tarpeita, jotka myös ovat hyvin erilaisia. Lisäksi vapaan sivistystyön toimijoiden kesken ja yhteistyössä hallinnon kanssa olisi syytä pyrkiä yhtenäistämään koulutusten kestojen kirjaamisen tapoja ja periaatteita.
- Arviointiprosessi on osoittanut, että lukutaitokoulutuksen kenttä sekä hallinnollisesti että ohjausprosesseiltaan ja järjestämisen tavoiltaan hyvin moninainen. Tämä on osin perusteltua kohderyhmän taustojen, tarpeiden ja tavoitteiden ollessa myös erilaiset, mutta haastaa kokonaisuuden hallintaa ja prosessien toimivuutta. Lisäksi lukutaitokoulutuksella on sisällöllisiä ja tavoitteellisia yhtymäpintoja TE-hallinnon alaiseen kotoutumiskoulutukseen. Valmisteilla olevan TE-palvelu-uudistuksen myötä vastuu kotoutumissuunnitelman laatimisesta ja koulutukseen ohjaamisesta on siirtymässä kunnille, mikä laajentaa toimijakenttää.

- Suositus: Lukutaitokoulutuksen sisältöjä sisältäviä ja perustaitoja vahvistavia koulutuksia olisi mielekästä tarkastella ja kehittää kokonaisuutena. Tämä selkiyttäisi erilaisten koulutusten keskinäistä profiloitumista, tukisi eri hallinnon alojen yhteistä ymmärrystä ja kokonaisuuden hallintaa sekä varmistaisi järjestelmän toimivuutta kohderyhmän tarpeiden näkökulmasta. Kehittämistyössä tulee huomioida entistä vahvemmin myös lukutaitokoulutuksen suhde kotoutumisprosessiin ja lainsäädäntöuudistuksiin kokonaisuutena siten, että maahan muuttaneiden luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten näkökulmasta kokonaisuus muodostuisi palvelurakenteeltaan ja toimintatavoiltaan mahdollisimman selkeäksi.

5.1.1 Koulutusten järjestäminen

Lukutaitokoulutuksista valtaosa järjestetään päivätoteutuksina (86 %), minkä lisäksi järjestetään monimuotototeutusta¹⁰ (5 %), päivä- ja iltatoteutusta (6 %) sekä päivä- ja monimuotototeutusta (4 %). Koulutusten toteutusmuotojen jakautumisessa ei ole suurta eroa vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen välillä.

Suurin osa opiskelijoista (86 %) opiskelee erillisessä lukutaitokoulutuksen ryhmässä, 8 prosenttia sekä omassa ryhmässään että integroidusti toiseen ryhmään ja 6 % kokonaan integroidusti. Jatkuva sisäänotto on käytössä noin 70 prosentilla järjestäjistä. Jatkuvan sisäänoton ohella uusia koulutusryhmiä aloitetaan yleisimmin kaksi kertaa (43 %) tai kerran vuodessa (29 %).

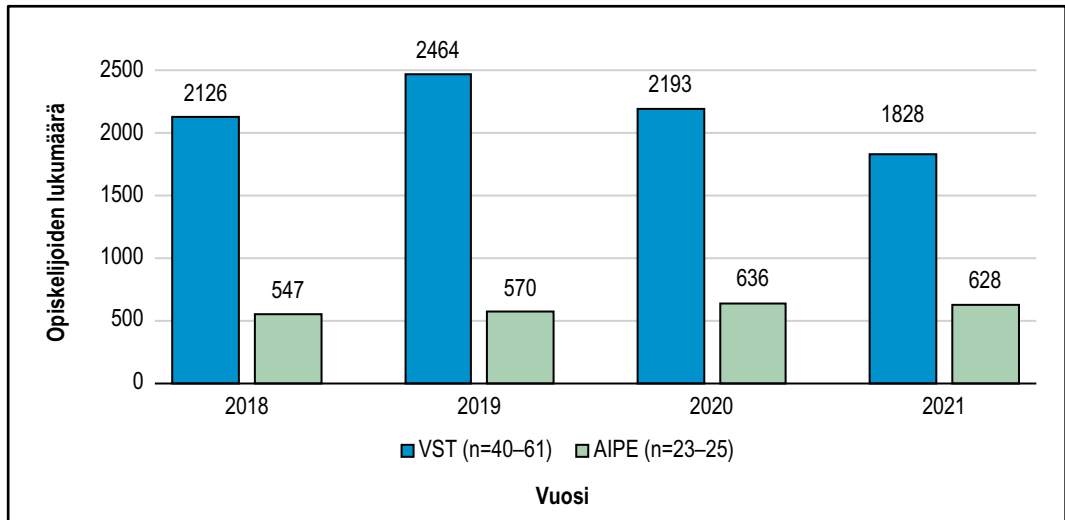
Lukutaitokoulutuksen tarjonnan suunnittelu perustuu järjestäjien mukaan pääosin kunnalta (40 mainintaa) tai TE-toimistolta (34 mainintaa) tulevaan tietoon esimerkiksi opiskelijamääristä. Lisäksi hyödynnetään vaihtelevia tietolähteitä, kuten verkostoja (8 mainintaa), opetussuunnitelmaa (8 mainintaa) tai luotetaan kokemuseräiseen tietoon (7 mainintaa). ELY-keskuksen tuottamaa tietoa kertoi hyödyntävänsä 3 järjestäjää. Lisäksi tarjonnan suunnittelua ohjaa rahoitus eli esimerkiksi se, kuinka paljon järjestäjä saa 100 prosentin valtionosuudella rahoitettavia opiskelupaikkoja.

Lukutaitokoulutuksen järjestäminen on keskittynyt vahvasti Etelä-Suomen kaupunkeihin

Kuviossa viisi on esitetty kyselyyn vastanneiden koulutuksen järjestäjien ilmoittamat lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opiskelijamäärät vuosina 2018–2021. Vuoden 2018 osalta tietoja ei kaikilla järjestäjillä kertomansa mukaan ollut. Eniten vastauksia annettiin vuoden 2021 osalta, mikä voi kertoa seurantatietojen keräämisen yleistymisestä tai koulutuksen järjestämisen aloittamisesta myöhemmässä vaiheessa. Tulosten tulkinnassa on syytä huomioida COVID-pandemian vaikutus lukutaitokoulutusten järjestämiseen. Osa oppilaitoksista ei tuona aikana järjestänyt opetusta. Myös siirtyminen etäopetukseen on vaikuttanut opiskelijoiden osallistumiseen, sillä osalla heistä ei opettajien mukaan ole ollut opiskeluvalmiuksia ja/tai laitteita etämenetelmin ohjattuun opiskeluun.

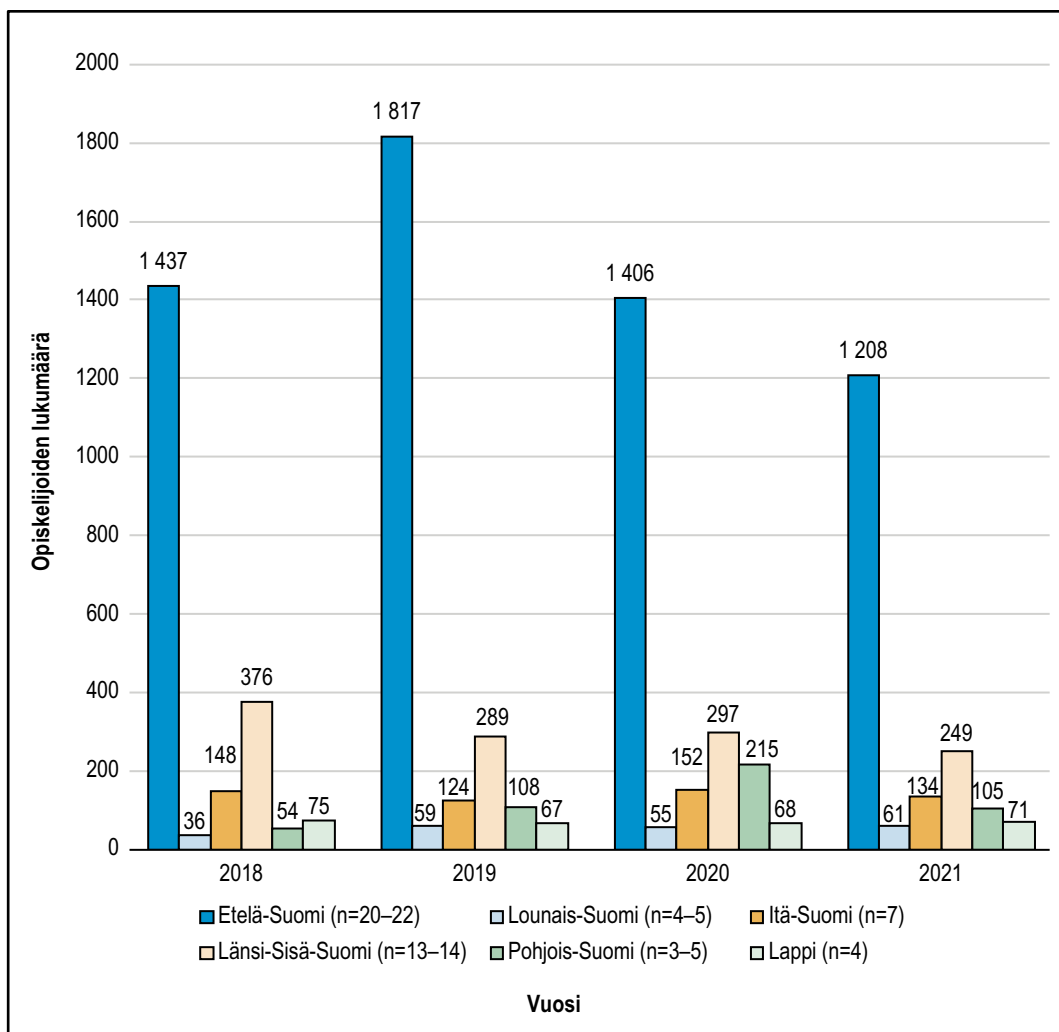
¹⁰ Monimuotototeutuksella viitataan lähi- ja etätoteutuksen yhdistelmään.

Vapaan sivistystyön piirissä lukumäärällisesti eniten opiskelijoita on ollut vuonna 2019 (2 464 opiskelijaa). Aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen opiskelijoita on kyselyyn vastanneiden mukaan ollut lukumäärällisesti eniten vuonna 2020 (636 opiskelijaa). Koska opiskelijamäärät perustuvat kyselyyn vastanneiden ilmoittamiin määriin, todellinen opiskelijamäärä lienee erityisesti aikuisten perusopetuksen osalta merkittävästi suurempi.

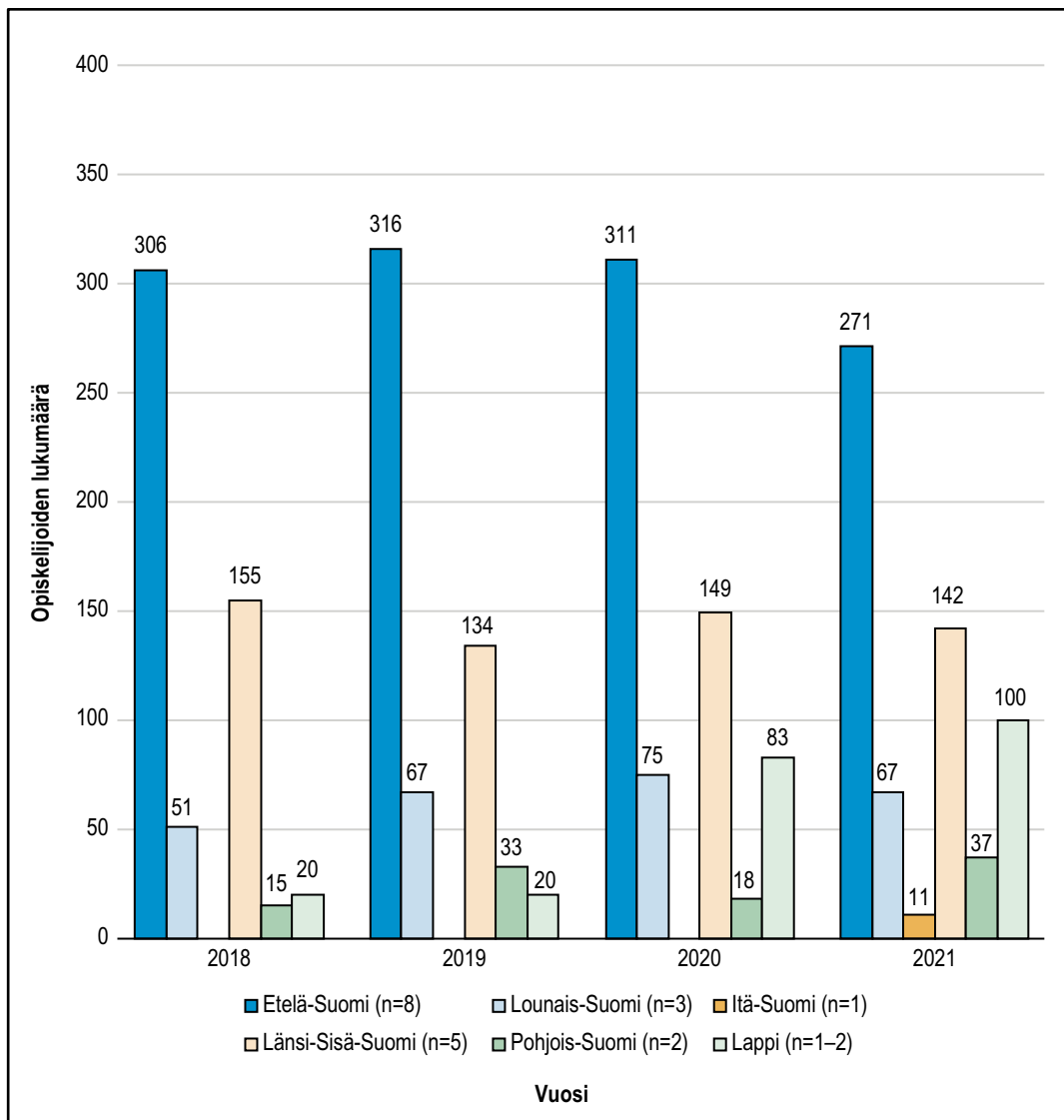
KUVIO 5. Opiskelijoiden määrä vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa ja aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen opetuksessa vuosina 2018–2021 (n/VST = 51–57 ja n/AIPE = 19–21)

Tarkasteltaessa alueellista opiskelijamäärän keskimääräistä kehitystä yhtä koulutuksen järjestäjää kohden vuosina 2018–2021 saadaan käsitys alueellisesta opiskelijavolyymien vaihtelusta vuosittain (kuviot 6 ja 7). Sekä vapaan sivistystyön että aikuisten perusopetuksen osalta ylivoimaisesti eniten opiskelijoita on ollut kaikkina tarkastelujakson vuosina Etelä-Suomessa. Suhteellisesti eniten vaihtelua eri vuosien välillä on vapaan sivistystyön koulutuksissa ollut Pohjois-Suomessa, jonka keskimääräisessä opiskelijamäärässä on ollut selkeä piikki vuonna 2020. Etelä-Suomessa keskimääräinen vapaan sivistystyön opiskelijamäärä on laskenut yli kolmellakymmenellä oppilaalla vuosien 2019 ja 2021 välillä.

KUVIO 6. Opiskelijamäärät vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa AVI-alueittain (n = 51–57)

Aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen opiskelijamäärät ovat vaihdelleet kysymykseen vastanneiden kesken suuresti alueittain (kuvio 7). Myös järjestäjien määrät vaihtelevat alueittain. Itä-Suomen AVI-alueelta opiskelijatiedot koskevat vain vuotta 2021 ja ovat yhden järjestäjän tietoja. Etelä-Suomen lisäksi toiseksi eniten aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen opiskelijoita on Länsi-Suomessa. Lapissa opiskelijamäärät ovat kasvaneet vuodesta 2018 (20 opiskelijaa) vuoteen 2021 (100 opiskelijaa) viisinkertaiseksi.

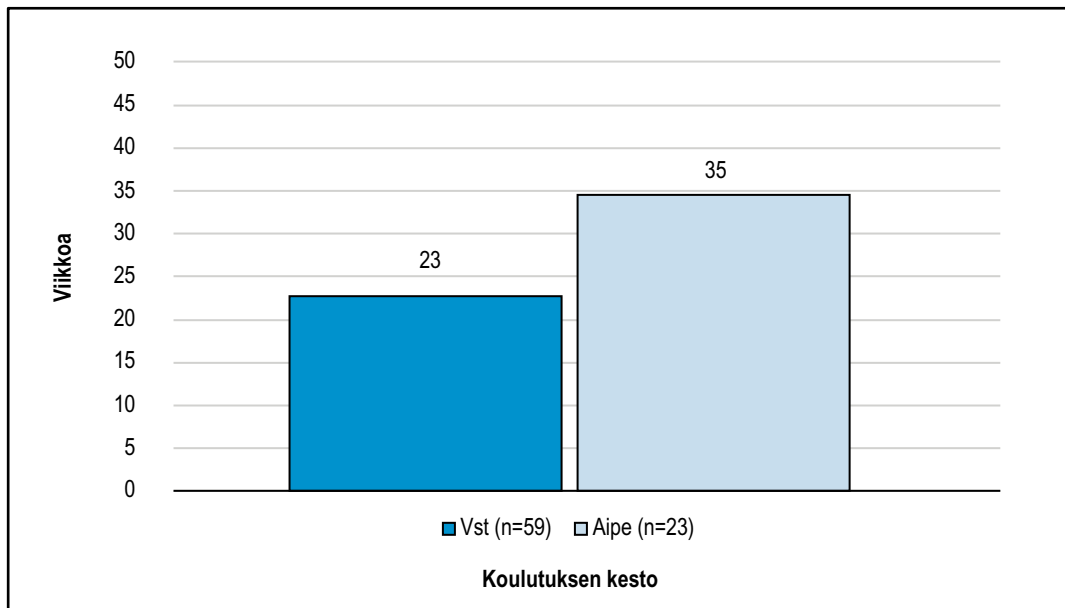

KUVIO 7. Opiskelijamäärät aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheessa AVI-alueittain (n = 19–21)

Sekä vapaan sivistystyön että aikuisten perusopetuksen osalta opetus on keskittynyt erittäin vahvasti kaupunkeihin. Maaseutumaisten ja taajaan asuttujen alueiden opiskelijamäärien välillä ei ole suurta eroa. Molemmista volyymit sekä vapaan sivistystyön että aikuisten perusopetuksen osalta ovat kyselyyn vastanneiden keskuudessa pienet. Pienillä paikkakunnilla ei useinkaan ole mahdollisuutta tarjota molempia koulutusmuotoja, vaan kunnassa on joko aikuisten perusopetuksen tai vapaan sivistystyön koulutusta.

Koulutusten keskimääräisessä kokonaiskestossa ja opiskelijakohtaisissa tuntimäärissä on vapaan sivistystyön lukutaitokoulutusten osalta suurta vaihtelua

Kuviossa kahdeksan on esitetty lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen keskimääräinen kesto viikkoina. Aikuisten perusopetuksen piirissä tarjotaan vastausten mukaan keskimäärin 12 viikkoa pidempään opetusta kuin vapaan sivistystyön piirissä.

KUVIO 8. Lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen keskimääräinen kesto viikkoina (n = 82)

Koulutusten kestossa on vapaan sivistystyön järjestäjien kesken suurta vaihtelua. Lyhimmillään koulutus kestää kolme ja pisimmillään 46 viikkoa. Puolet koulutuksista on kestoaltaan 13–30 viikkoa. Vastausten hajonta on puolet suurempaa kuin aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheessa, jossa puolet koulutuksista on kestoaltaan 34–38 viikkoa.¹¹

Koulutusten keston suuri vaihtelu on seurausta koulutusten erilaisesta luonteesta. Aikuisten perusopetuksessa lukutaitovaiheen kesto on määritelty¹², mutta vapaan sivistystyön koulutukset lähtökohtaisesti mahdollistavat opiskelijakohtaisen joustavuuden. Vapaan sivistystyön kohderyhmä on moninainen. Opiskelijoina on toisaalta kokopäiväisesti toimeentulotuella opiskelevia opiskelijoita ja toisaalta työelämän ulkopuolella olevia (esimerkiksi kotiäitejä), joilla on mahdollisuus opiskella vain muutamia tunteja viikossa. Opetuksen määrä lähtee kohderyhmän tarpeesta, jolloin

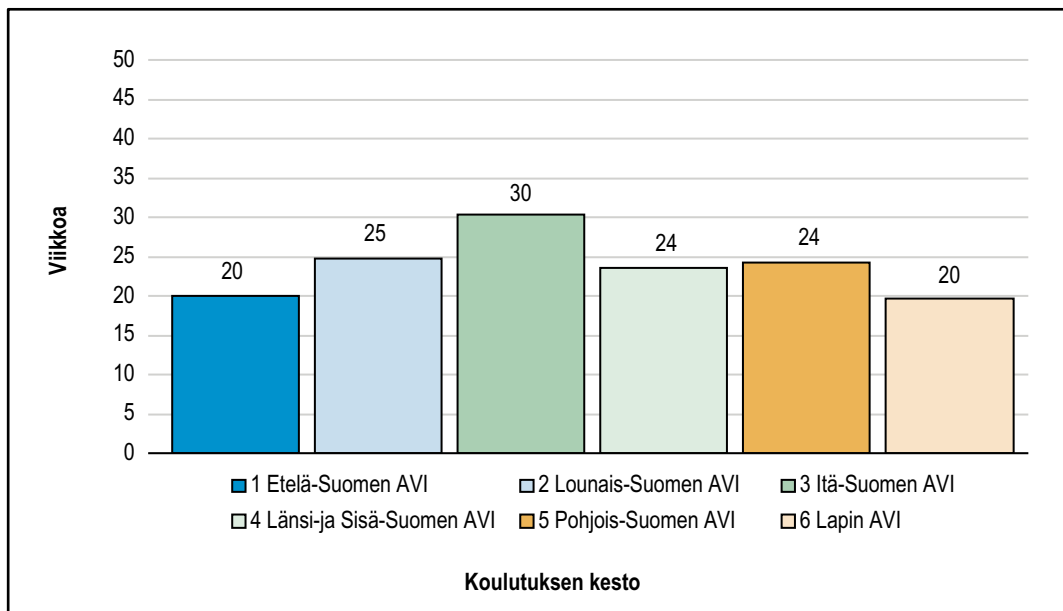
¹¹ Tarkastelussa on syytä huomioida, että opiskelijan polku voi muodostua myös useamman järjestäjän tarjoamien koulutusten yhdistämisestä. Vastaukset edustavat järjestäjien näkemyksiä järjestämäänsä koulutusta koskien.

¹² AIPEn kesto: lukutaitovaiheen opintoihin kuuluu 27 kurssia. Jokainen kurssi kestää 28 tuntia = 756 tuntia. (opintopolku.fi)

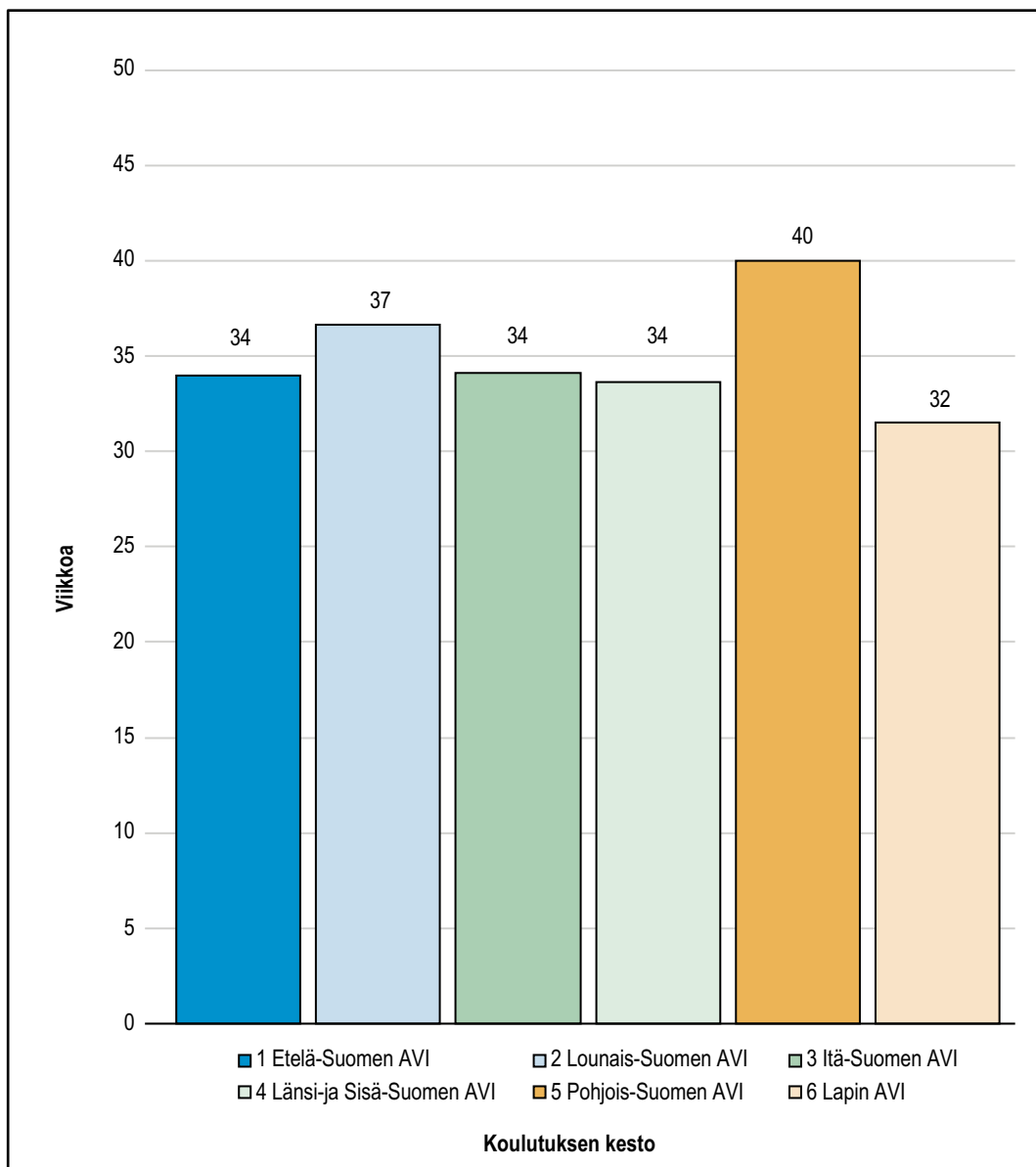
koulutuksen keskimääräisten kestojen perusteella ei voida tehdä päätelmiä koulutuksen laadusta tai riittävydestä yhden opiskelijan kohdalla. Vapaassa sivistystyössä lähtökohtaisesti muodostetaan ryhmiä ja koulutuksia kysynnän perusteella, eli jos kysyntää on koulutuksista kotiäideille, nämä ovat aivan erilaisia, kuin jos kysyntää on kokopäiväisistä koulutuksista työttömille työnhakijoille. Työttömien kohdalla kestoja rajaavat toimeentulon ehdot.

Myös aikuisten perusopetuksessakin on mahdollista opiskella eri vaiheita rinnakkain ja henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan poimitaan vain ne kurssit, joita tarvitaan. Eli henkilö voi esim. opiskella pääasiassa alkuvaiheessa, mutta suunnitelma sisältää myös yksittäisiä kursseja lukutaitovaiheesta ja/tai päättövaiheesta. Onkin huomattava, että koulutuksen kesto ei kerro siitä, miten hyvin koulutus vastaa opiskelijan tarpeita, sillä sekä tarpeita että koulutuksen järjestämisen tapoja on monenlaisia. Järjestäjäkyselyn perusteella myös aikuisten perusopetuksen puolella koulutuksen kestoä rätälöidään, sillä lyhimmillään opiskelijan koulutus on kestänyt 10 viikkoa ja pisimmillään 55.

Vapaan sivistystyön piirissä viikkomäärällisesti keskimääräisesti pisimpiä koulutuksia tarjotaan Lapissa (25 viikkoa) ja lyhimpiä Etelä-Suomessa (17 viikkoa) (kuvio 9). Koulutusten kestoissa on vaihtelua myös alueiden sisällä. Lapissa koulutukset ovat keskenään lähes saman pituisia. Suurinta alueen sisäinen vaihtelu on Lounais-Suomessa.

KUVIO 9. Koulutusten keskimääräinen kesto viikkoina yhtä opiskelijaa kohden vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksissa AVI-alueittain tarkasteltuna (n = 59)

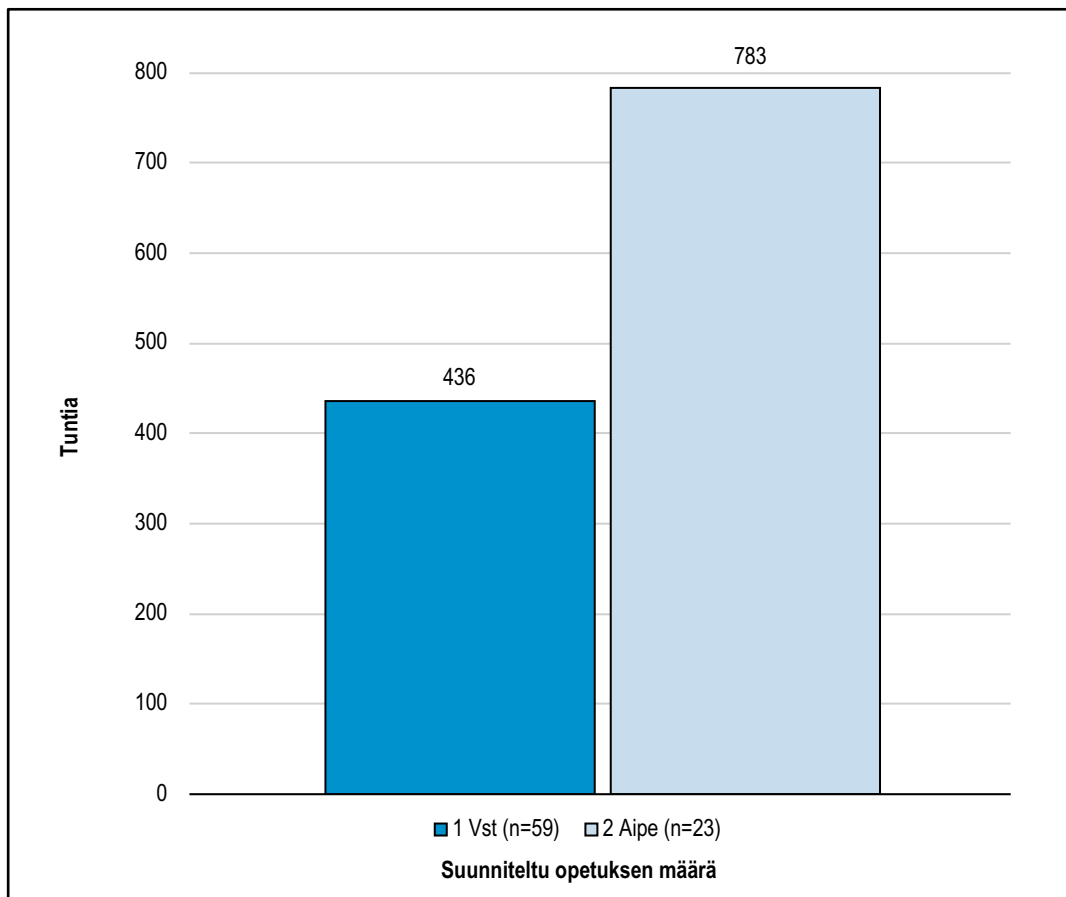
KUVIO 10. Koulutusten keskimääräinen kesto viikkoina yhtä opiskelijaa kohden aikuisten perusopetuksessa AVI-alueittain tarkasteltuna (n = 23)

Opetuksen ajallisen keston lisäksi järjestäjiltä kysyttiin opetuksen suunniteltua määrää tunteina yhtä opiskelijaa kohden (kuviokuva 11). Suunniteltu lukutaitokoulutuksen kokonaistuntimäärä yhtä opiskelijaa kohden on järjestäjien vastausten perusteella aikuisten perusopetuksessa (783 tuntia) keskimäärin 347 tuntia suurempi kuin vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksissa (436 tuntia)¹³.

¹³ Vrt: Kotoutumiskoulutuksen kesto, joka on maksimissaan 80 opintopistettä, ja 1 opintopiste vastaa keskimäärin 27 tunnin työpanosta = yhteensä 2160 tuntia.

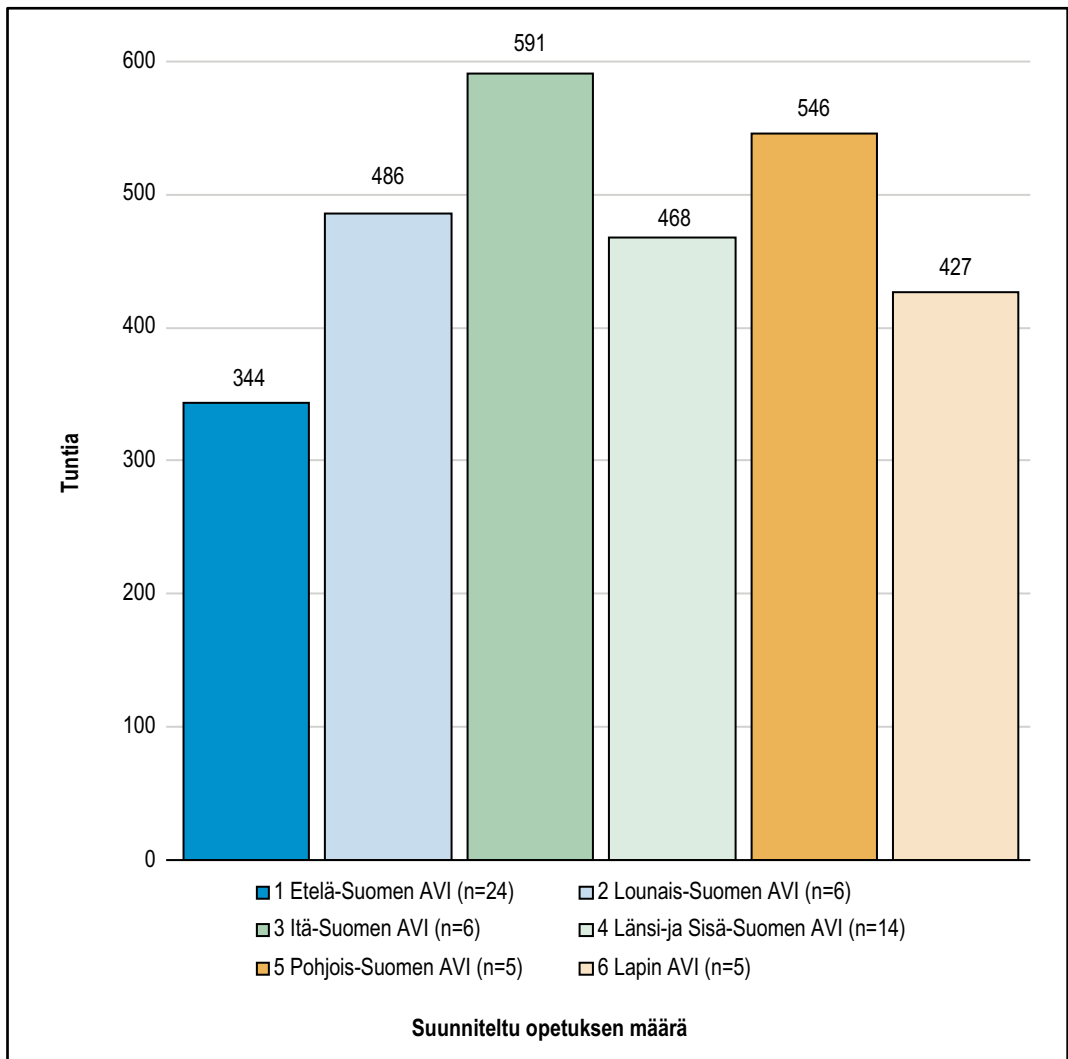
Aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen lähtökohtainen tuntimäärä opetussuunnitelmassa on 756 tuntia, joten järjestäjät huomioinevat suunnittelussaan tukiopetuksen ja kurssien kertaamisen tarpeita. Kokonaistuntimäärän vertailu on kuitenkin haastavaa, sillä aikuisten perusopetuksen tuntimäärä kuvaa opettajan antaman opetuksen määrää pois lukien opiskelijoiden itsenäinen työ. Vapaan sivistystyön osalta tuntimäärään voi sisältyä myös itsenäistä opiskelua.

Sekä vapaan sivistystyön että aikuisten perusopetuksen piirissä suunnitelluissa opiskelijakohtaisissa tuntimäärissä on suurta vaihtelua. Vapaassa sivistystyössä tuntimäärä vaihtelee 12 ja 1380 tunnin välillä, aikuisten perusopetuksessa 54 ja 1176 tunnin välillä (ks. jakauman tunnusluvut, liite 7). Tuntimäärän vaihtelu on vapaan sivistystyön koulutuksissa yli puolet suurempaa kuin aikuisten perusopetuksessa. Tässä yhteydessä on huomioitava kohderyhmän heterogeenisuus ja se, että erityisesti vapaan sivistystyön koulutuksiin osallistuu osa-aikaisesti opiskelevia, joten tulosten perusteella on vaikea arvioida tuntimäärän riittävyyttä suhteessa opiskelijan tarpeisiin. Arvioinnissa kuultujen opettajien ja ohjaajien mukaan luku- ja kirjoitustaidon oppiminen on kuitenkin kohderyhmän opiskelijoille useimmiten pitkään kestävä prosessi (ks. luvut 5.4 ja 5.5).

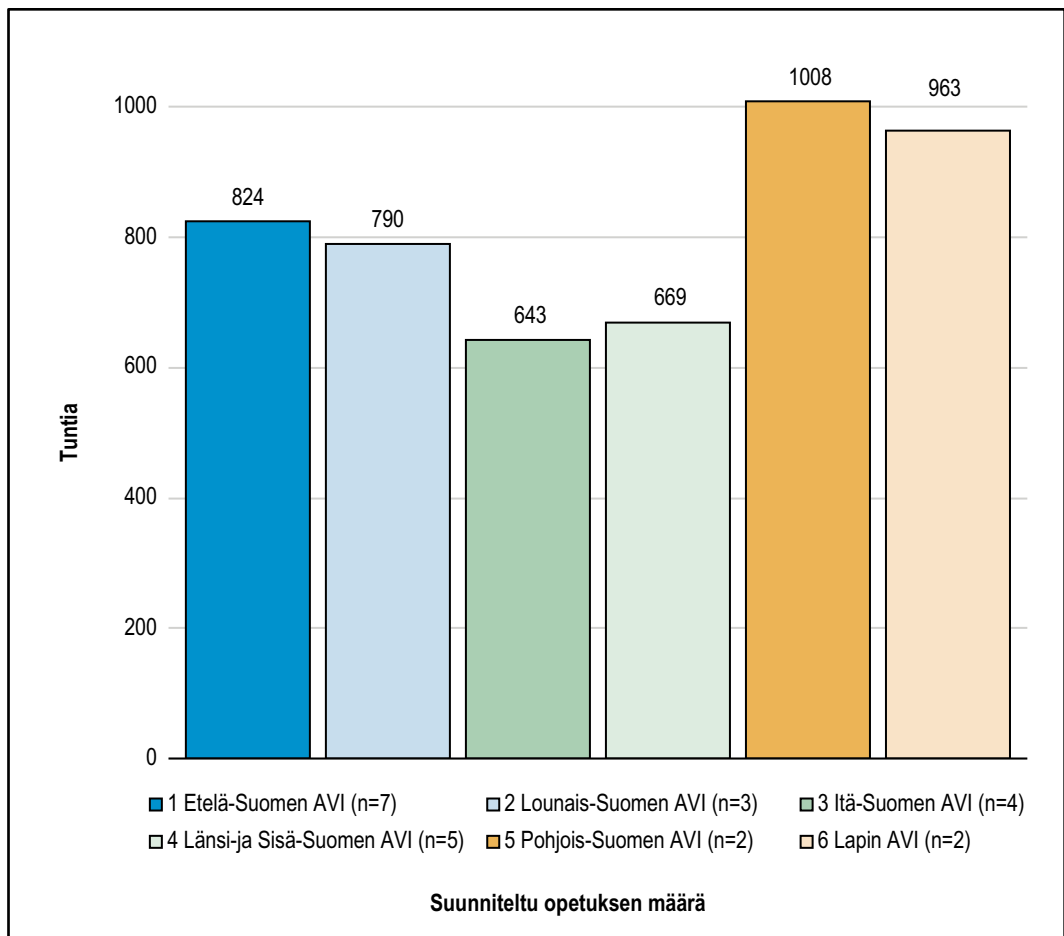
KUVIO 11. Suunniteltu lukutaitokoulutuksen kokonaistuntimäärä yhtä opiskelijaa kohden keskimäärin, tuntia (n = 82)

Alueellisesti tarkastellen suunnitellusti eniten opetusta yhtä opiskelijaa kohden annetaan vapaan sivistystyön piirissä Itä-Suomessa (591 tuntia) ja vähiten Etelä-Suomessa (344 tuntia) (kuvio 12).

KUVIO 12. Suunniteltu lukutaitokoulutuksen kokonaistuntimäärä opiskelijaa kohden keskimäärin AVI-alueittain vapaan sivistystyön piirissä, tuntia (n = 59)

Alueellisesti tarkastellen suunnitellusti eniten opetusta yhtä opiskelijaa kohden annetaan aikuisten perusopetuksen piirissä Pohjois-Suomessa (1008 tuntia) ja vähiten Itä-Suomessa (643 tuntia) (kuvio 13).

KUVIO 13. Suunniteltu lukutaitokoulutuksen kokonaistuntimäärä opiskelijaa kohden keskimäärin AVI-alueittain aikuisten perusopetuksen piirissä, tuntia (n = 23)

Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa tarjottiin vuonna 2021 keskimäärin 19,3 tuntia opetusta viikossa (n=59) ja aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheessa 23,4 tuntia (n=23). Viikossa tarjottava tuntimäärä vaihteli vapaan sivistystyön koulutuksissa välillä 2–35 tuntia ja aikuisten perusopetuksessa välillä 18–28 tuntia. Vapaan sivistystyön koulutusten tuntimäärän vaihtelu oli puolet suurempaa kuin aikuisten perusopetuksen. Tulos on odotettu, sillä vapaan sivistystyön koulutusmuodot vaihtelevat aikuisten perusopetusta enemmän.

Etäopetusta tarjotaan keskimäärin hyvin vähän. Vapaan sivistystyön piirissä järjestäjät arvioivat tarjoavansa etäopetusta keskimäärin noin 2 % kaikesta opetuksesta (n = 55). Aikuisten perusopetuksen piirissä etäopetusta tarjotaan keskimäärin vain 0,6 % opetuksesta (n = 23). Toisaalta pohjoisessa toteutetaan koulutuksia, joissa lähiopetusta ei ole lainkaan.

Vapaan sivistystyön piirissä koulutusta järjestetään pääosin täyden valtionosuuden koulutuksina kotoutumissuunnitelman piirissä oleville.

Vapaan sivistystyön järjestäjistä (n = 44) noin 92 prosenttia järjesti koulutusta 100 prosentin valtionosuudella ja noin 8 prosenttia osittaisella valtionosuudella. Käytännössä suurimpaan osaan koulutuksista on mahdollista hakea vain henkilöiden, joilla on voimassa oleva kotoutumissuunnitelma. Kotoutumissuunnitelman enimmäiskesto ilman jatkoaikaa on tällä hetkellä kolme vuotta¹⁴. Tämä rajaa pitkään Suomessa olleita, esimerkiksi kotiaiteja, koulutuksen ulkopuolelle. Vain pieni osa järjestäjistä on profiloitunut järjestämään koulutusta pidempään maassa olleille. Tilannetta hankaloittaa se, että rahoitussyistä kotoutumisen piirissä ja sen ulkopuolella olevat opiskelijat eivät joissakin oppilaitosmuodoissa voi opiskella sekaryhmissä, vaikka heidän osaamisensa ja tarpeensa vastaisivat toisiaan (ks. myös luku 5.3.2). Kotoutumisajan ylittäneille suunnattujen ryhmien perustamista vaikeuttaa opiskelijamäärien ennakkoinnin vaikeus:

Esim. syksyllä 2021 järjestettiin kotoutumisajan ylittäneille lukutaitokoulutus, mutta kurssille tuli vain kaksi ilmoittautujaa. Myös työvoiman palvelukeskus tiedotti kurssista asiakkailleen. Tästä syystä yksittäiset kotoutumisajan ylittäneet opiskelijat ohjataan lukutaitokoulutusryhmään tai intensiiviselle peruskurssille. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Myös oleskelulupa vaikuttaa opiskelijoiden mahdollisuuksiin saada koulutusta (ks. myös luku 5.4.5). Osa lukutaitokoulutuksen järjestäjistä ottaa vastaan myös opiskelijoita, joilla ei ole oleskelulupaa, mutta eivät kaikki. Tässä arvioinnissa ei kuitenkaan kysytty tästä asiasta erikseen, joten se vaatisi lisäselvitystä.

Tarjonnan suunnittelussa on otettu huomioon Suomeen muuttaneet, jotka eivät ole vielä saaneet oleskelulupaa. Heillä ei ole vielä oikeutta aloittaa kotoutumiskoulutusta. Lukutaitokoulutuksessa he ovat voineet opiskella suomen kielen alkeita. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Vain 0,2 % vastanneista kertoi hyödyntävänsä Opetushallitukselta vuosittain haettavaa opinto-seteliä. Opintoseteli mahdollistaisi järjestäjille rahoituksen paikkaamisen niiden opiskelijoiden osalta, joista he eivät saa täyttä valtionosuutta. Seteleitä on kuitenkin rajallisesti eikä niitä ei ole kohdennettu vain tähän tarkoitukseen, joten hakijoita suhteessa jaettavan rahan määrään on Opetushallituksen tietojen mukaan yli kaksinkertaisesti¹⁵. Opintosetelillä rahoitus on kertaluontoista, jolloin toiminnan suunnittelun ennakkointi ja pitkäjänteisyys on hankalaa.

Kysyttäessä järjestäjiltä erikseen, millaiset asiat he kokevat tarpeellisiksi lukutaitokoulutuksen kehittämiskohteiksi, rahoitukseen liittyvät seikat saivat yhteensä 32 mainintaa. Mainintoja saivat rahoitusjärjestelmän kehittäminen erityisesti liittyen kotoutumisajan ylittäneisiin opiskelijoihin ja järjestelmän selkiyttämiseen sekä rahoituksesta riippuvaiset toimet, kuten tarjonnan lisääminen tai monipuolistaminen sekä henkilöstöresurssin lisääminen. Kansanopistoille, joiden rahoitus

¹⁴ Eduskunnan käsittelyssä olevassa lakiehdotuksessa ehdotetaan kotoutumissuunnitelman keston lyhentämistä kahteen vuoteen kuitenkin siten, että opiskelun jatkuminen turvataan kolmeen vuoteen saakka. (TEM 2022)

¹⁵ OPH, henkilökohtainen tiedonanto 16.11.2022

perustuu opiskelijaviikkoihin, lukutaitokoulutuksen järjestäminen ei ole taloudellisesti houkuttelevaa. Lukutaitoryhmä ei voi olla yhtä suuri kuin muut kotoutumiskoulutuksen ryhmät, ja lisäkustannuksia tulee tukipalvelujen kuten tulkkauksen, ohjauksen, erityisopetuksen tai psykososiaalisen tuen järjestämisestä. Kohderyhmän erityistarpeet pitäisi siis huomioida rahoituksessa.

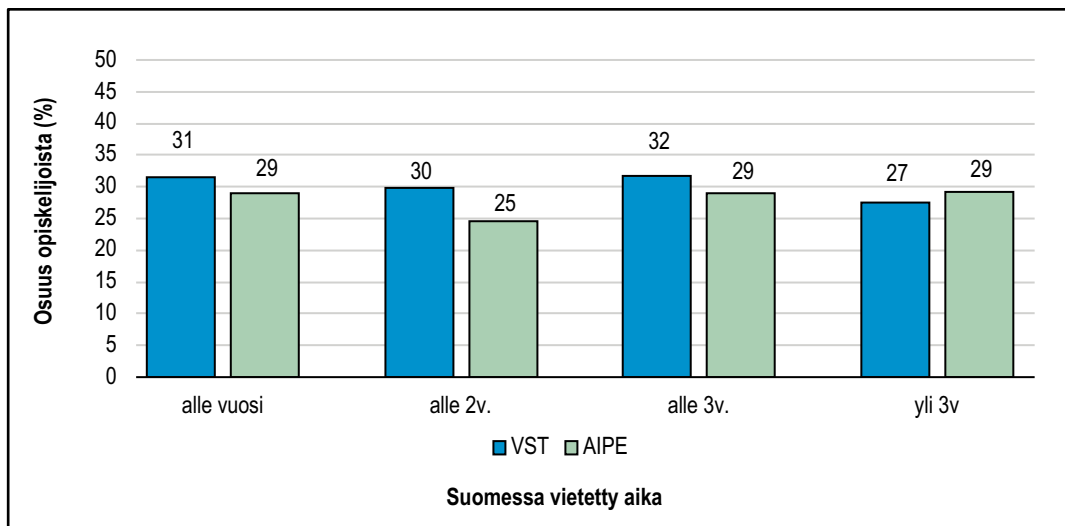
5.1.2 Opiskelijaprofililit

Koulutuksen järjestäjien mukaan lähes kaikki aikuisten perusopetuksessa opiskelijat ovat päätoimisia ja keskimäärin 1,2 prosenttia sivutoimisia (n = 24). Vain kolme järjestäjää ilmoitti opiskelijoidensa joukossa olevan sivutoimisia opiskelijoita.

Vapaan sivistystyön osalta sivutoimisia opiskelijoita on opiskelijoista järjestäjien mukaan keskimäärin puolet (n = 46), mutta vaihtelu järjestäjittäin on suurta. Sivutoimisten opiskelijoiden määrä vaihtelee järjestäjittäin tasaisesti 0–100 prosentin välillä. Sen sijaan päätoimisten opiskelijoiden osalta osuudet ovat keskittyneet 80–100 prosentin välille (n = 31). Toisin sanoen osa vapaan sivistystyön koulutuksen järjestäjistä vaikuttaa keskittyvän ottamaan opiskelijoiksi pääosin päätoimisia opiskelijoita. On kuitenkin huomioitava, että päätoimisuus ja sivutoimisuus eivät työvoimahallinnon asiakkaille ole suoraan yhteydessä opiskelijan saaman opetuksen määrään. Sivutoimisella opiskelijalla voi käytännössä olla tunteja enemmän kuin päätoimisella.

Yli kolme vuotta maassa olleet ovat samassa määrin koulutusten piirissä kuin lyhyemmän ajan olleet

Vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen opiskelijaprofileissa ei ole suuria eroja Suomessa vietetyn ajan suhteen, kun tarkastelujakso on alle vuodesta yli kolmeen vuoteen (kuvio 14). Kysymykseen vastanneista viidellätoista lukutaitokoulutuksen ja kuudella lukutaitovaiheen järjestäjällä ei ollut tiedossa opiskelijoiden Suomessa viettämä aikaa joko lainkaan tai osan opiskelijoista osalta.

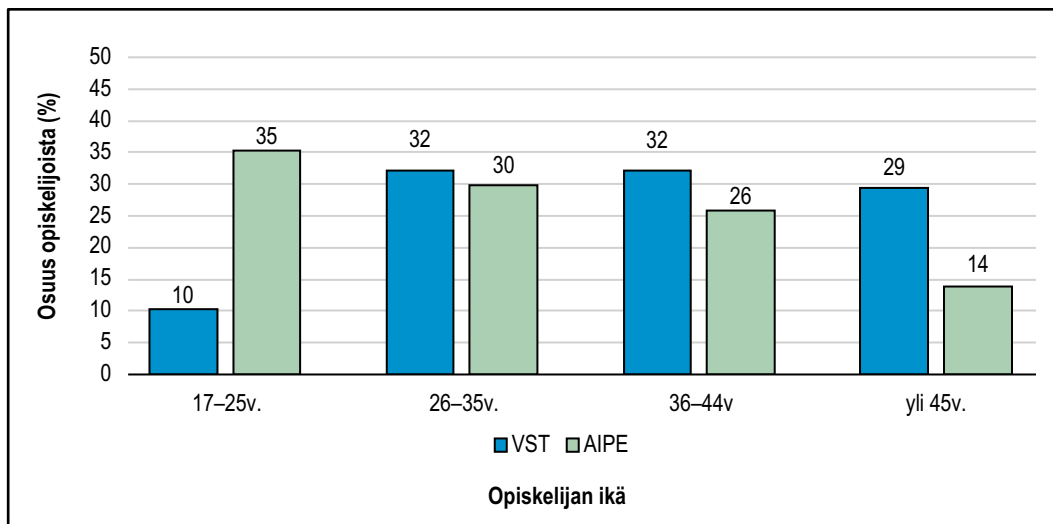

KUVIO 14. Lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opiskelijoiden jakautuminen Suomessa vietetyn ajan perusteella koulutuksen järjestäjien mukaan, prosenttia (n/VST = 43 ja n/AIPE = 14)

Aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheessa opiskelee kolme kertaa enemmän nuoria kuin vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa.

Järjestäjäkyselyn vastausten perusteella aikuisten perusopetukseen ohjautuu enemmän nuoria, alle 25-vuotiaita opiskelijoita (kuviokuva 15). Vastaavasti vapaan sivistystyön piirissä on aikuisten perusopetukseen verrattuna yli kaksinkertaisesti yli 45-vuotiaita.¹⁶ Vaikuttaa siltä, että vuoden 2018 uudistuksen yhteydessä tavoiteltu profiloituminen, jossa nuoret ohjattaisiin mahdollisuuksien mukaan ensisijaisesti peruskoulupolulle, olisi myös toteutunut. Tulosten tulkinnassa tulee kuitenkin huomioida se, että joillakin alueilla kaikki lukutaitokoulutus järjestetään joko aikuisten perusopetuksen tai vapaan sivistystyön piirissä. Näin ollen kaikki ikäryhmät ohjataan samaan koulutusmuotoon eikä vaihtoehtoja ole.

¹⁶ Kysymykseen vastanneista yksitoista lukutaitokoulutuksen ja seitsemän lukutaitovaiheen järjestäjää ilmoitti, ettei heillä ole tietoa kaikkien opiskelijoidensa iästä.

KUVIO 15. Lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opiskelijoiden jakautuminen ikäluokittain koulutuksen järjestäjien mukaan, prosenttia (n/VST = 53 ja n/AIPE = 21)

Vapaan sivistystyön opiskelijoista hieman yli 60 prosenttia on järjestäjien (n = 57) mukaan naisia ja vajaa 40 prosenttia miehiä. Aikuisten perusopetuksessa (n = 22) jakautuminen on tasaisempaa: järjestäjät arvioivat naisia olevan hieman yli puolet ja vastaavasti miehiä noin 45 prosenttia.¹⁷

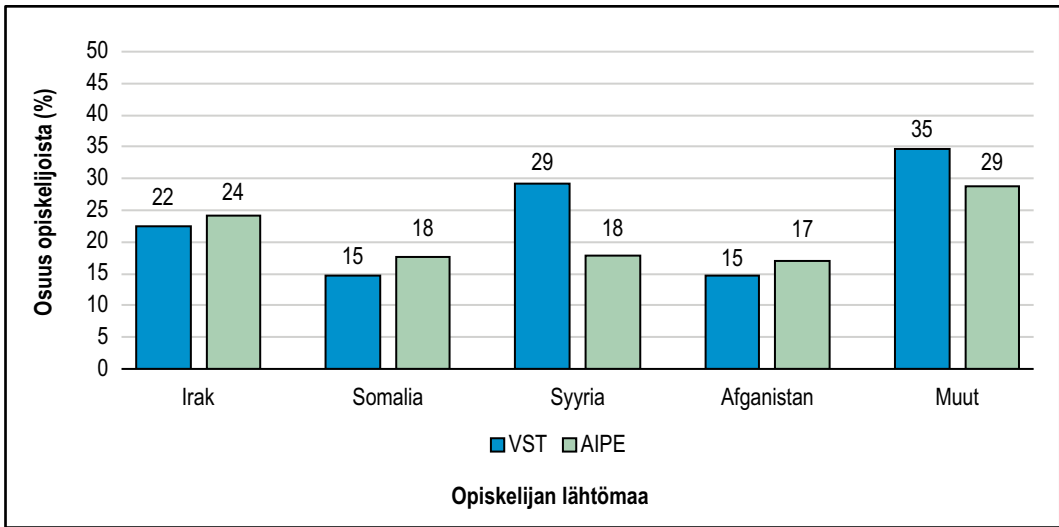
Opiskelijoiden lähtömaat

Lukutaitokoulutuksen opiskelijoiden kotimaat jakautuvat laajalti maittain (kuvio 16). Eniten opiskelijoita on Syyriasta ja Irakista, mutta ryhmän ”muut” verrattain suuri osuus kertoo lähtömaiden moninaisuudesta^{18, 19}.

¹⁷ Lukutaitokoulutuksen järjestäjistä kahdeksan ja lukutaitovaiheen järjestäjistä seitsemän kertoi, ettei heillä ole tietoa joidenkin tai kaikkien opiskelijoidensa sukupuolesta.

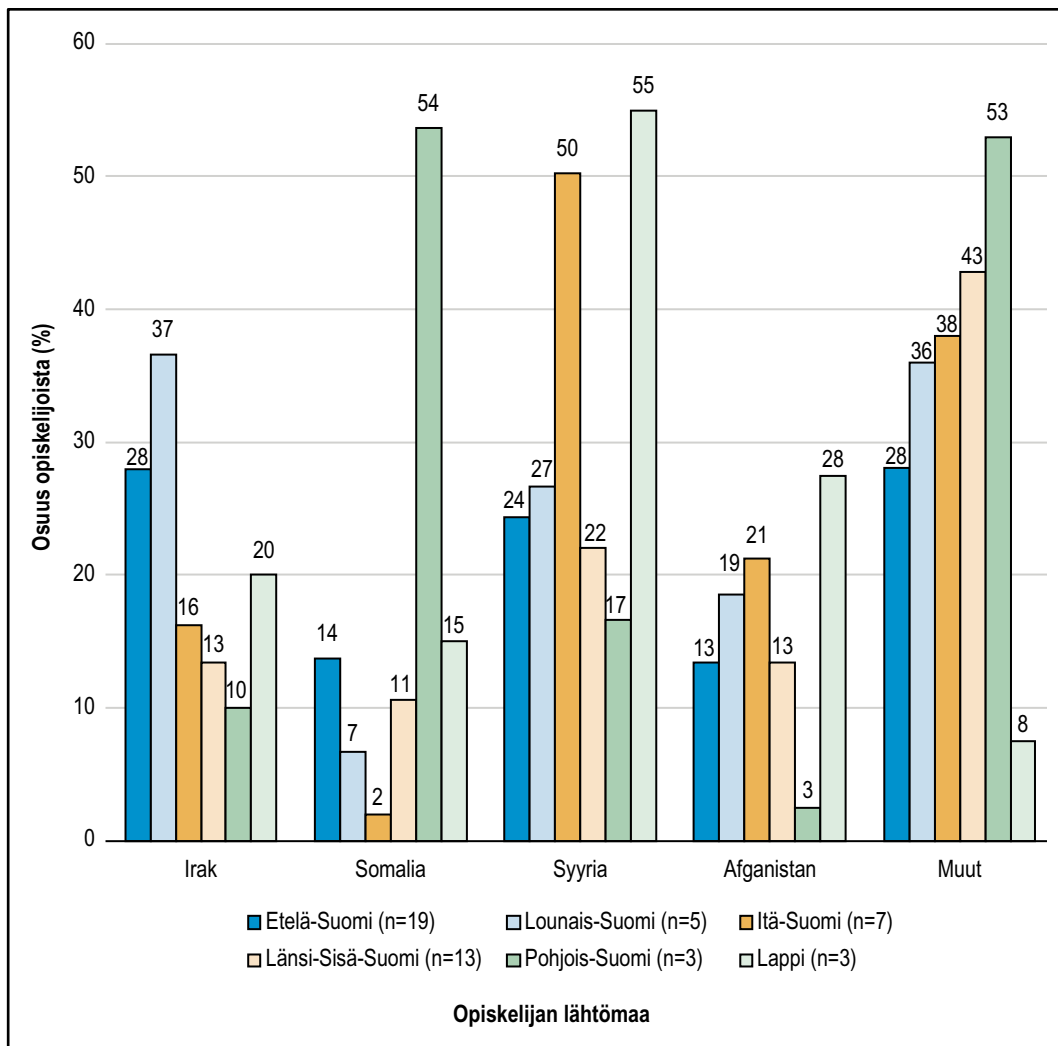
¹⁸ Ryhmään ”muut” kuuluivat seuraavat maat: Albania, Algeria, Bangladesh, Brasilia, Bulgaria, Burkina Faso, Burma, Burundi, Egypti, Eritrea, Etiopia, Filippiinit, Gambia, Ghana, Guinea, Honduras, Intia, Iran, Jemen, Jordania, Kambodza, Kamerun, Kiina, Kongo, Kolumbia, Kosovo, Kuwait, Libanon, Liberia, Marokko, Myanmar, Nepali, Nigeria, Romania, Ruanda, Sri Lanka, Sudan, Suomi, Thaimaa, Turkki, Vietnam, Viro, Pakistan, Tansania, Ukraina, Venäjä, Tunisia

¹⁹ kolme järjestäjää kertoi, ettei heillä ole tiedossa kaikkien opiskelijoidensa lähtömaita ja 12 järjestäjää ei eritellyt maita tarkemmin.

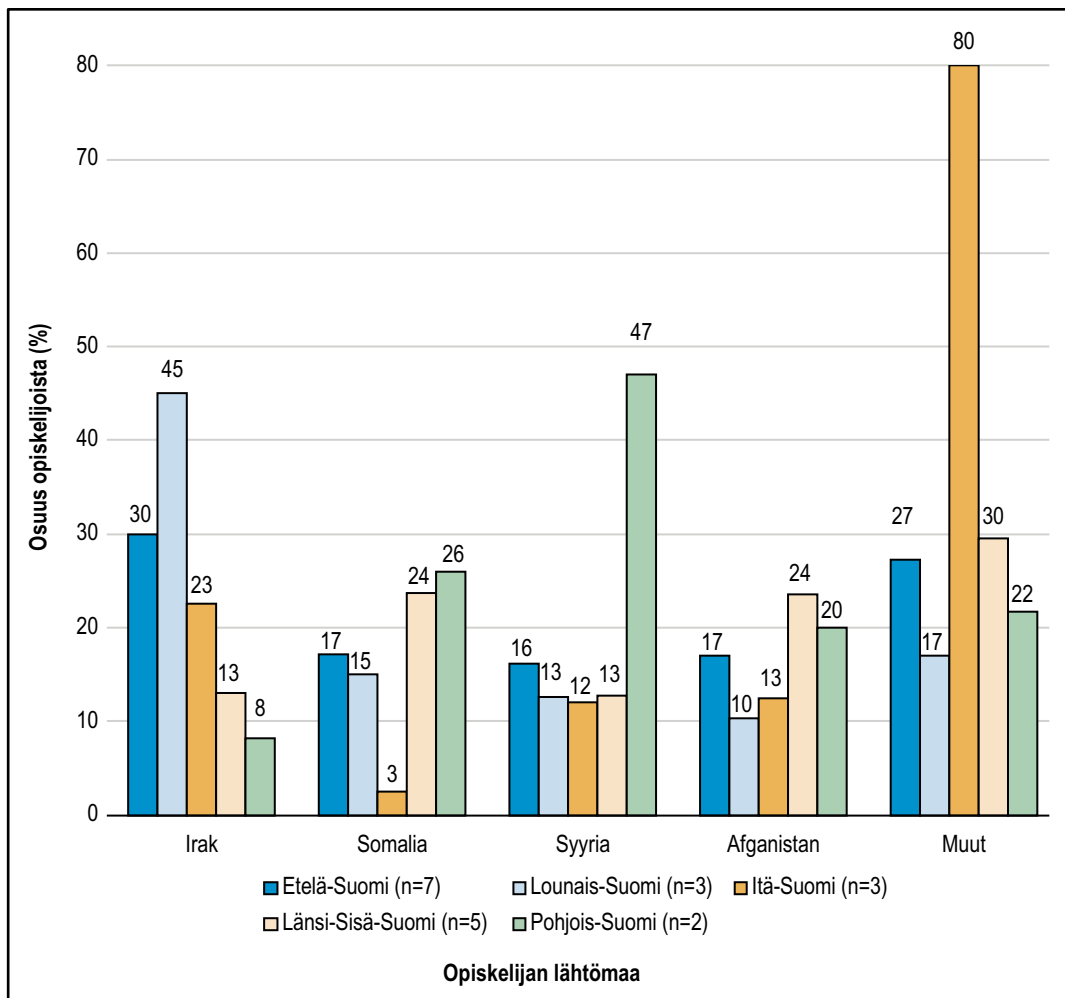
KUVIO 16. Lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opiskelijoiden jakautuminen lähtömaittain koulutuksen järjestäjien mukaan, prosenttia (n/VST = 45 ja n/AIPE = 21)

Alueittain tarkasteltuna (kuvio 17) irakilaiden osuus on vapaan sivistystyön järjestäjien arvion mukaan suurin Lounais-Suomessa, somalialaisten pohjoisessa, syyrialaiden Itä-Suomessa ja Lapissa. Pohjois-Suomessa on eniten muista maista tulevia ja vähiten afganistanilaisia.

KUVIO 17. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opiskelijoiden jakautuminen AVI-alueittain lähtömaan mukaan, prosenttia (n = 50)

Aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden osalta irakilaisia on eniten Lounais-Suomessa, somalialaisia ja syyrialaisia pohjoisessa, afganistanilaisia Länsi-Suomessa (kuviot 17 ja 18). Itä-Suomessa suurin osa opiskelijoista on järjestäjien mukaan lähtöisin joistakin muista maista. Pohjois-Suomessa Syyriasta kotoisin olevien opiskelijoiden osuus on huomattavasti muita lähtömaita suurempi.

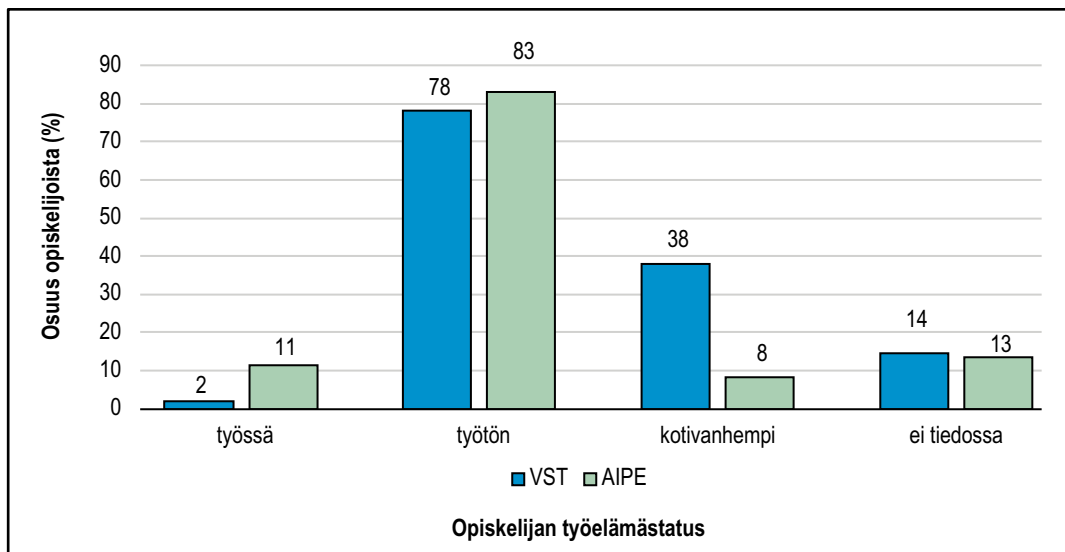

KUVIO 18. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opiskelijoiden jakautuminen AVI-alueittain lähtömaan mukaan, prosenttia (n = 20)

Vapaan sivistystyön koulutuksen piirissä on aikuisten perusopetusta enemmän kotivanhempia

Suurin osa lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opiskelijoista on työelämästatukseltaan työtön (kuviokuva 19). Työssä opiskelun ohella käyviä on vähän, erityisesti vapaan sivistystyön koulutuksissa (noin 2 %). Sen sijaan kotivanhempien osuus opiskelijoista on järjestäjien arvioin mukaan lukutaitokoulutuksessa (38 %) huomattavasti suurempi kuin lukutaitovaiheessa (8,2 %).²⁰

²⁰ Neljatoista lukutaitokoulutuksen ja yhdeksän lukutaitovaiheen järjestäjää ei kertomansa mukaan tiennyt opiskelijoidensa työelämästatusta joko osittain tai lainkaan.

KUVIO 19. Lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opiskelijoiden jakautuminen työelämästatuksen mukaan, prosenttia (n/VST = 54 ja n/AIPE = 20)

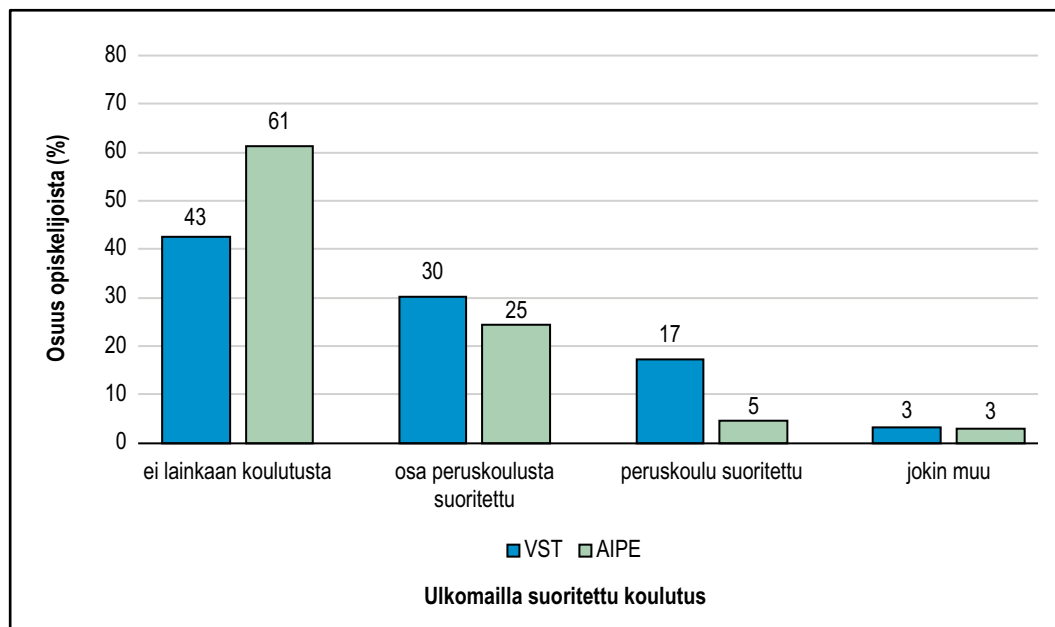
Suurimmalla osalla opiskelijoista ei ole lainkaan koulutustaustaa, mutta taustatiedoissa on puutteita

Suurimmalla osalla opiskelijoista ei ole kyselyyn vastanneiden järjestäjien mukaan lainkaan koulutustaustaa ennen Suomeen saapumistaan. Lukutaitovaiheen opiskelijoista yli puolelta (61 %) puuttuu aiempi ulkomainen koulutus.

Lähes 80 prosenttia lukutaitokoulutuksen ja 96 prosenttia lukutaitovaiheen järjestäjistä kertoi, ettei heillä ole tietoa kaikkien opiskelijoiden aiemmasta koulutustaustasta ulkomailla. Se, kuinka suuren osan opiskelijoista tiedot puuttuivat, vaihteli kuitenkin järjestäjien välillä paljon. Vapaan sivistystyön piirissä järjestäjät arvioivat näiden opiskelijoiden osuuden olevan keskimäärin kymmenesosa opiskelijoista ja aikuisten perusopetuksessa noin kuusi prosenttia. Yksi aikuisten perusopetuksen järjestäjä ilmoitti, ettei heillä ole lainkaan tietoa opiskelijoiden koulutustaustasta ulkomailla.

Tulosten tulkinnassa tulee huomioida, että suuri osa lukutaitokoulutuksen opiskelijoista on kohtoisin kehityskaudesta ja joukossa on pakolaisia, joten koulutustaustatietoja ei ole saatavilla. Lisäksi opiskelijoiden osaamiseen liittyvien johtopäätösten tekeminen asiakkaan koulutustaustan perusteella on vaikeaa, sillä peruskoulun suorittaminen lähtömaassa ei välttämättä kerro osaamisen tasosta Suomeen vertautuvalla tavalla. Henkilö on esimerkiksi voinut suorittaa peruskoulun, mutta saanut opetusta vain kerran viikossa.

Järjestäjien mukaan noin kolme neljästä opiskelijasta tulee lukutaitokoulutukseen ensimmäisenä koulutuksenaan (kuviot 20). Kysymykseen vastanneista 15 vapaan sivistystyön ja viisi aikuisten perusopetuksen piirissä koulutusta järjestävää kuitenkin kertoi, ettei heillä ole tiedossa opiskelijoiden aiempi koulutus Suomessa joko joidenkin opiskelijoiden osalta tai kaikkien. Lisäksi kysymykseen jätti kokonaan vastaamatta 16 lukutaitokoulutuksen ja 4 lukutaitovaiheen järjestäjää. Tämä voi kertoa siitä, ettei tietoja ole saatavilla tai niitä ei systemaattisesti tallenneta.

KUVIO 20. Lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opiskelijoiden jakautuminen aiemmin ulkomailla suoritettun koulutuksen perusteella järjestäjien mukaan, prosenttia (n/VST = 45 ja n/AIPE = 17)

5.1.3 Opettajien ja ohjaajien työtä tukevat ja haastavat tekijät

Opettajien työtä tukevat ja haastavat tekijät

Fokusryhmätilaisuuteen osallistuvat opettajat kokivat työnsä edellytykset pääosin hyväksi. Työtä tukevinä asioina he mainitsivat muun muassa mahdollisuuden moniammatilliseen yhteistyöhön ja tukeen (kuraattori, koulupsykologi, opinto-ohjaaja), toimivan yhteistyö ohjauspalveluiden ja muiden sidosryhmien kanssa, vakituisen työsuhteen (tai erilliskorvauksen arviointi-, ohjaus- ja tukiopetustyöhön tuntiopettajalle) Opettajien työtä haastavat puolestaan vaihtelevat ryhmäkoot, opiskelijoiden tasoerot, erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat (eriyttäminen, materiaalit), kiire (ei aikaa oppimiselle/kehittämiselle), moniammatillisen tiimin ja avustajien puute, liian lyhyet kurssit (ei tue oppimista). Opettajien vastauksia on kuvattu taulukossa 5.

TAULUKKO 5. Opettajien työtä tukevat ja haastavat tekijät (n = 44)

Opettajien työtä haastavia tekijöitä	Opettajien työtä tukevia tekijöitä
<p>Työtäni haastavat mm. se, ettei ole riittävästi aikaa ja keinoja tukea niitä opiskelijoita, joilla on mahdollisesti oppimisvaikeuksia, terveydellisistä haasteista tai jotka ovat muuten haastavassa elämäntilanteessa. Helsingissä on erityisryhmä, mutta se on aina täynnä. Haastavaa on ollut, ettei ollut aikaa opetuksen kehittämistyöhön tai kouluttautumiseen.</p>	<p>Varsinaiseen opetustyöhön on vuosien kuluessa tullut paljon lisää tukea uusista oppimateriaaleista, koulutuksista, yhteistyöryhmistä somessa, selvityksistä ja tutkimuksestakin. On hyvä, että tämä opetusala tunnustetaan omakseen ja työhön on mahdollista myös kouluttautua.</p>
<p>En koe haastavana opetuksen sisältöjä, vaan sitä että löytäisin jokaiselle sopivia menetelmiä oppia ja olisi riittävästi aikaa. Taitotasokerot ovat suuria, vaikka kaikkia opiskelijoita yhdistää vähäinen koulutustausta omasta kotimaastaan. Opiskelijoiden hidas eteneminen pohdituttaa paljon. Vaikka maahanmuuttajien kouluttautumismahdollisuudet ovat lisääntyneet, niin silti tarvittaisiin esimerkiksi työpajatyypistä toimintaa lisää, jossa ei tarvittaisi vahvoja akateemisia taitoja.</p>	<p>[Vapaassa sivistystyössä] olemme ulkokehällä kunnan ja TE-puolen vakiintuneesta yhteydenpidosta, ja uutena opettajana oli iso työ ja vastuu osata olla yhteyksissä oikeisiin ihmisiin oikeissa asioissa oikeaan aikaan. Työn kuva ja työsuhteet tuntiohjaajana tuntikorvauksella ovat ristiriidassa. Sitä on kuin aikuisten ihmisten luokanopettaja hapseineen ja sosiaalityöntekijän luokanopettaja klassisesta vapaan sivistystyön kurssien pidosta.</p>
<p>Vapaassa sivistystyössä yritetään minusta tunkea lukutaitokoulutusta väkisin samaan muottiin muiden kurssien kanssa. Sen sijaan sitä pitäisi kehittää aivan omana kokonaisuutena.</p>	<p>Koska kaupunki rahoittaa toimintaamme, voimme ottaa opiskelijoiksi myös kotoutumisajan ylittäneitä kaikille kursseille. (tämä johtaa toisaalta suuriin tasoeroihin)</p>
<p>Haasteena on opetusryhmän valtava heterogeisuus. Erityisesti tänä vuonna kyseenalaistan vahvasti kriteerit, joilla opiskelijat on ohjattu lukutaitokoulutukseen. Ryhmässä on mm. opiskelija, joka lukee italiaa. Hänen suullinen kielitaitonsa on heikko, eikä hänellä ole pitkää koulustausta, mutta kuuluisi ehdottomasti muualle kuin lukutaitokoulutukseen. Myös englantia sujuvasti lukevia ja kirjoittavia opiskelijoita on kaksi. Heille oikea koulutus olisi latinalaisen kirjaimiston vahvistaminen, ei LK1 ryhmä, jossa opetamme kirjain-äännevastaavuuksia aivan alusta, kynän käyttöä jne.</p>	<p>Tällä hetkellä minulla on paremmat edellytykset tehdä opetustyötä kuin kertaakaan urani aikana. Nykyinen työnantajani noudattaa OVTE:ä, mikä takaa sen, että niin suunnitteluun kuin itse opetukseen on riittävästi aikaa. Lisäksi minulla on ammattitaitoinen esimies, joka työllään mahdollistaa "opetusrauhan", sekä ihanat työkaverit. Lähtiimme kaikkiin kaikkiin tukevat ja arvostavat toistensa työtä. Opetustyöni laatua edistää myös rinnakkaisopettajan viikoittainen läsnäolo ryhmässä. Eriyttäminen ja tukiovetus ovat luonteva ja jatkuva osa opetusta.</p>
<p>Edellytykset ovat monessa mielessä hyvät. Vapaassa sivistystyössä on seinät leveällä ja katto korkealla, koen paljon vapautta työn persoonalliseen otteeseen ja omaan kädenjälkeen työssä.</p>	<p>Tällä hetkellä edellytykset ovat oikein hyvät. Voimme joustavasti suunnitella erilaisille kohderyhmille sopivia kursseja, sekä lyhyitä että pitkiä kursseja. Opetukseen on käytössä hyvät resurssit (tilat, materiaalit, henkilöstöresurssit ym.). Opettajat ovat osaavia ja työyhteisö kannustava ja innostava.</p>
<p>Uskon, että opettajan kannalta suuri asia on varmasti tuntiopettajan työ eli loma-ajat ja kesä on työttömyysaika.</p>	
<p>Tällaisella pienemmällä paikkakunnalla ryhmät ovat välillä hyvinkin heterogeenisia: osa on jo käynyt LK-kursseja, osa on vasta tullut Suomeen. Kahteen ryhmään ei riitä opiskelijoita. Joskus kursseille on otettu myös kotoajan ylittäneitä, jos on ollut paikkoja. Heitä on paikkakunnalla yksittäisiä tapauksia, joten omaa ryhmää heille on ollut hankala perustaa. Itse työssä haastavaa on siis heterogeeniset ryhmät.</p>	

Ohjaajien työtä tukevat ja haastavat tekijät

Myös ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuteen osallistuneet ohjaavien tahojen edustajat kokivat työn tekemisen edellytykset pääosin hyviksi. Työtään tukeviksi tekijöiksi he mainitsivat muun muassa mahdollisimman kattavat taustatiedot asiakkaan aiemmasta koulutuspolusta ja tilanteesta, arvioinnin tasalaatuisuuden, ajantasaiset tiedot palvelutarjonnasta ja ohjaamisen kriteereistä sekä toimivan yhteistyön palveluita tuottavien tahojen kanssa. Työtä haastavat puolestaan tiedonvaihdon haasteet, kommunikaation vaikeudet, kiire, ohjauskentän sirpaleisuus, alueelliset etäisyydet, vaihtoehtojen vähyys niille, joiden taidot eivät kehity. Ohjaavien tahojen vastauksia on kuvattu taulukossa 6.

TAULUKKO 6. Ohjaajien työtä haastavat ja tukevat tekijät (n = 22)

Ohjaajien työtä haastavia tekijöitä	Ohjaajien työtä tukevia tekijöitä
<i>Taustatiedot eivät välity seuraavalle ohjaavalle taholle. Ajanpuute asiakastyössä/asiakkailla on paljon avun tarvetta.</i>	<i>Onnistunutta ohjausta tukee parhaiten se, että me ohjaajat saamme mahdollisimman kattavat taustatiedot asiakkaan tilanteesta: aiemmat koulutukset, edellytykset osallistua koulutukseen (elämäntilanne, terveys, aikataulliset haasteet) taitotaso, mahdolliset oppimisen haasteet. On tärkeää, että asiakkaalla on Testipisteen arvio ja suositus, joka perustuu yhteisiin linjoihin. Näin asiakkaiden suositukset ovat keskenään vertailukelpoisia ja mahdollistavat homogeenisten ryhmien suunnittelun.</i>
<i>Kun ei ole yhteistä kieltä, on vaikea kommunikoida, kaikilla erilainen tausta ja tilanne. Opiskelijat eivät itse osaa kertoa opinnoistaan. Haasteita ohjaukseen tuo se, että ohjattavan kielitaito on eri osa-alueilla eri tasoilla. Esimerkiksi kieltä jo ymmärtävä ja tuottava, mutta ei kirjoittava, on vaikea sijoittaa ryhmään, sillä sopivaa ryhmää ei vain ole tarjolla. Tämä on turhauttavaa sekä ohjaajan että ohjattavan kannalta.</i>	<i>Kokemustiedon kertyminen, sujuva ja riittävän laaja verkostotyö. Koulutuksen aikana pidetään yhteyttä opettajiin ja järjestetään yhteisiä palautekeskusteluita, joissa on mukana asiakas ja asiakkaan koulutukseen liittyvä verkosto.</i>
<i>Kiire, jatkuvasti muuttuvat lait, ohjeet, asetukset, säädökset, kilpailutukset. Meille tulvii ohjeita monesta eri paikasta ja on vaikeaa pysyä mukana alati muuttuvissa ohjeissa. Tieto tarjolla olevasta TE-palvelujen ulkopuolella olevasta palvelusta pitäisi saada paremmin haltuun.</i>	<i>Tehtävässä onnistuminen edellyttää ajantasaista tietoa alueemme palvelutarjonnasta sekä niihin ohjaamisen kriteereistä, ja välitöntä yhteistyötä palveluita tuottavien tahojen kanssa.</i>
<i>Ohjauskenttä on sirpaloitunut eri toimijoiden (kouluttajat, projektit, kolmas sektori) kesken ja ohjaus ei ole enää yhden tahon varassa, joka on toisaalta hyvä, koska tavoitettavuus paranee, mutta ohjauksen laatu ei välttämättä korreloi määrän kanssa. Oman toimiston työssä resurssia asiakkaan ohjaukseen on todella niukasti uudesta palvelumallista huolimatta.</i>	<i>Meillä Kuntakokeilussa ohjaus lukutaidon koulutukseen tapahtuu ostopalveluna tehdyn kielitaidon arvioinnin ja sieltä saatavan suosituksen perusteella. Arvioinnissa on puhelintulkkaus käytössä, kun selvitetään asiakkaan taustaa ja osaamista. Ohjaustyöstä maahanmuuttajien kanssa on vahva kokemus sosiaaliohjaajan työstä (4v) ja selkokielineen viestintä onkin tärkeää sen lisäksi että tietysti etenkin alkuvaiheessa käytetään paljon tulkkia, kun selvitetään asiakkaan taustaa ja osaamista. Ohjaustyöstä maahanmuuttajien kanssa on vahva kokemus sosiaaliohjaajan työstä (4v) ja selkokielineen viestintä onkin tärkeää sen lisäksi että tietysti etenkin alkuvaiheessa käytetään paljon tulkkia.</i>

Ohjaajien työtä haastavia tekijöitä	Ohjaajien työtä tukevia tekijöitä
<p>Haasteellisin ryhmä on opiskelijat, jotka eivät opi luki-taitoja pitkänkään koulutuksen jälkeen ja joille on heikosti jatkovaihtoehtoja. Myös kotoutumisajan ylittäneiden mahdollisuudet koulutukseen ovat rajoitetumpia ja ohjaus haasteellisempää.</p>	<p>Maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjaus on tällä hetkellä helppoa, koska koulutuksia koto-koulutuksiin on hyvin saatavilla. Tämä tietysti koskee vain kotoutumisajalla olevia asiakkaita.</p>
<p>Haasteena on erityisesti luki-koulutusten tarjonta pienemmillä paikkakunnilla, joissa määrät ovat pieniä ja koulutukset pitkien matkojen päässä. Yhteistyötä oppilaitoksien kanssa ei juurikaan ole ja siten on hankalaa tukea asiakasta kun ei tiedä miten hänellä menee tai onko ylipäättänsä läsnä. Muutama lukutaidoton asiakas oli käynyt parikin luku- ja kirjoitustaidon koulutusta [kaupungissa] oppimatta lukemaan ja kirjoittamaan. Sitten saatiin paikallinen koulutus, jossa eritasoisia opiskelijoita, tukena heillä kouluavustaja.</p>	<p>Onnistunutta ohjausta tukevat asiakastapaamisen hyvä ja keskusteleva, luottamuksellinen ilmapiiri. Pienen askelin etenevä prosessi jossa toki tulee myös välillä takapakkejakin. Ohjausta tukevat tarjolla olevatoikea-aikaiset, joustavat palvelut.</p>
<p>palveluiden oikea-aikaisuus (joutuu odottamaan ryhmän alkamista tai käymään kurssin loppuun)</p>	<p>Ohjausta tukevat: 1 pitkä kokemus luku- ja kirjoitustaidon sekä suomen kielen arvioinnista 2 hyvä arviointivälineistö 3 mahdollisuus tehdä yhteistyötä kollegojen kanssa Testipisteen sisällä.</p>
<p>Pienessä kaupungissa TE-toimistossa työskentelevänä ohjaaminen on haastavaa, koska käsitykseni on, että soveltuva koulutustarjonta on rajallista, ja rajallisuus on ymmärrettävää, kun resurssit on rajalliset. Tieto tarjolla olevasta TE-palvelujen ulkopuolella olevasta palvelusta pitäisi saada paremmin haltuun. Osa maahanmuuttajista voisi varmasti enemmänkin hyötyä verkon kautta valtakunnallisesti toteutettavista palveluista. Lukutaitokoulutuksen suhteen ei kuitenkaan toimi.</p>	<p>Olen pitkään tehnyt valintoja luki-koulutuksiin TE-toimistossa ja tehnyt tässä yhteistyötä kouluttajien, kuntakokeilujen ja muiden ohjaavien tahojen kanssa. Kyseiseen koulutukseen ohjauksella on kotoutujienkohdalla varsin vakiintuneet prosessit alueella.</p>

5.2 Arviointi

Arvioinnissa selvitettiin, millä tavoin nykyiset arviointikäytännöt tukevat opiskelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen ja koulutuspolulla etenemiseen. Kysymykseen saatiin vastauksia opettajien ja ohjaavien tahojen kuulemisissa ja opiskelijahaastatteluissa.

Johtopäätökset ja suositukset

- Osaamisen arvioinnin menetelmät ja kriteerit ovat vaihtelevia, mikä saattaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan ja aiheuttaa ohjaamista koulutuksiin, jotka eivät edistä opiskelijoiden oppimista. Opettajat ja ohjaajat näkevät arvioinnin yhtenäistämisen opiskelijoiden yhdenvertaisen kohtelun ja toimivan ohjauksen edellytyksenä. Opiskelijoiden osaamista arvioidaan erilaisin kielitestein ja vaihtelevin käytännöin koulutukseen hakeutumisen ja sen päättymisen yhteydessä. Oppimisen haasteiden tunnistamisen keinot ja resurssit ovat heikot. Lukutaitokoulutuksen päättymisen yhteydessä todistukseen kirjattava hyväksytyt/hylätty -merkintä ei anna riittävää kuvaa opiskelijoiden osaamisesta. Laajemman sanallisen osaamisen kuvauksen ja jatkosuunnitelman kirjaamisen ja toimittamisen käytännöt ovat alueellisesti vaihtelevia ja vakiintumattomia.
- Suositus: Arviointia tulee kehittää kansallisella tasolla yhdenmukaisemmaksi, jotta opiskelijoiden yhdenvertaisuus toteutuisi ja koulutuspolku rakentuisi osaamisen kehittämistä tukevaksi. Arvioinnin tulee perustua selkeään ja kaikkien hyödyntämään kriteeristöön, jonka lähtökohtana on opiskelijoiden osaamisen monipuolinen tunnistaminen. Arvioinnin kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota oppimisvaikeuksien ja tuen tarpeiden tunnistamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lisäksi tulee harkita valtakunnallisen päättöarvioinnin tarvetta lukutaitokoulutuksesta eteen päin siirryttäessä. Opiskelijoiden jatkosuunnitelmaan tulee sisällyttää suositukset opiskelijan osaamisen kehittämisestä seuraavassa paikassa ja huolehdittava jatkosuunnitelman välittymisestä eteenpäin.
- Osaamisperusteinen arviointi ei ole käytössä kaikissa koulutusmuodoissa, joista lukutaitokoulutukseen ohjautuu opiskelijoita. Tämä voi antaa virheellisen kuvan opiskelijan osaamisen tasosta ja hankaloittaa nivelvaiheiden sujuvaa ohjausta.
 - Suositus: Arvioinnin tulisi olla kaikissa toisiinsa linkittyvissä koulutuksissa osaamisperusteista ja riittävän yhtenäistä, jotta ohjaaville tahoille ja oppilaitoksiin välittyy realistinen kuva opiskelijan osaamisesta koulutukseen hakeutuessa. Euroopan neuvoston Literacy and Second Language Learning for the Linguistic Integration of Adult Migrants (LASLLIAM) voisi olla käyttökelpoinen työkalu arvioinnin yhtenäistämistyön pohjaksi.
- Opiskelijoiden osaamisen arviointi keskittyy tällä hetkellä kielen teknisen hallinnan arviointiin, mikä antaa heidän osaamisestaan kapean kuvan. Arviointiin ei tällä hetkellä ole sisällytetty opetussuunnitelman tai opetussuunnitelmasuosituksen toiminnalliseen osaamiseen tai oppimaan oppimiseen liittyviä tavoitteita.

- Suositus: Opiskelijoiden osaamisen arviointia on syytä harkita kehitettäväksi niin, että siinä huomioidaan kielitaidon lisäksi opiskelijoiden laajempi toiminnallinen osaaminen ja oppimaan oppimisen taidot. Arvioinnin tulisi tuoda esiin opiskelijoiden monipuolisia valmiuksia.
- Opettajien keinot tunnistaa oppimisvaikeuksia ja erottaa niitä hitaasta kielen oppimisesta ovat erityisesti lyhyiden koulutusten aikana heikot. Tämä lisää riskiä siihen, että opiskelija toistaa koulutuksia, jotka eivät edistä hänen osaamistaan ja on työvoiman piirissä, vaikkei hänellä ole aitoja edellytyksiä työllistyä.
- Suositus: Tietoa, moniammatillista osaamista ja resursseja aikuisten oppimisvaikeuksien tunnistamiseksi ja tuen tarjoamiseksi sitä tarvitseville tulee lisätä. Oppilaitoksille tulisi rahoitusjärjestelmässä turvata mahdollisuus erityisopettajaresurssiin tarvittaessa.
- Omakieliset ohjauskeskustelut ovat opiskelijoiden näkökulmasta tärkeä osa koulutuksen-aikaista arviointia, mutta niitä toteutetaan vaihtelevasti. Mahdollisuus keskustella kielellä, jolla voi luontevasti ilmaista itseään ja kertoa elämäntilanteestaan, on tärkeä osa ohjausta ja mahdollisuutta tulla kohdatuksi aikuisena sekä oppia arvioimaan oman osaamisen kehittyminen.
- Suositus: Opettajille tulee turvata mahdollisuus järjestää säännöllisiä ohjauskeskusteluja tulkkipalveluja hyödyntäen. Ohjauskeskustelujen järjestämistä turvaisi myös niihin liittyvä tarkempi ohjeistus opetussuunnitelmassa ja opetussuunnitelmasuosituksessa. Tämä tukisi myös opettajan ymmärrystä opiskelijan tilanteesta ja edistäisi tarkoitukseenmukaisten opetus- ja ohjausratkaisujen tekemistä.

5.2.1 Osaamisen arvioinnin välineet, menetelmät ja kohdentuminen

Koulutuksen järjestäjille suunnatussa kyselyssä 16 järjestäjää (n = 69) kertoi tekevänsä oman lähtötason kartoituksen ennen koulutuksen alkamista, osana koulutuksen soveltavuuden varmistamista kohderyhmälle. 23 järjestäjää kertoi hyödyntävänsä koulutukseen ohjaavien tahojen (TE-toimisto, kunta) toimittamia alkukartoitustietoja.

Koulutuksen aikana tapahtuvaan osaamisen arviointiin liittyen haastatteluihin ja fokusryhmätilaisuuteen osallistuneet opettajat kokevat käytössä olevien arviointivälineiden ja -menetelmien olevan vaihtelevia, mutta erilaisten ohjeiden ja yhteisten materiaalien saatavuuden koetaan myös parantuneen:

Arviointiin on hyviä ohjeistuksia ja malleja erityisesti Opetushallituksen puolelta, myös kansalaisopistojen liitolta. (opettaja/fokusryhmätilaisuus)

Oppilaitosvierailujen yhteydessä toteutetuissa opettajahaastatteluissa moni opettaja kertoi käyttävänsä arvioinnissa pääosin luetun ja kuullun ymmärtämisen kirjallisia testejä. Vuorovaihteista kommunikoinnin arviointia oli usein resurssisyyistä haastavampi järjestää. Valmiiden

materiaalien rinnalle moni opettaja kertoi myös laatineensa paljon omaa opetusmateriaalia ja/tai arviointivälineistöä. Opettajat kaipaavat arviointiin selkiyttämistä ja yhdenmukaistamista. Kun selkeää kriteeristöä ja kaikkien käytössä olevia ohjeistuksia ei ole käytössä, opettajat toteuttavat osaamisen arviointia omaan kokemukseensa ja oppilaitoksen arviointikulttuuriin pohjautuen. Koulutuksissa lähdetään usein aivan alkeista ja luku- ja kirjoitustaitojen kehittyminen on hidasta. Osaamisen arviointi olemassa olevia virallisia taitotasokuvauksia hyödyntäen ei opettajien mukaan ole mielekästä. Osa opettajista kertoo käyttävänsä niitä, osa ei, koska ei ole kokenut niiden olevan soveltuvia:

Lukutaitokoulutuksissa arviointi on huomattavasti haasteellisempaa kuin muissa koulutuksissa, koska käytössä ei ole samanlaista kielitaidon viitekehystä (EVK) kuin esim. kotoutumiskoulutuksissa. (opettaja/yksilökysely)

Harvoin luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa (vapaa sivistystyö 200 tuntia) kukaan ehtii päästä virallisen taitotasokuvauksien asteikolle, nippanappa opimme tunnistamaan kirjaimet ja lukemaan. (opettaja/yksilökysely)

Suurin osa opettajista kertoo hyödyntävänsä koulutuksen päättöarvioinnissa aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman tai vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksen arviointilomaketta, mutta osa opettajista kaipaa porrastetumpaa arviointimallia hyväksytyyn/hylätyn rinnalle.

Opettajat kaipaavat lisää välineitä ja moniammatillista tukea oppimisvaikeuksien tunnistamiseen

Opettajilta kysyttiin sekä oppilaitosvierailuilla että fokusryhmätilaisuuden yksilökyselyssä, millaisia keinoja nykyiset arvioinnin menetelmät ja välineet tarjoavat oppimisvaikeuksien tunnistamiseen.

Opettajat kokevat oppimisvaikeuksien tunnistamisen olevan haasteellista, koska välineitä ja aikaa tähän on vähän. Myös oman osaamisen kehittymiselle ja erityisopettajan ammatilliselle osaamiselle koettiin olevan tarvetta. Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat kuormittavat opettajia.

Opiskelijoiden oppimisvaikeudet vaikuttavat oppimiseen ja luku- ja kirjoitustaidon kehittymiseen. Miten tämä voitaisiin ottaa paremmin huomioon arvioinnissa? (opettaja, yksilökysely)

Tarvittaisiin paljon lisää tutkimustietoa ja pedagogista kokemusta siitä, miten tukea opiskelijaa, jolle luku- ja kirjoitustaidon oppiminen on syystä tai toisesta vaikeaa. Esim. kuinka selvittää aikuisen lukutaito-opiskelijan mahdollinen dysleksia? Kuinka huomioida opetuksessa opiskelijan kielitausta? Nykyisessä järjestelmässä, jossa ryhmät ovat usein hyvin monikielisiä, on vaikea ottaa huomioon eri kielitaustoista tulevien opiskelijoiden kielikohtaisia oppimishaasteita. Myös tutkimustietoa asiasta on vielä kovin niukasti. (opettaja, yksilökysely)

Etenkin maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistaminen on vaikeaa, siihen kaipaamaan lisää välineitä. Useat lukutaitovaiheen opiskelijat ovat kaikki kurssit suorittuaankin niin heikkoja, että heidän pitäisi käydä kurssit kahteen kertaan, jotta pääsisivät eteenpäin. Oppilaitos ei saa siitä korvausta, joten opiskelija ei voi suorittaa kursseja uudelleen. (opettaja, yksilökysely)

Oppimisvaikeuksien tunnistamisen haasteiden ohella sitaatit kertovat nykyisen porrasteettoman arvioinnin tavan tuottamasta riskistä, jossa opiskelija on jo hyväksytysti suorittanut koulutuksen, mutta opettaja kokee, ettei osaaminen ole kehittynyt toivotulla tavalla. Aikuisten perusopetuksesta tästä seuraa myös opettajan kuvaama tilanne, jossa opiskelija, joka ei koulutuksen jälkeenkään osaa lukea ja kirjoittaa, ei kuitenkaan voi suorittaa kursseja uudelleen. Näin ollen hänen tulee vaihtaa koulua ja koulutusmuotoa.

Ohjauskeskustelut ovat keskeinen osa koulutuksenaikaista arviointia, mutta niitä toteutetaan harvoin

Lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksessa todetaan, että

Opettajan on hyvä antaa palautetta opiskelijoille sekä suullisesti että kirjallisesti niin, että opiskelijat ymmärtävät arvioinnin sisällön ja heillä on mahdollisuus esittää siihen liittyviä kysymyksiä. Opettajan ja opiskelijoiden väliset keskustelut edistävät keskinäistä luottamusta ja vahvistavat opiskelijan käsitystä opiskelupolun ja siihen osana kuuluvan arvioinnin henkilökohtaisuudesta. Opettajan on hyödyllistä pyrkiä myös saamaan opiskelijoilta palautetta omasta työstään ja reflektoida sen valossa esimerkiksi opetusmenetelmien toimivuutta ja mielekkyyttä. (OPH 2018, 34.)

Myös aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelmassa tuodaan esille ohjaus- ja palautekeskustelujen tärkeyttä oppimista tukevana elementtinä (OPH 2017, 17). Haastatteluihin osallistuneiden opiskelijoiden ja opettajien mielestä suullinen ja omakielinen palaute on tärkeää. Opettajien mukaan tulkin läsnä ollessa tapahtuva ohjauskeskustelu on usein varmin keino varmistua siitä, että opiskelijat todella ymmärtävät, mitä he koettavat sanoa. Keskustelut tarjoavat myös opiskelijoille mahdollisuuden tulla kuulluiksi aikuisina, ilman kielitaidottomuuden mukanaan tuomaa itseilmaisun hankaluutta. Ohjauskeskusteluja, joissa tulkki on läsnä, järjestetään kuitenkin opettaja- ja opiskelijahaastattelujen perusteella vaihtelevasti. Haastatellut kertoivat tällaisen keskustelun toteutuvan yleensä koulutuksen alkaessa ja lähellä sen päättymistä. Joissakin oppilaitoksessa käytössä olivat myös välikeskustelut. Tulkit ovat usein edellytys mielekkäälle ohjauskeskustelulle:

Ohjauskeskustelut ovat osoittautuneet hyvin hyödyllisiksi osana arviointia ja palautteen antamista. Tulkkipalveluiden hyödyntäminen on kuitenkin välttämätöntä, jotta asiat tulevat oikein ymmärretyiksi. (opettaja/yksilökysely)

Osaamisen arviointi keskittyy vahvasti kielen hallintaan

Lukutaitokoulutuksen OPS-suosituksessa ohjeistetaan todistuksen yhteydessä arvioimaan opiskelijan osaamista vähintään seuraavilla kielitaidon osa-alueilla: vuorovaikutustilanteissa toimiminen, tekstien lukeminen ja tulkitseminen, tekstien kirjoittaminen ja tuottaminen, numeeriset taidot (OPH 2018, 36).

Oppilaitosvierailujen ja opettajien fokusryhmätilaisuudessa kerätyn tiedon perusteella oppilaitoksissa on otettu nämä suositukset käyttöön. Sekä asiantuntijapaneelin keskusteluissa että opettajien fokusryhmätilaisuudessa heräsi kuitenkin keskustelua siitä, tarkastellaanko päättöarvioinnissa tällä hetkellä osaamista liian kielipainotteisesti ja tulisiko tämän rinnalla jatkossa sisällyttää arviointiin opetussuunnitelmaan ja opetussuunnitelmasuositukseen sisältyvien laajempien osaamisalueiden kuvausta. Vaikka lukutaitokoulutuksen arvioinnissa on keskeistä panostaa siihen, että päättöarvioinnilla osoitetaan riittävä luku- ja kirjoitustaito, myös opiskelijoiden muu osaaminen kuten arjenhallintataidot, toiminnallinen osaaminen ja oppimaan oppimisen taidot ovat osa koulutuksen tavoitteiden toteutumista. Eräs opettaja pohti arvioinnin tarkoituksenmukaista kohdentumista näin:

Mikä funktio arvioinnilla on? Opiskelija-aines on hyvin monimuotoista, osaamisprofiilit usein hyvin epätasaisia ja osa opiskelijoista edistyy hyvin hitaasti. Opiskelijoilla voi olla kuitenkin muita kykyjä ja ominaisuuksia, jotka edistävät heidän pärjäämistä elämässä ja ehkä suuntautumisesta ammattiin. Onko meillä joillekin maahanmuuttajille liian luku- ja kirjoituskeskeinen polku työelämään? Voisiko heikoimpien luku- ja kirjoitustaidon arvioinnissa nostaa esiin myös muita ominaisuuksia? (opettaja/yksilökysely)

5.2.2 Arvioinnin yhdenmukaisuus ja yhdenvertaisuus

Suurin osa haastatteluihin ja fokusryhmätilaisuuteen osallistuneista opettajista koki, ettei opiskelijoiden osaamisen arviointi toteudu tällä hetkellä yhdenmukaisesti ja yhdenvertaisesti. Tämän koettiin johtuvan erityisesti opettajittain ja oppilaitoksittain vaihtelevista arviointikäytännöistä, minkä puolestaan koettiin juontuvan yhteisen selkeän kriteeristön ja ohjeiden puutteesta.

Yhdenvertaisuus ei mielestäni toteudu nykyisillä arviointimenetelmillä. Arvioinnin kirjavuus luo ongelmia ja luottamusongelmia haettaessa seuraaville tasoille muihin oppilaitoksiin. (opettaja/fokusryhmätilaisuus)

Haasteeksi koettiin myös se, ettei mahdollisten edeltävien kielikoulutusten arviointi edelleenkään ole aina osaamisperusteista, vaan perustuu kurssille määriteltyyn taitotasoon. Osallistuttuaan kurssille opiskelija saa suoritusmerkinnän siitäkin huolimatta, ettei hänen osaamisensa ole kurssille määritellyllä tasolla. Opettajien fokusryhmätilaisuudessa esitettiin toive, että myös lukutaitokoulutusta edeltävissä koulutuksissa (esim. vastaanottokeskusten kielikurssit)

siirryttäisiin käyttämään kurssin tavoitetason kuvausten sijaan osaamisperusteista arviointia. Tämä antaisi opettajille ja ohjaaville tahoille luotettavampaa tietoa henkilön todellisesta osaamistasosta.

Vaihtelu koulutusten tuottamassa osaamisessa ja osaamisen tason arvioinnissa näkyi myös ohjaaville tahoille:

Viime vuosina ohjauksessa haasteeksi on muodostunut oma luottamukseni koulutuksen tasoon. Esimerkiksi lukuvuoden luki-opetuksessa käyneillä asiakkailla kielitaito voi olla kehittynyt enemmän tai vähemmän. Luki-koulutuksista siirrytään joskus hitaan polun kotoutumiskoulutukseen, ja sitä ennen tehdään kielitaidon lähtötasotesti. Testistä huomaa, että joissakin oppilaitoksissa arvioidaan kielitaitoa reippaasti yläkanttiin. Eri oppilaitosten aikuisten perusopetuksessa on myös tasoeroja. (ohjaaja/fokusryhmätilaisuus)

Korjaavana toimenpiteenä opettajat esittävät muun muassa, että käyttöön tulisi kansallinen kriteeristö ja yhdenmukainen lukutaitokoulutuksen lopputesti. Tällainen on tulossa esimerkiksi kotoutumiskoulutukseen, mikäli kotoutumislain uudistus toteutuu esitetyllä tavalla. Lisäksi ehdotettiin, että arviointiin osallistuisi opiskelijan oman opettajan lisäksi myös muita opettajia. Näin onkin esimerkiksi vapaan sivistystyön opetussuunnitelmasuosituksessa (OPH 2018, 34) ohjeistettu tekemään, mutta pienillä paikkakunnilla, jossa on vain yksi opettaja, ohjeistuksen toteuttaminen on haaste.

Ei ole oikein, että opiskelija menee läpi monesta kurssista mutta on silti lähtötasolla. Kaikille sama lukutaitokurssin lopputesti tms.? Sitä ei tulisi käyttää pelkästään mutta siihen voisi peilata. Arvioinnissa oltava mukana opettaja, joka ei tunne opiskelijaa. (opettaja/fokusryhmätilaisuus)

Yhdenvertaisuuden toteutumiseksi tarvitsemme koulutuksen lopputestin, joka on sama kaikille oppilaitoksille. Tarvitsemme kouluttajille koulutuksia ja selvemmat säännöt siitä, miten käyttää eurooppalaista viitekehystä arvioinnissa. Arviointi on nyt hyvin kirjavaa. (opettaja/fokusryhmätilaisuus)

Yksi keino vaikuttaa yhdenvertaisuuden toteutumiseen on välineiden ja ohjeistusten rinnalla opettajien ammatillisen osaamisen kehittäminen. Sen suhteen, missä määrin tähän koetaan olevan mahdollisuuksia, fokusryhmätilaisuuteen osallistuneiden opettajien näkemykset vaihtelivat. Osa koki, että vahvistuneet verkostot ja kansallisen tason tilaisuudet sekä verkosta löytyvä materiaali tukevat hyvin oman ammatillisen osaamisen, mukaan lukien arviointiosaaminen, kehittämistä, mutta enemmistön näkemys oli, että tähän ei useinkaan jää aikaa. Myös tuntiopettajuudella oli joidenkin mielestä vaikutusta siihen, että oma kehittyminen jää vapaa-ajalla tehtäväksi.

Olisi hienoa saada tukea arviointiosaamisen kehittämiseen (keskustelu- tai koulutustilaisuus sekä oppilaitoksen sisällä että laajemmalla tasolla). Ainakaan minulla ei ole ollut tilaisuutta kuulla muiden arviointikäytänteitä. (opettaja/fokusryhmätilaisuus)

5.2.3 Opiskelijoiden kokemukset arviointiin liittyen

Itsearviointi ja arvioinnin merkityksen ymmärtäminen on opiskelijoille vaikeaa

Lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksessa todetaan oppimisen arvioinnin olevan prosessi, joka kestää koko koulutuksen ajan. Erityisesti itsearviointitaitojen oppiminen vaatii runsaasti toistoja ja systemaattista, jatkuvaa harjoittelua ennen kuin opiskelijat pystyvät näiden taitojen turvin ohjaamaan yhä enemmän omaa opiskeluaan. Itsearviointitaidot ovat keskeisessä asemassa omien tavoitteiden asettamisessa ja oman elämän hallinnassa. (OPH 2018, 35.)

Oppilaitosvierailuilla ja opettajien fokusryhmätyöpajassa opettajat kertoivat, että opiskelijoiden on vaikeaa ymmärtää kirjallista palautetta, vaikka sitä koettaisi selittää myös sanallisesti (suomeksi).

Arviointiin kaipaisin selkeästi porrastettua mallia, jonka avulla opiskelijat oppisivat ymmärtämään arvioinnin kokonaisuutena. Useille opiskelijoille arviointi on täysin vierasta, eivätkä he osaa huomata sen tarjoamaa mahdollisuutta kehittymiselle. (opettaja/yksilökysely)

Myös oppilaitosvierailujen haastatteluissa ja luokkahuonehavainnoinnin perusteella välittyi kuva, että opiskelijoilla on haasteita tunnistaa omaa osaamistaan sanoitettuna, esimerkiksi osana todistusta. Opiskelijoiden oli haastatteluissa vaikeaa sanoittaa oman osaamisensa kehittymistä ja vastata kysymykseen siitä, mitä uutta he olivat oppineet. Opiskelijat arvioivat oman osaamisensa kehittymistä yleisimmin opettajan ohjauskeskustelussa ja koepalautteissa antaman palautteen ja arkielämän havaintojen kautta. Kysyttäessä erikseen suurin osa haastatelluista kykeni nimeämään arjen tilanteita, jotka sujuvat nyt helpommin kuin sujuivat ennen koulutukseen osallistumista (esim. bussilla matkustaminen ja kaupassa käynti itsenäisesti). Neljäsosa haastatelluista ei kuitenkaan osannut kertoa mitään esimerkkiä siitä, mitä hän osaa nyt paremmin arjessaan kuin ennen koulutusta.

Esim. bussit, että miten ne kulkee ja numeroita. Niitä minä käytän. Ostoksille on helpompaa mennä. Tiedetään, paljon mikäkin maksaa. Jos osaamme kieltä, niin näytetään tuote ja kysytään paljonko se maksaa. Tuntuu, että on jotain sanoja, mitä on oppinut, ja käytän sitten muualla sanoja, joita on opittu täällä.

Esim. vaikkapa voin esittäytyä, kertoa tavaroiden nimiä, kertoa oman osoitteeni eli missä asun, kuinka vanha minä olen. Jos erehdyn jossain ja en löydä paikkaa, niin voin kysyä, että missä minä olen.

Aika paljon, esim. kellonajat pystyn sanomaan suomeksi, miten sää ilmaistaan, viikonpäivät, ruoat, esittäytyminen, henkilötunnus, ikä, perheestä kertominen. Olen oppinut aika paljon.

Minun mielestäni en ole edistynyt. Äsken mentiin ulos ja kuvattiin taloa ja luontoa, ja huomasin esimerkiksi, että kuvasin rappuja/portaita, niin en tiedä, mikä se sana oli suomeksi. Minun mielestäni [edellisessä koulussa] osasin enemmän.

Haastattelujen perusteella jäi vaikutelma, ettei opiskelijoille ollut muodostunut toivotunlaista ”minä oppijana” –identiteettiä, jonka kautta arvioida omaa oppimista tai itselle sopivia oppimisen tapoja. He kokevat itsearvioinnin ja osaamistavoitteiden asettamisen vieraaksi.

Suurin osa haastatelluista opiskelijoista kuitenkin koki, että vastuu omasta oppimisesta on heillä itsellään. Kuvatessaan sitä, miten vaikeaa oppiminen on, he useimmiten kritisoiivat itseään eivätkä esimerkiksi opetusmenetelmiä tai opiskelutahtia. Opiskelijat vaikuttivat tiedostavan, että oppiminen on ”itsestä kiinni”. Siitä huolimatta haastatelluista alle puolet harjoitteli kieltä aktiivisesti kotona ja vain muutama kertoi puhuvansa suomea koulun ulkopuolella. Opiskelijoilla ei vaikuttanut olevan välineitä ottaa omaa oppimistaan haltuunsa ja siirtää ”itsestä kiinni”-asennetta toiminnan tasolle.

Kyllä minä kotona myös harjoittelen, vaikka nyt en tosi paljon pysty harjoittelemaan. Kotona on paljon tekemistä, kotityöt, siivoamiset ja ruoanlaitto. On yksi tytär kotona, hän on kehitysvammainen, joten häntä pitää auttaa ja viedä kävelylle, pitää hoitaa. Silti kyllä jonkin verran harjoittelen kotona, esim. kännykästä en tiennyt kelloa, en pystynyt lukemaan. esim. klo kuusi ymmärsin mutta en pystynyt lukemaan minuutteja ja nyt osaan.

En puhu suomea muualla kuin koulussa. Kun minä opin täällä koulussa jotain, niin kerron kotona miehelle ja lapselle, että näitä asioita minä olen oppinut. Mutta he eivät taas puhu kanssani suomea.

Koulussa kyllä omaksun opetusta mutta sitten kun lähdän koulusta, niin en enää osaa käyttää sitä, mitä olen oppinut. Esimerkiksi nyt keskustellessa teidän kanssa, ymmärrän joitakin sanoja, mutta en osaa vastata enkä osaa tuottaa suomen kieltä. Osaan kirjoittaa mallista mutta en osaa kirjoittaa omasta päästä, se on vaikeaa. Pelkään, että opettajat lähtevät pois ja turhautuvat, koska olemme niin hitaita emmekä opi. (Suomessa 5 vuotta)

Opiskelijoiden keinot arvioida paitsi oman osaamisensa kehittymistä myös kurssien sisältöjä tai opetusmenetelmien toimivuutta vaikuttivat haastattelujen perusteella olevan heikot, varsinkaan jos heillä ei ollut kokemusta aiemmasta. Suurin osa opiskelijoista luottaa siihen, että opettaja tietää, mikä on parasta. Opiskelijat kokivat opettajan usein auktoriteettina ja heillä oli halu tehdä, kuten opettaja sanoo. Käänteisesti tähän liittyy myös toive ja oletus siitä, että opettaja, pikemmin kuin he itse, määrittelee, mikä on parasta.

Mä en voi ehdottaa yhtään mitään, koska koulussa ollaan asiantuntijoita ja tiedetään enemmän, mikä on parasta opiskelijalle. (opiskelija)

Vain muutama opiskelija kritisoi haastattelun aikana voimakkaasti saamaansa koulutusta. Tähän on voinut vaikuttaa se, että opiskelijat tiedostavat olevansa suomalaisten viranomaisten päätösten varassa eivätkä haastattelutilanteessa uskaltaneet kyseenalaistaa heille avautunutta opiskelumahdollisuutta, etteivät menetä sitä.

Olen ollut tässä nykykurssilla noin kahdeksan kuukautta. En ymmärrä yhtään mitään tästä opettajasta. Meillä ollut monta opettajaa, jotka osaavat kertoa kaiken niin, että ymmärrämme, he selittävät. En ole hyötynyt tästä kurssista ollenkaan, muut ryhmäni opiskelijat ajattelevat samalla tavalla. Yleensä kun muut opettajat opettavat, he osaavat kannustaa, me olemme toki aikuisia, mutta aikuinenkin tarvitsee kannustusta (...) Kun puhuttiin, että pitäisi valittaa tai kertoa eteenpäin, niin kaikki ottivat askeleen taaksepäin. Kaikki on sitä mieltä, että me ollaan vain pakolaisia, hän taas on niin kuin Suomen tytär. Valitus kääntyy meitä vastaan, sen takia ei ole koskaan kerrottu mitään. (opiskelija)

-> Onko koulussa kerrottu, miten voi antaa palautetta? Esim. opinto-ohjaajalle, rehtorille?
Kukaan ei ole edes puhunut tästä. Aloitin elokuussa, rehtori ei ole koskaan tullut tervehtimään. En itse asiassa tiedä, kuka on meidän rehtori. (opiskelija)

Opiskelijat pitivät tärkeänä henkilökohtaisia keskusteluja opettajan kanssa, mutta kaikilla ei ollut näistä kokemusta. Suurin osa kuitenkin kertoi jutelleensa tulkin välityksellä opettajan kanssa koulutuksen alussa. Lähes kaikki kertoivat, että heillä on testejä ja kokeita, joiden jälkeen jotkut opettajista käyvät tuloksia opiskelijoiden kanssa läpi ja keskustelevat siitä, mitä pitää vielä harjoitella. Opiskelijat tunnistivat useimmiten konkretian tasolla, mitkä asiat vaativat vielä harjoitusta ja mikä kielen oppimisessa on itselle vaikeinta. Joillekin se oli kirjoittaminen, joillekin puhuminen, joillekin lukeminen. Osa opiskelijoista koki hyötynensä siitä, että edellinen opettaja oli vaatinut lukemaan paljon, toiset kertoivat hyötynensä erityisesti kuvan ja sanan yhdistämisestä.

5.2.4 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ

- yhteisopettajuus
- yhteisarviointi usean opettajan kesken
- materiaalien ja ohjeiden jakaminen oppilaitoksen sisällä
- kansallisten verkkomateriaalien hyödyntäminen
- Opettajan ja opiskelijoiden yhteinen Whatsapp-ryhmä, jonka kautta voi harjoitella kommunikointia ja lähettää audiovisuaalisia tehtäviä ja koulutusmateriaalia
- systemaattiset ohjauskeskustelukäytännöt tulkin välityksellä koulutuksen alussa, keskivaiheilla ja ennen koulutuksen loppumista

5.3 Koulutukseen ohjaus

Koulutukseen ohjaamisen osalta arvioinnissa selvitettiin erityisesti sitä, miten koulutukseen ohjaamisen kriteerit ja käytännöt tukevat osaamis- ja tarveperusteisuuden toteutumista opiskelijoiden koulutuspolulla. Kysymykseen saatiin vastauksia koulutuksen järjestäjille kohdennetussa kyselyssä, oppilaitosvierailuilla sekä opettajille ja ohjaajille suunnatuissa fokusryhmätilaisuuksissa.

Johtopäätökset ja suositukset

- Koulutukseen ohjaamisen käytännöt sekä tietojen tallentamisen ja välittämisen tavat ovat vaihtelevia ja osin puutteellisia. Kun kyse on luku- ja kirjoitustaidottomista asiakkaista, viranomaisten välisen yhteistyön ja tiedonkulun toimivuus korostuu. Lukutaitokoulutukseen liittyvän ohjauksen osalta tietojärjestelmien käyttö on tällä hetkellä vaihtelevaa eikä kaikilla toimijoilla ole pääsyä oleellisiin koulutuspolkua koskeviin tietoihin. Yleisin tiedonvaihdon järjestelmä on oppilaitosten ja ohjaavien tahojen välillä on Koulutusportti, mutta sen täysimittainen käyttö on mahdollista vain TE-hallinnon asiantuntijoille, TE-hallinnon piirissä olevia opiskelijoita koskien. Myös järjestelmään vietävät sisällöt vaihtelevat. Järjestäjät, opettajat ja ohjaajat toivovat tiiviimpää ja systemaattisempaa tiedonvaihtoa ja yhteistyötä ohjauksen sujuvuuden parantamiseksi. Opettajat kaipaavat joillakin alueilla ohjaukseen liittyvien toimintamallien selkeyttämistä ja toiminnan systematisointia.
- Suositus: Sujuvalle tiedonvaihdolle on luotava valtakunnalliset edellytykset, jotka mahdollistavat opiskelijoiden onnistuneen ohjauksen kannalta keskeisten tietojen välittämisen toimijasektorilta ja paikkakunnalta toiselle. Eri hallinnonaloilla tietojärjestelmiä kehitettäessä tulee varmistaa niiden keskinäinen yhteensopivuus ja eri toimijoiden pääsy opiskelijoiden ohjauksen ja heidän etunsa toteutumisen kannalta keskeisiin tietoihin. Uudistustyössä tulee huomioida ennakoivasti tulevat laki- ja palvelurakenteen muutokset sekä luoda keinot tiedonvaihdolle tietosuojalainsäädäntö huomioden. Vastuu tietojen välittämisestä ei saa jäädä luku- ja kirjoitustaidottomille, suomen kieltä opetteleville ihmisille. Alueelliseen ohjauksen koordinointiin liittyen on syytä harkita keskitetyn palveluohjausmallin käyttöönottoa Helsingin lisäksi myös muilla alueilla. Toistuvat puolivuositteiset tapaamiset koulutuksen järjestäjän, ohjaavien tahojen ja opettajien edustajien kesken edistäisivät alueellisen tilannekuvan muodostamista ja keskinäistä tiedonvaihtoa sekä jaettujen toimintaperiaatteiden muodostumista.
- Lukutaitokoulutus ei läheskään aina ole opiskelijan ensimmäinen koulutus Suomessa, vaikka sen tulisi luoda perusta koulupolun jatkumiselle.
 - Suositus: Jotta opiskelijat ohjautuisivat mahdollisimman suoraan heille parhaiten so-pivaan koulutukseen laadukkaaseen alkukartoitukseen ja ohjaukseen tulee kiinnittää huomiota sekä varmistaa riittävän kokonaiskuvan muodostuminen opiskelijan osaa-misesta ja kokonaistilanteesta.

- Opettajat kokevat tietosuojalainsäädännön hankaloittavan opiskelijoiden asioista viestimistä ja tiedonvaihtoa. Tällöin asioiden hoitaminen jää luku- ja kirjoitustaidottoman opiskelijan vastuulle, jolle myös suomalaisen viranomaistoiminnan periaatteet ja käytännöt ovat vieraita.
- Suositus: Koulutuspolun sujuvuuden ja opiskelijoiden edun toteutumisen turvaamiseksi toimijoiden on sovittava menettelyistä, jotka mahdollistavat sujuvan opiskelijoita koskevan tiedonvaihdon ja vuorovaikutuksen opiskelijan asioita hoitavien tahojen välillä. Tietosuojalainsäädännön yhdenmukaista soveltamista voisi edistää myös selkeällä opettajille ja ohjaaville tahoille tarjottavalla ohjeistuksella, joka laadittaisiin yhteistyössä tietosuojavaltuutetun ja KEHA-keskuksen kanssa. Kehitystyössä on syytä huomioida uudistuvan kotoutumislainsäädännön tiedonsaantioikeutta koskevat sisällöt.
- Viranomaisviestintä opiskelijoille heitä koskevissa asioissa on usein suomenkielistä ja kirjallista eli muodossa, jota opiskelija ei itse ymmärrä. Kielellisten haasteiden vuoksi opiskelijoiden tiedottaminen heitä itseään koskevissa asioissa on niukkaa, mikä heikentää opiskelijoiden mahdollisuuksia muodostaa tietoon perustuvia käsityksiä elämäänsä koskevista valinnoista.
- Suositus: Viranomaisviestintää tulisi kehittää opiskelijat paremmin huomioivaksi ja pyrkiä käyttämään selkokieltä, tulkattuja ääniviestejä ja henkilökohtaista kontaktointia. Opiskelijat hyötyisivät myös omakielisestä audiovisuaalisesta tiedotusmateriaalista koulutusmahdollisuuksista ja siitä, miten lukutaitokoulutus sijoittuu koulutuskokonaisuudessa.

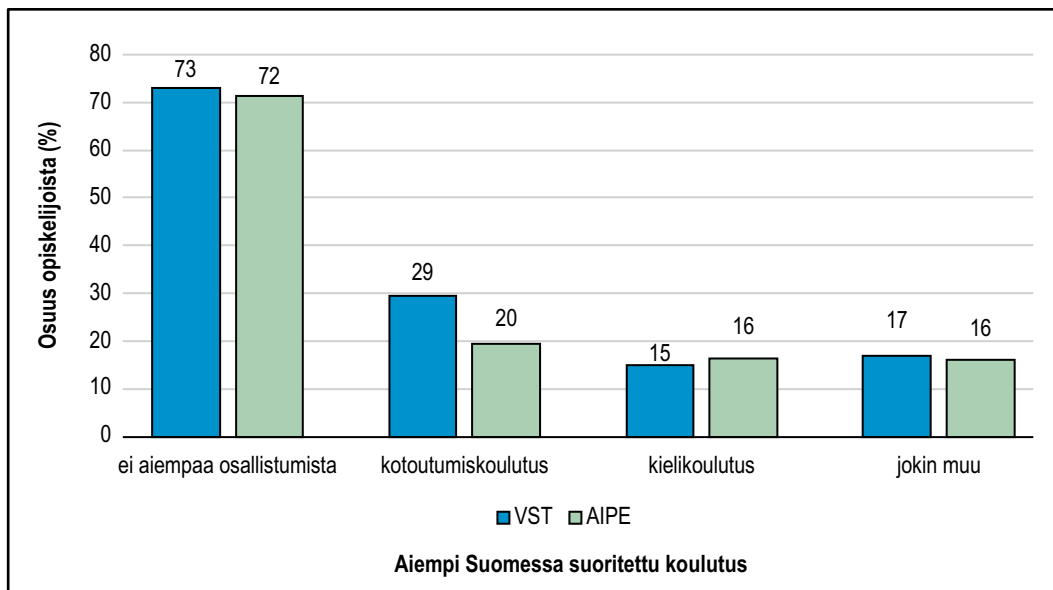
5.3.1 Edeltävät koulutukset ja ohjautumisväylät

Suurin osa opiskelijoista tulee lukutaitokoulutukseen ensimmäisenä koulutuksenaan Suomessa, mutta taustalla on myös monia erilaisia koulutuksia

Järjestäjien mukaan noin kolme neljästä opiskelijasta tulee lukutaitokoulutukseen ensimmäisenä koulutuksenaan Suomessa (kuvio 21). Yleisin aiempi koulutus Suomessa on kotoutumiskoulutus. Muina koulutuksina (n = 19) mainittiin vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus (5), aikuisten perusopetuksen lukutaitovaihe (4), Vastaanottokeskuksen kurssi (4), Orientoiva koulutus, Jyväskylän yliopiston INTEGRA-koulutus, Sofian Pysäkki, kielen alkeita, Valma ja ammatillinen koulutus.

Vaikka suurin osa opiskelijoista opiskelee lukutaitokoulutuksessa ensimmäisenä koulutuksenaan, erityisesti vapaan sivistystyön koulutukseen ohjautuu opiskelijoita vasta kotoutumiskoulutuksen suorittamisen jälkeen. Tämä antaa viitteitä siitä, että alkukartoituksessa ja sen pohjalta tehtävässä ohjauspäätöksessä on vielä kehitettävää.

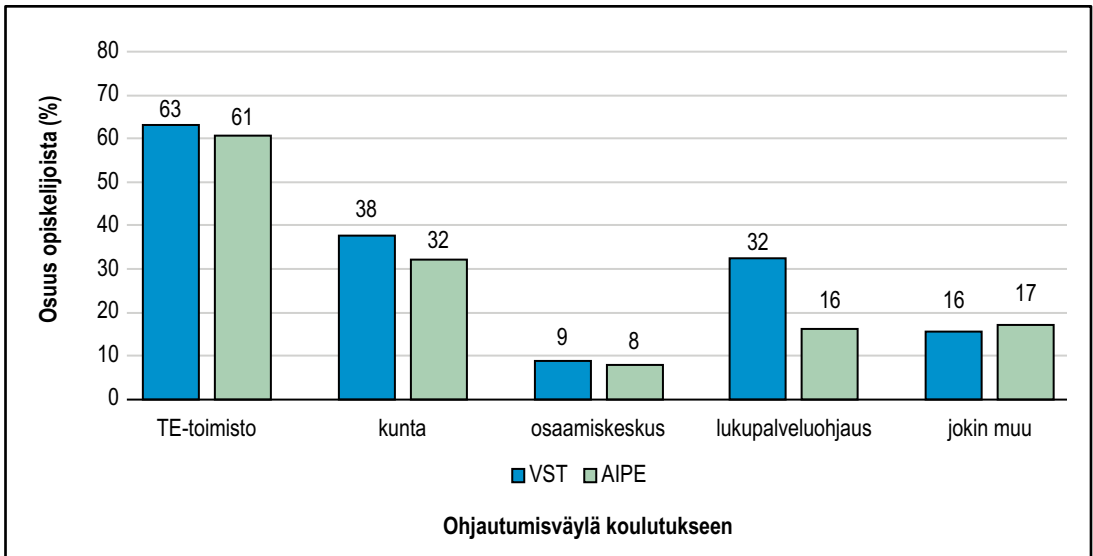
Noin kolmannes sekä vapaan sivistystyön että aikuisten perusopetuksen järjestäjistä kertoi, ettei heillä ole tiedossa opiskelijoiden aiempi koulutus Suomessa joko kaikkien tai joidenkin opiskelijoiden osalta. Kysymykseen jätti vastaamatta 16 lukutaitokoulutuksen ja 4 lukutaitovaiheen järjestäjää.

KUVIO 21. Lukutaitokoulutuksen ja lukutaitovaiheen opiskelijoiden jakautuminen aiemman Suomessa suoritetun koulutuksen perusteella järjestäjien mukaan, prosenttia (n/VST=45 ja n/AIPE=17)

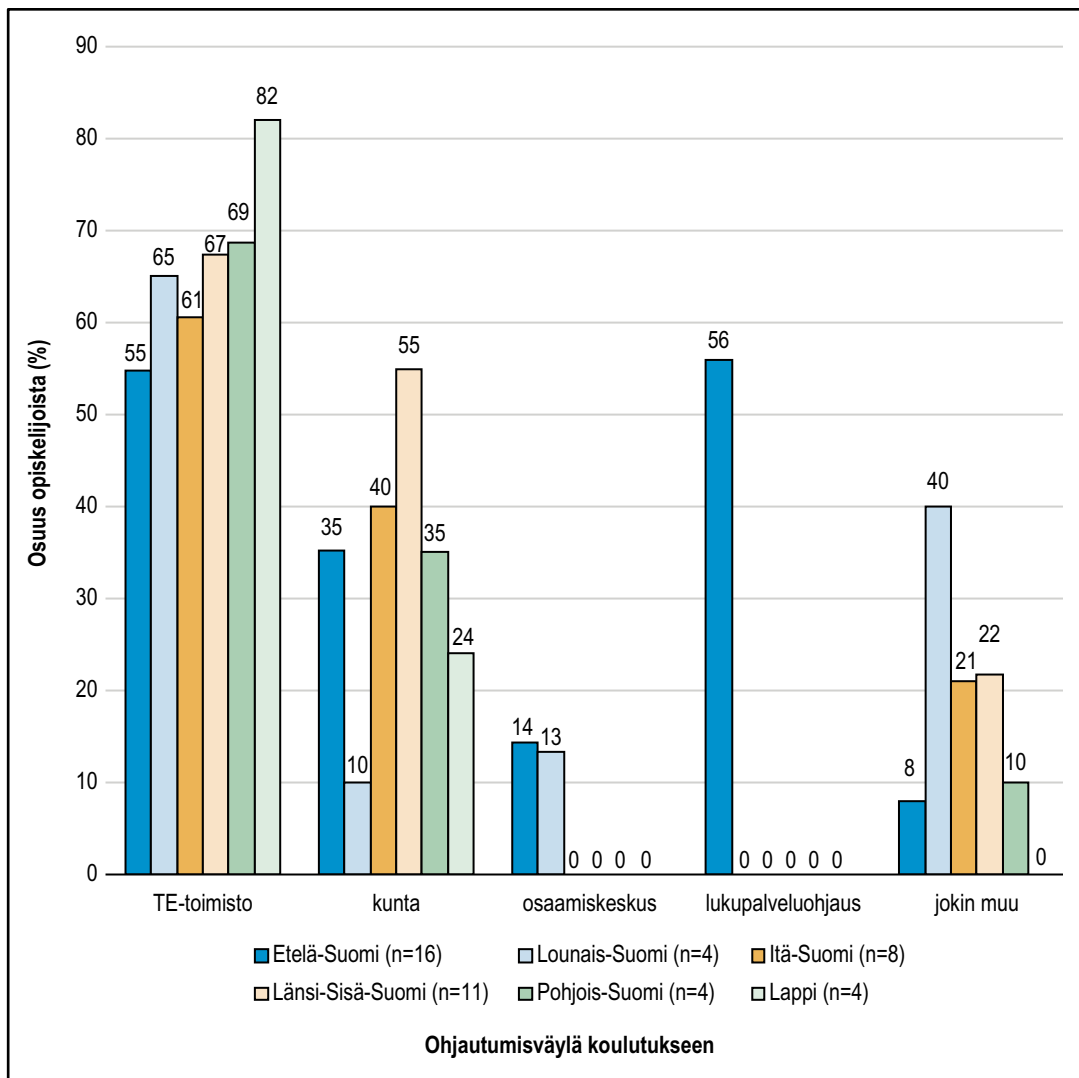
Opiskelijoiden ohjautumisväylät ovat moninaiset ja vaihtelevat alueellisesti

Järjestäjille suunnatun kyselyn perusteella suurin osa opiskelijoista ohjautuu lukutaitokoulutukseen TE-palvelujen kautta (kuviokuva 22). Helsingin seudulla, osana Stadin osaamiskeskusta toimivan Lukupalveluohjauksen kautta ohjautuu keskimäärin suurempi osuus opiskelijoita vapaan sivistystyön koulutuksiin. Lukutaitokoulutuksen järjestäjistä 13 ja lukutaitovaiheen järjestäjistä 8 kertoi, ettei heillä ole tietoa kaikkien opiskelijoidensa ohjautumisväylistä. Yksi lukutaitokoulutuksen järjestäjä ilmoitti tietojen puuttuvan täysin. Vaihtelu ohjautumisväylien osuuksissa oli järjestäjien välillä todella suurta. TE-toimiston, kunnan, osaamiskeskuksen ja lukupalveluohjauksen osuudet vaihtelivat kuitenkin 0–20 prosentin ja 80–100 prosentin välillä.

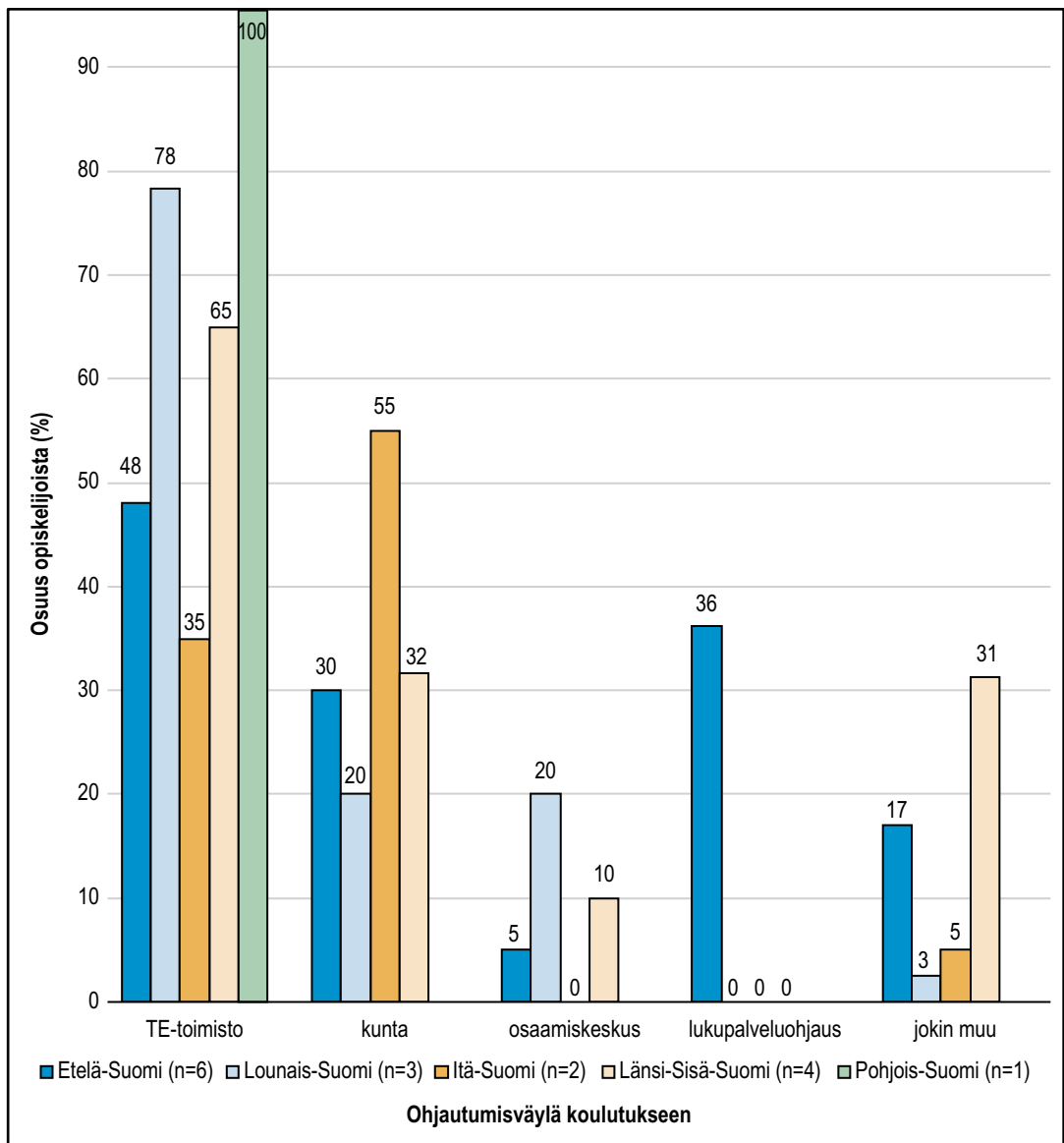

KUVIO 22. Opiskelijoiden ohjautuminen lukutaitokoulutukseen ja lukutaitovaiheeseen koulutuksen järjestäjien mukaan, prosenttia (n/VST = 47 ja n/AIPE = 17)

Ohjautumisväylien vaihtelu selittyy osittain alueellisten toimintamallien eroilla (kuviot 23 ja 24). Esimerkiksi Helsingin seudulla toimiva Lukupalveluohjaus on joidenkin järjestäjien pääasiallinen opiskelijoiden ohjautumisen kanava. TE-toimisto on kuitenkin ainoa sekä lukutaitokoulutuksen että lukutaitovaiheen väylä, joka toimii maantieteellisesti kaikilla alueilla. Pohjois-Suomessa ei järjestäjien mukaan esimerkiksi lainkaan ohjata opiskelijoita aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheeseen kunnan kautta.

KUVIO 23. Koulutuksen järjestäjien arvioimat koulutuksiin ohjautumisen osuudet AVI-alueittain vapaan sivistystyön osalta, prosenttia (n = 47)

KUVIO 24. Koulutuksen järjestäjien arvioimat koulutuksiin ohjautumisen osuudet AVI-alueittain aikuisten perusopetuksen osalta, prosenttia (n = 17)

5.3.2 Koulutukseen ohjaamisen käytännöt ja kriteerit

Opettaja- ja ohjaajakuulemisten perusteella koulutukseen ohjaamisen toimintamalleissa ja niiden toimivuudessa on alueellista vaihtelua. Esimerkiksi Helsingissä käytössä oleva keskitetty malli, jossa yksi taho, tässä tapauksessa Lukupalveluohjaus koordinoi ja toteuttaa ohjausta sekä hankkii ja toimittaa tarvittavat taustatiedot opiskelijoista, saa opettajilta laajalti kiitosta. Eri alueilla on kehitetty tai niille on muotoutunut omanlaisensa toimintamallit, joista osa koettiin toimivimmaksi kuin toiset:

Helsingin Lukupalveluohjaus (Helsingin työllisyyspalveluissa) on toiminut hyvin. Heiltä saa riittävästi tietoa tulevista opiskelijoista, ja heiltä aina voi kysyä myös jatko-ohjausmahdollisuuksista (kun opiskelija tarvitsee vielä lukutaitokoulutusta). Lukupalveluohjauksen ansiosta myös yhteistyö ja viestintä opiskelijoiden vastuuasiantuntijoiden kanssa on sujunut hyvin. (opettaja/fokusryhmätilaisuus)

Koulutuspalvelujen tuottajien kenttä on hajanainen, toimijoita on paljon ja määrä ei välttämättä aina tuota laatua toivotusti. Näin pienessä kaupungissa verkosto kattaa melko hyvin toimijat, mutta mm. eri koulutusten suunnittelu on hajanaista, jokainen toimija suunnittelee omaansa eikä koordinaatiota ole, jolla turvataan kattavuus ja ehkäistään päällekkäinen toiminta. Kumppanuusalustasta toivon apua, mutta käyttöönotto hidasta. (ohjaavan tahon edustaja, yksilökysely)

Yleisimmin ohjautumista edeltävä osaamisen arviointi on ulkoistettu erilliselle toimijalle kuten Testipisteelle. Kaikkialla ei ole varsinaista alkukartoitusta lainkaan, vaan ohjauspäätös muodostetaan esimerkiksi asiakkaan kanssa käytävän tulkkivälitteisen puhelinkeskustelun pohjalta. Joissakin tapauksissa oppilaitosten rooli koulutukseen ohjaamisessa ja osaamisen arvioinnissa on merkittävä. Eräässä tällaisessa, oppilaitosvierailullakin esitellyssä mallissa, kaikki eri tahojen kautta opiskelijaksi hakeutuvat kootaan yhteen ennen koulutusten alkamista osaamisen arviointiin, jonka jälkeen oppilaitosten/koulutusten opettajien kesken sovitaan ryhmiin jakautumisesta:

Meillä on aika raskas, mutta toimivaksi todettu toimintamalli koulutukseen ohjaamisessa. Testaamme ja haastattelemme kaikki hakijat ja ohjaamme heitä tarvittaessa myös muihin koulutuksiin. Tämä toimintamalli ottaa aikaa, mutta se on hakijoille erittäin hyvä ja toimiva palvelu. (opettaja, fokusryhmätilaisuus)

Muutama opettaja koki, ettei heidän oppilaitoksessaan saada riittävästi tietoa koulutustarpeista ja yleisestä tarjonnasta alueella:

Oppilaitoksille olisi tärkeää saada kokonaiskuva siitä, minkälaisia lukutaitokursseja alueellamme järjestetään, paljonko, missä. Meidän koulutusta tarjoavien tahojen olisi tarkoituksenmukaista rakentaa lukutaitokoulutusten järjestelmä yhdessä niin, että tarjolla on sopiva määrä sopivanlaisia ryhmiä: Hitaammille, nopeammille, kertaaajille, työhön nopeasti haluaville etc. Nyt laitamme

koulutuksemme tarjolle ”sokkona”, emme tiedä kovin hyvin mitä muut tarjoavat. Näyttää siltä, että tarjontaan jää aukoja. Esimerkiksi oppimisvaikeuksia omaavia sirotellaan tavallisiin ryhmiin, missä heillä ei ole mahdollisuutta edetä. (opettaja, fokusryhmätilaisuus)

Vastaavasti ohjaavilla tahoilla ei välttämättä aina ole riittävästi tietoa maahanmuuttajille tarjolla olevien koulutusten eroista ja sopivuudesta eri kohderyhmille:

Kun luku- ja kirjoitustaidon koulutusta tarvitseva henkilö on ohjattu te-viranomaisen toimesta normaaliin työvoimapolitiittiseen kotokoulutukseen, hänen kielenoppimisen polkunsä ei etene. Samalla kuluu arvokasta kotoutumisaikaa hukkaan, myöskään opiskelijan kielitaito ei kehity siten kuin se olisi voinut kehittyä ja pahimmassa tapauksessa opiskelijaa pallotellaan koulutuksesta toiseen. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Koulutukseen ohjaamisen perusteet painottuvat monin eri tavoin

Ohjaajien fokusryhmätilaisuudessa kerätyn aineiston perusteella myös ohjauksen perusteet ja niiden painottuminen vaihtelevat ohjauksen toteuttajien kesken. Ohjaajien näkemykset siitä, mikä on asiakkaan ohjaamisen perimmäinen tarkoitus ja tavoite ja minkä merkityksen esimerkiksi lakitekstit ja kielikartoitukset saavat osana ohjausprosessia, ovat vaihtelevia. Osa vastaajista korosti alkukartoituksen ja kielitestin merkitystä. TE-hallinnon asiantuntijat nostivat muita useammin esille ohjaustyötään määrittävänä tekijänä työelämään etenemisen.

TE-palveluissa toiminta perustuu lakiin. Kotoutujien kohdalla noudatetaan Kotoutumislakia, jossa on tarkkaan määritelty kotoutumisajan ehdot, kuten kotoutumisaika. Kotoutumislaki mahdollistaa asiakkaille suomen kielen opiskelun kotoutumisaikana, mutta se myös asettaa rajat kuten kotoutumisajan maksimajan. Joillekin asiakkaille 3v kotoutumisaika riittää, mutta ei kaikille ja se on haaste. (ohjaaja, fokusryhmätilaisuus)

Ohjaan asiakkaat kielitestiin, jonka tuloksen perusteella ohjaan asiakkaan sopivaan luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen. (ohjaaja, fokusryhmätilaisuus)

Ohjaustyötäni määrittää vahvasti asiakkaan eteneminen työelämään. Kaikista ei tarvitse tulla maistereita, vaan riittävä suomen kielen taito työelämään on tavoitteena. Asiakkaan oma toive tulevaisuuden työstä on tärkeää huomioida ja yhdessä keskustella koulutuspolusta. Joskus voi olla, että asiakas koulutuksen aikana tai useamman koulutuksen jälkeen huomaa, että opiskelutaidot eivät riitä. Silloin työelämään pääsyä mietitään esimerkiksi työkokeilun kautta ja suorittavaan työhön pääsemistä, jossa esim. kirjoitustaito ei ole oleellinen. (ohjaaja, fokusryhmätilaisuus)

Ohjaajien ryhmäkeskustelussa todettiin lainsäädännön ohjaavan TE-palveluiden ja kuntakokeilun työtä (mm. kotoutumislaki, laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta, työttömyysturvalaki). Lainsäädännön koettiin luovan puitteet sille, keitä voidaan ohjata mihinkin koulutukseen. Osa opettajista puolestaan toivoi, että ohjausperusteena voitaisiin huomioida aiempaa enemmän ihmisen kokonaisvaltainen tilanne ja toiveet ja että ohjaukseen liittyvää byrokratiaa voitaisiin keventää:

Usein ohjaukseen vaikuttaa pelkkä tukijärjestelmä ja byrokratia liikaa. Jos opiskelija itse kertoo olevansa motivoitunut työhön eikä opiskeluun, ei ole mitään järkeä ohjata väkisin yhä uusiin lukutaitokoulutuksiin. Opintojen päättyessä jotkut työllisyyspalvelujen virkailijat eivät ota opettajan arviota, ohjauskeskustelun tuloksia ja pedagogista koulutussuositusta huomioon vaan tekevät jatkopolutuksen mieluummin sillä muotilla, joka on heille yksinkertaisin ja sopii byokraattiseen järjestelmään helpoimmin. Tämä turhauttaa opettajia. (opettaja, yksilökysely)

Ohjauksen perusteena on tarveharkinnan sijaan opiskelijan Suomessa viettämä aika

Kuten järjestäjät (ks. luku 5.1), myös opettajat ja ohjaajat toivat haastatteluissa ja fokusryhmätyöpajoissa esille koto- ja ylikotoaikaisuuden toimimattomuus opiskelijoiden ohjaamista määrittävänä tekijänä. Monet kokivat jaon kotoutumissuunnitelman piirissä oleviin ja kotoutumisajan ylittäneisiin hankaloittavan ja monimutkaistavan opiskelijoiden ohjausta ja tarveperusteisen ohjauksen toteutumista.

Ohjauksemme kriteerit ovat (tässä järjestyksessä): – Testipisteen suositus – Kotoutumisaika tai ylikotoaikaisuus – Asiakkaan koulutausta kotimaassa ja Suomessa – Asiakkaan suullisen kielitaidon taso – Asiakkaan koulumatka – Muut opiskeluun vaikuttavat asiat: aikataululliset haasteet, terveydentila, oppilaitoksen esteettömyys, lapsen päivähoitotilanne. Ohjaukseen vaikuttaa keskeisesti vapaiden lukukoulutuspaikkojen määrä sekä se, ottaako kouluttaja vastaan ylikotoaikaisia asiakkaita. Koulutustarjonta vaihtelee vuoden aikana. Asiakkaat saavat yleensä suosituksensa mukaisen koulutuspaikan. (ohjaaja, fokusryhmätilaisuus)

Opettaja- ja ohjaajakuulemisten perusteella kotoutumissuunnitelman omaavien opiskelijoiden osalta oppilaitosten ja ohjaavien tahojen käytössä on jo nyt usein selkeät – vaikkakin usein paikalliset ja enemmän tai vähemmän toimiviksi koetut – toimintamallit, mutta kotoutumisajan ylittäneiden suhteen tilanteita ratkotaan yksilöllisesti erilaisin keinoin. On tilanteita, joissa vapaita lukutaitokoulutuksen paikkoja olisi, mutta kotoutumisajan ylittänyttä asiakasta ei voida ohjata kurssille. Tällöin koulutusryhmä toimii vajaalla opiskelijamäärällä ja sitä tarvitseva ihminen odottaa kotona. Joissakin paikoin järjestetään erillisiä opetusryhmiä kotoutumisajan ylittäneille. Ohjaajien näkökulmasta tähän voi kuitenkin liittyä haaste, ettei ryhmää saada nopeasti täyteen, jolloin asiakas joutuu jälleen odottamaan. Sekä opettajien että ohjaavien tahojen vahva viesti olikin, että ”Koulutuksen rahoituksen ei pitäisi riippua kotoutumisajasta, jotta kaikilla tarvitsevilla olisi mahdollisuus päästä opiskelemaan.” (opettaja, fokusryhmätilaisuus)

5.3.3 Oppilaitosten ja ohjaavien tahojen yhteistyö

Sekä opettajat että ohjaajat toivovat tiiviimpää yhteistyötä

Fokusryhmätilaisuuteen osallistuneiden opettajien kokemukset koulutukseen ohjaamisen yhteydessä tehtävästä yhteistyöstä vaihtelivat. Sen koettiin olevan selkeintä kotoutumissuunnitelman piiriin kuuluvien opiskelijoiden osalta, joiden tiedot myös löytyvät Koulutusportista:

Meillä toimii hyvin yhteistyö työllisyyspalveluiden kanssa. Matalalla kynnyksellä olemme yhteydessä opiskelijoiden virkailijoihin. Yhteys toimii Koulutusportin kautta, soittamalla ja sähköpostitse. Myös työllisyyspalveluiden kanssa pidetään säännöllisesti yhteistyöpalavereita. (opettaja, yksilökysely)

Pääsääntöisesti yhteistyö opiskelijoita ohjaavan tahon, oppilaitoksen ja työllisyyspalveluiden välillä toimii hyvin. Helsingin alueella työllisyyden kuntakokeilu on kuitenkin jonkin verran heikentänyt tätä yhteistyötä – jatkuvasti vaihtuvat vastuuasiantuntijat työllistävät kaikkia osallisia. (opettaja, yksilökysely)

Oppilaitosvierailuilla haastatellut opettajat toivoivat muun muassa yhteistyön lisäämistä koulutuksen järjestäjien ja TE-toimiston välillä sekä enemmän matalan kynnyksen yhteydenpitoa sähköpostitse tai puhelimitse ja kasvokkain tapaamisina. Samankaltaisia toiveita esitettiin myös ohjaajien ja opettajien fokusryhmätilaisuuksissa:

Kaipaisen selkeää yhteistyötahoa, johon olla yhteydessä asiakkaiden tavoittamisessa. On vaikeaa myös ohjata opiskelijoita eteenpäin, kun en tiedä, kuka voisi auttaa opiskelijan/asiakkaan tilanteeseen liittyen. (opettaja, yksilökysely)

Aika usein tuntuu että opiskelija joutuu aivan liian vaikealle kurssille ja omien sanojensa mukaan ”ei ymmärrä mitään”. Kaipaisin enemmän yhteistyötä Te-toimiston kanssa kurssivalinnan suhteen. (ohjaavan tahon edustaja, yksilökysely)

Sitä vuoropuhelua ihan sinne käytännön tasolle toivoisin: opettaja, asiakas ja vastuuasiantuntija yhdessä tekemässä ja mahdollistamassa asiakkaan työllistymisen polkuja. (ohjaavan tahon edustaja, yksilökysely)

Yhteistyön sujuvuutta haastavat tiedonkulun ja tietojärjestelmien haasteet

Opettajilla on vaihtelevia kokemuksia tiedonkulun toimivuudesta. Osan mielestä tiedonkulku toimii hyvin, mutta useimmat löytävät siitä parannettavaa. Ongelmia koetaan olevan tiedonvaihdossa eri toimijoiden välillä sekä toimijasektoreittain että kunnasta toiseen muutettaessa. Tietojen koetaan myös olevan osin puutteellisia. Opettajat kuvaavat tiedonkulun haasteita muun muassa seuraavasti:

Tieto ei kulje, sitä pitäisi siirtää opiskelijoiden parhaaksi viranomaisilta koulutuksen järjestäjille. (opettaja, yksilökysely)

Edelleenkin ongelmia tuntuu olevan siinä, että kaikki tiedot eivät aina välity eri tahoille: Oskeen, kouluttajalle, TE-toimistolle (opettaja, yksilökysely)

Edellisen kouluttajan antama jatkosuositus ja mahdolliset lausunnot asiakkaan opintojen edistymisestä eivät aina välity seuraavalle ohjaavalle taholle. Tiedonvälitys on riippuvainen kunkin vastuuasiantuntijan aktiivisuudesta. Testipisteen testin tulokset ja suositukset eivät välity kokonaisuudessaan. URAn kirjauskäytäntöt vaihtelevat. Lisäselvitystyötä on usein tehtävä paljon ennen kuin asiakas voidaan ohjata lukutaitokoulutukseen. (ohjaavan tahon edustaja, yksilökysely)

Mikäli tiedon siirtyminen jää opiskelijan itsensä hoidettavaksi, on riski, ettei hän tiedä, mitkä tiedot kunkin viranomaisen kanssa asioidessa ovat oleellisia tai mihin koulutukseen hänellä on oikeus ja mihin ei. Kielellisten vaikeuksien vuoksi myös väärinymmärryksiä voi sattua.

Ongelma on usein ollut se, että koska aipen lukutaitovaihetta ei voi suorittaa kahteen kertaan, olemme joutuneet etsimään muuta koulutusta opiskelijoille, kun käy ilmi, että he ovat käyneet jo lukutaitovaiheen jossain toisessa oppilaitoksessa. Opiskelijat itse eivät osaa tätä useinkaan kertoa, joten olisi hyvä, jos tieto kulkisi jotain kautta. (opettaja, yksilökysely)

Kriittisintä olisi mielestäni järjestää tiedonkulku opiskelijan siirtyessä oppilaitoksesta / kurssilta toiselle. HOPSit ja muu tieto ei siirry opiskelijan mukana ja esimerkiksi Koulutusportista näkyy hyvin vähän tietoa. On turhauttavaa, ettei esimerkiksi epäily oppimisvaikeuksista siirry. (opettaja, yksilökysely)

Fokusryhmätilaisuudessa muutama opettaja toivoikin, että opiskelijoille kohdennettua viranomaisviestintää – joka usein on suomeksi ja kirjallista – kehitettäisiin tuottamalla selkokieliä, esimerkiksi puhelimen käännösohjelmilla käännettävissä olevia materiaaleja lukutaitovaiheen opiskelijoiden tarpeisiin.

Sekä opettajien että ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuudessa nousi esille näkemys, että tietosuojalainsäädäntö estää opiskelijoiden tietojen välittämisen:

Tiedonkulussa haasteita esim. tietosuoja-asioihin liittyen. (ohjaavan tahon edustaja, yksilökysely)

Koska laki ei salli opiskelijoiden tiedon siirtämistä toimijoiden välillä, on mahdotonta vaihtaa opiskelijaa koskevaa, opetuksen kannalta oleellista tietoa oppilaitosten välillä. Niinpä paljon resursseja menee siihen, että kukin opettaja aloittaa ikään kuin alusta kartoitustyöt. (opettaja, yksilökysely)

Pääasiallinen tiedonvaihdon kanava on Koulutusportti, mutta se ei ole kaikkialla eikä kaikkien opiskelijoiden osalta käytössä

Pääasiallinen tiedon vaihdon kanava on ohjaajien ja opettajien kuulemisten perusteella Koulutusportti. Se ei kuitenkaan ole kaikkialla käytössä eikä kotoutumisajan ylittäneitä asiakkaita voi liittää Koulutusportissa lukutaitokoulutuksiin. Tämän vuoksi lukukoulutuksien edistymistä ei kotoutumisajan ylittäneiden osalta voi järjestelmässä seurata eikä jatkosuosituksia tehdä. Kouluttajan ja vastuuasiantuntijan on vaihdettava nämä tiedot muulla tavoin (esim. sähköposti tai suojattu sähköposti). Kotoutumisajan ylittäneet voivat kuitenkin olla TE-toimiston tai työllisyyspalvelujen asiakkaita. Muiden kuin TE-hallinnon piirissä työskentelevien ohjaajien käyttöoikeudet ovat rajatut tai heillä ei ole järjestelmään pääsyä. Ohjaajien kokemukset Koulutusportin käytöstä ovat vaihtelevia:

KOPOn kautta tapahtuva viestintä on toimivaa. Muuten toivoisi osalta kouluttajia enemmän yhteydenottoja. (ohjaavan tahon edustaja, yksilökysely)

Kaikkien koulutusten vienti KOPOOn alueista riippumatta olisi hyvä, silloin kun on kotoutujien koulutuksista kyse. (ohjaavan tahon edustaja, yksilökysely)

Koulutusportissa tiedon kulku sujuu, mutta sinnekään ei voi laittaa ihan kaikkea sitä mikä hyödyntäisi asiakkaan omaa vastuuasiantuntijaa. Kotoutumisajan ylittäneillä Kopo ei ole käytössä koulutusten suhteen. (ohjaavan tahon edustaja, yksilökysely)

Kouluttaja ei näe opiskelijaksi pyrkivän henkilön tietoja Koulutusportissa ennen kuin hänet on jo hyväksytty opiskelijaksi. Yhteys ohjauskeskukseen pitäisi olla myös koulutuspolun nivelvaiheissa, jotta asiakas/opiskelija oppii vähitellen tuetusti itsenäisyyteen. (opettaja, yksilökysely)

Oppilaitosvierailuilla haastatellut opettajat kertoivat vastaavanlaisista kokemuksista. He toivovat, että Koulutusportista löytyisivät kaikkien opiskelijoiden tiedot ja esimerkiksi testipisteen suositukset, kotoutumissuunnitelman alkamispäivä, jatkosuunnitelma, HOPS, loppuraportti, opettajan huomiot opiskelijasta (plussat ja haasteet), aiemmat oppilaitokset ja todistukset. Tämä helpottaisi kokonaiskuvan muodostamista opiskelijan tilanteesta, osaamisesta ja tarpeista. Tietojen tulisi välittyä myös opiskelijan siirtyessä kunnasta toiseen, mitä ei heidän mukaansa aina nykyisin tapahdu. Myös koulutuksen järjestäjien taholta tuotiin esiin samoja tiedonkulun haasteita:

Byrokratia näissä kuitenkin todella työllistävää koulutusten tuntimäärään nähden, joka kuitenkin toimii rahoituksen perustana. Syitä byrokratian hankaluuteen on useita. Mm. tosiaan se, että kuntien kautta tulevia ohjaukseen ja jatko-ohjaukseen ei ole Koulutusportin kaltaista työkalua tiedonsiirtoon, joten esim. tietosuoja-asiat vaikeuttavat prosessia yllättävän paljon. Vaihtuvuus mm. maahanmuuttopalveluiden työntekijöissä on suurta, rahoituksen kiinnittyminen kotostatukseen, jne. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

5.3.4 Opiskelijoiden kokemukset ohjauksen ja yhteistyön toimivuudesta

Haastatellut opiskelijat olivat useimmiten tyytyväisiä saamaansa ohjaukseen ja tiedonkulkuun. He itse pääosin kokivat, etteivät olleet joutuneet odottamaan kouluun pääsyä liian pitkään. Toisaalta haastateltujen joukossa oli opiskelijoita, jotka olivat olleet Suomessa 5–6 vuotta ja opiskelivat vasta nyt lukutaitokoulutuksessa (ks. myös luku 5.4).

Olen tullut Suomeen 2016 eli olen ollut täällä pitkään, mutta oleskeluluvan odotusaika oli reilu viisi vuotta. Asuin Pudasjärvellä Oulun lähellä ja sitten Turkuun. Olen ollut Turussa pitkään, reilu kolme ja puoli vuotta. Tämä on minun ensimmäinen suomen kielen kurssi täällä Suomessa. (opiskelija, 6 vuotta Suomessa)

Haastattelun jälkeen olin 2 vuotta kunnanviraston kielikurssilla ja nyt aloitimme peruskoulun. Koulu alkoi noin 3 kk saapumisen jälkeen. (opiskelija, 3 vuotta Suomessa)

Oli kyllä pitkä [odotus]aika, neljä tai viisi kuukautta. Itse olin yhteydessä TE-toimistoon ja ilmoitin, että olen luku- ja kirjoitustaidoton ja haluan päästä nopeasti jatkokurssille, niin sitten tämä järjestyi. (opiskelija, 1 vuosi Suomessa)

Haastatellut olivat osallistuneet monenlaisiin alkukartoituksiin. Pääkaupunkiseudulla opiskelevat olivat usein käyneet erillisessä, keskitetyssä alkukartoitustestissä, mutta joukossa oli myös kirjallisesti tai puhelimitse testausta suorittaneita. Joissakin tapauksissa varsinaista testiä ei ollut tehty lainkaan, vaan opiskelijaa oli haastateltu puhelimitse tulkin välityksellä.

Tein kokeen/kielitestin kielikurssin aikana ja se lähetettiin Helsinkiin ja tuli tulokset ja rehtori otti meidät vastaan peruskouluun. (opiskelija)

Oli haastattelu. Oisiko ollut Te-toimiston työntekijä. Tai kelan työntekijä, [joka haastatteli]. (opiskelija)

Alkukartoitus oli kunnanvirastolla, [tulkkivälitteisen] haastattelun aikana oli lomake, johon kirjoitettiin kirjaimet, jotka osaan. Kyselivät, osaanko käyttää tietokonetta jne. (opiskelija)

Tarkemmin kysyttäessä ilmeni, että hakuprosessin sujuminen oli edellyttänyt myös lähipiirin apua. Esimerkiksi koulun alkamiseen liittyen opiskelijat kertoivat jonkun läheisen tuoneen heidät kouluun, koska oikean bussin ja osoitteen löytyminen ei muutoin olisi onnistunut. Kielitestin ja/ tai alkukartoituksen jälkeen opiskelijoille oli tiedotettu opiskelupaikasta joko suomenkielisellä kirjeellä tai tekstiviestillä. Viranomaisilta tulevan viestinnän ymmärtämiseksi opiskelijat kääntyivät yleisimmin paremmin suomea osaavan perheenjäsenen puoleen.

TE-toimisto lähettää kännykkään viestin, että pitää käydä valintakokeessa Tapiolassa. En itse tiennyt, näytin viestin kaverille. Kaveri näytti, missä Tapiola on, ja sitten tehtiin koe ja sitten tämä paikka osoitettiin minulle. (opiskelija)

Käytin siihen Google Translatea ja sitten vaimoni on parempi darissa. Ekalla kerralla sosiaali-ohjaaja auttoi, mutta toisella kertaa vaimoni käänsi sen, hän osaa paremmin daria. Sitten tiesin, mitä asia koskettaa, niin kaveri auttoi osoitteen löytämisessä. (opiskelija)

Viesti tuli suomeksi mutta sitten mieheni käänsi sen englanniksi ja siitä ymmärrettiin. (opiskelija)

Haastatteluissa kävi selväksi myös, kuinka tärkeää viranomaisten on varmistaa, että opiskelija on ymmärtänyt välitetyn tiedon oikein. Väärin ymmärrysten riski ja ohjaajien vastuu on suuri. Eräälle opiskelijalle oli selvinnyt vasta uudessa koulutuksessa, ettei hänen olisi ollutkaan pakko vaihtaa oppilaitosta. Opiskelijat olivat pääosin hyvin kiitollisia yksittäisten työntekijöiden tuesta esimerkiksi TE-toimistossa, hankkeessa tai edellisessä oppilaitoksessa. Opiskelijoilla oli vaihtelevia kokemuksia siitä, kuinka paljon omaa aktiivisuutta koulutukseen hakeutuminen oli vaatinut. Osa oli ollut lähes kokonaan läheisten avun varassa.

Ei ollut helppoa, koska kun menin TE-toimistoon vaimoni kanssa, he antoivat meille listan, että tässä on koulutuspaikkoja ja pitää itse löytää joku paikka. Sitten vaimoni soitti moneen paikkaan ja sanoi, että mieheni tarvitsee suomen kielen koulutusta ja hän on luku- ja kirjoitustaidoton, mutta mikään näistä paikoista ei ottanut minua opiskelijaksi. Sieltä sanoivat, että olisi helpompaa, jos olisin alle 25-vuotias. Sitten kun sain oleskeluluvan, niin sitten TE-toimiston kanssa puhuttiin ja sanottiin, että täällä on paikka vapaana. Alussa kesti aika kauan, mutta kun ilmoitettiin TE-toimistoon, niin sittenhän se tuli muutamassa päivässä. (opiskelija)

Kysyttäessä eri tavoin siitä, kokevat opiskelijat olevansa oikeassa paikassa, suurin osa heistä aloitti kertomalla, kuinka kiitollinen on siitä, ettei tarvitse olla kotona ja saa olla koulussa. He myös useimmiten kokivat, että koulutuksen sopivuutta itselle oli vaikea arvioida. Lisäksi monet kertoivat, kuinka opiskelijoiden erilainen etenemistahti vaikuttaa omaan oppimiseen, vaikka itse tehtävät olisivatkin itselle sopivia.

”Miten voisoin tietää, onko tämä koulu minulle paras mahdollinen, kun ei minulla ole kokemusta muusta.” (opiskelija)

Minulla ei ole mitään koulutustaustaa, joten en tiedä, miten se menee eteenpäin, onko se sopivaa vai ei. Opiskelen 3,5 tuntia täällä ja kotona myös pari tuntia, vaimoni on opettaja, ja hän tekee aika paljon töitä minun kanssani. (opiskelija)

Se on ollut hyvää, mutta opettajalla kiire 8 opiskelijan kanssa, koska jokaiselle antaa omat tehtävät, niin eka tunti menee siinä. Sitten meidän ryhmässä on vähän vanhempia, jotka ovat hitaampia. Juuri siksi ajattelin, että mun kielitaitoa pitää vahvistaa koulun ulkopuolella. (opiskelija)

Opiskelijahaastattelut valottivat, kuinka vaikeaa ellei mahdotonta itsenäinen asioiden hoitaminen on Suomessa ilman luku- ja kirjoitustaitoa. Monet olivat kuitenkin sinnikkäästi pyrkineet saamaan opetusta ja rakentaneet itselleen koulupolkua sieltä täältä poimimansa tiedon pohjalta.

Vastaanottokeskuksessa aluksi, 7–8 kuukautta. Oli siellä aina joku porukka, joka opetti suomen kieltä. Aina menin siihen mukaan, opettivat numerot ja värit. Ja Malmilla oli joku koulu, ilmeisesti yksityinen. Kuukaudesta maksoit 10e, tulot siihen aikaan 92e, loput kaikki meni matkakustannuksiin. Halusin vaan kovasti opetella jotain. Välillä vaikka oli hirveä nälkä, en syönyt mitään ulkona, söin vastaanottokeskuksessa, yritin vain oppia jotain. Siellä oli ruokailuun säännöt, joten monesti ruokailuaika oli loppunut, kun palasin koulusta ja jäin monesti ilman ruokaa. Sitten kirkko kävi vastaanottokeskuksessa, Kirkko Salem. Siellä tajusin, että siellä annetaan suomen kielen tunteja ilmaiseksi. Monesti tein niin, että kävin koulussa, sitten vähän lepäsin vastaanottokeskuksessa ja menin kirkkoon opiskelemaan. Malmilla oli tulkki ja myös suomalaisia opettajia. Monesti en ymmärtänyt mitään, menin jos vaikka edes yhden sanan oppisin. Melkein vuoden olin siellä koulussa. Malmin jälkeen, tai vaikka sellaisina päivinä, kun se oli kiinni, menin Mellunmäkeen, jossa oli naisten ryhmä tai tapaamispaikka. Naiset ja suomalaiset opettajat. Se oli ihmisille, joilla ei ollut oleskelulupaa. Siihen asti, kunnes sain virallisesti koulupaikan, menin kaikkialle, jotta oppisin. (opiskelija)

5.3.5 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ

- *Orientoiva koulutus: Maahanmuuttaja asiakas ohjataan orientoivaan koulutukseen, joka kestää 7 viikkoa. Siellä asiakas saa tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja palveluista, tietoa suomalaisesta koulutusjärjestelmästä, työn hakemisesta, yrittäjyydestä jne. Lopuksi tehdään suomen kielen taitotason testaus ja sen perusteella pystyn ohjaamaan asiakkaan hänelle suositeltuun koulutukseen.*
- *Kartoitusviikko: Kartoitusviikko olisi hyvä ottaa takaisin ohjelmaan ennen koulutusten alkua. Yhden päivän hakutilaisuudessa ei saada välttämättä oikeaa kuvaa koulutustarpeesta ja -mahdollisuuksista.*
- *Säännölliset palaverit alueellisten koulutustoimijoiden ja ohjaavien tahojen kesken: Meillä on vapaan sivistystyön kanssa 4x/v yhteispalaverit, joissa käydään jokaisen oppilaan edistymistä läpi ja myös kesken lukukauden opettaja valvoo edistymistä, jos alkamassa hidas kotoutumispolku, tiedotamme opettaja ja katsomme voisiko joku oppilas olla jo taidoiltaan sellainen että voisi siihen siirtyä. Sähköpostitse ja puhelimelle muutoin pidämme yhteyttä jos tulee jotakin asiaa, mielestäni tieto kulkee hyvin ja palaverit ovat yleensä rehtorin aloitteesta tapahtuvia ja niihin osallistuvat myös sosiaalityöntekijät maahanmuutto- ja pakolaistyön tiimistä koska heillä usein asiakkaita tässä lukutaidon koulutuksessa. (ohjaaja, fokusryhmätilaisuus)*
- *Keskitetty alueellinen toimintamalli, jossa sama toimija kokoaa taustatiedot, toteuttaa ohjausta ja tekee yhteistyötä oppilaitosten kanssa: Lukupalveluohjauksen kaltaisella keskitetyllä ohjausmallilla pyritään siihen, että ohjaukseen vaikuttavat tärkeät taustatiedot katoa matkalla.*
- *Omakielinen omavalmentaja alueen/kunnan hakijoille/opiskelijoille, jolta on mahdollista saada ohjausta ja neuvontaa tarvittaessa.*

5.4 Koulutuspolkujen sujuvuus

Tässä luvussa tarkastellaan, mitkä tekijät vaikuttavat opiskelijoiden jatkokolkuihin ja koulutuspolkujen sujuvuuteen. Tulokset perustuvat järjestäjäkyselyyn, opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuteen sekä opettajien ja opiskelijoiden haastatteluihin oppilaitosvierailuilla.

Johtopäätökset ja suositukset

- Opiskelijoille, joiden oppiminen etenee hitaasti tai joilla on oppimisen vaikeuksia, ei ole tarjolla riittävästi tukea tai sopivia jatkopaikkoja. Lukutaitokoulutukseen osallistuvia yhdistää se, että he eivät osaa lukea ja kirjoittaa, mutta muutoin heidän tilanteensa, taustansa ja kykynsä oppia ovat hyvin erilaiset. Opiskelijat saavuttavat lukutaitokoulutukselle asetetut tavoitteet vaihtelevasti, joten joustavien etenemismahdollisuuksien turvaaminen on tärkeää. Ikä, pakolaistausta, terveydentila, perhetilanne, omat tavoitteet ja kokonaisvaltainen hyvinvointi vaikuttavat kykyyn omaksua uutta. Tällä hetkellä opiskelijoille, jotka eivät kertaamisesta huolimatta edisty lukutaitokoulutuksen piirissä tai joilla on oppimisvaikeuksia, ei opettajien, ohjaajien ja järjestäjien mukaan löydy jatkopaikkoja. Toiminta on hankkeiden ja yksittäisten erityisopetusta tarjoavien järjestäjien varassa. Myös kotoutumissuunnitelman ulkopuolella olevien opiskelijoiden koulutuspolun jatkumisessa on haasteita.
- Suositus: Tavoitteena tulee olla, että kaikki Suomessa asuvat aikuiset osaavat lukea ja kirjoittaa. Koulutuspolkujen sujuvuutta kehitettäessä tulee varmistaa, että myös hitaasti etenevät tai oppimisvaikeuksista kärsivät saavat tarvitsemansa ajan ja tuen, jotta he oppivat lukemaan ja kirjoittamaan. Tavoitteeseen pääsemiseksi tarvitaan rahoitusinstrumenttia, joka mahdollistaa tarvittavan erityisopetus- ja/tai tukiresurssin järjestämisen. Osa opiskelijoista voisi hyötyä myös käytännönläheisen työtoiminnan ja opiskelun yhdistämisestä.
- Oleskelulupa määrittää kotoutumispalvelujen piiriin ja sitä kautta lukutaitokoulutukseen pääsyä, joten viiveet lupapäätöksissä vaikuttavat suoraan opiskelijoiden koulutuspolkuun. Joidenkin opiskelijoiden osalta tästä on seurannut useamman vuoden odottelu-aika, minä aikana he ovat olleet vastaanottokeskusten järjestämän vähäisen kielikoulutuksen piirissä.
- Suositus: Turvapaikanhakijoille tulisi turvata mahdollisuudet opiskella suomea tilanteissa, joissa lupaprosessit ovat pitkiä.
- Oppilaitosten ja niiden sidosryhmien välisen yhteistyön tavat ja laajuus vaihtelevat alueellisesti. Sekä opettajat että ohjaajat toivovat yhteistyön vahvistamista sekä yhteistyömallien luomista ja vakiinnuttamista.
- Suositus: Lukutaitokoulutuksen kohderyhmän käyttämien palvelujen edelleen hajautuessa sote-uudistuksen ja TE-hallintolain uudistamisen myötä uudistuksia toimeenpanevien ja koulutukseen ohjaavien tahojen on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että luku- ja kirjoitustaidottomat aikuiset saavat palvelut selkeästi yhdestä paikasta ja mielellään yhden tahon koordinoimana.

- Opiskelijoita koskevan tiedon välittämisen toimintamallit vaihtelevat eikä kaikki oleellinen tieto opiskelijan osaamisesta välity oppilaitosten ja ohjaavien tahojen välillä. Osa keskeisen tiedon välittämisestä jää opiskelijan vastuulle.
- Suositus: Koulutuksen järjestäjien ja ohjaavien tahojen edustajien tulee luoda yhteiset periaatteet sille, millaiset tiedot tulee välittää toimijalta toiselle nivelvaiheiden siirtymissä. Esimerkiksi todistuksen liitteenä oleva tarkempi sanallinen kuvaus opiskelijan osaamisesta ja suositus osaamisen kehittämiseksi olisi tällainen keskeinen dokumentti.

5.4.1 Koulutuspolulla eteneminen

Opiskelijat saavuttavat lukulaitokoulutukselle asetetut tavoitteet vaihtelevasti, joten joustavien etenemismahdollisuuksien turvaaminen on tärkeää

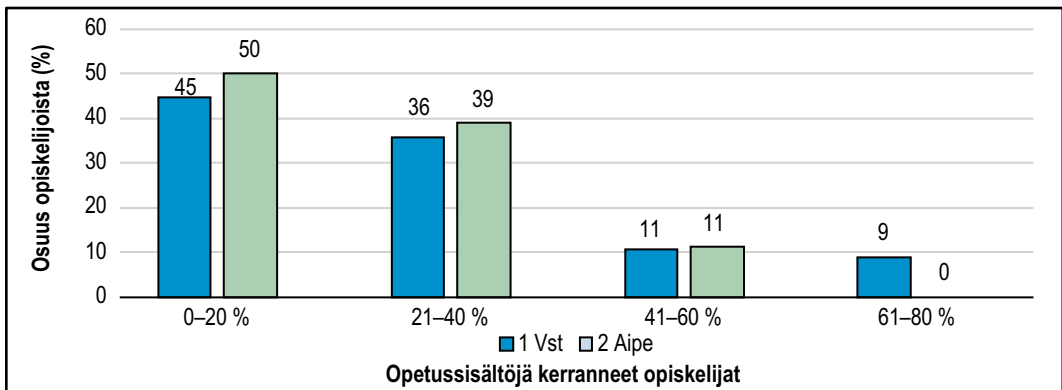
Arvioinnissa haastateltujen ja fokusryhmätilaisuuteen osallistuneiden opettajien yleinen näkemys on, että kaikkien opiskelijoiden taidot kehittyvät, mutta todella eritahtisesti. Jos opiskelija lähtee aivan alusta kaikilla kielen osa-alueilla, lausetasolle pääseminen koulutuksen aikana on hyvin haastavaa. Näiden opiskelijoiden osalta opetussuunnitelmaan tai opetussuunnitelmasuosituksen kirjatut tavoitteet ovat laajat koulutuksen keston verraten. Täysin koulutaustattomien ja oppimisvaikeuksia omaavien oppijoiden kohdalla voidaan opettajien mukaan saavuttaa vain osa tavoitteista. Heidän osaltaan opettajat pitävätkin tärkeänä mahdollistaa koulutuksen riittävän pitkä kesto ja sopiva etenemistahti. Osa koulutuksen järjestäjistä onkin pilkkonut koulutusta tasoryhmiin, jolloin voi suorittaa lukulaitokoulutukseen sisältyvästi kaksi eritasoista koulutusta. Vapaan sivistystyön piirissä koulutuksen kertaaminen ja räätälöidyt ratkaisut ovat joustavammin toteutettavissa mahdollista, mutta aikuisten perusopetuksessa ei.

Järjestäjätasolla opiskelijoiden osaamisen kehittymistä seurataan vaihtelevasti; paikoin systemaattisesti, paikoin ei lainkaan (ks. luku 5.5.3). Opettaja-haastattelujen perusteella moni opettaja seuraa sitä oman kuitenkin vähintään oman ryhmänsä tasolla. TE-toimistot hyödyntävät etenemisen seurannassa poissaolotietoja. Sen sijaan osaamisen seuranta on haasteellisempaa (ks. myös luku 5.5).

TE-toimisto seuraa puolivuositain opintojen etenemisen myös lukulaitokoulutuksissa. Koulujen on ilmoitettava TE-toimistolle jos opiskelijalla on paljon poissaoloja ja sen takia opinnot eivät etene. Luki- ja aipe-opinnoissa etenemisen seuranta on toisinaan haastavaa, koska kouluilla ei ole yhtenäisiä käytäntöjä tai vaatimuksia saavutettavista osaamistasoista. (ohjaaja/fokusryhmätilaisuus)

Koulutuksen järjestäjien mukaan niiden opiskelijoiden keskimääräinen osuus, jotka kertaavat opetussisältöjä tuetusti, on yleisimmin alle 20 prosenttia (kuva 25). Tässäkin asiassa arviot kuitenkin vaihtelevat, ja noin 9 prosenttia vapaan sivistystyön lukulaitokoulutuksen järjestäjistä katsoo osuuden olevan 61–80 prosenttia.

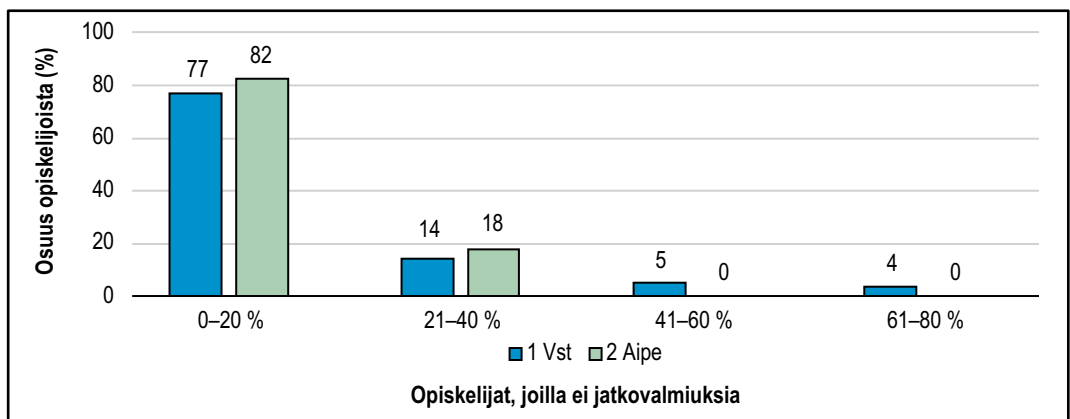
Niiden opiskelijoiden osuus, jotka ovat kerranneet opetussisältöjä tuetusti tai osallistuneet samansisältöiseen opetukseen uudelleen.

KUVIO 25. Koulutuksen järjestäjien arvio niiden opiskelijoiden osuudesta, jotka ovat kerranneet opetussisältöjä tuetusti tai osallistuneet samansisältöiseen opetukseen uudelleen, prosenttia (n/VST = 56 ja n/AIPE = 18)

Joidenkin opiskelijoiden osaaminen ei järjestäjien mukaan kertaamisesta huolimatta kehity (kuvio 26). Noin kolme neljästä vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen järjestäjästä ja yli 80 prosenttia aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen järjestäjästä arvioi näiden opiskelijoiden osuuden olevan useimmiten alle 20 prosenttia. Järjestäjien vastausten perusteella eniten etenemisen haasteita kohtaavia opiskelijoita on vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa.

Niiden opiskelijoiden osuus, jotka eivät kertaamisesta huolimatta saavuttaneet valmiuksia siirtyä koulutuspolulla eteenpäin.

KUVIO 26. Koulutuksen järjestäjien arvio niiden opiskelijoiden osuudesta, jotka eivät kertaamisesta huolimatta saavuttaneet valmiuksia siirtyä koulutuspolulla eteenpäin, prosenttia (n/VST=56 ja n/AIPE=17)

Suuria alueellisia eroja jatkovalmiusten saavuttamisessa ei järjestäjien vastausten perusteella ole. Yksittäiset järjestäjät Pohjois-Suomen ja Lapin AVI-alueilla arvoivat valmiuksia heikosti saavutettavien opiskelijoiden osuuden hieman muita suuremmaksi.

Lukutaitokoulutuksen keskeytti vuonna 2021 järjestäjien mukaan keskimäärin 11 prosenttia vapaan sivistystyön (n = 50) ja 14 prosenttia aikuisten lukutaitovaiheen (n = 15) opiskelijoista.

Kysymykseen vastanneista vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen järjestäjistä (n = 60) 85 prosenttia ja aikuisten perusopetuksen järjestäjistä 71 prosenttia kertoo seuraavansa keskeyttäneiden opiskelijoiden osuutta.

Järjestäjien mukaan keskeyttämisten määrässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeisen kahden vuoden aikana. Yleisimpinä keskeyttämisen syinä järjestäjät kertovat olevan fyysiset ja psyykkiset terveydelliset syyt (30 mainintaa), perhesyyt (esim. äitiysloma) (24 mainintaa), koulutuksen vaihdon (19 mainintaa) ja muuton toiselle paikkakunnalle (18 mainintaa) sekä muut henkilökohtaiseen elämään liittyvät syyt (12 mainintaa). Työllistyminen, taloudelliset vaikeudet ja kotoajan loppuminen mainittiin yksittäisiä kertoja. Opettajat kokivat samojen syiden vaikuttavan myös osaamisen kehittymiseen, minkä muutama opettaja koki kesälomien tuovan osaamista heikentävän jakson opiskelijoiden etenemiseen. Jotkin opettajat kokivat myös jatkuvan haun haastavan sujuvaa opiskelua.

Meillä aikuisten perusopetukseen on jatkuva haku. Käytännössä ryhmät aloittavat kuitenkin yleensä elokuussa, joten esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottoman henkilön on hyvin vaikeaa kiinni aiemmin aloittaneita, jos hän aloittaa koulutuksen vasta kevätlukukaudella. (opettaja, yksilökysely)

5.4.2 Opiskelijoiden mahdollisuudet tukeen ja joustaviin ratkaisuihin

Opettajilla ja ohjaajilla on huoli heikoimmassa asemassa olevista

Joidenkin opiskelijoiden osalta työllistymis- tai koulutustavoitteita mielekkäämpää on opettajien ja ohjaajien mukaan tavoitella arjen sujumista. Arjen taidot yleensä vahvistuvatkin kaikkien arvioinnissa kuultujen ryhmien mukaan. Mutta, jos luku- ja kirjoitustaito ei lukutaitokoulutuksen tai lukutaitovaiheen piirissä kertaamisesta huolimatta edisty ja opiskelijalle lähdetään etsimään muita vaihtoehtoja, näitä ei opettajien ja ohjaajien mukaan juurikaan ole saatavilla. Kaikille ei luontevaa seuraavaa askelta:

Ongelmana on ne opiskelijat, jotka eivät syystä tai toisesta etene opinnoissaan. He jäävät helposti kiertämään Vasin kursseja. Heille pitäisi keksiä uusia vaihtoehtoja jatkopoluiksi. (opettaja, yksilökysely)

Nopeasti suoritettu peruskoulu puutteellisine liian lyhyine lukutaitovaiheineen ja arviointineen ei tue opiskelijan pitkänaikavälin kehitystä, eikä hänen pääsyä jatkokoulutukseen. Tästä on seurauksena opiskelupolulta putoaminen! (...) Koulutuksen järjestäjillä tulisi olla mahdollisuus järjestää lukutaitokoulutusta myös hidastettuna. (ohjaaja, yksilökysely)

Asiakaskunta on moninainen ja toisille löytyy koulutus tai työ hyvin sujuvasti, mutta valitettavasti juuri heikoimmassa asemassa oleville palvelutarjotin on pienempi. (ohjaaja, yksilökysely)

Kuntouttavaan työtoimintaan ohjaamista estää tällä hetkellä vaade suomenkielen taidosta, jota opiskelijoilla ei vielä ole. Toisaalta maahanmuuttajille suunnattua kuntouttavaa työvoimatoimintaakaan ei ole tarjolla. Opettajien ja ohjaavien tahojen mukaan myöskään erityisopetuksen ryhmiä ei muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta löydy:

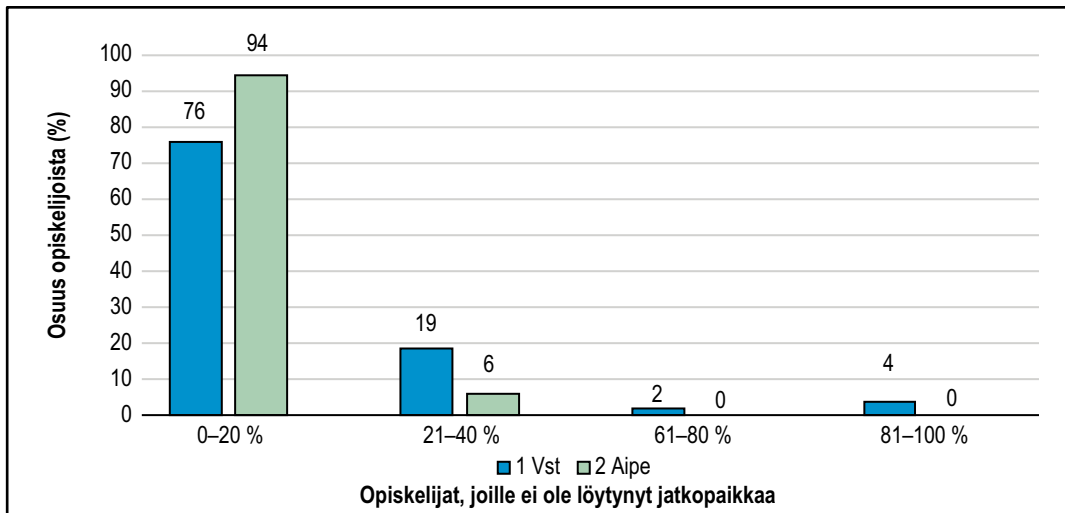
Opetusta haastaa tällä hetkellä se, että meille ohjautuu paljon opiskelijoita, joilla on huomattavia oppimisvaikeuksia. Tämä johtuu ehkä siitä, että otamme niin avosylin vastaan kotoutumisajan ylittäneet opiskelijat, joilla voi olla takanaan jo vuosia erinäisissä lukutaitokoulutuksissa eri oppilaitoksissa. Jos on asunut Suomessa jo vuosia, eikä ole lukuisista koulutuksista huolimatta oppinut lukemaan, oppimisvaikeudet ovat tähän yleensä syynä. Olisi tärkeää kehittää koulutuksia ja työtoimintaa tai työharjoittelua tällaisille henkilöille, jotka eivät välttämättä opi koskaan lukemaan kovin hyvin. (opettaja, yksilökysely)

Opettajat ehdottavat ratkaisuksi muun muassa kuntouttavaan työtoimintaan rinnasteisen toimintamallin kehittämistä ja erilaisia kokeiluja. Moni opiskelija on toiminut erilaisissa käytännön ammateissa ja tahtoisi töihin ja olla hyödyksi.

Haasteita on varmaan opiskelijoissa, joiden LK-taito ei kehity niin, että voisivat jatkaa kotoutuskoulutuksessa. Ehkä pitäisi miettiä jotakin ”kuntouttavan työtoiminnan” tapaista toimintaa myös kotoutujille, erityisesti heille, joilla on haasteita LK-taidon oppimisessa – siis sellaista, jossa opiskelija olisi työpajalla tai muussa vastaavassa työtoiminnassa 2–3 päivää viikossa ja suomen kielen kurssilla 2–3 päivää viikossa. Moni LK-kurssilainen haluaisi tehdä töitä. Meillä ei ole resursoitu työharjoittelun ohjaamista LK-kurssilaisten (tai muidenkaan kurssien) opettajan työhön. (opettaja, yksilökysely)

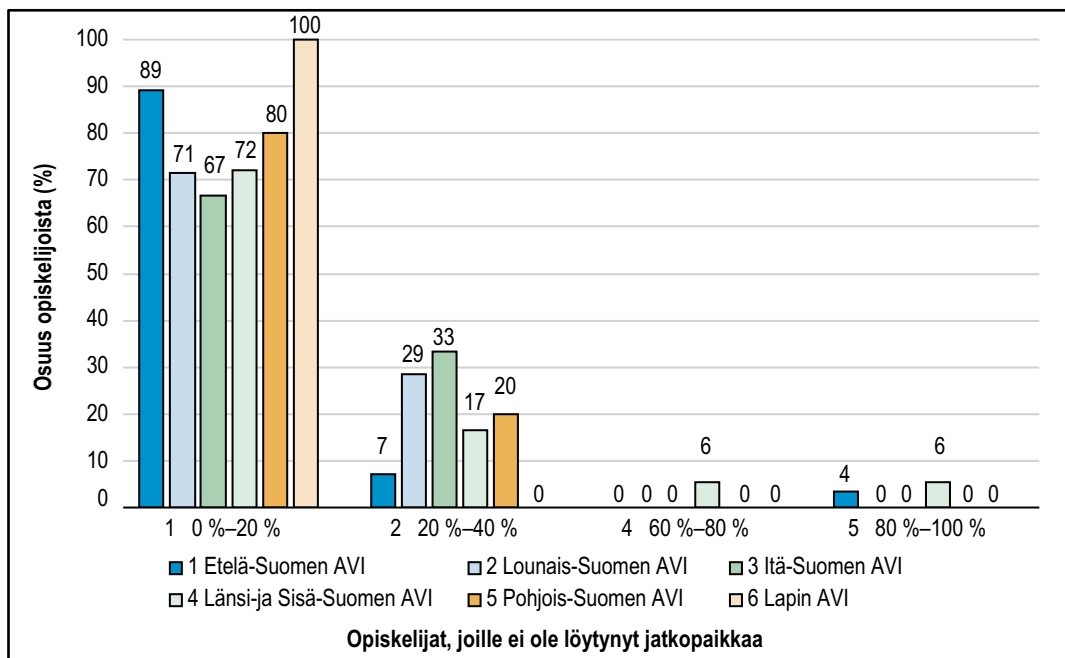
Lukutaitokoulutukseen ohjautuu henkilöitä, jotka ovat olleet jo 2–4 kertaa lukutaitokoulutuksessa. Tarvittaisiin selkeästi enemmän kokeiluita ja ratkaisuja sekä niistä tiedottamista niille henkilöille, jotka oppimisen haasteista tai henkilökohtaisesta tilanteestaan (traumatausta, sairaus) eivät etene kuin hyvin hitaasti. (opettaja, yksilökysely)

Järjestäjien mukaan niiden opiskelijoiden osuus, joille ei ole löytynyt jatkopaikkaa on vapaan sivistystyön piirissä useimmiten alle 20 prosenttia, mutta viidenneksen arvion mukaan jopa 20–40 prosenttia (kuvio 27). Aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheessa noin 94 prosenttia järjestäjistä arvioi osuuden jäävän alle viidenneksen.

KUVIO 27. Koulutuksen järjestäjien arvio niiden opiskelijoiden keskimääräisestä osuudesta, joille ei ole löytynyt jatkopaikkaa, prosenttia (n/VST = 51 ja n/AIPE = 17)

Opiskelijoita, joille ei löydy jatkopaikkaa, on järjestäjien vastausten perusteella kaikilla alueilla Suomessa, joten kyse ei ole vain paikallisesta, vaan valtakunnallisesta haasteesta (kuvio 28).

KUVIO 28. Koulutuksen järjestäjien arvio niiden opiskelijoiden keskimääräisestä osuudesta, joille ei ole löytynyt jatkopaikkaa, prosenttia (n = 71)

Myös useat järjestäjät toivat kyselyn avovastauksissa esille huolensa hitaasti etenevien opiskelijoiden mahdollisuudesta saavuttaa luku- ja kirjoitustaito olemassa olevan järjestelmän puitteissa:

Kohderyhmä on hyvin heterogeeninen. Tarvitsemme (...) mielekkäitä kotoutumisen polkuja niille, jotka eivät etene lukutaitokoulutuksista kotoutumiskoulutuksiin ja työelämään. Aktiivisen kotoutumisen edistäminen ei voi olla yksinomaan hankkeiden varassa. Ne päättyvät ja polut katkeavat siihen. Pitkäjänteinen perustaitojen parantamiseen ja kotoutumiseen panostava työ pitää olla mahdollista joka puolella Suomea. Rahoituksessa ei voida tuijottaa vain kuluneita vuosia tai tunteja vaan täytyy mahdollistaa oppiminen ja osallisuus myös niille, joiden polut eivät ole nopeita ja etene tehokkaasti. Saman koulutuksen käyminen yhä uudestaan ei ole mielekästä. Yhdistelmä perustaitoihin panostavaa opiskelua ja siihen liitettyä muuta tekemistä voi viedä ihmistä eteenpäin. Muu tekeminen voisi olla kädentaitoja, liikuntaa, vapaaehtoistyötä, työpajatoimintaa, palkkatuettua avustavaa työtä tai vastaavaa. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

5.4.3 Jatkopolutukseen liittyvien yhteistyömallien ja -kanavien toimivuus opettajien ja ohjaavien näkökulmasta

Noin puolet koulutuksen järjestäjistä seuraa opiskelijoidensa jatkopolkuja

Kyselyyn vastanneista lukutaitokoulutuksen järjestäjistä hieman alle puolet (46 %, n= 56) ja lukutaitovaiheen järjestäjistä hieman yli puolet (54 %, n=19) tekee seurantaa siitä, mihin opiskelijat jatkavat koulutuksen päätyttyä.

Koulutuksen järjestäjät mainitsevat yleisimmin opiskelijoiden jatkopolutukseen liittyvinä yhteistyökumppaneinaan Te-palvelut (45 mainintaa), kunnan (40 mainintaa) ja toiset koulutuksen järjestäjät. Maahanmuuttajapalvelut saavat 7 erillistä mainintaa. Verkostoyhteistyön mainitsee 12 järjestäjää, ja ELY-keskus, hankkeet, järjestöt saavat yksittäisiä mainintoja.

Alueellisesti tapaamme yhteistyöverkoston kanssa 2–3 kertaa vuodessa. Verkostoon kuuluvat aipen, lukutaitokoulutuksen sekä kotokoulutuksen järjestävät tahot, TE-toimistot sekä maahanmuuttokoordinaattorit. Pyrimme vaihtamaan tietoa alueen koulutustarpeista sekä käynnissä olevista ja suunnitteilla olevista koulutuksista. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Koulutuksen kesto, kokonaistuntimäärä, viikkotuntimäärä ja opintojen ohjaus räätälöidään yhteistyössä Kainuun TE-palveluiden kanssa. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Kuntien osuutta lisää se, että osa koulutuksesta on kuulunut kuntakokeilun piiriin, joka ennakoi tulevaa lakiuudistusta, jossa vastuu kotoutumissuunnitelman tekemisestä ja maahanmuuttajien ohjaamisesta siirtyy TE-palveluista kunnille (TEM 2022). Kuntakokeiluun osallistumisesta seuranneet muutokset eivät kuitenkaan merkittävästi näkyneet arvioinnin aineistossa muutamia

mainintoja lukuun ottamatta. Osa opettajista koki tästä aiheutuneen haittaa yhteistyön sujuvuudelle kunnallisen henkilöstön perehtyessä uuteen tehtäväkenttään. Tässä yhteydessä mainittiin myös useista henkilövaihdoksista aiheutuvat epäselvyydet.

Koulutuksen järjestäjät toivovat selkeyttä ja tehokkuutta jatkopolun rakentamisen käytäntöihin

Kysyttäessä koulutuksenjärjestäjiltä, miten he kehittäisivät lukutaitokoulutuksen järjestämistä opiskelijoiden koulutuspolun sujuvuuden näkökulmasta, eniten mainintoja saivat poluttamisen tehostaminen ja selkiyttäminen (18 mainintaa) ja koulutusajan pidentäminen tai tarjonnan monipuolistaminen (18 mainintaa).

Luku- ja kirjoitustaidottomien ryhmässä on hyvin eri taustaisista kulttuureista tulevia sekä eri oppimiskyvyn omaavia oppilaita. Homogeenisemmät opiskelijaryhmät antaisivat paremmat opetus- ja oppimistulokset. Ryhmät pienentyneet kuitenkin niin, että eriyttäminen vaikeaa.

Lisäksi järjestäjät mainitsivat kehittämiskohteina rahoitusjärjestelmän kehittämisen, erityisesti ylikotoaikaisten osalta (11 mainintaa), joustavuuden parantamisen (10 mainintaa) ja tietojärjestelmien tai tiedonvaihdon parantamisen (10 mainintaa) ja yhteistyön lisäämisen (6 mainintaa). Yksittäisiä mainintoja saivat henkilöstöresurssien lisääminen (3 m), saavutettavuuden parantaminen (3 m), toteutusmuotojen kehittäminen (2 m), opetussuunnitelman tavoitetason laskeminen ja henkilöstön arviointiosaamisen kehittäminen.

Valtakunnallista opetussuunnitelmaa olisi syytä tarkastella hieman kriittisemmin. Opetussuunnitelma on laadittu selvästi heille, joilla oppimiskyky on hyvä. Hitaat ja täysin mitään pohjakoulutusta omaavat opiskelijat eivät ehdi omaksua riittävästi OPSissa esitettyjä taitoja, jotta seuraavalle koulutuspolulle voisi astua.

Opettajat kaipaavat yhteisiä toimintamalleja ja selkeitä vastuita erityisesti kotoutumisajan ulkopuolella olevien opiskelijoiden jatko-ohjaukseen

Opettajien mukaan kotoutumissuunnitelman piirissä oleville opiskelijoille on usein suht vakiintunut toimintamalli jatkopolutusten osalta. Muiden opiskelijoiden osalta toimintatavat vaihtelevat ja ratkaisuja räätälöidään opiskelijakohtaisesti. Opettajien kokemat jatkopolutukseen liittyvät haasteet ovat pitkälti samoja kuin opiskelijoiden aloittaessa liittyen tiedon kulkuun, epäselviin vastuisiin ja systemaattisten toimintatapojen puutteeseen.

Työllisyyspalveluissa ei ole erityistä kotoajan ylittäneiden palvelumallia. Erityisesti nuorten, alle 30-vuotiaiden palveluita tulisi kehittää. (opettaja, yksilökysely)

Haastavinta ohjaamisessa ja koulutusten siirtymävaiheissa on se, että koulutuksen järjestäjiä on monia ja tieto ei aina tunnu kulkevan eri osapuolten välillä. Haastavaa on myös se, ettei minulla opettajana tunnu olevan kaikkea tarpeellista tietoa opiskelijoiden kouluttautumismahdollisuuksista. Toivoisin, että oppilaitoksessamme olisi opo, jonka kanssa näitä asioita voisi yhdessä pohtia. (opettaja, yksilökysely)

Osaamiskeskustoiminta olisi syytä ulottaa koko Suomeen, jotta ohjaaminen yhtenäistyisi ja tieto tarjolla olevista kursseista ja tarvitsevista opiskelijoista kohtaisi. (opettaja, yksilökysely)

Mielestäni on hieman epäselvää, mikä on TE-toimiston/työllisyyspalveluiden ja toisaalta koulutuksen järjestäjän vastuu jatkopolusta: käytännössä on tuntunut siltä, että koulutuksen järjestäjän täytyy auttaa hakemisessa seuraavaan paikkaan (esim. koulutus tai työkokeilu), jotta opiskelija ei päädy odottamaan kuukausiksi kotiin. (opettaja, yksilökysely)

Vaikka jatko-opintoihin ohjaaminen on lukutaitokouluttajan tehtävä, suora ohjaus on haastavaa, sillä työvoimapolitiisiin koulutukseen ohjautuminen tapahtuu TE-toimiston – ja tulevan lakiuudistuksen myötä kunnan – kautta. Niiden opiskelijoiden osalta, joiden kotoutumisaika on ylittynyt, seuraava koulutus tulee hyväksyttävä TE-toimistolla, jolloin suoraa hakua oppilaitoksesta jatkopaikkaan ei voida toteuttaa. Opiskelija tarvitsee myös usein oppilaitoksensa apua vielä koulutuksen päätyttyäkin.

Koulutuksen päättyessä oppilaitosta kehoitetaan opetussuunnitelmassa (AIPE) ja opetussuunnitelmasuosituksessa (VST) toimittamaan myös jatkosuunnitelma, joka sisältää suosituksen seuraavasta koulutuksesta tai palvelusta. Tämän lisäksi todistukseen voidaan liittää sanallista arviointipalautetta opiskelijan taitojen kehittymisestä (esim. OPH 2917, 35–38.) Oppilaitosvierailun ja opettajakuulemisten perusteella vaikutti kuitenkin siltä, ettei arviointitaulukkoa tai muuta sanallista arviointipalautetta kaikissa oppilaitoksissa liitetä Koulutusporttiin tai välitetä eteenpäin, vaan sen toimittaminen jää opiskelijan itsensä vastuulle. Eritelty kuvaus opiskelijan osaamisesta ei siis aina välity siitä hyötyville tahoille. Jos opiskelijoiden jatkosuunnitelmaa tai muita keskeisiä tietoja ei voida viedä tiedot välittävään järjestelmään tai kaikilla nivelvaiheiden toimijoilla ei ole näihin tietoihin pääsyä, jatkopolkuun liittyvän tiedon välittäminen voi jäädä opiskelijan itsensä vastuulle. Hänellä ei puolestaan useinkaan ole tietoa siitä, mikä tieto on oleellista, mitkä paperit tulee olla mukana ja mille taholle tulisi kertoa mitään.

5.4.4 Toimivan koulutuspolun järjestämisen esteet ja hyvät käytännöt

Osana arviointia kysyttiin myös opettajien ja ohjaavien tahojen näkemyksiä koulutuspolun esteistä ja hyvistä käytännöistä (taulukko x). Kohderyhmän, toimijakentän ja lainsäädännön moninaisuus haastaa rakenteiden luomista yksilöllisen tarveperusteisuuden näkökulmasta.

TAULUKKO 7. Opettajien ja ohjaavien tahojen näkemyksiä koulutuspolun esteistä ja hyvistä käytännöistä.

Esteet	Hyvät käytännöt
<p><i>Kotoutumisajan ylittäneiden koulutuspolkuun liittyvät toimintamallit ja tiedonsiirron käytännöt ovat sekavia eikä paikkoja tahdo löytyä: Kotoutumisajan ylittäneille asiakkaille tuntuu olevan pitkiäkin jonoja. Olisi hyvä jos kotoutumisajan ylittäneille olisi enemmän koto-koulutuksen kaltaisia koulutuksia, koska tämä ihmisryhmä tarvitsevat niin kielellistä oppimistukea kuin muutakin kotoutumiskoulutusta pärjätäkseen suomalaisessa yhteiskunnassa.</i></p>	<p><i>Oma ryhmä hitaasti eteneville, jossa mukana erityisopettajaresurssi: Hidas lukukoulutus, jossa on erityisopettajan resurssia mukana. Suunnattu niille, joilla on ollut vaikeuksia pysyä jo muutenkin hitaan koulutuksen vauhdissa.</i></p>
<p><i>Hitaasti eteneville, erityistä tukea tarvitseville ja oppimisvaikeuksista kärsiville opiskelijoille ei ole sopivaa jatkopaikkaa.</i></p>	<p><i>Alueellinen tuetun oppimisen polku: Alueellamme on otettu käyttöön tuetun oppimisen polku, jolle lukutaidon opiskelijat pääsääntöisesti jatkavat. Heillä on paljon työpajoilla tapahtuvaa oppimista, mikä tukee ammatilliseen koulutukseen ja työhön pääsyä. Tärkeää on, että tuetulla polulla opettajat osaavat ottaa huomioon opiskelijoiden lk-taustan ja suunnitella opetusta sen pohjalta. (opettaja, fokusryhmätilaisuus)</i></p>
<p><i>Alalle tarvittaisiin lisää koulutettuja, motivoituneita opettajia, jotka ovat erikoistuneet nimenomaan lukutaito koulutukseen. (opettaja)</i></p>	<p><i>Säännölliset aikuisten maahanmuuttajien opetuksen ja sos. puolen + TE-yhteyshenkilöiden tapaamiset Koulutuksen loppupuolella joidenkin opiskelijoiden sosiaalityöntekijät tai te-toimiston viranomaiset ottavat yhteyttä minuun ja me yhdessä mietimme konkreettisen opiskelijan jatkamahdollisuuksia. Se tapahtuu harvoin, mutta mielestäni toimii hyvin. (ohjaaja)</i></p>
<p><i>Etenkään nuorille, joilla on kotimaasta jonkinlainen peruskoulu käytyä mutta puuttuva/heikko luku- ja kirjoitustaito latinalaisella kirjoitusjärjestelmällä, ei ole sopivaa paikkaa.</i></p>	<p><i>Omat koulutuspalvelut aikuisille maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille, joilla on oppimisvaikeuksia, esim. Helsingissä Satakieliset- monikieliset erilaiset oppijat.</i></p>
<p><i>Joillakin alueilla odotusajat pitkät ja katkokset yleisiä: koulutukset lyhyitä n. 3–4kk ja tauot koulutusten välissä voivat olla pitkiä, todella tehontota oppimisen kannalta</i></p>	<p><i>Tukimahdollisuuksien sisällyttäminen koulutussuunnitelmiin: Yksi kurssi kestää noin 6 kk eli 400 tuntia. Kurssia on 16 viikossa, neljänä päivänä viikossa, 4 tuntia per päivä. Se on sopiva tuntimäärä koulua käymättömille. Se antaa myös aikaa tukiopetukselle. Tukiopetusta järjestetään ennen tuntien alkamista. (opettaja, fokusryhmätilaisuus)</i></p>
<p><i>Heterogeeniset opetusryhmät eivät tue etenemistä: Lukutaitokoulutukseen ohjataan luku- ja kirjoitustaito edellä, jolloin ryhmässä voi olla suomen osaavia ja täydellisiä vasta-alkajia.</i></p>	<p><i>Erityisopettajaresurssi: Olemme kehittäneet hankerahoilla erityisopetusta lukutaito-opiskelijoille, mikä on ollut todella tärkeää. Erityisopettaja käy arvioimassa oppimisvaikeuksia eri ryhmissä. Resurssiopettaja on apuna opetuksen eriyttämisessä. (opettaja, fokusryhmätilaisuus)</i></p>
<p><i>Koulutuskiere, vaikka osaaminen ei kehity: Pahimmillaan käytät pari kolme vuotta lukutaitokoulutuksia aipen ja vst:n puolella, ohjautuvat erityisoppilaitokseen suorittamaan lukutaidottomina ammatillisia osa- tai koko tutkintoja ja palaavat sieltä sitten työttömiksi ja meiltä ohjataan luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen. (ohjaaja)</i></p>	<p><i>Toimiva käytäntö on ollut se, että siirrämme opiskelijoita tarpeen mukaan kahden lukutaitoryhmän välillä. Näin saamme ohjattua toiseen ryhmään hitaammin etenevät ja toiseen ryhmään nopeammin etenevät (opettaja)</i></p>
<p><i>Yleisesti opiskelijoiden ongelmana on ettei kukaan aikuisten oikeasti ota heistä koppia.</i></p>	<p><i>Joustavien ratkaisujen mahdollistaminen: Jos eteneminen todella hidasta esim. perheolanteen vuoksi, voi opiskella kunnan tekemän kotoutumissuunnitelman turvin, toimeentulotuella, jolloin työnhaku ei pidetä voimassa. Opiskelun tukena yksinäisille tai muutoin elämänhallinnan tukea tarvitseville voi tarpeen mukaan suunnitella sosiaalista kuntoutusta opiskelun tueksi.</i></p>
<p><i>Toimintamallit vaihtelevat alueellisesti ja paikallisesti</i></p>	<p><i>[Alueella] alettu tekemään tukipäätöksiä koko opintojen ajalle eli 48kk kerralla, kun ennen se oli lukukausi kerralla.</i></p>

5.4.5 Opiskelijoiden kokemukset ja toiveet koulutuspolkuun liittyen

Haastateltujen opiskelijoiden koulutuspolut olivat keskenään hyvin erilaisia. Tämä johtui monen eri tekijän summasta alkaen siitä, miten ja millä perusteilla he olivat saapuneet Suomeen, mihin päin Suomea heidät oli ensin sijoitettu, mikäli he olivat tulleet maahan turvapaikan hakijoina, mikä oli heidän perhetilanteensa, terveydellinen tilanteensa ja niin edelleen. Vaikka lukutaitokoulutuksen lähtökohtaisesti ajatellaan olevan alkukartoituksen jälkeen se ensimmäinen koulutuspaikka, opiskelijahaastattelut vahvistivat sitä, mistä järjestäjäkysely jo antoi viitteitä eli että opiskelijoilla saattoi olla taustalla jo useita erilaisia koulutuksia ja monta Suomessa elettyä vuotta ennen nykyisen lukutaitokoulutuksen alkamista. Opiskelijat kuvasivat haastattelussa edeltäviä koulutuksiaan Suomessa muun muassa näin:

Joo, aikaisemmin olen asunut Taalintehtaalla ja opiskellut siellä kaksi vuotta. Siitä huolimatta kielitaso pysyi heikkona. Sanoivat, että me annetaan vaan sinulle semmoinen todistus, että olet käynyt luku- ja kirjoitustaidon kurssilla. Se ei ollut koulua, meitä oli niin vähän, kolme perhettä siellä. Se oli virastorakennus ja meille annettiin siellä luokka, tai järjestettiin semmoinen, missä opiskeltiin kieltä. Jossain vaiheessa opiskelu oli etänä, ei koronan takia, vaan koska meitä oli kaksi ryhmää. Toinen ryhmä oli Taalintehtaalla, toinen Paraisilla, opettaja oli Turussa ja opiskeltiin etänä. Alustavaa opetusta, jossa opetellaan kirjoittamista, lukemista, jotain pientä. (opiskelija, 3 vuotta Suomessa)

Kävin jossain kurssilla Amiedussa mutta en oppinut yhtään mitään, en ymmärtänyt mitään. Olin kuukauden siellä. Sitten tulin raskaaksi ja oli sairauspoissaoloja. Oli vaikea raskaus ja kaksoset. Tulin 2017, perheenyhdistämisen kautta. Tulin raskaaksi ja synnytin, istuin kotona kolme vuotta. Ja nyt opiskelen tällä kurssilla. (opiskelija, 5 vuotta Suomessa)

[Vastaanottokeskuksessa oli koulua] ehkä kerran kuukaudessa. Olin Raumalla, sieltä siirrettiin Vaasaan ja sitten Turkuun. Vaasassa olen asunut kuukauden verran ennen kuin sain oleskeluluvan. (opiskelija, 7 vuotta Suomessa)

Vastaanottokeskuksessa, yksi tunti viikossa kävi yksi opettaja. Meille opetettiin jotain. Sitten koronan takia sitä ei järjestetty enää, opettaja ei tullut enää paikalle. (opiskelija, 3 vuotta Suomessa)

Sitaateista käy hyvin ilmi opiskelijoiden elämäntilanteiden vaihtelu ja se, miten myös heistä riippumattomat muuttamiset paikkakunnalta toisille tuovat katkoksia elämään ja opiskeluun. Lisäksi vastaanottokeskuksissa vietetyn ajan määrä usein vaikutti liittyvän opiskelijan heikkoon kielitaitoon, sillä keskuksilla ei ole velvoitetta tarjota suomen kielen opetusta kuin tunti viikossa. Tämä ei edistä kielitaidon kehittymistä.

Oleskeluluvan saaminen oli usealle opiskelijalle avain koulutukseen

Opiskelijoiden tarinat olivat erilaisia myös odotusaikojen ja katkosten suhteen. Oleellista polun aukeamiselle oli useissa tapauksissa ollut oleskeluluvan saaminen. Tätä ennen heitä ei ollut hyväksytty opiskelijoiksi.

Heti kun sain oleskeluluvan, niin viikko sen jälkeen oli aika sosiaalityöntekijälle ja hän kysyi, mitä toivot ja haluat, miten voin auttaa. (opiskelija, 2 vuotta Suomessa)

2017 loppuvaiheessa saatiin oleskelulupa, 2018 kävin kahdella kurssilla, jokainen niistä kesti parisen kuukautta. Sitten alkoi kesäloma, 2018 loppuvaiheessa tulini raskaaksi. Sitten sen jälkeen olin äitiyslomalla. Tytär syntyi elokuussa 2019, sen jälkeen äitiysloma ja tämä kurssi alkoi 9.9.2021. Silloin aluksi en ollut millään kurssilla. Asuimme vastaanottokeskuksessa Kouvolassa, monta käytiin läpi, sieltä siirrettiin toiseen ja sitten toiseen. Kotkaan, sitten jossain kaukana olevaan, sitten tultiin tänne. Viimeisessä vastaanottokeskuksessa Kotkassa saatiin oleskeluluvat. Sitten siirryimme Helsinkiin ja nyt on kolmas talo, jossa asumme täällä. (opiskelija, 7 vuotta Suomessa)

Heti kun sain oleskeluluvan, niin ensimmäinen asia, jota pyysin ja vaadin oli, että pääsen kielikurssille. En ole opiskellut johtuen siitä, että minua on siirretty vastaanottokeskuksesta toiseen. Ei ollut mahdollista järjestää kieliopetusta, koska meitä oli niin paljon, se oli niin täynnä. Sitten myöhemmin yksityismajoitukseen, jolloin ei ole ollut mahdollista opiskella kieltä. (opiskelija, Suomessa 6 vuotta)

Huomionarvoista on, että oleskeluluvan saamiseen on voinut kulua hyvinkin pitkiä aikoja, jolloin ihmiset ovat vain odottaneet. Tämä on ollut monelle turhauttavaa ja siksi kaikki haastatelluista olivat kiitollisia päästyään vihdoin kouluun tai ylipäänsä tekemään jotakin. Paikkakunnilla, joille pakolaisia on tullut vasta viime vuosina, koulutusmuotojen organisoiminen voi kestää oman aikansa, millä on vaikutuksensa myös opiskelijoiden opiskeluun.

Olin hämmästynyt, kun sain kuulla, että sellaiset henkilöt, jotka olivat tulleet tänne [paikkakunnalle] olivat suoraan päässeet kielikurssille, mutta meidän piti käydä 2 vuotta kielikurssia. Se oli vähän ihmeellistä. Miksi meidän piti käydä kielikursseja, kun muut pääsivät suoraan? (opiskelija, 3 vuotta Suomessa)

Opiskelijoiden tiedot oman koulutuspolkunsa jatkumisesta ovat hatarat

Koska haastattelut toteutettiin touko- kesäkuussa, moni opiskelija oli nivelvaiheessa. Kahdessa vierailuoppilaitoksessa kouluvuosi oli haastatteluhetkellä juuri päättymässä. Keskustelimme opiskelijoiden kanssa muun muassa siitä, millä tavoin ja kenen kanssa he olivat keskustelleet jatkosuunnitelmistaan. Vastaukset olivat vaihtelevia:

Tiedätkö, mitä kokeiden jälkeen tapahtuu ja miten ne vaikuttavat tulevaisuuteesi? En tiedä. Silloin, kun olin [edellisen opettajan] luokassa, opettaja kertoi, mitä huomenna opiskellaan, mutta tämä opettaja ei kerro. (opiskelija, koulu päättymässä muutaman päivän kuluttua)

Mihin saakka tämä koulutus kestää, osaatko sanoa? Koulu päättyy 27.5. ja sitten [opettaja] on lähettänyt minut Leppävaaraan, minun on vielä käytävä ABC ykkönen uudestaan. Menen sinne opiskelemaan elokuun 1. päivää. (opiskelija, koulu päättymässä muutaman päivän kuluttua)

Osa opiskelijoista ei tiennyt, minne he jatkavat opiskelemaan, miten he etenevät tai kauanko koulu kestää. Syksyn suunnitelmat olivat monella auki, vaikka kesäloma oli edessä:

Haluan jatkaa mutta en tiedä, miten syksyllä käy. Kesäloman jälkeen haluan tulla takaisin. Ainakin opettaja mainitsi, että te tulette takaisin tähän kouluun, mutta en sitten tiedä, mitä myöhemmin tapahtuu, jatkuuko kurssi täällä vai onko jotain muuta järjestelyä. (opiskelija, koulu päättymässä seuraavana päivänä)

En saanut [opettajalta], joka on muuten idolini ja tähti minun silmissäni, tietoa, pääsenkö automaattisesti kurssille vai tarvitseeko minun tehdä jotain asialle, käydä TE-toimistossa tai jotain. Haluan tietää, että pääsenkö seuraavalle kurssille vai pitääkö tehdä jotain asian eteen tai etsiä muuta paikkaa. Tämä on tosi tärkeä minulle, koska jos en pääse syksyn kurssille, niin anonko jotain muuta paikkaa. (opiskelija, koulu päättymässä seuraavana päivänä)

Opiskelijoilla ei aina ole tietoa siitä, kenen kanssa keskustella tulevaisuuden suunnitelmista.

Yleisesti ottaen opiskelijat asettivat tavoitteitaan lähitulevaisuuteen ja moni sanoi keskittyvänsä ensin opiskelemaan ja miettivänsä vasta sitten, mitä haluaisi tai voisi tehdä. Suurin osa heistä koki, että saatavilla oli ainakin yksi henkilö, esimerkiksi opettaja, kunnan maahanmuuttokoordinaattori tai sosiaaliohjaaja, jonka kanssa he voivat keskustella opiskelustaan ja tulevaisuudestaan. Aina näin ei kuitenkaan ollut.

Keneltä pyydät neuvoa koulun käyntiin ja tulevaisuuteen liittyvissä asioissa? Tällä hetkellä ei ole sellaista henkilöä. Harvoin tavataan koordinaattorin kanssa. Yritän itse selvittää tietoja ja kyselen tutuilta, jotka ovat käyneet kouluja Helsingissä, Varkaudessa ja Joensuussa. (opiskelija, koulu päättymässä muutaman päivän kuluttua)

Tiedätkö, keneltä voit kysyä neuvoa, kun mietit, mitä tekisit tämän koulutuksen jälkeen? En tiedä, keneltä pitää kysyä apua. Mutta luulen, että pitäisi olla taho, joka auttaisi näissä asioissa.

Oletko jutellut jonkun kanssa siitä, milloin sinä siirtyisit peruskoulun puolelle? Ei ole ollut puhetta. (opiskelija, koulu päättymässä noin viikon kuluttua, opiskellut vuoden lukutaitovaiheessa)

Toimivimmaksi opiskelijat kokivat, että heillä on yksi taho, joka auttaa ja johon saa helposti yhteyden puhelimitse silloin, kun on asiaa. Kontaktointi tapahtui usein perheenjäsenen avustuksella tekstiviestitse, jonka jälkeen ohjaaja/maahanmuuttkoordinaattori lähetti kutsun tapaamiseen tai soitti tulkin kanssa. Varsinkin suuremmissa kaupungeissa opiskelijat saattoivat kokea, että sosiaali- tai TE-toimiston virkailijaan oli vaikea saada yhteyttä tai sopia tapaamista. Tällöin turvaudutaan helposti opettajien apuun, koska he ovat arjessa läsnä. Opettajat olivat auttaneet opiskelijoita esimerkiksi peruskouluhakemusten, passiasioiden, lääkärikäyntien ja koronarokotusten kanssa.

Osa haastatelluista opiskelijoista toivoi opiskelumahdollisuuksien jatkuvan myös kesällä. Joillakin haastatelluista ei ollut tietoa kesäkurssille pääsystä, vaikka he olivat useasti kysyneet. Toiset taas kokivat epävarmuutta siitä, pitäisikö itse tehdä jotakin asian eteen ja onko sopivaa kysellä tai keneltä tulisi kysyä. Jotkut kokivat, etteivät halua kuormittaa muutenkin kiireisiä opettajia. Toisaalta oli myös heitä, jotka innoissaan odottivat pääsevänsä kesällä tapaamaan perhettään tai sukulaisia sekä perheellisiä, joiden lapset ovat kesän kotona.

Moni opiskelija on motivoitunut ja haluaisi kielen oppimisen jälkeen töihin tai kouluun

Opiskelijat itse kokivat, ettei heillä ollut suuria taloudellisia huolia, vaikka rahaa oli niukalti. Moni koki, että tärkeintä oli olla turvassa ja että päivisin oli tekemistä ja mahdollisuus oppia. Koulua ja opettajia arvostettiin pääosin suuresti. Opiskelijoiden oli vaikea hahmottaa koulutuspolun ja taloudellisen tuen yhteyttä. Kukaan haastateltavista ei osannut sanoa aivan varmaksi, mikä taho heille tällä hetkellä tarjosi taloudellista tukea. KELA, TE-toimisto ja sosiaalitoimisto tulivat kuitenkin usein mainituiksi. Viranomaistahot näyttäytyivät heille toisaalta toimijoina, joiden kanssa on tärkeä hoitaa asioita ja toisaalta tiettyinä heille tärkeinä, etunimillä puhuteltavina ihmisinä, jotka auttoivat heitä. Useat haastatelluista hoitavat asioitaan yhdessä paremmin suomea puhuvan perheenjäsenen kanssa.

Opiskelijoilla itsellään oli moninainen työhistoria kädentaitoammateissa sekä kotimaassa että kauttakulkumaissa. Esimerkiksi Turkissa oli usealla vierähtänyt 3–5 vuotta, minä aikana he olivat sekä työskennelleet että opetelleet kieltä. Opiskelijat olivat työskennelleet muun muassa kampaajana, ravintolakokkina, leipurina, vaatemyyjänä, tarjoilijana, sähkömiehenä, hitsaajana, laivan rakentajana, kirvesmiehenä, mattomyyjänä ja katon rakentajana. Osalla heistä oli lyhyitä työkokeiluja myös Suomessa, mutta moni kertoi, ettei ollut etsinnöistä huolimatta löytänyt kestätyötä. Haastatelluista välittyi, että opiskelijat olivat rakentamassa elämäänsä, mutta tulevaisuus vaikutti olevan paljon myös muiden ihmisten ja tekijöiden kuin opiskelijoiden itsensä varassa. Oman koulutuspolun ja tulevaisuuden omistajuus ja määrittelyvalta asettui monen puheessa itsen ulkopuolelle.

5.5 Lukutaitokoulutuksen vaikuttavuus

Tässä luvussa tarkastellaan, millaisia vaikutuksia koulutukseen osallistumisella on ollut opiskelijoiden osaamisen kehittymiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen. Tulokset perustuvat järjestäjäkyselyyn, opettajien ja ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuteen sekä opettajien ja opiskelijoiden haastatteluihin oppilaitosvierailuilla.

Johtopäätökset ja suositukset

- Lukutaitokoulutuksen vaikuttavuutta heikentää koulun ulkopuolisen vuorovaikutuksen vähäisyys. Koulussa käyminen itsessään on monelle terveyttä ylläpitävä ja arkeen sisältöä ja merkityksellisyyttä tuova asia. Koulussa käyminen on kuitenkin usein opiskelijoiden ainoa kodin ulkopuolella tapahtuva sosiaalinen rutiini. Vaikka luku- ja kirjoitustaidon oppiminen on koulutuksen pääasiallinen tavoite, koulutukseen sisältyy myös yhteiskunnallista ja sosiaalista integraatiota edistäviä tavoitteita, jotka tukisivat opiskelijoiden kielitaidon kehittymistä. Sisällöt voivat olla esimerkiksi työelämään tutustumista tai sosiaalisten verkostojen rakentumisen tukemista. Näitä toteutetaan koulutuksissa vaihtelevasti. Järjestäjillä tai muillakaan tahoilla ei tällä hetkellä ole yhtenäisiä välineitä ja tapoja seurata koulutuksen vaikuttavuutta: osaamisen kehittymistä, koulutuksen jälkeistä etenemistä ja koulutuksen vaikutuksia yhteiskuntaan integroitumiselle.
- Suositus: Jotta kielen oppiminen saisi tukea myös koulun ulkopuolisessa elämässä, koulutuksissa tulisi entistä vahvemmin tukea opiskelijoiden mahdollisuuksia luoda sosiaalisia suhteita yhteisöihin, joissa puhutaan suomea. Tässä voisi hyödyntää esimerkiksi yhteistyötä paikallisten järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden tai alueen työnantajien kanssa. Mikäli koulutuksen vaikuttavuutta halutaan tarkastella kansallisesti, tälle olisi luotava yhtenäinen menettely, joka sisältäisi määritykset sille, mitä koulutuksen vaikuttavuus lukutaitokoulutuksen kontekstissa tarkoittaa. Vaikuttavuuden tarkastelussa tulisi huomioida kielen teknistä hallintaa ja osaamisen kehittymistä laajemmat vaikutukset, sillä opiskelijoiden näkökulmasta koulutukseen osallistuminen tuo elämään tärkeitä sisältöjä, jotka ovat osaamisen kehittymisen mittarein hankalasti mitattavissa. Luku- ja kirjoitustaito tulisi nähdä tavoitteena, jonka saavuttaminen mahdollistaa aikuisille itsenäisen elämän Suomen kaltaisessa yhteiskunnassa ja turvaa heidän oikeuksiensa toteutumista.
- Opettajien ja opiskelijoiden kommunikaation vaikeudet haastavat tehokasta oppimista ja opiskelijoiden itseohjautuvuuden vahvistumista. Yhteisen kielen puute rajoittaa pedagogista ohjausta ja opiskelijoiden mahdollisuuksia hahmottaa opetuksen sisältöjä ja tavoitteita.
- Suositus: Opiskelijat hyötyisivät omakielisestä opetuksen tuesta ja omakielisestä mentorinnista. Tämä lisäisi myös opettajan mahdollisuuksia kehittää opetusta ja olla vuorovaikutuksessa opiskelijoiden kanssa aikuiskoulutukselle luontevalla tavalla.

- Lukutaitokoulutus tukee merkittäväällä tavalla opiskelijoiden toimintavalmiuksia erilaisissa arjen tilanteissa. Opiskelijat ovat hyötynet erityisesti keskeisten kansalaistaitojen oppimisesta heille uudessa toimintakulttuurissa ja erilaisissa ympäristöissä. Opiskelijoiden omistajuus omasta oppimisestaan ja sen tavoitteellisesta ohjaamisesta on kuitenkin hauras.
- Suositus: Opetusmenetelmien ja opetusmateriaalien valinnassa ja kehittämisessä tulee edelleen kiinnittää huomiota siihen, että ne tukevat luku- ja kirjoitustaidon kehittämisen ohella myös aikuisen ihmisen itseohjautuvuutta. Huomiota tulee kiinnittää myös digitaalisten taitojen kehittämiseen osana lähiopetusta. Lisäksi oppilaitoksissa tulisi pohtia keinoja parantaa opiskelijoiden mahdollisuuksia antaa luottamuksellista palautetta ja saada vastapalautetta.
- Koulutuksen järjestäjillä on vaihtelevat mahdollisuudet seurata lukutaitokoulutuksen vaikuttavuutta. Yleisimmät keinot ovat opiskelijoiden osaamisen kehittyminen ja jatko-sijoittuminen. Vaikuttavuuden seuraaminen on haastavaa, sillä merkittävät vaikutukset ovat vaikeasti mitattavia.
- Suositus: Kansallisella tasolla olisi mielekästä pyrkiä tarkastelemaan koulutuksen vaikuttavuutta hyödyntämällä esimerkiksi yhtenäistä arviointitapaa koulutuksen päättyessä (ks. suositus arviointiin liittyen). Koulutuksen järjestäjien vaikuttavuuden arviointia ja toiminnan suunnittelua tukisi myös tiivis yhteistyö ja tiedonvaihto alueellisten sidosryhmien kanssa, mukaan lukien säännölliset tapaamiset. Vaikuttavuuden seurannan kehittämisessä tulee välttää sen sitomista koulutuksen ajalliseen keston kohderyhmän ollessa hyvin heterogeeninen.
- Opiskelijoille tärkeitä asioita opiskelussa ovat toimiva vuorovaikutus opettajan kanssa, oman ymmärryksen muodostuminen opeteltavista asioista ja riittävä oppimisen tuki. Lukutaitokoulutus on heille merkittävä kielen oppimisen ja oman elämän uudistamisen mahdollistaja sekä sosiaalisten suhteiden ja psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitäjä.
- Suositus: Koulutuksen järjestäjien tulee huomioida kohderyhmän tarpeet henkilöstön rekrytoinnissa ja osaamisen kehittämisessä.

5.5.1 Opiskelijoiden osaamisen kehittyminen koulutuksen aikana

Opettajien mukaan koulutukseen osallistumisen vaikutukset opiskelijoiden osaamisen kehittämiseen²¹ ovat sekä etenemistahdin että osaamissisältöjen osalta erilaisia. Tämä on luontevaa, koska kohderyhmä itsessään on tässäkin arvioinnissa todetulla tavalla hyvin heterogeeninen ja lähtötasot vaihtelevat. Opettajat kuvailevat opiskelijoidensa osaamisen kehittymistä muun muassa seuraavasti:

Vanhemmat opiskelijat käyvät useamman kerran samoja koulutuksia. (opettaja, yksilökysely)

Oppiminen on useiden kohdalla hyvin hidasta ja epälineaarista. Tekninen lukutaito on myös hyvin eri asia kuin ymmärtävä lukutaito. (opettaja, yksilökysely)

²¹ Osaamisen kehittämisellä viitataan tässä yhteydessä kielellisen osaamisen ja perustaitojen kehittämiseen.

Koulutukseen osallistuminen lisää varmasti jokaisen osaamista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta suomalaisen yhteiskuntaan, jatkovalmiuksikin, mutta monesti koulutus myös paljastaa, että valmiuksia eteenpäin siirtymiseen ei juuri ole/tule, tai ne ovat riittämättömät. (opettaja, yksilökysely)

Koska koulutukseen osallistuu ihmisiä, joilla on hyvin vähän tai ei lainkaan kouluhistoriaa, varsinaisen oppisisältöihin liittyvän oppimisen ohella heidän on omaksuttava tavat toimia suomalaisessa koulukulttuurissa, tapa omaksua uusia asioita luokkahuoneessa opettajan johdolla ja tapa hahmottaa kieltä. Kielen lisäksi on opeteltava aivan uudenlainen oppimisen tapa:

Ensin opetellaan opiskelemaan, vasta sitten voidaan ryhtyä opiskelemaan kieltä. Ensimmäiseen vaiheeseenkin voi mennä useita kuukausia ja oppimaan oppimisen taitoja harjoitellaan koko ajan. (opettaja, yksilökysely)

Useat opettajat korostivat koulutuksen ydintavoitetta ja merkitystä aikuiselle ihmiselle; ilman lukutaitoa ei pärjää suomalaisessa yhteiskunnassa.

Opettajien ja opiskelijoiden kommunikaation vaikeudet haastavat tehokasta oppimista ja opiskelijoiden itseohjautuvuuden vahvistumista

Koska opettajilla ja oppilaitosvierailijalla ei ole yhteistä kieltä, opettajat pyrkivät oppilaitosvierailujen luokkahuonetilanteissa ohjeistamaan opiskelijoita luokkahuonetilanteissa mahdollisimman selkeästi ja lyhyin suomenkielisin lausein. Tämä tekee opetus- ja ohjaustilanteista opiskelijoiden näkökulmasta usein reaktiivisia. Jos tunnin sisältöjä ja tavoitteita ei käydä kielellisten haasteiden vuoksi läpi, opiskelijoiden on vaikea hahmottaa, miksi he tekevät, mitä he tekevät ja sitoa tätä aiemmin opittuun (ks. opiskelijoiden kuvaukset luku 5.5.4). Tämä tuottaa mekaanista oppimista eikä anna opiskelijoille välineitä kehittää omaa toimintaansa suhteessa tehtävän, tunnin tai kurssin tavoitteisiin. Oppitunnit saattavat muodostua yksittäisten, tarkasti ohjattujen toimintojen sarjaksi, jolloin kunkin opettajan perässä toistettavan asian yhteys varsinaiseen opeteltavaan asiaan matkan varrella unohtuu.

Jos tunnin alussa ei kielellisten haasteiden vuoksi voida käydä läpi tunnin sisältöjä ja tavoitteita eikä tunnin lopussa palata niihin, sekä opittavan asian että oman oppimisen hahmottaminen jää opiskelijan itsensä tehtäväksi. Kohderyhmällä, jolla ei ole kokemusta opiskelusta ja oma oppija-identiteetti on vasta aikuisiällä rakentumassa, ei kuitenkaan voida olettaa olevan välineitä sitoa yksittäisiä oppisisältöjä osaksi laajempia merkitysyhteyksiä ja oman osaamisen kehittymistä. Opettajan kehottaessa opiskelijoita esimerkiksi avaamaan sivun viisi ja kertoessa, mitä tehtävässä tulisi tehdä, vain harva opiskelija oppilaitosvierailuilla ymmärsi ohjeistuksen ja kykeni itsenäisesti aloittamaan tehtävän. Usein opettajan täytyi yksityiskohtaisesti ja henkilökohtaisesti kertoa ja näyttää, mitä tulee kirjoittaa mihinkin kohtaan tehtävää. Tästä jäi vaikutelma, että osa opiskelijoista mekaanisesti suoritti, mitä opettaja heille saneli, ymmärtämättä kuitenkaan opeteltavan asian sisältöä ja tarkoitusta. Opiskelijahaastattelut vahvistivat tätä tulkintaa (ks. luku 5.5.4).

Oppilaitosvierailujen perusteella yhteisen kielen puuttuminen vaikuttaa myös opiskelijoiden mahdollisuuksiin ilmaista itseään ja tulla kohdatuiksi aikuisopiskelijoina. Kokemus siitä, ettei saa sanotuksi haluamiaan asioista, voi lisätä tunnetta avuttomuudesta, mikä voi heijastua opettajan tapaan suhtautua opiskelijoihin aikuisina, vertaisina. Myös toimintakulttuuri on opiskelijoille vieras ja uusi, mikä korostaa opettajan asemaa valtakulttuurin edustajana ja ”oikeanlaisten” toimintatapojen määrittäjänä. Vastaavasti opettajan on vaikea arvioida omien pedagogisten ratkaisujensa toimivuutta tai saada opetuksensa pohjaksi tietoa opiskelijoiden kulttuuritaustasta ja tutuista tavoista oppia ja toimia, kun yhteistä kieltä ei ole.

Tukeeko lapsenomainen oppikirjamateriaali lukutaitokoulutuksen tavoitteita?

Osana oppilaitosvierailuja tutustuimme myös lukutaitokoulutuksen opetusmateriaaleihin. Useissa oppilaitoksissa oli käytössä Opetushallituksen aikuisten luku- ja kirjoitustaidon opetukseen tarkoitettuja julkaisuja. Kaikissa oppilaitoksissa hyödynnettiin valmiita oppikirjoja, mikä kertoi siitä, että opetusmateriaaleja on nykyisin jo saatavilla ja niitä myös hankitaan. Yhteneväistä oppikirjoille oli, että ne oli kuvitettu lapsenomaisin piirroskuvin, vastaavalla tavalla kuin alaluokkien äidinkielen oppikirjoissa. Tämä oli yllättävää kohderyhmän ollessa aikuisia ihmisiä ja koulutuksen pyrkiessä vahvistamaan heidän aikuista toimijuuttaan. Tehtävät sisälsivät muun muassa perinteistä asioiden nimeämistä kuvan perusteella sekä kirjoitusharjoituksia. Osa tehtävistä oli sidottu aikuisen ihmisen arjessaan tarvitsemiin taitoihin, kuten omien osoite- ja henkilötietojen kirjaamiseen, mutta kirjojen yleisilme ei antanut viitteitä siitä, että kohderyhmänä ovat aikuiset.

Valmiin opetusmateriaalin rinnalla osa opettajista hyödynsi verkon käännohjelmiä sekä video- ja kuvamateriaalia selittäessään opiskelijoille esimerkiksi jonkin sanan merkitystä. Opiskelijat käyttivät myös puhelinten käännosovelluksia ja auttoivat toinen toisiaan. Erillistä tietokoneiden käytön harjoittelua kurseilla oli opettajien ja opiskelijoiden mukaan vain vähän, jos lainkaan. Joissakin opetusryhmissä oli käytössä opettajan ja opiskelijoiden Whatsapp -ryhmä, jota käytettiin sekä viestintään että opetusmateriaalin jakamiseen ja tehtävien tekemiseen ja palauttamiseen. Tämä sai opiskelijoilta kiitosta:

Niitä [videoita] on erilaisia, esim. numeroista tai kellosta. Ruoka-aineiden nimet. Mitä olet syönyt aamulla, juonut, mitä olet tehnyt. Ideana on, että opimme videoista ja seuraavana päivänä opettaja kysyy meiltä esim. mitä olet syönyt. Tai myös kirjaimia, miten ne äännetään. Ne auttavat, menee paremmin päähän. (opiskelija)

5.5.2 Koulutuksen vaikutukset opiskelijoiden elämään ja yhteiskunnallisiin valmiuksiin

Suurin osa opiskelusta tapahtuu luokahuoneessa – yhteiskunnallisia valmiuksia pyritään vahvistamaan toiminnallisin menetelmin ja vierailuin

Opiskelijahaastattelujen perusteella suuri osa opiskelusta hyvin perinteisin menetelmin luokahuoneessa oppikirjaa edeten. Vierailuilla käydään satunnaisesti, esimerkiksi museossa, kaupassa, retkillä, kirjastossa ja kirpputorilla. Erikseen on ruoanlaittopäiviä, opiskelutaitokursseja ja erilaisia kursseja yhteistyössä yhdistysten tai hankkeiden kanssa. Opiskelijat pitävät toiminnallisia sisältöjä ja koulun ulkopuolelle suuntautuvia retkiä pääosin hyödyllisinä. He kokevat päässeensä tutustumaan paikkoihin, joihin eivät muuten olisi osanneet mennä.

Emme ole käyneet muualle, 3,5 tuntia täällä ja sitten opettaja on antanut läksyjä ja kotona 1-1,5 tuntia teen läksyjä itse tai tyttäreni kanssa. (opiskelija)

Myös koulutuksen järjestäjät kertoivat useita esimerkkejä keinoista, joilla koulutuksissa on pyritty tukemaan opiskelijoiden yhteiskunnallista integroitumista ja lisäämään toiminnallisuutta opetuksessa. Erityisesti vapaan sivistystyön piirissä on perustettu erillisiä toiminnallisen luku- taitokoulutuksen ryhmiä tai temaattisia kursseja, joissa kielen oppiminen on integroitu kurssin teeman mukaiseen toimintaan, esimerkiksi retkeilyyn ja luonnossa liikkumiseen.

Koulutuksemme panostaa toiminnallisuuteen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Jälkimmäistä toteutamme erityisesti paikallistasolla ja opiskelijan arjessa: kotikaupungissa ja -kaupunginosassa liikkuminen, sen palveluiden monipuolinen hyödyntäminen ja arjentaiteiden vahvistaminen parantavat erityisesti niiden asemaa yhteiskunnassa, joilla on heikon koulutustaustan, trauma- taustan ja muiden terveyssyiden takia vaikeuksia saavuttaa ymmärtävää ja sujuvaa lukutaitoa. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Toiminnallisuus voi kurssikuvausten ja oppilaitosvierailujen perusteella tarkoittaa käytännössä monia asioita. Paikoin se on kehon käyttämistä osana oppimista luokahuoneessa, paikoin luokan ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa. Opiskelijan oma rooli toimijana vaihtelee tilanteesta riippuen. Toiminnallisuustavoitteista huolimatta opetus voi olla hyvin opettajajohtoista ja yksityiskohtaisesti ohjattua, jolloin opiskelijat lähinnä toistavat sen, mitä opettaja pyytää heitä tekemään tai kulkevat ryhmän mukana. Esimerkiksi tutustumisvierailuja kuvatessaan opiskelija kertoi, että he menivät kirjastoon ja hän kuunteli ja koetti ymmärtää, kun kirjastonhoitaja kertoi suomeksi kirjastosta. Jos tulkkeja ei ole paikalla, opiskelijoiden on vaikea ymmärtää, mitä kerrotaan. Koulun ulkopuolella tapahtuvaan opetukseen liittyvät usein samat kielelliset haasteet kuin muuhunkin opetukseen. Opiskelijoiden on mahdotonta hahmottaa ja ennakoida, mitä on tulossa. Tällöin hän jää passiiviseksi toimijaksi, joka tulee paikkaan tietämättä, mitä tapahtuu ja miten se liittyy koulutukseen ja oppimiseen:

Olemme olleet koulussa koko ajan, yhden kerran meitä on viety keittiöön harjoittelemaan. Perjantaina mennään [ostoskeskukseen], mutta en tiedä, mitä teemme siellä. (opiskelija)

Opiskelijat kokivat vierailut uusiin paikkoihin kuitenkin pääosin hyödyllisiksi; moni paikka ja toimintatapa oli tullut tutuksi vierailujen kautta. Vierailut olivat opettaneet parhaimmillaan kansalaistaitoja ja lisänneet opiskelijoiden tietämystä siitä, miten missäkin paikassa toimitaan. Opiskelijat kiittivät myös sitä, että vierailujen kautta he olivat oppineet liikkumaan kotikaupungissa rohkeammin.

Useat opettajat toivovat koulun ulkopuolelle suuntautuvan oppimisen ja siihen liittyvän yhteistyön lisäämistä ja pitävät tärkeänä oppimisen sitomista opiskelijoiden yhteiskunnallisiin valmiuksiin.

Olisi todella tärkeää rakentaa enemmän yhteyksiä koulutusten ja käytännön elämän toimijoiden välille, jotta opiskelijat pääsisivät osaksi erilaisia yhteisöjä ja kokisivat kuuluvansa uuteen kotimaahansa. Luokkahuone on kuitenkin keinotekoinen maailma. (opettaja, yksilökysely)

Kyse ei ole vain kielestä, vaan yleisesti psyykkisestä hyvinvoinnista (...) Yllättäviä onnistumisen hetkiä voi kokea esim. keilaradalla tai muussa toiminnassa, vaikka kielen opiskelu olisikin haasteellista. (opettaja, yksilökysely)

Toiminnan järjestämistä haastavat kuitenkin esimerkiksi vähäiset resurssit, sillä koulun ulkopuolisen toiminnan järjestäminen vaatii opettajalta ylimääräistä aikaa, jota ei koeta muutoinkaan olevan riittävästi oppituntien suunnitteluun. Lisäksi kursseilla ei opettajien mukaan aina ole riittävästi budjettia retkien, tulkkien ja lisämateriaalien hankintaan.

Koulutuksen vaikutukset ulottuvat kielitaitoa laajemmalle

Useat opettajat korostavat, että kielellisen osaamisen kehittyminen on vain yksi osa koulutuksen vaikutuksista. Jo koulussa käyminen itsessään on heidän mukaansa monelle opiskelijalle tärkeä hyvinvointia ja sosiaalisia suhteita ylläpitävä tekijä:

Kielen oppiminen pitää toki olla motiivina, mutta voisinkin ajatella, että vuorovaikutteinen ja sosiaalinen ympäristö ja turvallinen ilmapiiri merkitsee monelle opiskelijalle vielä enemmän. (opettaja, yksilökysely)

Koulutus on monelle osallistujalle vahvin / ainoa kontakti suomenkieliseen arkeen ja elämään, oman kujan ulkopuolelle. (opettaja, yksilökysely)

Sen lisäksi koulutus lisää tietoa yhteiskunnasta, palveluista ja harrastuksista. Opiskelijat oppivat hoitamaan arkeen liittyviä asioita; esimerkiksi käymään kaupassa, lukemaan tienviittoja, täyttämään lomakkeita, hoitamaan asumiseen ja terveyteen liittyviä asioita sekä tarjota eväistä arjen keskusteluihin. Tällä kaikella on opettajien mukaan myönteinen vaikutus opiskelijoiden itsetunnolle ja pystyvyyden tunteelle.

Osa opiskelijoista suorastaan kukoistaa, kun he ovat ankkuroituneet uusien taitojen myötä vanhemmin suomalaiseen yhteiskuntaan. (opettaja, yksilökysely)

Koulutukseen osallistuminen avaa opiskelijoille yhteiskunnan. Se on ensiarvoisen tärkeä asia. Kielitaito, riittävän hyvä luku- ja kirjoitustaito avaavat omaehtoisen tiedonhankinnan mahdollisuuden. Ei tarvitse luottaa pelkästään naapurin serkun naapuriin. Yhteiskuntarauha vaatii koulutusta maahanmuuttajille. En ymmärrä miten muuten voisimme kotouttaa heidät tänne Suomeen. (opettaja, yksilökysely)

Arvioisin, että koulutuksen vaikuttavuus liittyy ensisijaisesti opiskelijoiden osaamisen kehittymiseen ja kotoutumiseen ja pääsemiseen niiden palveluiden pariin, jotka tukevat heidän hyvinvointiaan ja arkeaan, toki toissijaisesti myös jatkopolkujen avautumiseen ja parempiin työllistymisvalmiuksiin. (opettaja, yksilökysely)

5.5.3 Koulutuksen järjestäjien keinot seurata koulutuksen vaikuttavuutta, riittävyttä ja soveltuvuutta kohderyhmälle

Koulutuksen järjestäjillä on vaihtelevat mahdollisuudet seurata lukutaitokoulutuksen vaikuttavuutta

Parhaimmillaan järjestäjät seuraavat koulutuksen vaikuttavuutta aktiivisesti ja monin eri tavoin:

Säännöllinen testaus ja tulosten seuranta; jatkuva taitojen seuranta ja arviointi- ja ohjauskustelut, jatko-ohjausten sujuvuus, vapaaehtoistoimintaan osallistuvien osuus, opiskelijapalaute. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Yleisin järjestäjien käyttämä keino seurata koulutuksen vaikuttavuutta on testaukseen perustuva opiskelijoiden osaamisen kehittymisen seuranta (34 mainintaa, n = 69). Järjestäjät eivät kuitenkaan avanneet vastauksissaan tarkemmin, millä tavoin ja kuinka systemaattisesti osaamistuloksia hyödynnetään toiminnan suunnittelun tukena. Osaamisen kehittymisen seuranta nykyisin arviointivälineistöin ja menetelmin ei myöskään tuota välttämättä luotettavaa ja vertailtavissa olevaa tietoa opiskelijoiden osaamisen kehittymisestä (ks. luku 5.2).

Osa järjestäjistä seuraa myös opiskelijoiden jatkosijoittumista (17 mainintaa), mutta joidenkin osalta tämä ei ollut mahdollista tai tiedot koettiin puutteellisiksi.

Ei ole juuri keinoja- tietoja ei luovuteta muilta toimijoilta (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Meillä ei ole selkeätä käytäntöä tähän. Välillä on kysytty tulkin avulla palautetta, mutta tätä ei ole selkeästi dokumentoitu mihinkään. Kauden lopussa on tehty opiskelijoille arvioinnit, jos he ovat halunneet. Ja siinä ollaan käytetty Opetushallituksen antamaa Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosittelusta (Opetushallitus 1/011/2017) arviointipohjana. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Jatkosijoittumisen tilastot (ne tosin aina vaillinaisia kun kaikkia tietoja ei saada). (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Testaamme opiskelijoita säännöllisesti sekä arvioimme heidän tasonsa lukuvuosittain. (...) Emme saa testipisteen tuloksia nähtäväksi missään koulutuksen vaiheessa. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Tilanteessa, jossa järjestäjillä ei ole käytössään osaamiskartoituksia alueella tekevän tahon arviointitietoja, heillä ei myöskään ole mahdollisuutta arvioida käyttämiensä osaamisen arvioinnin menetelmiensä toimivuutta suhteessa toisen toimijan tekemään arvioon. Tämä tuo haastetta arvioinnin tasalaatuisuuteen ja mahdollisuuteen kehittää sitä parempaan suuntaan.

Osa järjestäjistä arvioi myös itse opiskelijoiden kielitaitoa koulutuksen päättyessä ja kertoo hyödyntävänsä tätä tietoa koulutuksen vaikuttavuuden arvioinnissa (17 mainintaa). Lisäksi järjestäjät hyödyntävät ohjaavilta tahoilta tulevaa ja muuta palautetta (15 mainintaa). Kahdeksan järjestäjää kertoo, ettei heillä ole lainkaan välineitä seurata koulutuksen vaikuttavuutta.

Useassa oppilaitoksessa kerätään palautetta myös opiskelijoilta esimerkiksi kyselyin ja haastatteluin ja halutaan huomioida heidän näkemyksensä koulutuksen kehittämisessä. Palautteen kerääminen kohderyhmältä on kuitenkin myös haastavaa, ja oleellista on, millä tavoin ja kenen toimesta se tehdään. Osana oppilaitosvierailuja seurasimme tilannetta, jossa opiskelijat vastasivat lomakemuotoiseen palautekyselyyn. Tämä tapahtui oman opettajan johdolla ja hänen ohjauksessaan. Koska opiskelijat eivät hahmottaneet, mitä lomakkeessa sanottiin ja mitä oli tarkoitus tehdä, opettaja kävi jokaisen kysymyksen ja vastausvaihtoehdon selittäen läpi ja ohjeisti näin, miten hänen opettajuuttaan oli tarkoitus arvioida. Opiskelijat tarvitsivat opettajan apua myös lomakkeen konkreettisessa täyttämässä. Näin ollen anonyymien palautteen antaminen oli käytännössä mahdotonta. Oppilaitoksissa tulisikin kiinnittää huomiota siihen, miten varmistetaan, että lukutaitokoulutuksen opiskelijat voivat tulla avoimesti ja luottamuksellisesti kuulluiksi.

Järjestäjäkyselyssä tuotiin esiin myös lukutaitokoulutuksen vaikuttavuuden mittaamisen haasteita. Kuten opettajat edeltävässä kappaleessa, myös osa järjestäjistä korosti koulutuksella olevan tavoitteita, joita on vaikea mitata. Lisäksi opiskelijoiden elämäntilanteiden koetaan olevan niin erilaisia, ettei esimerkiksi koulutukseen kuluvan ajan tai oppimissuoritteiden tarkastelu anna totuudenmukaista kuvaa yksittäisten koulutusten vaikuttavuudesta:

Useat lukutaitokoulutuksessa olevat ovat kotona olevia vanhempia ja esim. 3 opiskeluvuoden aikana heille saattaa syntyä useampi lapsi, jolloin he toki oppivat kieltä, mutta vaikuttavuutta ei voi mitata sillä, mihin he jatkavat opintojaan tai työllistyvätkö. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Koulutuksen riittävyyden ja soveltuvuuden arviointi perustuu useimmiten opiskelijamääriä koskeviin tietoihin

Koulutuksen järjestäjät pohtivat arvioinnissa myös keinojaan arvioida koulutuksen tarjonnan riittävyyttä ja soveltuvuutta kohderyhmälle. Riittävyyttä arvioitiin pääosin TE-toimistolta, ELY-keskukselta tai kunnalta/kaupungilta saadun tiedon perusteella (23 mainintaa). Yksittäisistä keinoista järjestäjät mainitsivat useimmin tiedot opiskelijamääristä (10 mainintaa). Verkosto-yhteistyötä hyödynsi 13 järjestäjää. Koulutuksen soveltuvuutta arvioitiin muun muassa lähtötasokartoituksella (17 mainintaa) ja opiskelijoiden osaamisen kehittymistä seuraamalla (6 mainintaa). Vain muutama järjestäjä kertoi hyödyntävänsä opiskelijapalautetta soveltuvuuden arvioinnissa. Sidosryhmien välisen yhteistyön toimivuus on keskeinen osa onnistunutta suunnittelua ja koulutusten räätälöintiä tarpeen mukaan.

Toimimme tiiviissä yhteistyössä kunnan kotoutumispalveluiden kanssa ja myös esittävät toiveita uusien ryhmien perustamiselle. Tarjonnastamme ja mahdollisuksistamme olemme kertoneet myös TE-toimistolle, mutta heiltä emme ole saaneet yhteydenottoja suoraan koulutuksen järjestämistarpeista. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Viime vuosina ennustaminen on ollut vaikeaa ja kurssipaikkojen täyttäminen samoin. Pari vuotta sitten kursseille oli koko ajan jonoa. Tarjonnan sopivaa määrää joutuu arvioimaan itse. Hyvää ennakointitietoa on vaikea saada. Aktiivinen keskusteluyhteys ohjaaviin tahoihin on tärkeää. Samoin opiskelijoiden polkujen sujuvuuden varmistamiseksi eri oppilaitosten täytyy tehdä yhteistyötä. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Pyydämme Stadin osaamiskeskuksen lukupalveluohjaukselta aktiivisesti tietoa siitä, minkä tasoiselle lukutaitokoulutukselle olisi tarvetta. Heillä on kattava kuva alueen koulutustarjonnasta ja tietoa myös lukutaitokoulutuksen tarpeesta olevista opiskelijoista. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Yhteistyö kunnallisesti ja alueellisesti tärkeää. Säännöllisesti tulisi myös samaa koulutustarjontaa tuottavien tahojen kokoontua alueellisesti. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Koulutusta muokataan ja räätälöidään vahvasti tilanteen mukaan, kullekin ryhmäkokoospanolle sopivaksi. Tämä haastaa osaltaan koulutuksen suunnittelua ja ennakointia ja vaatii erityisesti opettajilta paljon työtä.

Järjestelmä ei toimi niin, että koulutukseen otetaan opiskelijoita, jotka sopivat juuri tähän koulutukseen, vaan koulutusta joutuu muokkaamaan täysin uusiksi sen mukaan, millainen ryhmä on. Tämä vaatii paljon lisätyötä ja pitäisi ottaa huomioon. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Sisältöjä kehitetään myös sen mukaan, millaisia opiskelijoita tulee, ja millaisia tarpeita heillä on. Yhtenä tärkeänä tavoitteena on ollut saada ”kurssikiertolaisuus” loppumaan ja opiskelijalle sellaista opetusta mikä häntä oikeasti hyödyttää ja minkä avulla hän pääsee eteenpäin. Hankerahoitusta on haettu ja saatu erityisoppijoille ja kotoajan ylittäneille, joita kaikki koulutuksenjärjestäjät eivät ota opiskelijoikseen. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Planeringen baserar sig på en kartläggning på individ och gruppnivå. Utbildningen ordnas som en skild grupp och startar endas om det finns tillräckligt behov. En utbildning i grundläggande litteracitet kan inte startas med för få studerade eftersom den blir ekonomiskt ohållbar. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Rahoitukseen liittyvät reunaehdot määrittävät myös voimakkaasti koulutustarjontaa.

Nykyinen tarjonta on riittänyt eikä opiskelijoita ole jäänyt juurikaan jonoon. Emme pysty kasvatamaan tarjontaa nykyisestä valtionosuusrahojen myöntöperiaatteen vuoksi. Valtionosuudet eivät riitä nykyisellään koulutuksen tarpeisiin, joten alueen kunnat rahoittavat ylitystunnit yhteisesti. Näin pystymme varmistamaan koulutuksen riittävän laajuuden. (...) Opettajat eriyttävät opetusta niin, että ryhmän osallistujat saavat tasolleen sopivaa opetusta. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Koulutuksen järjestäjien kehittämisehdotuksissa korostuu heterogeenisen kohderyhmän tarpeiden huomioiminen ja mahdollisuudet tarjota oppimiseen riittävästi tukea ja aikaa

Koulutuksen järjestäjillä oli kyselyssä mahdollisuus jättää myös avoimia kommentteja ja kehittämisajatuksia lukutaitokoulutukseen liittyen. Järjestäjistä moni koki, että lukutaitokoulutus on viime vuosina kehittynyt paljon, vaikka haasteitakin vielä on.

Järjestöpohjainen lukutaitokoulutuksemme on tässä neljän-viiden vuoden aikana kehittynyt paljon ja on hienoa, että ohjaus koulutuksiin myös kuntien puolelta on saatu kohtuullisen hyvin pelaamaan. Tuntuu, että koulutus tavoittaa vuosi vuodelta enemmän juuri sitä vaikeasti tavoitettavaa, lukutaitokoulutuksen tarpeessa olevaa kohderyhmää, joita ei muita kanavia pitkin helposti tavoiteta. Byrokratia näissä kuitenkin todella työllistävää koulutusten tuntimäärään nähden, joka kuitenkin toimii rahoituksen perustana. Syitä byrokratian hankaluuteen on useita. Mm. tosiaan se, että kuntien kautta tulevia ohjaukseen ja jatko-ohjaukseen ei ole Koulutusportin kaltaista työkalua tiedonsiirtoon, joten esim. tietosuoja-asiat vaikeuttavat prosessia tosi yllättävän paljon. (koulutuksen järjestäjä, kysely)

Positiivisina asioina mainittiin myös muun muassa opettajien täydennyskoulutusmahdollisuudet sekä lisääntyneet oppimateriaalit ja alueellisten yhteistyömallien kehittyminen ja vakiintuminen. Kehittämisen paikkoina järjestäjät mainitsivat muun muassa resurssien riittämättömyyden tukipalveluihin ja omakieliseen tukeen, opiskeluhuollon puuttumisen, koulutukseen pääsyn esteet ja pitkät odotusajat kotona. Useat toivoivat mahdollisuutta huomioida opiskelijoiden erilaiset tilanteet ja tarpeet joustavammin ja tarjota rauhallisesti etenevää opetusta sitä tarvitseville. Moni korosti luku- ja kirjoitustaidon merkitystä kansalaistaitona:

Lukutaitokoulutus on ehdottoman tärkeää. Suomen kaltaisessa kirjallisessa yhteiskunnassa jo pelkästään arkielämästä selviytyminen vaatii luku- ja kirjoitustaitoa, saati jatkokouluttautuminen ja työelämä. Luku- ja kirjoitustaito eivät synny hetkessä, etenäkään, jos opiskelija on luku- ja kirjoitustaidoton omalla äidinkielellään, hänen koulutustausta on puutteellinen tai sitä ei ole, opiskelijan äidinkieli on sellainen, jota ei löydy kääntäjistä... On absurdia ajatella, että jatkokoulutukseen tarvittava luku- ja kirjoitustaito kehittyisi vuodessa! (koulutuksen järjestäjä, kysely)

5.5.4 Opiskelijoiden kokemukset lukutaitokoulutuksen vaikuttavuudesta

Opiskelijoiden kertoessa haastatteluissa matkastaan tähän pisteeseen saakka, tarinoista kävi hyvin ilmi heidän erilaiset lähtötilanteensa ja myös se, miten vaikeaa luku- ja kirjoitustaidottoman on sopeutua Suomen kaltaiseen yhteiskuntaan. Uuden oppimisen rinnalla myös oman kulttuurin ja identiteetin säilyttäminen on monelle tärkeää. Kielen ohella merkittäviä asioita ovat uuteen toimintakulttuuriin ja erilaisiin sosiaaliseen ympäristöön sopeutuminen.

Maan ja taivaan välillä [kulttuuriset] eroavaisuudet. Kestää aikaa, ennen kuin opimme kulttuuria ja tulemme sopeutumaan. Sitten kun on sopeutunut, niin pitää mennä taas eteenpäin, ja pitää yrittää, ettei saa unohtaa omaa kulttuuria ja identiteettiä. (opiskelija)

Kieli on tosi vaikea. Kun on ihan uusi maa, kaikki on ihan erilaista, pitää paljon kysyä. Omassa kotimaassa tietää, miten hoitaa kaikki asiat. Nyt pitää osata kaikki itse, pitää kysyä hirveän paljon muilta, jotkut auttavat ja jotkut eivät auta. Täällä pitää yrittää kaikki osata itse, oppia itse uutta ja mennä eteenpäin. (opiskelija)

Kun tulin Suomeen, se mitä rahaa minulla oli, salakuljettaja otti ne kaikki. Minulla jäi taskuun kaksi tai kolme euroa. Poliisilaitoksilla neuvottiin, että jatka eteenpäin matkaa. Oli talvi, tosi kylmä, luminen. Eksyin kun lähdin sieltä, tuli yö ja en löytänyt perille, panikoin ja itkin. Yksi suomalainen nainen tuli vastaan, hän tilasi minulle taksin omalla kustannuksella, kirjoitti siihen osoitteen. Se vei minut tähän päivän asti. Jos löytäisin hänet, haluaisin kiittää häntä ja ostaisin hänelle lahjan. (opiskelija)

Koulu on opiskelijoille usein kielen opiskelun ja harjoittamisen ainoa paikka

Haastatelluille opiskelijoille keskeisin koulutuksen ja oman oppimisen arvioinnin mittari oli kielitaidon kehittyminen. Kokemukset koulutuksen vaikutuksista oman kielitaitonsa kehittymiseen olivat vaihtelevia. Osa haastatelluista koki oppineensa paljon uutta, osa jopa taantuneensa opettajan vaihdoksen tai opiskelutaukojen myötä. Suurin osa kertoi koulutuksen vaikuttaneen kykyyn toimia arjessa ja hoitaa jokapäiväisiä asioita, kuten käydä kaupassa ja käyttää liikennevälineitä. Suurin osa oli hyvin kiitollinen saamastaan opetuksesta.

[Numeroiden osaaminen on] parantanut kaupassa käyntiä. Se on vaikuttanut suuresti. Ennen en pystynyt käymään ostoksilla, nyt pystyn. Koska en ymmärtänyt hintoja kaupassa, oli pakko käyttää käteistä. Nyt voin käyttää myös korttia, koska ymmärrän numerot. Minulla oli vaikeaa, että en pystynyt esim. käyttämään bussia, en osannut numeroita tai lukea, mikä bussi tuo on. (opiskelija)

Auttaa siihen, että aivot aukenee ja oppii paljon muutakin sen ohella. Kun osataan tavaroiden nimiä, pystytään sitten itse puhumaan niistä, vaikkapa kun sä menet kauppaan, etkä osaa siitä puhua mitään. Mutta jos pystyt esim. pöydästä puhua, se on helpompaa, keskustella esim. hinnasta. (opiskelija)

Vaikka koulutus tällä tavoin on selkeästi vaikuttanut opiskelijoiden arkeen, suurin osa haastatelluista myös kertoi, ettei juurikaan käytä suomen koulun ulkopuolella. Monet mieltävät kielen oppimisen tapahtuvan nimenomaan koulussa, jolloin he tulevat sinne oppimaan opettajan johdolla. Koska monellekaan haastatelluista ei ollut muodostunut rutiinia itseopiskeluun kotona ja esimerkiksi monella perheellisellä päivät täyttyvät kotitöistä ja lasten hoidosta, koulussa käytetyn ajan merkitys korostui. Vain muutamalla oli suomea äidinkielenään puhuvia tuttavuuksia tai ystäviä tai sellaisia harrastuksia, joissa voisi tutustua kantaväestöön. Nämä suhteet olivat monille tärkeitä sekä sosiaalisesti, että kielen oppimisen ja suomalaisen kulttuuriin tutustumisen kannalta.

Ei ole ollut muita tuttuja. Koulussa näen muita ihmisiä ja se on sosiaalisesti hyvä. Mutta koulun ulkopuolella ei ole mitään kontakteja tai ystäviä. (opiskelija)

Naapuri. Kyllä varsinkin kesällä tehdään asioita yhdessä, hän pyytää minua kahville. Joskus vie minut kalastamaan. Menen sen takia, että kuuntelen, kun hän puhuu, ja toivon, että ymmärtäisin jotain. (opiskelija)

Mieheni osaa englantia, kysyy ihmisiltä. Sillä tavalla selviää. Ei ole ketään suomalaista, emme tunne ketään, kun olemme tulleet uutena tänne. (opiskelija)

Ainoastaan kun käydään ostoksilla tai pyöritään ostoskeskuksissa, nähdään suomalaisia siellä. Puhuttu kieli on eri kuin koulun kieli. Kun suomalaiset puhuvat keskenään, niin se kuulostaa ihan eri kieleltä kuin mitä täällä opiskellaan. (opiskelija)

Useampi opiskelija toi esiin samaisen havaintonsa, että ihmisten puhumaa kieltä oli vaikeaa ymmärtää, koska se oli erilaista kuin koulussa opiskeltava kieli. Oppilaitosvierailulla yhdessä ryhmässä tämä olikin otettu huomioon opetuksen suunnittelussa ja opetukseen pyrittiin sisällyttämään vuorovaikutustilanteiden harjoittelua.

Kotona opiskelijat kertoivat harjoittelevansa kieltä usein television avulla, mutta oman perheen kesken he sanoivat puhuvansa suomea harvoin. Perheenjäsenet kyllä auttavat tehtävissä joskus.

Ei ole suomenkielisiä kavereita, mutta minulla on 7-vuotias tytär, joka ymmärtää hyvin. Hän auttaa joskus. Naureskelee minulle. Hän toistaa ja minä toistan, minä kirjoitan, mitä hän sanoo. (opiskelija)

Lisäksi monella oli puhelimessaan ääneen perustuva käännössovellus. Suomen puhumiseen ja suomalaisiin tutustumiseen kodin ulkopuolella koettiin olevan tarjolla vain vähän luontevia tilanteita.

Tupakkaa ostaessa pitää puhua suomea, muuten ei. (opiskelija)

Ostoksilla käyminen on täällä niin helppoa. Suomessa ei puhuta mitään, kärryyyn vaan ostokset ja maksamaan. (opiskelija)

En pysty kotona vaimon kanssa, puhun daria. Aika vähän ulkopuolella, minulla ei ole ketään täällä, ei ketään, jonka kanssa puhua. Vaimon kanssa, kun ollaan jossain, niin hän puhuu. Ja yksin voi hoitaa kaikki asiat ja käydä kaupassa niin, ettei tarvitse olla kontaktissa. (opiskelija)

Opiskelijat tarvitsevat ja arvostavat opettajalta saamaansa kokonaisvaltaista tukea

Opettajien tarjoama kokonaisvaltainen tuki oli suurimmalle osalle haastatelluista opiskelijoista todella tärkeää. Erityisesti vanhemmat opiskelijat kokivat tarvitsevansa paljon tukea. Kaikki opiskelijat kokivat, että voivat pyytää opettajalta apua, jos eivät ymmärrä jotakin asiaa, ja usein tekevätkin niin. Asioiden läpi käymiseen käytetään moninaisia keinoja ja aikaa:

Kyllä minä kerron, [jos en ymmärrä jotakin asiaa]. Luokassa on yksi toinen opiskelija Afganistanista, joka osaa paremmin suomea, niin hän välittää opettajalle. Kyllä asiat sitten selviää, opettaja selittää meille hyvin. Kääntää tietokoneella persian kielelle, kun tämä toinen afgaani ymmärtää persiaa. Sitten opettaja käyttää myös elekieltä ja yrittää kertoa sillä tavalla, että me ymmärtäisimme. (opiskelija)

Opiskelijat tunnistivat hyvin toistensa erilaiset valmiudet oppia ja sen, kuinka haastavaa opettajan on koettaa auttaa kaikkia.

Usein opettaja ei ehdi selittää minulle, kun muut ovat jo edenneet seuraavaan tehtävään. Hän ei ehdi kaikkien luokse. Vaikka olisi kaikki tehtävät meille kaikille, nuoret ovat jo tehneet tehtävän ennen kuin ope ehtii selittää meille. (opiskelija)

Olen tullut Suomeen aikuisena, joten kielen opiskelu on tosi vaikeaa, se on eri asia kuin tulla 15- tai 16-vuotiaana. Silloin ihminen pystyy omaksumaan. Tässä iässä on vaikea oppia, ja että ne sanat omaksuu ja pysyy päässä. (opiskelija)

Voin sanoa, että alussa oli haastavaa tämä peruskoulu, mutta huomasin, että pelkkä luokka-opetukseen nojautuminen ei riitä ja lähdin kehittämään omaa kielitaitoa koulun ulkopuolella ja keskustelemaan ihmisten kanssa. Halusin itse kehittää kielitaitoa kontaktien kautta ja se kehittyi parhaiten kontakteissa. Kun saan peruskoulun suoritettua – (olen hakenut [kunnan maahanmuuttokoordinaattorin kanssa] ammattikouluun autokorjaajaksi) – jos pääsen, haluaisin jatkaa siellä. Siksi keskityn sosiaalielämään suomalaisten kanssa, jotta kielitaito kehittyisi niin paljon, että pärjään ammattikoulussa. (opiskelija)

Erityisesti oppilaitoksessa, joka oli profiloitunut hitaammin etenevien opettamiseen, useat opiskelijat kiittivät ryhmän pienuuden tuomaa opiskelurauhaa ja heille sopivaa hitaampaa etenemistähtia. Ne opiskelijat, joilla oli kokemusta etäopiskelusta, eivät olleet kokeneet sitä mielekkääksi. Kysyttäessä opiskelijalta, mistä hän arvelee johtuvan, että hänen osaamisensa on kehittynyt nykyisessä koulutuksessa, muttei edeltävien vuosien aikana, hän kuvasi tilannettaan näin:

Luulen, että se johtuu siitä, että se tahti siellä oli nopea. Opiskellaan jokin kappale ja annetaan vaikka jotain lauseita kotiläksyksi, niin ei ehditä opetella niitä asioita, kun seuraavana päivänä meillä oli taas uusi asia. Siksi kukaan siellä ei oppinut yhtään mitään, oli vaikea pysyä perässä. Lisäksi kurssin opetus muuttui etäopiskeluksi, se oli todella hankalaa. Varsinkin luku- ja kirjoitustaidottomalle, lukeneen ihmisen on ehkä helpompi seurata tuntia. Olisi tarvittu opettajan läsnäoloa. Ensinnäkin teknisiä ongelmia, lisäksi ääni voi olla epäselvä tai katketa, kuulet vain puolet, mitä opettaja yrittää sanoa. Tosi vaikea omaksua ja pysyä mukana, jos opiskelu on etänä. Tietysti siihen vaikutti myös se, että olimme tulleet uuteen paikkaan, koko järjestelmä oli uutta, kieli oli uusi, opetustapa oli uusi, tekniikka oli uusi. Liian paljon uutta, oli vaikea pysyä mukana. Toinen asia on, että puhuttu kieli on aivan eri kuin koulussa opiskeltava kieli. (opiskelija)

Toimivalla vuorovaikutussuhteella opettajan kanssa on suuri merkitys opiskelijoille

Opiskelijoille toimiva kontakti opettajan kanssa on hyvin tärkeä ja erityisesti se, miten opettaja kohtaa opiskelijansa, onko hän kiinnostunut opiskelijoidensa oppimisesta ja pyrkiikö hän varmistamaan, että opetettava asia tulee ymmärretyksi.

4 kuukautta olin [opettaja1:n] opetuksessa ja siinä oli edistystä ja kielitaito todella parani. Hän oli tosi tiukka, mutta osasi välittää viestin ja toisti niin kauan, että ymmärsin. Opetus oli tehokasta. Hänellä oli todella hyvä opetustapa ja luettiin tosi paljon. (...) Vaikka minulla on ollut 3 eri opettajaa, hän on jättänyt minuun jäljen ja vaikutuksen. Jokainen opettaja on erilainen. Viimeisellä on ihan erilainen opetustyyli ja meillä meni varmaan kuukausi että vain piirsimme. En tiedä, mikä oli sen tarkoitus, mutta minulle oli tärkeää, että lopulta sanoimme hänelle, että nyt meidän täytyy opiskella suomen kieltä. Täytyy harjoitella säännöllisesti, ettei opittu unohdu. Pyysimme, että saisimme tehdä enemmän läksyjä ja tehtäviä. Minun on vaikea muistaa, joten vaadin ja tarvitsen toistamista. Minulla on migreeni ja lääkitystä ja sekin vaikuttaa muistamiseen ja opiskeluun. (opiskelija)

Kuten sitaatti edellä kuvaa, oppimiseen vaikuttaa opiskelijan kokonaisvaltainen tilanne. Opeteltävien sisältöjen lisäksi kaikki oppimiseen liittyvä on uutta: ympäristöt, toimintatavat, välineet, menetelmät, kulttuuri ja se, miten koulussa ollaan. Tämä kaikki tulee omaksua, kun lapsuudesta saakka kertynyttä hiljaista tietoa ei ole. Erityisesti vanhemmat opiskelijat kokivat opiskelun yhtäjaksoisuuden ja opettajan opetusmenetelmien toimivuuden vaikuttavan heidän oppimiseensa merkittävästi.

Se kaikki tieto, mitä oli aiemmin, alkaa hävitä. Hän on tosi mukava, mutten tiedä, onko hän ikinä opettanut maahanmuuttajia. On sellainen tyyli, että nyt vaan kirjoittakaa, vaikka emme ymmärrä, mitä kirjoitamme. En ymmärrä mitään, mitä kirjoitan. Ryhmässä on eri tasoisia henkilöitä minä olen näitä vanhempia, joiden kehitys on hitaampaa. Opettaja ei välttämättä tajua tai ehdi tukea kaikkia. (opiskelija)

Opiskelijoille on tärkeää, että he ymmärtävät opetuksen sisällöt ja tavoitteet

Kysyttäessä opiskelijoilta, mikä auttaisi heitä oppiminaan kieltä paremmin, osa koki kysymyksen vaikeaksi vastata ja osa sanoikin, että opettaja varmaan tietää parhaiten. Erityisesti iäkkäämmät opiskelijat toivoivat hidasta opetustahtia, pieniä ryhmiä ja pitkiä kursseja, jotta oikeasti oppii. Tärkeää monelle oli myös se, että heillä on mahdollisuus saada kysymyksiinsä vastauksia, jotta he aidosti ymmärtäisivät, mitä tehdään.

Koulun sisällä eniten on opettajan opetustyylistä kiinni. Minun on tärkeä ymmärtää, mitä ja miksi teemme. (opiskelija)

Ihmisten kohtaaminen. Asuin esim. Turkissa 4 vuotta, en käynyt koulua, mutta kielitaito oli tosi hyvä, koska olin ihmisten kanssa ja kävin töissä. Sisustuslalla ja laatoitushommissa. (opiskelija)

[Toivon] enemmän keskustelua ja yhdessäoloa toisten kanssa. (opiskelija)

Lukutaitokoulutus lisää opiskelijoiden hyvinvointia ja tuo elämään mielekkyyttä

Arjen käytäntöjen helpottumisen lisäksi koulussa käymisellä ja oppimisella on myös paljon laajempia merkityksiä, joiden vaikuttavuutta on vaikea mitata, mutta jotka opiskelijoille itselleen ovat sitäkin tärkeämpiä. Moni haastatelluista kuvasi opiskelun avanneen hänelle elämän ja maailman uudella tavalla ja tuoneen arkeen mielekkyyttä ja merkitystä.

Tärkein asia, mistä olen hyötynyt, on se, että luotan itseeni. Aikaisemmin minulla oli pelkoa: jos esimerkiksi menin uusimaan bussikorttiani Föli-toimistoon, niin otin vaimoni mukaan, koska pelkäsin, etten ymmärrä jotain. Nyt se pelko on poissa, uskallan hoitaa omia asioitani. Jopa marketeissa ja muissa paikoissa, niin minulla on enemmän itseluottamusta, uskallan enemmän. (opiskelija)

On vaikuttanut perhe-elämään: ennen kun on jotain tarvittu (ostokset), niin on jouduttu pyytämään kavereita mukaan, nyt sitten itse kysyn ja hoidan omat asiat.(...) Hyvä puoli on se, että aivot aukenee ja ihminen oppii paljon ja hänen ei tarvitse turvautua toisiin ihmisiin. Hän tulee itsenäiseksi ja pystyy hoitamaan asioita. (opiskelija)

Tämä korostui varsinkin niiden opiskelijoiden kohdalla, jotka olivat joutuneet odottamaan koulutukseen pääsyä pitkään. Pelkästään kotona oleminen oli lisännyt monen pakolaistaustaisen ajatusmaailman kääntymistä takaisin traumaattisiin kokemuksiin. Koulussa opittu turvaa elämää monin eri tavoin:

[Lukutaitokoulutus] on pelastanut minut masennuksesta. Minä olin vain kotona, en tykännyt mistään, en viihtynyt missään. Nyt tuntuu siltä, että se on muuttanut minun elämäni. Tykkään olla täällä ja muiden ihmisten kanssa. Hyvä paikka. (opiskelija)

Siitä asti, kun minä tulin kouluun, niin ajatukset on olleet paremmat. Sitä ennen minulla on ollut aina ikävä kotimaahan ja olen miettinyt, että voisiko sinne palata. On ollut surullinen olo täällä olost. Koko ajan nukuin, en jaksanut tehdä mitään. Koulussa ajatukset menevät muualle, ja minä opin asioita. (opiskelija)

Olen edistynyt todella paljon, voin sanoa, että koulun takia olen unohtanut elämän huolet. Moneen vuoteen en ole nauranut, koska olen menettänyt koko perheeni. On ollut todella vaikeita elämäntilanteita. Kun on surullinen elämä, ei pysty nauramaan, mutta koulu muutti elämäni kokonaan. Alussa esim. en osannut varata aikaa lääkäriin, nyt ne on opettaneet. Nimeni ja osoitteeni yms. kirjoittaminen on opetettu. Kerran minun koti syttyi palaamaan, minä sammutin sen vedellä. Täällä opetettiin, miten sammutetaan tulipalo. (opiskelija)

5.5.5 HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ

- Toiminnalliset opetusmenetelmät: Kemissä on esimerkiksi Pohjantähti-opistolla järjestetty vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutusta maahanmuuttajille, jossa opetus on toiminnallisempaa (Avain ammattiin-linja). Opetukseen kuuluu mm. luonnossa toimimista, kukkien istutusta, retkiä ja liikuntaa.
- Yhteistyöprojektit järjestöjen kanssa, esim. kasvimaan perustaminen julkiseen tilaan
- Työharjoittelujakso järjestössä, vapaaehtoistyössä tai työpaikalla osana koulutusta
- *Koulutuksemme on noin lukuvuoden mittainen: luku- ja kirjoitustaitoa ei opita lyhyillä kursseilla. Lisäksi tällaiselle pitemmälle kurssille on mahdollista löytää opettaja: työtä on kuitenkin moneksi kuukaudeksi eteenpäin tiedossa. Jos kurssi olisi vain pari kuukautta ja sitten välissä tauko, olisi tällaisella pienemmällä paikkakunnalla vaikea saada opettajaa. (opettaja)*
- *Aikuisten perusopetuksessa lukutaitovaihetta tarvitsevat yksittäiset opiskelijat olivat aikaisemmin integroituna alkuvaiheen ryhmään. Oman lukutaitovaiheen ryhmän perustaminen on ollut erittäin hyvä asia sekä opiskelijoille että opettajille. Kaikki nykyisen ryhmän opiskelijat siirtyivät innoissaan omaan ryhmään. Opintojen alussa HOPS-keskustelut tulkattuina olivat erittäin tärkeitä. (opettaja)*
- *Maahanmuuttajafoorumi-nimiseen alueelliseen kokoukseen kokoontuvat kaikki maahanmuuttaja-asioiden parissa toimivat neljä kertaa vuodessa. Näin vältetään monilta päällekkäisyyksiltä, kun eri tahot tietävät toistensa projekteista sekä tarjonnasta. (opettaja)*
- *Aikuisten perusopetuksessa lukutaitovaihetta tarvitsevat yksittäiset opiskelijat olivat aikaisemmin integroituna alkuvaiheen ryhmään. Oman lukutaitovaiheen ryhmän perustaminen on ollut erittäin hyvä asia sekä opiskelijoille että opettajille. Kaikki nykyisen ryhmän opiskelijat siirtyivät innoissaan omaan ryhmään. Opintojen alussa HOPS-keskustelut tulkattuina olivat erittäin tärkeitä. (opettaja)*
- *Yhdistysten järjestämät ja Maaseudun Sivistysliiton koordinoimat lukutaitokoulutuksen toimintapäivät eri puolilla Suomea. Tavoitteena on tarjota erityisesti kotoutumisajalla oleville lukutaito-opiskelijoille kontakteja ja yhdessäoloa suomalaisten yhdistystoimijoiden kanssa, tutustumista ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan sekä mahdollisuuksia harjoittaa kielitaitoa arjen tilanteissa ja yhdessä tekemisen myötä. Toimintapäivät tarjoavat näin mahdollisuuksia kehittää kulttuurista lukutaitoa kielellisen lukutaidon rinnalla. (ohjaaja)*
- *AL Salaam-yhdistys tukee maahanmuuttajia täällä. Kesän lopussa on grillitapahtuma ja retkiä ym. Sen kautta tarkoitus on tukea meitä maahanmuuttajia interoitusessa. Meillä on sen kautta ylimääräistä kielikoulua, jonka yhdistys kustansi. Ja kunnanjohtaja piti suomalaisen yhtiökunna kurssin, joka kesti 2 kk, jossa tutustuimme suomal. yhteiskuntaan. Al salaam yhdistys maksoi nämä kulut. (opiskelija)*

Yhteenveto

6

Arvioinnin keskeisimmät johtopäätökset ja suositukset on esitetty tiivistelmässä, minkä lisäksi jokaisen temaattisen tulosluvun (luvut 5.1–5.5) alkuun on koottu kyseistä arviointiteemaa koskevat johtopäätökset ja suositukset. Tässä yhteenveto-osiossa tarkastellaan arvioinnin tuottamaa tietoa laajemmin suhteessa kohderyhmän oppimisen ja osaamisen kehittämiseen suomalaisen koulutusjärjestelmän keinoin.

Arviointi osoitti, kuinka valtavan rikas ja monimuotoinen lukutaitokoulutuksen järjestämisen kenttä on ja kuinka sen piirissä on jo monin paikoin luotu hyvin toimivia ja vakiintuneita ohjauksen ja vuorovaikutuksen tapoja erilaisista oppilaitostyypeistä, eri hallinnonaloista, kirjavasta lainsäädännöstä ja alueellisista eroista huolimatta. Moni opettaja ja ohjaaja on erittäin sitoutunut työhönsä ja pyrkii tukemaan opiskelijoita myös tehtävänsä ylittävissä asioissa. He ovat opiskelijoidensa ja asiakkaidensa kautta tunnustaneet, että ilman luku- ja kirjoitustaitoa aikuinen ihminen menettää suomalaisessa yhteiskunnassa kykynsä toimia kuten aikuinen. Siksi monet korostavat oikeutta lukutaitokoulutukseen yhdenvertaisuuskysymyksenä. Jokaisella tulisi olla oikeus oppia taidot, jotka ovat edellytys itsenäiselle elämälle.

Luku- ja kirjoitustaidon oppiminen vaatii koulua käymättömältä aikuiselta ajattelumallien, toimintatapojen ja oppijaidentiteetin rakentamista.

Lukutaitokoulutuksen alussa kaikki kirjoitettu ja luettu tapahtuu opiskelijoille aivan uudella abstraktiotasolla. Opiskelijoilla ei ole valmiita mielensisäisiä malleja, joihin liittyy oppimansa ja täten ymmärtää ja muistaa helpommin. Lisäksi oppiminen hidastuu iän myötä, kuten opiskelijat itse usein tunnistivat. Toisin sanoen se, että saavuttaa suomalaisen koulu- ja työelämäpolun lähtötason eli teknisen luku- ja kirjoitustaidon, vaatii suurten asioiden tapahtumista. Tämä puolestaan vaatii aikaa.

Kielitaidon kehittymistä ja integroitumista edistää kielen aktiivinen käyttö jokapäiväisessä elämässä ja vuorovaikutustilanteissa. Tekninen kielen oppiminen itsessään ei ole avain osallisuuteen, vaan kieleen tulisi myös sosiaalistua osallisuuden kokemusten kautta (Intke-Hernandez 2020).

Arvioinnin perusteella koulu on kuitenkin monelle opiskelijalle ainoa paikka, jossa harjoittaa kielitaitoaan ja olla vuorovaikutuksessa suomea äidinkielenään puhuvan väestön kanssa. Suomi on myös palveluiltaan pitkälle digitalisoitunut maa, jossa suullista kielitaitoaan voi yhä harvemmin harjoittaa arjen vuorovaikutustilanteissa. Arjen toiminnot, kuten ruokakaupassa käyminen tai julkisen liikenteen käyttäminen edellyttävät kykyä lukea ja tulkita automaattien ja digitaalisten sovellusten ohjeita itsenäisesti ja toimia niiden mukaisesti. Vapaan sivistystyön joustavuus ja monipuoliset verkostot tarjoavat hyvät edellytykset opiskelijoiden elinpiirin laajentamiseen paikallisiin yhteisöihin ja kenties työelämääinkin. Tämä edistäisi sosiaalisten suhteiden muodostumista ja hyvinvointia – ja sitä kautta edellytyksiä oppia tehokkaammin kieltä ja yhteiskunnassa toimimisen tapoja.

Itseään refleктоiva ja autonominen yksilö on monelle opiskelijalle tuntematon hahmo

Luku- ja kirjoitustaidon hankkimisen ohella koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoita itsenäiseen toiminnan ohjaukseen ja arjen hallintaan. Myös opiskelijat itse kokevat olevansa vastuussa oppimisestaan. Luku- ja kirjoitustaidoton aikuinen on kuitenkin tottunut olemaan muiden kertoman varassa ja ulkopuolisten tahojen tekemät päätökset ovat määrittäneet elämää. Uudenlaisen toimintatavan omaksuminen vaatii aikaa. Lisäksi ihmisellä, jolla ei ole ollut mahdollisuutta kartoittaa tietoperustaansa esimerkiksi lukemalla ja ottamalla itse selvää, käsitys minästä omaa elämää ohjaavana itsenäisenä toimijana voi myös olla hauras. Lukutaitokoulutusta kehitettäessä voisikin olla hyvä pohtia, tunnistammeko yksilökeskeisen yhtenäiskulttuurin piirissä muotoutuneiden oppimis- ja opiskelijakäsitysten asettamat vaateet muista kulttuureista saapuvien oppimiselle ja missä määrin on mielekästä edellyttää aikuista ihmistä oppia oppimaan ja rakentamaan omaa identiteettiään uudella tavalla.

Opiskelijat tulevat usein yhteisöllisistä kulttuureista, joissa myös oppiminen on osana yhteisöä tapahtuvaa. Sitä ei nähdä yksilön itsenäisenä polkuprojektina, jossa keskitytään kehittämään omaa yksilöllistä, refleктоivaa itseä. Oppimisen keskiössä on konkreettinen tarve oppia taitoja, joilla selviää itsenäisesti arjessa ja kykenee kommunikoidaan. Vaikka opiskelijoiden oli vaikea reflektoida oman osaamisensa kehittymistä lukutaitokoulutuksen aikana, he kertoivat haastatteluissa kielitaidostaan ja osaamisestaan, jota he ovat hankkineet työelämässä koti- ja kauttakulkumaissa. Tämä osaaminen ei aina ole kirjallisesti todennettavissa, mutta se on taitoa ja osaamista tehdä ja toimia. Yhdessä rikkaan elämänkokemuksen ja sosiaalisten kykyjen kanssa näiden taitojen tulisi tulla tunnustetuksi ja näkyväksi osaksi opiskelijoiden aktiivisen toimijuuden rakentumista Suomessa.

Oppimisen ja osaamisen kehittyminen on monen asian summa

Tämä arviointi tuotti tietoa kahteen Karvin meneillään olevan arviointisuunnitelmakauden painopisteeseen, *Oppimisen ja osaamisen kehittäminen* ja *Koulutusjärjestelmän toimivuuden lisääminen*, liittyen. Arvioinnin perusteella keskeiset keinot edistää luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien *oppimisen ja osaamisen kehittämistä* ovat:

- **kohderyhmän erityiset tarpeet huomioivan opetuksen, tuen ja ohjauksen varmistaminen** lisäämällä henkilöstö- ja tukiresursseja, kehittämällä henkilöstön osaamista ja eriyttämällä opetusta pienempiin ryhmiin sekä mahdollistamalla erityisopetus aikuisille maahanmuuttajille
- **koulutuksen riittävän ajallisen keston turvaaminen hitaammin eteneville ja oppimisvaikeuksia omaaville** pyrkimällä ohjauksen ja opetuksen piirissä tunnistamaan opiskelijan erityistarpeet ajoissa ja hyödyntämällä keinoja joustaviin ja pidennettyihin opiskelupolkuihin
- **koulun ulkopuolella tapahtuvan kielen oppimisen edistäminen** itseopiskelun taitojen kehittämistä ja sosiaalisten kontaktien muodostumista tukemalla
- **opetussisältöjen ja -menetelmien kehittäminen** opiskelijoiden aikuisuus huomioiden
- **arviointikäytäntöjen yhtenäistäminen** siten, että opiskelijoiden osaamisesta välittyy eri toimijoille ja opiskelijoille itselleen heidän osaamisestaan tasavertaisesti kertova kuva
- **omakielisen ohjaamisen lisääminen ja käytäntöjen vakiinnuttaminen**, jotta opiskelijoiden mahdollisuudet saada tietoa, ohjata toimintaansa ja kommunikoida opettajan kanssa vahvistuvat

Oppimisen ja osaamisen tavoitteiden saavuttamista edesauttaisivat arvioinnin perusteella myös seuraavat *koulutusjärjestelmän toimivuutta* parantavat seikat:

- **Koulutuspolun esteiden purkaminen muuttamalla lainsäädäntöä** siten, että kaikilla aikuisilla on mahdollisuus hankkia luku- ja kirjoitustaito maassaoloajasta riippumatta, tarpeeseen perustuen
- **Pitkien odotusaikojen ja koulutuspolun katkosten välttäminen** huolehtimalla oleskelulupaprosessien ja ohjausprosessien sujuvuudesta sekä vahvistamalla yhteistyötä
- **Lukutaitokoulutuksen rahoituksen turvaaminen kohderyhmän erityistarpeet huomioiden** siten, että kertaluonteisesta tai hankeperusteisesta lisärahoitusmallista pyritään kohti pysyvämpää rahoitusmallia, joka takaa lukutaitokoulutusta järjestäville resurssit tarjota opiskelijoille tuki- ja erityisopetusta tarvittaessa
- **Yhteistyön ja tiedonkulun vahvistaminen viranomaistahojen välillä mukaan lukien järjestelmien kehittäminen** niin, että opiskelijan osaamisen kehittymisen ja koulutuspolun rakentumisen kannalta keskeiset tiedot välittyvät toimijalta toiselle sekä siten, että vuorovaikutukselle ja yhteisen tietoperustan luomiselle sovitaan selkeät alueelliset ja kansalliset menettelyt

Lähteet

- Ala-kauhaluoma, M., Pitkänen, S., Ohtonen, J., Ramadan, F., Hautamäki, L., Vuorento, M. & Rinne, H., Monimietelmäinen tutkimus kotouttamistoimien toimivuudesta, Eduskunnan Tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2018
- Hartikainen, J. 2021. Maahanmuuttajan koulutuspolku ja siihen vaikuttavat tekijät: Aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kokemuksia. Opinnäytetyö/Laurea-ammattikorkeakoulu. file://valtio.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arvioinnit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/Hartikainen_Jenny.pdf
- HE 178/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain 1 ja 46 §:n ja kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_178+2016.pdf
- HE 140/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_140+2017.pdf
- Hievanen, R., Frisk T., Väättäinen, H., Mustonen, K., Kaivola, J., Koli, A., Liski S., Muotka, V., Wikman-Immonen, A. 2020. Maahanmuuttajien koulutuspolut – Arviointi vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksesta, aikuisten perusopetuksesta ja ammatillisen koulutuksen kielitaitovaatimusten joustavoittamisesta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 11:2020.
- Husa, T. 2020. Ulkomaan kansalaisten koulutustasosta vaikea saada oikeaa kuvaa. Blogi, Akava Works 18.5.2020. <https://akavaworks.fi/blogit/ulkomaan-kansalaisten-koulutustasosta-vaikea-saada-oikeaa-kuvaa/>
- Hämäläinen, S. 2021. Selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Kohti nopeampaa ja osallistavampaa kotoutumista. https://valtioneuvosto.fi/documents/1410877/53440649/Selonteko_kotoutumisen_edistamisen_uudistamistarpeista_17062021.pdf/e39eb0d9-4c6c-7e54-e520-e2e235fd7b28/Selonteko_kotoutumisen_edistamisen_uudistamistarpeista_17062021.pdf?t=1623922938891
- Intke-Hernandez, M. 2020: Maahanmuuttajaäitien arjen kielitarinat: etnografinen tutkimus kieliyhteisöön soisaalistumisesta. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6838-2>
- Kanniainen, A., Lahti, J., Mänttari, R., Parkkali, E. & Paavilainen K. 2020. ”Puhuminen on kielioppia tärkeämpää” — Raportti luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen osallistuneiden opiskelijoiden haastatteluista. Pakolaistaustaisten ohjaus -hanke.
- Kansalaisopistojen liitto KoL 2018. Suositus kansalaisopistojen lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmaksi. Kansalaisopistojen liiton materiaaleja 2. https://kansalaisopistojenliitto.fi/wp-content/uploads/2018/01/Suositus_kansalaisopistojen_lukutaitokoulutuksen_opetussuunnitelmaksi_2018.pdf
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2020. Kehittävä arviointi Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa. Tiivistelmät 8:2020.
- Karinen, R., Luukkonen, T., Kortelainen, J., Korhonen, N., Luomala, N. (2020a). ”Kaikki toimi kohdallani”, Selvitys

- kotoutumispalveluita koskevista näkemyksistä. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus raportteja 24/2020.
- Karinen, R., Kortelainen, J., Luukkonen, T. Jauhola, L. (2020b). Työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut kunnissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:32.
- Kazi, V., Kaihovaara, A. & Alitolppa-Niitamo, A. (toim.) 2019. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Indikaattoritietoa kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. ISBN 978-952-327-489-1.
- Koskimies, L. & Kettunen, P. 2022. Selvitys kuntien kotouttamisohjelmista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:12. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-736-6>
- Kototietokanta. 2020. Helsinki. Kotouttamisen osaamiskeskus, Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://kotoutuminen.fi/kototietokanta>. (luettu 4.2.2022)
- Kotoutumisen indikaattorit -tietokanta. 2020. Helsinki. Kotouttamisen osaamiskeskus, Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://kotoutuminen.fi/kotoutumisen-indikaattorit-tietokanta>. (luettu 4.2.2022)
- Moitus, S., & Kamppi, P. 2020. Kehittävä arviointi Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa. Tiivistelmät 8:2020. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Helsinki. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2020/04/KARVI_T0820.pdf
- Norden 2018. Mitä kotoutumisesta oikeastaan tiedetään Pohjoismaissa? <https://www.norden.org/fi/uutinen/mita-kotoutumisesta-oikeastaan-tiedetaan-pohjoismaissa> (luettu 24.2.2022)
- OKM 2017. Maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutus siirtyy osaksi koulutusjärjestelmää. <https://okm.fi/maahanmuuttajien-luku-ja-kirjoitustaidon-koulutus> (luettu 15.2.2022)
- OKM 2019. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi – Kipupisteet ja toimenpide-esitykset III. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019: 1.
- OKM 2022. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen: Koski-tietovaranto vapaassa sivistystyössä. <https://okm.fi/koski-ja-osaamisen-tunnistaminen> (luettu 24.2.2022)
- Ompu -hankkeen projektitoimijat 2019. OMPPU – ohjausta maahanmuuttajan perusopetuspolulle -julkaisu 2019. Tampereen seudun ammattiopisto Tredu. file://valtior.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arvioinnit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/Ompu_final.pdf
- OPH 2017. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2017:9a. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/aikuisten_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf
- OPH 2018. Vapaa sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuositus. Määräykset ja ohjeet 2018:2a. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vapaa_sivistystyon_lukutaitokoulutuksen_opetussuunnitelmasuositus_2017.pdf
- OPH 2022a. Tilastot. Tilastoja koulutuksesta. <https://www.oph.fi/tilastot-ja-julkaisut/tilastot> (luettu 18.2.2022)
- OPH 2022b. Tietoa valtionosuuksista. <https://www.oph.fi/fi/palvelut/tietoa-valtionosuuksista> (luettu 21.2.2022)
- OPH 2022c. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit. <https://vos.oph.fi/rap/> (luettu 4.2.2022)
- Pakarinen, E. 2020. Selvitys vapaan sivistystyön oppilaitoksissa annetusta ohjauksesta maahanmuuttajille. Sosiaalipedagoginen ohjaus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Kohti osallisuutta ja merkityksellistä elämää -yhteishanke. Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolföreningen ry. https://www.kansanopistot.fi/wp-content/uploads/2020/04/SKY_Selvitys_Sosiaalipedagoginen_ohjaus_090420_web.pdf
- Patton, M. Q. 2011. Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use. New York, London: The Guilford Press.
- Päällysaho, K. 2021. Omakieliset yhteiskuntaorientaatiot Navigaattori-hankkeessa 2018–2021. Suomen pakolaisapu 2021. https://yhteiskuntaorientaatio.fi/wp-content/uploads/2021/03/Arviointiraportti_Omakieliset-yhteiskuntaorientaatiot-Navigaattori-hankkeessa-1.pdf
- Raatikainen, L. 2021. Arjenkansalaistaitojen osaamismerkki aikuisten maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksessa Osaamismerkki osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen välineenä. YAMK-opinnäytetyö/HUMAK.

- file://valtior.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arvioinnit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6_Raatikainen_Lyyli.pdf
- Sandberg, T. & Stordell, E. 2016. Vastaanottokeskuksissa toteutettu alkuvaiheen osaamisen tunnistaminen. https://okm.fi/documents/1410845/4240776/VOK-raportti_2016/86ea0123-d929-4aa6-b453-95eaa1ec2dd7
- Shemeikka, R., Schmidt-Thomé, K. Harkko, J., Paavola, J., Raunio, M., Alanko, L., Björk, A., Kettunen, P., Kouvonon, A., Pitkänen, S., Ramadan, F., Varjonen, S., Vuorento, M.: Maahan muuttaneiden koulutus- ja työllisyyspolut. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:29.
- TEM 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 45/2016. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79075/TEMjul_45_2016_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- TEM 2019. Hallituksen esitys laiksi kotoutumisen edistämisestä ja siihen liittyviksi laeiksi. TEM100:00/2019. <https://tem.fi/hanke?tunnus=TEM100:00/2019>
- TEM 2020a. Maahanmuuttajien matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalvelut. Selvityksen loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:27. file://valtior.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arvioinnit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/TEM_2020_27.pdf
- TEM 2020b. Kotoutuja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut TE-toimistoissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:31. file://valtior.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arvioinnit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/TEM_2020_31.pdf
- TEM 2020c. Työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttaja-asiakkaiden ohjaus ja palvelut kunnissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:32. file://valtior.fi/Yhteiset%20tiedostot/Karvi/Korkeakoulutus/Arvioinnit/Maahanmuuttajien%20luku-ja%20kirjoitustaidon%20koulutus/Taustaselvitykset/TEM_2020_32.pdf
- TEM 2021a. Kotoutumisen selonteko esittää laajan ohjelman nopeuttamaan kotoutumista. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 17.6.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/kotoutumisen-selonteko-esittaa-laajan-ohjelman-nopeuttamaan-kotoutumista>
- TEM 2021b. Kotoutumisen sanasto: 1. laitos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:54. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-931-5>
- TEM 2022. TE-palvelut 2024 -uudistus. <https://tem.fi/te-palvelut-2024-uudistus>. (luettu 26.11.2022)
- THL 2021. Käsitteet. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet> (luettu 25.2.2022)
- Tilastokeskus 2019a. Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutusrakenne. ISSN=1799-4586. 2018. Helsinki. http://www.stat.fi/til/vkour/2018/vkour_2018_2019-11-05_tie_001_fi.html. (luettu 17.2.2022)
- Tilastokeskus 2019b. Suomen virallinen tilasto (SVT): Oppilaitosten aikuiskoulutus. ISSN=1799-4535. 2019, Opiskelijaprofiili 2019. Helsinki: Tilastokeskus (luettu 24.2.2022)
- Tilastokeskus 2021. Ulkomaalaistaustaiset. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html> (luettu 10.2.2022)
- Tilastokeskus. 2022a. Tilastotietokannat. <https://stat.fi/tup/tilastotietokannat/index.html#Maksuttomat>. (luettu 18.2.2022).
- Tilastokeskus. 2022b. Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. <https://stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html>. (luettu 18.2.2022).
- TrVM 6/2018 vp. Tarkastusvaliokunnan mietintö TrVM 6/2018 vp– O 10/2017 vp https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/TrVM_6+2018.pdf
- Valkendorff, T. & Luukkainen, H. 2019. (toim.) Maahanmuuttajien lukutaitokoulutus. Kansanopistot ja opintokeskukset uuden sivistystehtävän toteuttajina. Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolföreningen ry. <https://www.kansanopistot.fi/wp-content/uploads/2020/04/Maahanmuuttajien-lukutaitokoulutus.pdf>
- VN 628/1998. Perusopetuslaki. Annettu Helsingissä 21.8.1998. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- VN 2016. Selvitys: Turvapaikanhakijoiden koulutustaustaa, työkokemusta ja opiskeluvälmiuksia kartoitettiin.

- Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote 21.3.2016. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/selvitys-turvapaikan-hakijoiden-koulutustaustaa-tyokokemusta-ja-opiskeluvalmiuksia-kartoitettiin>
- VN 1386/2019. Laki kotoutumisen edistämisestä. Annettu Helsingissä 30.12.2010. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- VN 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161931>
- VN 2021. Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163237/VN_2021_62.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- VN 912/2021. Laki vapaasta sivistystyöstä annetun lain 10 §:n muuttamisesta. Annettu Helsingissä 5.11.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210912>
- VN 2022. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistuksen keskeiset lait. <https://soteuudistus.fi/lainsaadanto>. (luettu 26.22.2022)
- VTV 2018. Tuloksellisuustarkastuskertomus, kotoutumiskoulutus, Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 15/2018, Helsinki 2018.
- Witting, M. 2019. Korkeasti koulutettuja ja vähän koulutettuja – ulkomaalaistaustaisten koulutuksesta tulossa tarkempaa tietoa. Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Tilastokeskus 16.9.2019. <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2019/korkeasti-koulutettuja-ja-vahan-koulutettuja-ulkomaalaistaustaisten-koulutuksesta-tulossa-tarkempaa-tietoa/>

Liitteet

Liite 1. Tilastotietokannat

Ulkomaalaistaustaista väestöä koskevia tietokantoja:

- OPH: Maahanmuuttajien koulutuksen tilastot
 - Opetushallitus kerää koulutuksen kustannus- ja suoritustietoja valtionosuusjärjestelmän ylläpitoa, kustannusseurantaa ja koulutuksen arviointia varten. Tilastointipäivinä 20. tammikuuta ja 20. syyskuuta kerätään oppilas- ja suoritemäärätietoja ja maaliskuussa käyttökustannustietoja. (Opetushallitus, 2022.)
- OPH: Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit
 - Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmä on osa kuntien, kuntayhtymien ja yksityisten koulutuksen järjestäjien valtionosuusjärjestelmää. Valtionapuviranomaisena toimii opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetushallitus vastaa valtionosuusjärjestelmän tiedonkeruista, tietopalveluista ja asiakkaiden neuvonnasta. Rahoitusjärjestelmästä löytyy tilastotietoja: opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuusrahoituksesta, toiminnan kustannuksista, tuloista sekä rahoituksen perusteena olevista suoritteista, kuten oppilas-, opiskelija-, kurssi- ja opetustuntimääristä. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmä toimii osana kuntien valtionosuusjärjestelmää. Kuntien lisäksi se kattaa myös yksityiset koulutuksen järjestäjät ja kuntayhtymät. (Opetushallitus, 2022b; Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit, 2022.)
- TEM: Kototietokanta
 - Kototietokannassa saadaan tietoa maahanmuuttajaväestöstä Suomessa. Kototietokanta on avoin, rekisteripohjainen tilastotietokanta ja sen ylläpidosta vastaa Tilastokeskus. Indikaattorit on luokiteltu viiteen aihealueeseen: asuminen, muuttoliike, perheet, työssäkäynti ja väestörakenne. (Kototietokanta, 2020.)
- TEM: Kotoutumisen indikaattorit
 - Kotoutumisen indikaattorit -tietokannan avulla voidaan seurata kotoutumisen tilaa ja sen kehittymistä Suomessa. Kotoutumisen indikaattorit -tietokanta on avoin, rekisteri- ja kyselyaineistoihin perustuva tilastotietokanta. Indikaattorit on luokiteltu viiteen aihealueeseen: työllisyys, koulutus, hyvinvointi, osallistuminen ja kaksisuuntainen kotoutuminen. (Kotoutumisen indikaattorit -tietokanta, 2020.)
- Tilastokeskus: Maahanmuuttajat ja kotoutuminen -tietokanta
 - Tilastokeskuksen maahanmuuttajat ja kotoutuminen teemasivustolla esitetään keskeisiä tietoja maahanmuuttajataustaisesta väestöstä ja viime vuosien kansainvälisestä muuttoliikkeestä. Sivuilla on tietoa myös maahanmuuttajataustaisten kotoutumisesta Suomeen. (Tilastokeskus 2022b)

Liite 2. Järjestäjäkyselyn kysymysrunko

Taustakysymykset

1. Järjestättekö lukutaitokoulutusta
 - a) vapaan sivistystyön oppilaitoksissa
 - b) osana aikuisten perusopetusta
 - c) molemmissa

- 1a. Järjestättekö vapaan sivistystyön mukaista lukutaitokoulutusta (tämä koskee vain VST:tä)
 - a) kansalaisopistoissa
 - b) kansanopistoissa
 - c) opintokeskuksissa
 - d) kesäyliopistoissa

- 1b. Järjestättekö aikuisten perusopetuksen mukaista lukutaitokoulutusta (tämä koskee vain AIPE:a)
 - a) kunnallisena toimijana
 - b) yksityisenä toimijana

2. Missä oppilaitoksessa/oppilaitoksissa koulutusta toimestanne järjestetään?

3. Millä kielellä opetusta järjestetään?
 - a) suomi
 - b) ruotsi

4. Onko käytössänne jatkuva sisäänotto?

5. Kuinka usein koulutuksia alkaa?
 - a) kerran vuodessa
 - b) kaksi kertaa vuodessa
 - c) jokin muu vaihtoehto, mikä?

6. Toteutattekö koulutusta
 - a) päivätoteutuksena
 - b) iltatoteutuksena
 - c) monimuotototeutuksena
 - d) muulla tavoin, miten?

7. Millaisessa ryhmässä opetus tapahtuu?
 - a) erillisessä lukutaitokoulutuksen/lukutaitovaiheen ryhmässä
 - b) integroidusti osana muuta opetusryhmää (mitä ryhmää/ryhmiä)

8. Täydennä pyydytyt tiedot tarjoamienne erilaisten koulutusvaihtoehtojen osalta
- a) koulutuksen ajallinen kesto kokonaisuudessaan viikkoina (numeerisena)
 - b) suunniteltu lukutaitokoulutuksen tuntimäärä yhtä opiskelijaa kohden kokonaisuudessaan tunteina (numeerisena)
 - c) opiskelijaa kohden tarjottu viikkotuntimäärä tunteina (numeerisena)
 - d) kuvaus koulutuksesta (koulutuksen nimi, toteutusmuoto, kohderyhmä)
 - e) etäopetuksen osuus tarjottavasta opetuksesta

Opiskelijoihin liittyvät kysymykset

9. Kuinka monta opiskelijaa on ollut tarjoamanne lukutaitokoulutuksen piirissä seuraavina vuosina? Vastaukset numeerisina.
- a) 2018
 - b) 2019
 - c) 2020
 - d) 2021
10. Miten opiskelijanne jakaantuivat vuonna 2021 rahoitusperusteittain tarkasteltuna? (arvio prosentteina)
- a) kotoutumissuunnitelman piiriin kuuluvat (100% valtionosuus)
 - b) kotoutumissuunnitelman ulkopuolella olevat (osittainen valtionosuus)
 - c) kotoutumissuunnitelman ulkopuolella olevat, joiden osalta osittainen valtionosuus + opintoseteli
11. Miten opiskelijanne jakautuvat opiskelijastatuksen mukaisesti tarkasteltuna? (arvio prosentteina)
- a) sivutoiminen opiskelija
 - b) päätoiminen opiskelija
12. Miten arvioisitte opiskelijoidenne jakautumista Suomessa vietetyn ajan näkökulmasta tarkasteltuna vuonna 2021? (arvio prosentteina)
- a) alle vuosi
 - b) alle kaksi vuotta
 - c) alle kolme vuotta
 - d) yli kolme vuotta
 - e) ei tiedossa
13. Miten arvioisitte opiskelijoidenne jakautumista ikäluokittain? (arvio prosentteina)
- a) 17–25 vuotta
 - b) 26–35 vuotta
 - c) 36–44 vuotta
 - d) yli 45 vuotta
 - e) ei tiedossa

14. Miten arvioisitte opiskelijoidenne jakautumista sukupuolittain tarkasteltuna? (arvio prosentteina)
- a) nainen
 - b) mies
 - c) muu
 - d) ei tiedossa
15. Miten arvioisitte opiskelijoidenne jakautumista heidän lähtömaansa mukaan? (arvio prosentteina)
- a) Irak
 - b) Somalia
 - c) Syyria
 - d) Afganistan
 - e) muu, mikä/mitkä?
16. Miten arvioisitte opiskelijoidenne jakautumista eri elämäntilanteiden mukaan? (arvio prosentteina)
- a) työssä
 - b) työtön
 - c) kotivanhempi
 - d) ei tiedossa
17. Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempaa koulutustaustaa Suomessa? (arvio prosentteina)
- a) ei aiempaa osallistumista koulutukseen
 - b) kotoutumiskoulutus
 - c) kielikoulutus
 - d) muu, mikä
 - e) ei tiedossa
18. Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempaa koulutusta ulkomailla? (arvio prosentteina)
- a) ei lainkaan koulutusta
 - b) osa peruskoulusta suoritettu
 - c) peruskoulu suoritettu
 - d) muu, mikä?
 - e) ei tiedossa

Koulutuspolut ja koulutuksen vaikuttavuus

19. Miten arvioisitte opiskelijoidenne ohjautumista tarjoamaanne lukutaitokoulutukseen? (arvio prosentteina)
- a) TE-toimisto
 - b) kunta (mukaan lukien kaikki kunnan järjestämä ohjaus)
 - c) osaamiskeskus
 - d) lukupalveluohjaus
 - e) muu, mikä?
 - f) ei tiedossa

20. Seuraatteko lukutaitokoulutuksen keskeyttäneiden osuutta?

- a) Kyllä
- b) Ei, millaisia syitä tälle on?

JOS ON VASTANNUT KYLLÄ:

20a 1. Miten arvioisitte tarjoamanne lukutaitokoulutuksen keskeyttäneiden opiskelijoiden suhteellista osuutta vuoden 2021 aikana? (prosentteina)

20a 2. Oletteko havainneet keskeyttämisten määrässä muutosta viimeisten kahden vuoden (2020–2021) aikana?

20a 3. Millaisten tekijöiden arvioitte olevan keskeyttämisten taustalla?

21. Teettekö seurantaan siitä, mihin opiskelijat jatkavat koulutuksen päätyttyä?

- a) Kyllä, millaisin toimintatavoin ja välinein seuranta toteutetaan?
- b) Ei, millaisia syitä tälle on?

22. Miten arvioisitte niiden opiskelijoiden osuutta vuonna 2021, joille ei ole löytynyt jatko-oppaikkaa? (arvio prosentteina) (0–20, 20–40, 40–60, 60–80, 80–100 %)

23. Miten arvioisitte niiden opiskelijoiden osuutta vuonna 2021, jotka ovat kerranneet opettussisältöjä tuetusti tai osallistuneet samansisältöiseen opetukseen uudelleen? (arvio prosentteina) (0–20, 20–40, 40–60, 60–80, 80–100 %)

24. Miten arvioisitte niiden opiskelijoiden osuutta vuonna 2021, jotka eivät kertaamisesta tai tukitoimista huolimatta saavuttaneet valmiuksia siirtyä koulutuspolulla eteenpäin? (arvio prosentteina) (0–20, 20–40, 40–60, 60–80, 80–100 %)

25. Millaista yhteistyötä teette opiskelijoiden koulutuspolkuihin liittyen kansallisesti ja/tai alueellisesti? Kuvaus yhteistyömalleista ja kumppaneista liittyen lukutaitokoulutukseen ohjautumiseen ja koulutuksenjälkeiseen jatko-ohjaukseen.

26. Millaiseen tietoon järjestämänne lukutaitokoulutuksen tarjonnan suunnittelu perustuu?

27. Millaisia keinoja teillä on varmistaa, että lukutaitokoulutuksen tarjontaa on riittävästi ja että se on kohderyhmälle soveltuvaa?

28. Millaisia keinoja teillä on tarkastella koulutuksen vaikuttavuutta?

29. Miten kehittäisitte lukutaitokoulutuksen järjestämistä opiskelijoiden koulutuspolun sujuvuuden näkökulmasta, jos voisitte?

30. Mitä muuta lukutaitokoulutuksen kannalta olennaista tietoa haluatte tuoda esiin?

Kyselyn vastaaja ja oppilaitoksen yhteyshenkilö

1. Kyselyyn vastasi ja lisätietoja antaa
2. Yhteyshenkilönä opettajille suunnatun tiedonkeruun tiedottamisen osalta toimii.... (Osana arviointia toteutetaan syksyllä 2022 verkkovälitteinen fokusryhmätilaisuus opetushenkilöstölle. Tilaisuuteen lähetettävät kutsut välitetään yhteyshenkilöiden kautta.)

Palautteenne Karville

Liite 3. Koulutuksen järjestäjille suunnatun kyselyn tunnusluvut

	VST							AIPE								
	N, validit	N, puuttuvat	Keskiarvo	Mediaani	Moodi (a-useita moodiluokkia)	Keskiahajonta	Minimi	Maksimi	N, validit	N, puuttuvat	Keskianvo	Mediaani	Moodi (a-useita moodiluokkia)	Keskiahajonta	Minimi	Maksimi
KYSYMYKSET																
K8a_ ka Lukutaitokoulutuksen ajallinen kesto viikkoajopiskelija	59	3	22,8	20	20	10,98	2,75	46	23	1	34,6	36	36	8,37	9,5	55
K8b_ ka Lukutaitokoulutuksen suunniteltu kokonaistuntimäärä/ opiskelija, koulutuksessa keskimäärin	59	3	435,6	375	475,00a	313,92	12	1380	23	1	782,6	828	756	238,68	54	1176
K8c_ ka Lukutaitokoulutuksessa tarjottu viikkotuntimäärä koulutuksessa keskimäärin	59	3	19,3	20	25	6,91	2	35	23	1	23,4	23	20,00a	3,08	18	28
K9a_ ka Etäopetuksen osuus tarjotavasta lukutaitokoulutuksesta, keskimäärin	55	7	1,9	0	0	5,79	0	40	23	1	0,6	0	0	1,40	0	4,25
K9a Kuinka monta opiskelijaa on ollut tarjoamanne lukutaitokoulutuksen piirissä seuraavana vuosina?:2018	51	11	41,7	21	6a	42,30	2	180	19	5	28,8	23	0a	24,94	0	93
K9b Kuinka monta opiskelijaa on ollut tarjoamanne lukutaitokoulutuksen piirissä seuraavana vuosina?:2019	54	8	45,6	22	16	61,18	2	323	19	5	30,0	30	0a	23,06	0	83
K9c Kuinka monta opiskelijaa on ollut tarjoamanne lukutaitokoulutuksen piirissä seuraavana vuosina?:2020	57	5	38,5	20	17a	46,63	2	258	20	4	31,8	30	13a	24,01	1	98
K9d Kuinka monta opiskelijaa on ollut tarjoamanne lukutaitokoulutuksen piirissä seuraavana vuosina?:2021	57	5	32,1	20	24	39,95	0	193	21	3	29,9	27	10a	22,61	8	81

	VST								AIPE							
	N, validit	N, puuttuvat	Keskiarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi-luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi	N, validit	N, puuttuvat	Keskiarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi-luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi
KYSYMYKSET																
K10a Miten opiskelijamme jakaantuivat vuonna 2021 rahoitusperusteittain tarkasteltuna? (arvio prosentteina); kotoutumissuunnitelman piiriin kuuluvat (100 % valtionosuusrahoitus)	57	5	91,7	100	100	18,53	14	100	15	9	65,3	75	100	35,45	0	100
K10b Miten opiskelijamme jakaantuivat vuonna 2021 rahoitusperusteittain tarkasteltuna? (arvio prosentteina); kotoutumissuunnitelman ulkopuolella olevat (osittainen valtionosuus)	26	36	8,0	1	0	12,59	0	50	9	15	26,9	20	1,00a	25,11	1	65
K10c Miten opiskelijamme jakaantuivat vuonna 2021 rahoitusperusteittain tarkasteltuna? (arvio prosentteina); kotoutumissuunnitelman ulkopuolella olevat, joiden osalta osittain valtionosuus + opintotseteli	21	41	5,8	0	0	12,44	0	50	5	19	0,2	0	0	0,45	0	1
K11a Miten opiskelijamme jakaantuivat opiskelijastatuksen mukaisesti tarkasteltuna? (arvio prosentteina); sivutoiminen opiskelija	27	35	50,2	41	100	45,69	0	100	10	14	1,2	0	0	3,16	0	10
K11b Miten opiskelijamme jakaantuivat opiskelijastatuksen mukaisesti tarkasteltuna? (arvio prosentteina); päätoiminen opiskelija	50	12	85,6	100	100	31,09	0	100	22	2	92,1	100	100	23,88	11	100
K12a Miten arvioisitte opiskelijoidenne jakaantumista Suomessa vietyän ajan näkökulmasta tarkastellen vuonna 2021? (arvio prosentteina); alle vuosi	43	19	31,4	20	10	29,00	0	90	10	14	29,0	30	40	22,34	0	60

	VST							AIPE								
	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodiluokkia)	Keskiahajonta	Minimi	Maksimi	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodiluokkia)	Keskiahajonta	Minimi	Maksimi
KYSYMYKSET																
K12b Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakaantumista Suomessa vietyän ajan näkökulmasta tarkasteillen vuonna 2021? (arvio prosentteina),alle kaksi vuotta	42	20	29,8	29,5	30	19,38	0	90	13	11	24,5	25	30	16,68	0	60
K12c Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakaantumista Suomessa vietyän ajan näkökulmasta tarkasteillen vuonna 2021? (arvio prosentteina),alle kolme vuotta	43	19	31,7	25	10	29,13	0	100	12	12	29,1	20	20	29,46	1	100
K12d Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakaantumista Suomessa vietyän ajan näkökulmasta tarkasteillen vuonna 2021? (arvio prosentteina),yli kolme vuotta	37	25	27,4	20	10	24,79	0	90	14	10	29,3	20	10,00a	26,72	0	85
K12e Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakaantumista Suomessa vietyän ajan näkökulmasta tarkasteillen vuonna 2021? (arvio prosentteina),ei tiedossa	15	47	29,1	7	0	44,40	0	100	6	18	28,3	10	0	40,21	0	100
K13a Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakaantumista ikäluokittain? (arvio prosentteina):17–25 vuotta	46	16	10,3	10	10	6,69	0	25	21	3	35,4	30	80	28,07	8	100
K13b Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakaantumista ikäluokittain? (arvio prosentteina):26–35 vuotta	53	9	32,1	30	40	19,55	0	90	20	4	29,9	31,5	30	19,49	0	80

	VST							AIPE								
	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodiluokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodiluokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi
KYSYMYKSET																
K13c Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakaantumista ikäluokittain? (arvio prosentteina):36–44 vuotta	52	10	32,3	30	30,00a	15,15	0	80	20	4	25,9	22,5	20,00a	18,62	1	87,5
K13d Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakaantumista ikäluokittain? (arvio prosentteina):yli 45 vuotta	49	13	29,4	29	10,00a	19,76	0	100	18	6	13,9	10	10	16,40	0	65
K13e Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakaantumista ikäluokittain? (arvio prosentteina):ei tiedossa	11	51	20,7	0	0	40,07	0	100	7	17	0,4	0	0	1,13	0	3
K15a Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakautumista heidän lähtömaansa mukaan? (arvio prosentteina):Iraak	45	17	22,4	22	30	16,53	0	60	20	4	24,1	22,5	10,00a	14,89	0	50
K15b Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakautumista heidän lähtömaansa mukaan? (arvio prosentteina):Somalia	34	28	14,7	10	0	17,28	0	80	18	6	17,6	17	,00a	13,17	0	50
K15c Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakautumista heidän lähtömaansa mukaan? (arvio prosentteina):Syria	48	14	29,1	25	10	23,39	0	90	21	3	17,8	11	0	18,50	0	75
K15d Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakautumista heidän lähtömaansa mukaan? (arvio prosentteina):Afganistan	42	20	14,7	10,5	10	9,72	0	40	19	5	17,0	15	10	10,81	0	41

	VST								AIPE							
	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi-luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi-luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi
KYSYMYKSET																
K15e Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakautumista heidän lähtömaansa mukaan? (arvio prosentteina);muu, mikä/mitkä?	36	26	34,8	27,5	10	28,56	1	100	14	10	28,7	22	15,00a	19,95	10	80
K16a Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakautumista eri elämäntilanteiden mukaan? (arvio prosentteina);työssä	19	43	1,8	0	0	3,31	0	10	12	12	11,3	2,5	0	25,51	0	90
K16b Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakautumista eri elämäntilanteiden mukaan? (arvio prosentteina);työön	54	8	78,1	96,5	100	28,41	0	100	20	4	83,1	100	100	30,28	10	100
K16c Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakautumista eri elämäntilanteiden mukaan? (arvio prosentteina);kotivanhempi	30	32	38,0	40	0	29,99	0	100	11	13	8,2	0	0	14,88	0	40
K16d Miten arvoisitte opiskelijoidenne jakautumista eri elämäntilanteiden mukaan? (arvio prosentteina);ei tiedossa	14	48	14,4	1,5	0	27,06	0	100	9	15	13,3	0	0	33,17	0	100
K17a Miten arvoisitte opiskelijoidenne atempaa koulutustautiaa Suomessa? (arvio prosentteina);ei atempaa osallistumista koulutukseen	45	17	72,9	80	100	28,07	0	100	17	7	71,5	80	60,00a	19,82	30	100
K17b Miten arvoisitte opiskelijoidenne atempaa koulutustautiaa Suomessa? (arvio prosentteina);kotoutumiskoulutus	34	28	29,4	12,5	0	33,59	0	100	17	7	19,5	10	0	31,10	0	100

	VST								AIPE							
	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi- luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi- luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi
KYSYMYKSET																
K17c Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempaa koulutustaustaa Suomessa? (arvio prosentteina);kielikoulutus	20	42	15,0	10	0	17,54	0	68,75	12	12	16,3	10	5,00a	15,09	0	50
K17d Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempaa koulutustaustaa Suomessa? (arvio prosentteina);muu, mikä?	20	42	16,9	12,5	0	23,18	0	100	10	14	16,0	10	5	18,38	0	60
K17e Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempaa koulutustaustaa Suomessa? (arvio prosentteina);ei tiedossa	15	47	34,8	10	0	42,72	0	100	5	19	24,0	10	,00a	42,78	0	100
K18a Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempaa koulutustaustaa ulkomailta? (arvio prosentteina);ei lainkaan koulutusta	56	6	42,6	42,5	50	30,45	0	100	23	1	61,4	65	100	33,84	0	100
K18b Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempaa koulutustaustaa ulkomailta? (arvio prosentteina);osa peruskoulusta suoritettu	54	8	30,3	25	0	22,82	0	90	23	1	24,5	10	0	26,48	0	80
K18c Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempaa koulutustaustaa ulkomailta? (arvio prosentteina);peruskoulu suoritettu	51	11	17,2	11	0	19,83	0	100	23	1	4,7	0	0	12,89	0	60
K18d Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempaa koulutustaustaa ulkomailta? (arvio prosentteina);muu, mikä?	45	17	3,3	0	0	8,48	0	50	22	2	3,0	0	0	6,99	0	30

	VST								AIPE							
	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi-luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi-luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi
KYSYMYKSET																
K18e Miten arvioisitte opiskelijoidenne aiempää koulutustasua ulkomalla? (arvio prosentteina):ei tiedossa	44	18	11,2	0	0	21,88	0	85	22	2	6,4	0	0	21,94	0	100
K19a Miten arvioisitte opiskelijoidenne ohjautumisväylien jakaantumista tarjoamaanne lukutaitokoulutukseen? (arvio prosentteina): TE-toimisto	47	15	63,1	77	100	37,14	0	100	17	7	60,6	70	70	32,54	0	100
K19b Miten arvioisitte opiskelijoidenne ohjautumisväylien jakaantumista tarjoamaanne lukutaitokoulutukseen? (arvio prosentteina):kunta (mukaan lukien kaikki kunnan järjestämä ohjaus)	32	30	37,6	20	,00a	34,81	0	100	14	10	32,1	20	10	32,33	0	100
K19c Miten arvioisitte opiskelijoidenne ohjautumisväylien jakaantumista tarjoamaanne lukutaitokoulutukseen? (arvio prosentteina):osaamiskeskus	16	46	8,8	0	0	25,53	0	100	9	15	7,8	0	0	10,93	0	30
K19d Miten arvioisitte opiskelijoidenne ohjautumisväylien jakaantumista tarjoamaanne lukutaitokoulutukseen? (arvio prosentteina):lukupalveluohjaus	19	43	32,4	0	0	45,63	0	100	9	15	16,1	0	0	22,88	0	55
K19e Miten arvioisitte opiskelijoidenne ohjautumisväylien jakaantumista tarjoamaanne lukutaitokoulutukseen? (arvio prosentteina):muu, mikä	22	40	15,5	2	0	22,15	0	80	15	9	17,0	10	0	25,41	0	100

	VST							AIPE								
	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi-luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi	N, validit	N, puuttuvat	Keskisarvo	Mediaani	Moodi (a=useita moodi-luokkia)	Keskijointa	Minimi	Maksimi
KYSYMYKSET																
K19f Miten arvioisitte opiskelijoidenne ohjautumisväylien jakaantumista tarjoamaanne lukutaitokoulutukseen? (arvio prosentteina);ei tiedossa	14	48	9,5	0	0	26,38	0	100	8	16	2,5	0	0	4,63	0	10
K20a1 Miten arvioisitte tarjoamaanne lukutaitokoulutuksen keskeyttäneiden opiskelijoiden suhteellista osuutta vuoden 2021 aikana? (prosentteina);Keskeyttäneiden opiskelijoiden prosenttiosuus	50	12	11,2	10	10	9,25	0	35	15	9	13,7	10	0	13,88	0	50
K22 Miten arvioisitte niiden opiskelijoiden osuutta vuonna 2021, jolle ei ole löytynyt jatkopaikkaa?(arvio prosentteina)	54	8	1,4	1	1	0,90	1	5	17	7	1,1	1	1	0,24	1	2
K23 Miten arvioisitte niiden opiskelijoiden osuutta vuonna 2021, jotka ovat kerranneet opetussisältöjä tuetusti tai osallistuneet samansisältöiseen opetukseen uudelleen? (arvio prosentteina)	56	6	1,8	2	1	0,95	1	4	18	6	1,6	1,5	1	0,70	1	3
K24 Miten arvioisitte niiden opiskelijoiden osuutta vuonna 2021, jotka eivät kertaamisesta tai tukitoimista huolimatta saavuttaneet valmiuksia siirtää koulutuspolulla eteenpäin? (arvio prosentteina)	56	6	1,4	1	1	0,75	1	4	17	7	1,2	1	1	0,39	1	2

Liite 4. Opettajien fokusryhmätilaisuuden kysymykset

Opettajien fokusryhmätilaisuuden kysymykset

Yksilökysely

1. Miten tällä hetkellä kuvaisit edellytyksiäsi tehdä opetustyötä sekä sinua opettajana että opiskelijoita parhaiten palvelevalla tavalla? Mitkä asiat tukevat työtäsi ja mitkä asiat haastavat sitä?
2. Millaista palautetta ja/tai kehittämissuhteita haluat antaa lukutaitokoulutuksen arviointiin liittyen a) koulutuksen järjestäjille? b) kansalliselle ohjausjärjestelmälle? * Voit vastata molempiin kohtiin tai vain toiseen.

Voit halutessasi hyödyntää pohdintasi apuna joitakin seuraavista näkökulmista:

- käytössäsi olevien arviointivälineiden ja -menetelmien toimivuus
 - saamasi tuki arviointi- ja ammatillisen osaamisesi kehittämiseen
 - arvioinnin kriteerit ja niiden toimivuus
 - arvioinnin yhdenmukaisuus ja yhdenvertaisuus
 - arvioinnin tarkoituksenmukainen kohdentuminen
 - arviointikäytäntöjen tarjoamat keinot tunnistaa oppimisvaikeuksia
 - ohjauskeskustelujen rooli osana arviointia
3. Millaista palautetta ja/tai kehittämissuhteita haluat antaa koulutuksen alkamisen ja päättymisen yhteydessä tapahtuvaan opiskelijoiden ohjaamiseen liittyen a) koulutuksen järjestäjille? b) kansalliselle ohjausjärjestelmälle? * Voit vastata molempiin kohtiin tai vain toiseen.

Voit halutessasi pohtia vastaustasi esimerkiksi joistakin seuraavista näkökulmista:

- koulutukseen ohjaamisen toimintamallien ja käytäntöjen toimivuus
- jatkolulle ohjaamisen toimintamallien ja käytäntöjen toimivuus
- järjestelmien ja tiedonkulun toimivuus lainsäädännön toimivuus opiskelijoiden tarveperusteisuuden toteutumisen näkökulmasta
- ohjaukseen liittyvän yhteistyön toimivuus
- opiskelijoille kohdennetun viestinnän toimivuus

4. Mikä on näkemyksesi koulutuksen vaikuttavuudesta?

Voit halutessasi pohtia vaikuttavuutta esimerkiksi seuraavista näkökulmista:

- koulutukseen osallistumisen vaikutukset opiskelijoiden osaamisen kehittymiseen
- koulutukseen osallistumisen vaikutukset opiskelijoiden elämään suomalaisessa yhteiskunnassa
- koulutukseen osallistumisen vaikutukset opiskelijoiden jatkokolkuihin ja työllistymisvalmiuksiin
- opetussuunnitelmasuosituksen kirjattujen tavoitteiden täyttyminen koulutuksen aikana

5. Onko organisaatiossasi tai alueellasi otettu käyttöön jokin uusi käytäntö/toimintamalli, jota pidät erityisen toimivana? Kerro, millainen se on.

Ryhmätyöskentely:

Tukevatko nykyiset arviointikäytännöt opiskelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen ja koulutuspolulla etenemiseen? Mikä toimii jo nyt hyvin? Mitä tulisi mielestänne kehittää ja miten?

Tukevatko nykyiset koulutukseen ohjaamisen kriteerit ja käytännöt osaamis- ja tarveperusteisuuden toteutumista opiskelijoiden koulutuspolulla? Mikä toimii jo nyt hyvin? Mitä tulisi mielestänne kehittää ja miten?

Mitkä tekijät vaikuttavat opiskelijoiden jatkokolkuihin ja koulutuspolkujen sujuvuuteen? Mitä tulisi mielestänne kehittää ja miten? Millaisia toimivia käytäntöjä on jo luotu?

Liite 5. Ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuden kysymykset

Ohjaavien tahojen fokusryhmätilaisuuden kysymykset

Yksilökysely

1. Miten kuvailisit tällä hetkellä edellytyksiäsi tehdä ohjaustyötä sekä itseäsi ohjausalan ammattilaisena että maahanmuuttaja-asiakkaidesi tarpeita parhaiten palvelevalla tavalla? Mitkä asiat tukevat onnistunutta koulutukseen ohjausta ja mitkä seikat haastavat sitä?
2. Millaisiin kriteereihin opiskelijoiden ohjaus työssäsi perustuu? Mitkä ovat keskeisimmät ohjausta määrittävät seikat ja kuinka hyvin ne mielestäsi mahdollistavat asiakkaidesi osaamista ja tarpeita vastaavan koulutus- tai työpaikan löytämisen?
3. Miten kuvailisit lukutaitokoulutukseen liittyvän yhteistyön ja tiedonkulun sujuvuutta? Mitkä asiatoimivat ja missä olisi vielä kehitettävää? (toimintamallit, tietojärjestelmät jne.)
4. Miten kuvailisit mahdollisuusi saada tietoa ja kehittää ammatillista osaamistasi lukutaitokoulutukseen ohjaamiseen liittyen (sekä vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen että aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen osalta)?
5. Onko organisaatiossasi tai alueellasi otettu käyttöön jokin uusi ohjaukseen liittyvä käytäntö/toimintamalli, jota pidät erityisen toimivana? Kerro, millainen se on.

Ryhmätyöskentely

1. Kertokaa toisillenne ja kirjatkaa alle, millaisia ohjaukseen liittyviä toimintamalleja alueillanne on käytössä ja miten vastuut niissä jakautuvat eri toimijoiden kesken. Mikä toimii jo nyt hyvin? Mitä tulisi mielestänne kehittää ja miten?
2. Tukevatko nykyiset ohjaamiseen liittyvät kriteerit ja käytännöt osaamis- ja tarveperusteisuuden toteutumista (opiskelijoiden näkökulmasta)? Mikä toimii jo nyt hyvin? Mitä tulisi mielestänne kehittää ja miten?
3. Mitkä tekijät vaikuttavat opiskelijoiden jatkopolkuihin ja koulutuspolkujen sujuvuuteen? Mitä tulisi mielestänne kehittää ja miten? Millaisia toimivia käytäntöjä on jo luotu?

Liite 6. Koulutuksen järjestäjille suunnatun kyselyn edustavuus

Taustatekijät N		Järjestäjien perusjoukko		josta arviointiin osallistui		Luokka- kohtainen osallistu- mis%	Vastaajien poikkeama perusjoukon arvosta (+ = yliyedustus, - = aliyedustus)
		%	n	%	%		
Opetuskielet	suomi	104	87,4 %	62	89,9 %	59,6 %	2,46 %
	ruotsi	12	10,1 %	4	5,8 %	33,3 %	-4,29 %
	suomi/ruotsi	3	2,5 %	3	4,3 %	100,0 %	1,83 %
Omistus	Yksityinen	61	51,3 %	32	46,4 %	52,5 %	-4,88 %
	Kunta	53	44,5 %	32	46,4 %	60,4 %	1,84 %
	Kuntayhtymä	5	4,2 %	5	7,2 %	100,0 %	3,04 %
Kuntaryhmä	Kaupunkimainen	76	63,9 %	56	81,2 %	73,7 %	17,29 %
	Taajaan asuttu	24	20,2 %	9	13,0 %	37,5 %	-7,12 %
	Maaseutumainen	19	16,0 %	4	5,8 %	21,1 %	-10,17 %
Kuntaryhmitys	Harvaan asutun maaseudun kunnat	12	10,1 %	6	8,7 %	50,0 %	-1,39 %
	Ydinmaaseudun kunnat	25	21,0 %	5	7,2 %	20,0 %	-13,76 %
	Kaupunkien läheisen maaseudun kunnat	7	5,9 %	2	2,9 %	28,6 %	-2,98 %
	Keskisuurten ja pienten kaupunkiseutujen kunnat	32	26,9 %	26	37,7 %	81,3 %	10,79 %
	Muiden suurten kaupunkiseutujen kaupunkikunnat	18	15,1 %	16	23,2 %	88,9 %	8,06 %
	Helsingin seudun kaupunkikunnat	25	21,0 %	14	20,3 %	56,0 %	-0,72 %
Suuralue	Helsinki-Uusimaa	34	28,6 %	19	27,5 %	55,9 %	-1,04 %
	Etelä-Suomi	20	16,8 %	12	17,4 %	60,0 %	0,58 %
	Länsi-Suomi	31	26,1 %	17	24,6 %	54,8 %	-1,41 %
	Pohjois- ja Itä- Suomi	34	28,6 %	21	30,4 %	61,8 %	1,86 %

Taustatekijät N		Järjestäjien perusjoukko		josta arviointiin osallistui		Luokka- kohtainen osallistu- mis%	Vastaajien poikkeama perusjoukon arvosta (+ = yliyedustus, - = aliyedustus)
		%	n	%	%		
Ely	Uusimaa	34	28,6 %	19	27,5 %	55,9 %	-1,04 %
	Varsinais-Suomi	9	7,6 %	5	7,2 %	55,6 %	-0,32 %
	Satakunta	4	3,4 %	2	2,9 %	50,0 %	-0,46 %
	Häme	6	5,0 %	5	7,2 %	83,3 %	2,20 %
	Pirkanmaa	7	5,9 %	5	7,2 %	71,4 %	1,36 %
	Kaakkois-Suomi	5	4,2 %	2	2,9 %	40,0 %	-1,30 %
	Etelä-Savo	5	4,2 %	4	5,8 %	80,0 %	1,60 %
	Pohjois-Savo	6	5,0 %	3	4,3 %	50,0 %	-0,69 %
	Pohjois-Karjala	4	3,4 %	2	2,9 %	50,0 %	-0,46 %
	Keski-Suomi	8	6,7 %	5	7,2 %	62,5 %	0,52 %
	Etelä-Pohjanmaa	5	4,2 %	2	2,9 %	40,0 %	-1,30 %
	Pohjanmaa	8	6,7 %	3	4,3 %	37,5 %	-2,37 %
	Pohjois- Pohjanmaa	8	6,7 %	4	5,8 %	50,0 %	-0,93 %
	Kainuun	3	2,5 %	3	4,3 %	100,0 %	1,83 %
	Lappi	7	5,9 %	5	7,2 %	71,4 %	1,36 %
AVI	Etelä-Suomi	45	37,8 %	26	37,7 %	57,8 %	-0,13 %
	Lounais-Suomi	13	10,9 %	7	10,1 %	53,8 %	-0,78 %
	Itä-Suomi	15	12,6 %	9	13,0 %	60,0 %	0,44 %
	Länsi- ja Sisä- Suomi	28	23,5 %	15	21,7 %	53,6 %	-1,79 %
	Pohjois-Suomi	11	9,2 %	7	10,1 %	63,6 %	0,90 %
	Lappi	7	5,9 %	5	7,2 %	71,4 %	1,36 %
	Yhteensä	119	100,0	69	100,0	100,0	
		Vastausprosentti			58,0 %		

▲ VAPAA SIVISTYSTYÖ

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) vuonna 2022 toteuttamassa arvioinnissa tarkasteltiin maahanmuuttajien lukutaitokoulutuksen järjestämisen kansallista tilannekuvaa, arviointia, koulutukseen ohjausta, koulutuspolkujen sujuvuutta sekä lukutaitokoulutuksen vaikuttavuutta. Tarkastelun kohteena olivat vapaan sivistystyön oppilaitoksissa toteutettava lukutaitokoulutus ja aikuisten perusopetuksen lukutaitovaiheen koulutus. Arviointi vastaa muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

- Millainen on kansallinen tilannekuva koulutuksen järjestämisen volyymeista sekä jakaantumisesta alueellisesti ja koulutusmuodoittain?
- Millä tavoin nykyiset arviointikäytännöt tukevat opiskelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen ja koulutuspolulla etenemiseen?
- Miten koulutukseen ohjaamisen kriteerit ja käytännöt tukevat osaamis- ja tarveperusteisuuden toteutumista opiskelijoiden koulutuspolulla?
- Mitkä tekijät vaikuttavat opiskelijoiden jatkopolkuihin ja koulutuspolkujen sujuvuuteen?
- Millaisia vaikutuksia koulutukseen osallistumisella on opiskelijoiden osaamisen kehittämiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen?

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on itsenäinen koulutuksen arviointiviranomainen. Se toteuttaa koulutukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toimintaan liittyviä arviointeja varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Lisäksi arviointikeskus toteuttaa perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen oppimistulosten arviointeja. Keskukseen tehtävänä on myös tukea opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ja korkeakouluja arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa sekä kehittää koulutuksen arviointia.

ISBN 978-952-206-749-4 pdf
ISSN 2342-4184 (verkkojulkaisu)

Kansallinen koulutuksen
arviointikeskus
PL 380
(Hakaniemenranta 6)
00531 Helsinki
Puhelinvaihde: 029 533 5500
karvi.fi